

Č A S O P I S
MAĆICY SERBSKEJE
1885.

Redaktor:
Michal Hórnik.

Létnik XXXVIII.
Zešiwk I.

(Cyłeho rjada číslo 71.)

B u d y š i n.
Z nakładom Maćicy Serbskeje.

Č A S O P I S
MAČICY SERBSKEJE
1885.

Redaktor:
Michał Hórník.

Létník XXXVIII.

B u d y š i n .
Z nakładom Mačicy Serbskeje.

Statistika hornjołužiskich Serbow pruskeho kralestwa.

Zestajať dr. *Ernst Muka*.

Podawam tu pokračowanje swojeje statistiki serbskeho naroda. Po prawom běch sebi wotmysliť, hnydom wobličenje a wopisanje cyłych hornjołužiskich Serbow — pruskich a sakskich — na dobo podać; tola widžu, zo so to njehodži, z přenja dokelž wšitkón material za statistiku sakskeho Serbowstwa, runjež sym so wo njón hižo wjele prócował, hišće w hromadu nimam, a potom tež dokelž je mi wopisanje pruskich Hornich Serbow pod rukomaj tak přirostło, zo hižo samo cyły zešiwk pjelni. Tuž wobsahuje tutón druhi džěl mojeje statistiki jenož wobličenje a wopisanje serbskeho naroda w pruskich Hornich Łužicach, a to po móžnosći dokładne po samsnych nazhonjenjach a přepytowanjach, kaž tež po powěsćach a přinoškach serbskich přećelow a wótčincow. Přede wšěm dostach na swoje napominanje wot jeno ho młodeho přećela wjele wažnych a autoptiskich zapiskow, kotrež móžach při swojim wobdžětanju derje wužić. Wšě powěsće su, wjelež je z cyła při tajkim wobćežnym a ze wšelakimi zadžěwkami zwjazanym džěle móžno, autentiske a prawdziwe; je-li pak tola hdže žadyn zmylk, njech je kóždy čitať a sudžef přeswědčeny, zo sym bona fide ac sine studio pisał, a njech mi přećelnje poprawjenje a porjedjenje póscele, zo bych jo móhł na kóncu swojeho džěła w dodawku wočišćeć. Njewěrju wšak, zo budže toho wjele, dokelž sym wšudže, hdžež so mi něšto njewěste abo njeprawe zdaše, so dwójcy a trójcy ze wšej prócu hač na wěstosć wobhonjował. Jenó škoda, zo su někotři, na kotrychž běch nuzowany so wobroćić, mi pak njedospołne powěsće podali

pak žane. Přez to je drje moje džěło wěstu njestajnosć dostało, tola tež tak hodži so z njeho połoženje Serbowstwa w pruskich Hornich Łužicach jasnje dosć spóznać.

Džělił sym swój spis do dweju džělow, mjenujey a) do wobličenja a b) do wopisanja pruskich hornjołužiskich Serbow. Při přěnišim njejsym jeno swoje samsne wobličenje z lěta 1884, ale dla dospołnosće a lóžšeho přirunanja tež sobu wšě druhe dotalne ličenja, wjelež móžach dostać, zrzadował a zestajał. Při poslednišim pak sym z druhich ćišćanych wopisanjow pruskeje Łužicy abo jeje džělow porědko što přistajić móhł, dokelž so we nich z wjetša jara mało na serbsku narodnosć a jeje wobstojnosće džywa.

Najwažniše tajke spisy pódla Knauthoweje „Der Sorbenwenden Kirchengeschichte“, Jakuboweje statistiki „Serbske horne Łužicy“ a Jenčowych Stawiznow (Časop. M. S. 1849—54) su tele: Frencel, Sal. Gottlob: Hoyerswerdische Chronica. Budissin, 1744. — Kurzer Entwurf einer Oberlausitz-wendischen Kirchenhistorie. Budissin, 1767. — Kullmann, J.: Fortgesetzte historisch-statistische Nachrichten von der Stadt (und Standesherrschaft) Hoyerswerda. Hoyerswerda, 1852. — Tutón mało znaty spis je jara zajimawy a čitanja hódny, přede wšěm štož nadrobne stawizny města a wsow, cyrkwjow a šulow, a zapis fararjow a wučerjow nastupa. — Mischke, Joh. Gottl.: Das Markgraffthum Ober-Lausitz, Königl. Preuss. Anthells. Görlitz, 1861. — Andree, Dr. Rich.: Wendische Wanderstudien. Stuttgart, 1874. Opusculum illustrius quam verius conscriptum.

A. Wobličenje pruskich hornjołužiskich Serbow.

Pruscy hornjołužicy Serbja sydla w třoch wokrjesach pruskeje Hornjeje Łužicy, mjenujey we Wojerowskim (přez $\frac{2}{3}$ cyłeho wobydłěstwa), w Rózborskim (přez $\frac{1}{3}$) a we Zhorjelskim (jeničey w Křišowskej wosadze).

Po jich jednotliwych wosadach a wsach chcemy najprjedy swětnu, potom cyrkwinsku a skóněnje hospodafsku statistiku pruskeho hornjołužiskeho Serbowstwa zestajeć. Poslednje dwaj wotdžělaj služitaj k wjetšemu wobswětlenju přěšneho.

I. Swětna statistika.

Dospołnej a najwažnišej stej přenjej dvě wobličeni podawacej ličby serbskeho, němskeho a zhromadneho wobydlerstwa z lětow 1880 a 1884 po jednotliwych wsach a wosadach, w kotrychž Serbja sydla. Za lěto 1880 sym na swoju próstwu material wot landratstwow Wojerowskeho, Rózborskeho a Zhorjelskeho wokrjesa dostał, a to ličbu wobydleri kóždyje wsy po ludličenju 1. decembra 1880; ličbu Serbow pak mózach jenož wot Wojerowskeho wokrjesa tež z l. 1880 dostać; běše hižo bórzy po ludličenju z ličbomaj Serbow ll. 1840 a 1860 z landratskeho archiva we „Wojerowskich němskich Nowinach“ wozjewjena była a po tamnym žórle smy ju we Łužicy 1882, str. 35 wocíšeli a tu nětko wospjetowali z porjedženjom někotrych pisarskich zmylkow. Ličby Serbow z Rózborskeho a Zhorjelskeho wokrjesa podate su hakle pozdžišo w l. 1882 a 1883 wot landratstwow zběrane; haj, Rózborske landratstwo je dla mojeje próstwy samo w l. 1884 hišće z někotrych wsow, z kotrychž žaneje ličby njeměješe, wot gmejnskich předstejičerjow sebi ad hoc dla dospołnosće swojeho zapiska ličbu Serbow žadało a mi přečelnje připósłało. Ličba Němcow hodžeše so potom z lohka wobličić.

Ličby z l. 1884 su wšitke po mojich přepytowanjach a po powěsčach swědomitych spowědowarjow wote mnje nanajwěsćišo wobličene a zestajane. Do Němcow sym wězo wšitkich ličič, kiž su z němskeho rodu, njech běchu sami abo jich starši abo wótcowje do Serbow začahli, a k tomu hišće wšěch přeněmčenych Serbow, kotrychž džě runje jara wjele njeje. Dokelž pak su wot rodzenych Němcow mnozy, kotřiž dla stajneho wobkhada ze Serbami runje tak derje serbski kaž němski rěča, abo z najmjeńša serbski derje rozumja, sym při kóždyj wsy přistajit, kelko tajkich Němcow je. Skónčnje sym wobličič, kelko procentow cyłego wobydlerstwa Serbja w kóždyj wosadze wučinjeju.

Z Wojerowskeho wokrjesa móžu hišće někotre dalše nadrobne wobličenje samych Serbow podać, ke kotrymž štož je za wujasnjenje trěbne na swojim městnje přistaju.

Na tele specialne ličby slěduja zhromadne starše a nowiše wobličjenja a skónčnje přehłady a rezultaty samneho ličenja lěta 1884.

1. Ličba Serbow a Němcow po jednotliwych wosadach a wsach.

	1880			1884			Kelko N. móže serbski	Kelko % Ser- bow
	Serbow	Němcow	z razom	Serbow	Němcow	z razom		
I. Wojerowski wokrjes.								
1. Wojerowska měšćanska wosada:								
Wojerecy (město)	600	2116	2716	682	2003	2685	+ 500	
(předměstka:)								
Pod Hrodom	352	32	384	370	9	379		
Hantske khěže	103	223	326	137	213	350	+ 15	
Haj	97	1	98	93	1	94		
z razom	1152	2372	3524	1282	2226	3508	+ 515	36½
2. Wojerowska wjesna wosada: ¹⁾								
Spale	370	3	373	374	—	374		
Čisk-W. a M.	329	8	337	326	6	332		
Roholń	88	—	88	86	3	89		
Bórk	280	—	280	284	—	284		
Kinajcht	129	3	132	138	2	140	2	
Židžino	405	2	407	407	1	408	1	
Hory	274	9	283	284	1	285		
Nowa Łuka	249	1	250	250	1	251	1	
Latus	2124	26	2150	2149	14	2163	4	

Dr. E. Muka:

§

¹⁾ Ličby Serbow a Němcow tejele Bluńskeje a Khołměanskeje (6) wosady z l. 1884 su tež hižo w „Serbskich Nowinach“ 1884, str. 105 (č. 13) wozjewjene.

	1880			1884			Kelko N. móže serbski	Kelko % Ser- bow
	Serbow	Němcow	z razom	Serbow	Němcow	z razom		
Transport	2124	26	2150	2149	14	2163	4	
Narć	288	4	292	296	—	296		
Brětnja	292	32	324	321	12	333	8	
Michałki	99	—	99	99	—	99		
Nydej-W. a M.	244	15	259	255	3	258	3	
Lubuš	356	23	379	378	8	386	8	
z razom	3403	100	3503	3498	37	3535	23	99
3. Wojerowska filialna wosada:								
Bluń	477	5	482	481	7	488	7	
Zabrod	277	24	301	301	5	306	5	
Bjezdoly	153	8	161	162	3	165	3	
z razom	907	37	944	944	15	959	15	98 $\frac{1}{2}$
4. Parcowska wosada:								
Parcow	492	36	528	522	13	535	13	97 $\frac{3}{4}$
5. Lejnianska wosada:								
Lejno	380	7	387	388	7	395	6	
K tomu del.-luž. Škodow	142	—	142	150	—	150		
z razom	522	7	529	538	7	544	6	98 $\frac{1}{2}$
6. Kholmčanska wosada:								
Čorny Kholmč	411	14	425	424	14	438	14	
Ptačecy (filiala)	430	1	431	432	—	432		
z razom	841	15	856	856	14	870	14	98 $\frac{3}{4}$

	1880			1884			Kelko N. móže serbski	Kelko % Ser- bow
	Serbow	Němcow	z razom	Serbow	Němcow	z razom		
7. Sprejčanska wosada:								
Sprejcy	305	6	311 ²⁾	325	4	329	4	
Drětwja	216	35	251 ²⁾	243	20	263	20	
Nowa Wjes	220	8	228	222	8	230	8	
Daški	108	3	111	108 ³⁾	3	111	3	
z razom	849	52	901	898	35	933	35	96 $\frac{3}{8}$
8. Sprejčanska filialna wosada:								
Bórkhamor (wjes)	170	5	175	167	6	173	6	96 $\frac{1}{2}$
Bórkhamor (fabrika) §	45	110	155	67	94	161	34	59
z razom	215	115	330	234	100	334	40	70
9. Łučanska wosada:								
Łučo †	213	11	224	217	9	226	9	
Bjerwald †	116	28	144	138	7	145	7	
Sepšecy †	116	3	119	122	—	122	—	
z razom	445	42	487	477	16	493	16	96 $\frac{1}{4}$
10. Wujezdźanska wosada:								
Wujezd-Delni*	350	132	482	385	75	460	50	
Latus	350	132	482	385	75	460	50	

2) Po swědčenju landratstwa z l. 1884 běchu wšitcy 311 wob. Spreje a 251 Drěswje serbscy.

3) Ličby z l. 1880, dokelž z l. 1884 dostać njemóžach.

	1880			1884			Kelko N. móže serbski	Kelko ‰ Ser- bow
	Serbow	Němcow	z razom	Serbow	Němcow	z razom		
Transport	350	132	482	385	75	460	50	
Rudej *	140 ⁴⁾	—	140	152	—	152	—	
Manjow *	126 ⁴⁾	10	136	132	7	139	7	
Tranje	156 ⁴⁾	—	156	165	—	165	—	
z razom	772	142	914	834	82	916	57	91 $\frac{1}{3}$
11. Łazowska wosada:								
Łaz *	400	66	466	432	35	467	25	
Bjedrichecy a Womjatk	128 ⁵⁾	—	128	134	—	134	—	
Drěwcy *	195	7	202	200	2	202	2	
Złyčín *	239	36	275	268	8	276	8	
Lipiny *	227	4	231	231	4	235	4	
Radska a Kolp.-Kis. *	238	7	245	245	4	249	4	
Tři Žony	101	7	108	105	—	105	—	
Běly Khołmc * § a Tyhlc	436	141	577	530	— 50	580	35	
Šiboj	56	—	56	64	—	64	—	
Nydej *	110	1	111	114	1	115	1	
Mortkow *	153	11	164	166	—	166	—	
z razom	2283	280	2563	2489	104	2593	79	96

4) Łužica 1882, 35 ma po Wojerowskich Nowinach ličby 150, 160 a 165, štož su wšo zmylki pisarja abo wonych nowin. — Po ličenju landratstwa ze samsneho časa ma Manjow 130 Serbow.

5) Łuž. 1882, 35: 132 je čiše. zmylk Wojer. Now.

	1880			1884			Kelko N. móže serbski	Kelko % Ser- bow
	Serbow	Němcow	z razom	Serbow	Němcow	z razom		
12. Zdżarowska wosada:								
Zdżary	505	18	523	510	9	519	8	
Koblicy *	200	3	203	222	—	222	—	
Bukojna	245 ⁶⁾	7	252	256	—	256	—	
Mučov	145 ⁷⁾	25	170	162	—	162	—	
z razom	1095	53	1148	1150	9	1159	8	99 $\frac{1}{8}$
13. Kulowska měšćanska wosada:								
Kulow	1000	1228	2228	+ 1250	— 1250	2500	550	50
14. Kulowska krajna wosada:								
Brěžki	69	5	74	74	—	74	—	
Rachlow	116	44 ⁸⁾	160	147	—	147	—	
Koćina	192	1	193	193	3	196	3	
Suščecy	206	23	229	200	5	205	5	
Salow	129	—	129	129	—	129	—	
Lubhosć *	91	13	104	92	7	99	7	
Dubrjeńk	108	14	122	124	—	124	—	
Latus	911	100	1011	959	15	974	15	

6) Łuž. 1882, 35: 285; přez zmylk su tam Serbja Noweje Bukojny 40 dwójcy ličeni.

7) Łuž. 1872, 35: 175 je pisny zmylk.

8) Tući 44 su po prawym evang. Serbja, přez zmylk za Němcow ličeni. — Po ličenju landratstwa ze samsneho časa měješe Rachlow 160 samych Serbow, štož je prawje.

	1880			1884			Kelko N. móže serbski	Kelko % Ser- bow
	Serbow	Němcow	z razom	Serbow	Němcow	z razom		
Transport	911	100	1011	959	15	974	15	
Hózk	162 ⁹⁾	8	170	230	—	230	—	
Kulowc	193 ⁹⁾	4	197	202	1	203	1	
Nowa Wjes	87	7	94	84	8	92	6	
Němcy	270	35	305	288	19	307	19	
z razom	1623	154	1777	1763	43	1806	41	97 $\frac{2}{3}$
15. Klukšanskeje wosady pruska wjes:								
Lěska *	—	102	102	66	11	77	6	88
16. Rakečanskeje wosady pruske wsy:								
Hermanecy *	257	23	280	279	1	280		
Šćeńca * a Kolbicy	245	21	266	278	3	281		
Wysokej *	148	5	153	153	1	154		
Stróža *	300	5	305	301	5	306		
z razom	950	54	1004	1011	10	1021		99
17. Wósličan wosady pruska wjes:								
Čisowa š	173	61	234	200	44	244	40	82

⁹⁾ Łužičan 1882, 35 ma 192 a 163: čišć. zmylkaj. Po landratskim zapisku běchu wšitcy 170 wob. w Hózku serbscy, štož je prawje.

	1880			1884			Kelko N. móže serbski	Kelko % Ser- bow
	Serbow	Němcow	z razom	Serbow	Němcow	z razom		
18. Łutowskeje d. ł. wosady hornjo- serbske wsy:								
Hóznja §	280	272	552	370	190	560		
Lipoj a Tornow	—	299	299	200	100	300	75	
z razom	280	571	851	570	290	860	75	66
19. Slepjanskeje wosady wjes:								
Nowe město	227	—	227	230	—	230		100
20. Komorowskeje wosady hornjo- serbska wjes:								
Němješk*	150	174	324	210	110	320	+ 60	65
21. Bukowska wosada:								
Bukow*	50	534	584	+ 100	460	560		
Zeleny Hózd*	—	353	353	4	351	355		
Želnje*	—	161	161	1	160	161		
z razom	50	1048	1098	105	971	1076		10
22. Bukowska filiala I:								
Čikecy*	80	211	291	+ 145	— 145	290	87	50
23. Bukowska filiala II:								
Njedźichow (wjes)*	—	266	266	+ 150	120	270		
Njedźichow § — Janowy Doł §	—	485	485	7	473	480		
Wětnica*	—	1072	1072	—	1072	1072		
z razom	—	1823	1823	157	1665	1822		9

	1880			1884			Kelko N. móže serbski	Kelko % Ser- bow
	Serbow	Němcow	z razom	Serbow	Němcow	z razom		
24. Rolanska wosada:								
Bělno	—	246	246	+ 15	225	240		
Čorna Woda	—	341	341	+ 50	291	341 ¹⁰⁾		
Wudwoř *	—	453	453	2	448	450		
Lipsa *	—	257	257	1	256	257 ¹⁰⁾		
Hermanecy *	—	275	275	—	265	265		
Rolany (město)	—	1941	1941	30	1911	1941 ¹⁰⁾		
Zbytně 8 wsy	—	3311	3311	—	3311	3311 ¹⁰⁾		
z razom	—	6824	6824	98	6707	6805		1 $\frac{1}{3}$
~~~~~								
II. Rózborski wokrjes.								
25. (I.) Mužakowska měščanska wo- sada:								
Mužakow *	—	3029	3029	+ 403	2597	3000	+ 500	
Nowe město	—	—	—	+ 15	90	105	+ 20	
z razom	—	3029	3029	418	2687	3105	+ 520	13 $\frac{1}{3}$
26. (II.) Mužakowska wjesna wosada:								
Hora * §	435	154	599	523	175	698	+ 25	
Kobjeliń §	316	265	581	+ 373	— 200	573	25?	
Latus	751	419	1180	896	375	1271	50	

¹⁰⁾ Tele zhromadne ličby su z l. 1880, dokelž druhich dostać njemóžach.

	1880			1884			Kelko N. móže serbski	Kelko % Ser- bow
	Serbow	Němcow	z razom	Serbow	Němcow	z razom		
Transport	751	419	1180	896	375	1271	50	
Brunojcy *	285	78	363	357	21	378	20	
Wjeska	117	165	382	380	3	383	2	
Zagoř	497	27	524	510	13	523	6	
Skarbišojcy *	190	181	271	209	27	236	27	
Spalene a N. Wjeska	100	10	110	100	10	110	5	
Hola	154	1	155	149	—	149	—	
Wuskidž *	754	21 ¹¹⁾	775	739	16	755	8	
Kij * §	222	282	504	300	302	602	27	
Běla Woda * §	457	648	1105	731	469	1200	41	
Kuty	72	—	72	73	—	73	—	
Krušwica	123	135	258	222	36	258	6	
z razom	3732	1967	5699	4666	1272	5938	192	80
27. (III.) Jabłońska wosada:								
Jabłońc *	723	84	807	755	38	793	—	95 $\frac{1}{4}$
Delnjoserbske (3) wsy	+ 486	— 205	691	+ 486 ¹²⁾	— 205	691	—	70 $\frac{1}{3}$
z razom	+ 1209	— 289	1498	+ 1241	— 243	1484	—	84
28. (IV.) Slepjanska wosada:								
Slepo	574	40	614	595	20	615	15	
Trebin	369	13	382	375	10	385	8	
Latus	943	53	996	970	30	1000	23	

¹¹⁾ Na ryčefkuble. — ¹²⁾ Tele ličby su z l. 1880.

	1880			1884			Kelko N. móže serbski	Kelko % Ser- bow
	Serbow	Němcow	z razom	Serbow	Němcow	z razom		
Transport	943	53	996	970	30	1000	23	
Rowne	370	—	370	380	—	380	—	
Mulkecy	278	2	280	278	4	282	—	
Miłoraz **	472	2	474	471	2	473	—	
Brězowka	281	41	322	315	5	320	3	
Džěwin *	275	29	304	292	10	302	5	
Nowe město (Woj. wokr.)	227	—	227	230	—	230	—	
Lěsk (d.-l.)	200	— 48	248	200 ¹³⁾	— 48	248	—	
z razom	3046	— 175	3221	3136	— 99	3235	31	97
29. (V.) Wochožanska wosada:								
Wochozy	397	—	397	390	2	392	2	+ 99
30. (VI.) Wochožan filialna wosada:								
Trělno *	182	39	221	195	21	216	20	
Sprjowje	135	—	135	128	—	128	—	
z razom	317	39	356	323	21	344	20	94
31. (VII.) Rychwałdska wosada:								
Rychwałd *	456	221	677	505	120	625	120	
Wunšow *	94	37	131	116	15	131	15	
Pakostnica *	28	19	47	43	5	48	—	
Publik a Zamosty dž.	50	—	50	60	—	60	—	
Latus	628	277	905	724	140	864	135	

¹³⁾ Tele ličby su z l. 1880.

	1880			1884			Kelko N. móže serbski	Kelko % Ser- bow
	Serbow	Němcow	z razom	Serbow	Němcow	z razom		
Transport	628	277	905	724	140	864	135	
Stary Lubolín* a Napadź . . . . .	17	102	119	126	12	138	9	
Mocholc . . . . .	42	89	131	133	7	140	1	
Štyri Duby a Zamosty, dž. . . . .	40	84	124	120	5	125	1	
z razom	727	552	1279	1103	164	1267	146	87
<b>32. (VIII.) Klětnjanska wosada:</b>								
Klětno . . . . .	218	240	458	353	87	440	67	
Jamno* . . . . .	221	87	308	262	29	291	13	
Košla* . . . . .	162	37	199	171	6	177	4	
Wolešnica . . . . .	140	9	149	135	5	140	5	
Cypel* . . . . .	101	3	104	95	2	97	2	
Radšowk . . . . .	87	16	103	85	17	102	10	
Dyrbach* a Domswałd . . . . .	144	36	180	161	4	165	2	
Wylemocy* . . . . .	58	2	60	53	2	55	2	
Kryngelecy a . . . . .	158	13	171	102	4	106	4	
Wóslića Hora pod Jam. . . . .	—	—	—	57	7	64	6	
Wóslića Hora pod Muž. . . . .	56	—	56	60	—	60	—	
Hamor* §§ . . . . .	209	118	327	237	100	337	25	
z razom	1554	561	2115	1871	263	2134	140	88
<b>33. (IX.) Krjebjanska wosada:</b>								
Krjebja* a Sedlik § . . . . .	358	301	659	465	200	665	115	
Latus	358	301	659	465	200	665	115	



	1880			1884			Kelko N. móže serbski	Kelko % Ser- bow
	Serbow	Němcow	z razom	Serbow	Němcow	z razom		
Transport	358	301	659	465	200	665	115	
Černsk . . . . .	204	17	221	207	8	215	4	
Nowa Wjes . . . . .	209	11	220	214	9	223	7	
$\frac{1}{2}$ Mikow * § . . . . .	163	48	211	176	40	216	20	
z razom	934	377	1311	1062	257	1319	146	81
34. (X.) Boršćanska wosada:								
Dolha Boršć . . . . .	300	77	377	302	61	363	50	
Wólšina** a Lipinki . . . . .	240	85	325	259	69	328	50	
Dubo * a Bartska hora . . . . .	236	45	281	262	23	285	20	
Turjo . . . . .	165	—	165	153	3	156	3	
$\frac{1}{2}$ Mikow § . . . . .	164	48	212	176	40	216	20	
z razom	1105	255	1360	1152	196	1348	143	85 $\frac{1}{2}$
35. (XI.) Hózníčanska wosada:								
Hóznica * . . . . .	185	413	598	358	238	596	138	60
Hóršow * . . . . .	132	9	141	140	10	150	—	93 $\frac{1}{3}$
z razom	317	422	739	498	248	746	138	66 $\frac{5}{7}$
36. (XII.) Hbělsčanska wosada: ¹⁴⁾								
Horni Hbělsk * . . . . .	178	292	470	312	160	472	80	
Borštka . . . . .	72	30	102	81	23	104	14	
Latus	250	322	572	393	183	576	94	

14) Po ličenju k. far. Bróska ma Hb. wos. nimale 900 Serbow.

	1880			1884			Kelko N. móže serbski	Kelko % Ser- bow
	Serbow	Němcow	z razom	Serbow	Němcow	z razom		
Transport	250	322	572	393	183	576	94	
Delni Hbělsk *	29	97	126	93	34	127	20	
Zubornica	84	106	190	149	32	181	22	
Prusy Hornje * ¹⁵⁾	115	199	314	201	97	298	90	
Jefchecy *	21	57	78	42	34	76	4	
z razom	499	781	1280	878	380	1258	230	70
37. (XIII.) Radšowska wosada:								
Radšow *	384	124	508	389	121	510	25	
Drěnow *	156	44	200	155	40	195	10	
Wukrančicy *	191 ¹⁶⁾	431	622	530	95	625	25	
z razom	731	599	1330	1074	256	1330	60	79 $\frac{1}{2}$
38. (XIV.) Khołmjanska wosada:								
Khołm *	124	277	401	+ 200	— 201	401 ¹⁷⁾		
Kam. Wólšinka *	30	158	188	+ 100	— 88	188 ¹⁷⁾		
z razom	154	435	589	+ 300	— 289	589	?	50
39. (XV.) Jězorska wosada:								
Jězor *	38	572	610	42	568	610 ¹⁸⁾		
Wuhelc *	27	571	598	32	566	598		
Sprjójcy * a Rězak	27	385	412	30	382	412		
z razom	92	1528	1620	104	1516	1620		6 $\frac{3}{4}$

¹⁵⁾ W H. Brusach ličachu 1884 officialnje 26 serbskich a 34 němskich swójbow. — ¹⁶⁾ To su jeno Serbja krajneje cyrkwe ličeni, starolutherscy Serbja zabyći a tak do Němcow přiłičeni. — ¹⁷⁾ Ličbje z l. 1880, dokelž druheje dostać njemóžach. — ¹⁸⁾ Tele zhrom. ličby tychle 3 přen. wosad. su po prawom z l. 1880.

	1880			1884			Kelko N. móže serbski	Kelko % Ser- bow
	Serbow	Němcow	z razom	Serbow	Němcow	z razom		
40. (XVI.) Kózłowska wosada:								
Kózło-H.* a D.*	—	655	655	26	629	655 ¹⁸⁾		
Stanojšćo *	—	196	196	3	193	196		
z razom	—	851	851	29	822	851		+ 3
41. (XVII.) Dubčanska wosada:								
Dubc*	16	1101	1117	20	1097	1117 ¹⁸⁾		
Nowy Lubolń*	—	91	91	5	86	91		
Delnje Brusy	—	408	408	10	398	408		
Hamoršć* a Lipa	—	217	217	5	212	217		
Werda*	—	156	156	2	154	156		
Rěčicy* a 3 zbytnje wsy	—	1047	1047	14	1033	1047		
z razom	16	3020	3036	56	2980	3036		1 $\frac{2}{3}$
~~~~~								
III. Zhorjelski wokrjes.								
42. (I.) Křišowska wosada:								
Křišow	357	150	507	368	150	518	50?	
(sakska wjes:)								
Malečicy z Čět. a Wod.	170	194	364	188	185	373	85?	
z razom	527	344	871	556	335	891	135?	62 $\frac{2}{3}$

¹⁸⁾ Tele zhrom. ličby tychle 3 přen. wosad. su po prawom z l. 1880.

	1880			1884			Kelko N. móže serbski	Kelko % Ser- bow
	Serbow	Němcow	z razom	Serbow	Němcow	z razom		
43. (II.) Křišowska filialna wosada:								
Čětow z Čerwjenej	144	135	279	168	106	274	30?	
a Křišow (wjes)	357	150	507	368	150	518	50?	
Serbskej wsy Zhorj. wokr. z razom	501	285	786	536	256	792	80?	65 $\frac{1}{4}$
44. (III.) Měrjowska wosada:								
Měrjow	1	409	410	1 ¹⁹⁾	409	410 ¹⁹⁾		
Prochnow	4	299	303	4	299	303		
z razom	5	708	713	5	708	713		— 1

Přidawk 1. W léce 1884 bě w serbskich wsach tutych 3 lužiskich wokrjesow tež přez 588 druhich Słowjanow, kotřiž z wjetša w fabrikach džělaju a so nimale wšitecy bóle k Němcam hač k Serbam dźerža, byrnjež z wulkeho džěla (nimo Nědźichowskich) serbscy rozumili; jenož porědko rěči jedyn z nich tež serbski, haj, woni samo husto, hdyž dlěje w tych stronach wostanu, swoju maćernu rěč zabywaju. Tuž sym jich přědku wšitkich do Němcow sobu ličič, zo bych rubriku zalutowač. Rozdźěla so woni pak na tele wsy: I. Wojer. wokr.: Nědźichow a Janowy Doł na 500 Čechow a Polakow w fabrikach; Blun 2 Polakaj. — II. Rózb. wokr.: Běła Woda 41 Čech. a Pol. w fabr., Kij 26 Čech. w. fabr., Jemjelica (d.-luž. wjes) 15 Čech. w škleńčefni; Jamno 2 Pol., Boršé 1 Słowak. — III. Zhor. wokr.: Čětow I Słowjenc.

2. Dalše nadrobne ličby Serbow Wojerowskeho wokrjesa a přidawki.

Ličby Serbow Wojerowskeho wokrjesa z l. 1840 a 1860 (pod rubr. 1 a 2) běchu, kaž hižo přědku spomnich, z ličbami l. 1880 we Wojerowskich němskich nowinach wozjewjene a buchu přehladnje po přiběranju a woteběranju Serbow

¹⁹⁾ To su ličby z ll. 1880 a 1883.

w času tutych 40 lět a po procentach zřadowane z nich we Łužicy wospjet wočišćane. Wot 3.—6. rubriki sym dwoje ličby Serbow ze samsneho lěta 1883, woboje wot Wojerowskeho landratstwa wukhadźace, zestaja: přěńše (1883 D.) su 3. hapřyla 1883 kn. arch. D. pod napismom: „Nachweisung der im Kreise Hoyerswerda befindlichen aus dem Buder'schen Stiftungs-Fonds zu betheiligenden hilfsbedürftigen Wenden pro 1883“ jako wotpis přihotowane; posłědńiše (1883 L.) pak su čišćane pod samsnym napismom w Kreis-Blatt des Hoyerswerdaer Kreises. 24. Stück. Hoyerswerda, den 28. August 1884. Z wobeju zapiskow sym ličby Serbow a khudych Serbow zwupisał a z posłědńišo čišćaneho k tomu hišće pod rubriku 7. pomoc, kotruž ěi khudlasowje wo podpjeru so zamołwacy („welche sich zur Theilnahme am Genusse des Buder'schen Fonds gemeldet“) z Budarjoweho wustawa dostachu. Wulcy spodziwno jenož je, zo wobaj zapisaj, ze samsneho lěta pokhadźacaj, w ličbach tak jedyn wot druheho wotkhadźujetaj, a to nic jeno w nastupanju Serbow jednotliwych wsow, ale tež jich serbskeje khudźiny wo podpjeru prošaceje. — Posłědnja (8.) rubrika poskića ličby wobydleri (serbskich a němских hromadže) ze wsow stareho Wojerowskeho knjejstwa (Standesherrschaft) po khrónicy J. Kullmanna (hl. přědku).

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
	1840	1860	1883 D.	Khudźi Serbja	1883 L.	Khudźi Serbja	Pomoc mark	1852 K.
1. Wojerowska měšćanska wosada:								
Wojerecy	422	635	500	10	500	11	4,38	2332
Pod Hrodom	44	76	105	3	103	3	0,90	277
Hantske khěže	188	293	351	13	370	15	3,24	297
Haj	66	85	93	3	84	3	0,74	74
z razom	720	1089	1049	29	1057	32	9,26	2980
2. Wojerowska wjesna wosada:								
Spale	387	415	374	4	372	7	3,27	429
Čisk	317	345	311	10	320	8	2,81	358
Latus	704	760	685	14	692	15	6,08	787

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
	1840	1860	1883 D.	Khudži Serbja	1883 L.	Khudži Serbja	Pomoc mark	1852 K.
Transport	704	760	685	14	692	15	6,08	787
Roholn	87	90	86	3	86	3	0,76	78
Bórk	200	238	284	12	265	6	2,33	236
Kinajcht	91	115	125	5	129	4	1,13	123
Židžino	293	388	407	13	406	12	3,57	400
Hory	227	254	283	5	281	4	2,47	267
Nowa Łuka	263	277	249	4	249	5	2,20	271
Narć	268	238	287	7	285 ²⁰⁾	6	0,74	288
Brětnja	275	281	297	4	300	4	2,63	292
Michałki	62	84	99	3	99	4	0,87	84
Nydej	187	225	244	7	244	5	2,14	247
Lubuš	283	326	386	7	358	8	3,14	350
z razom	2940	3276	3432	84	3394	76	28,06	3433
3. Wojerowska filiala:								
Bluń	372	443	472	11	473	9	4,16	468
Zabrod	240	266	276	4	201	7	1,76	255
Bjezdoly	160	147	150	5	151	6	1,32	160
z razom	772	856	898	20	825	22	7,24	883
4. Parcow	362	414	515	9	490	11	4,30	392
5. Lejno	306	323	370	9	370	7	3,25	350

²⁰⁾ Ličba 85 w „Kreis-Blatt“ stojaca je čišećski zmylk.

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
	1840	1860	1883 D.	Khudži Serbja	1883 L.	Khudži Serbja	Pomoc mark	1852 K.
6. Khołmčanska wosada:								
Čorny Khołmc	338	402	404	5	398	3	3,49	?
Ptačecy	356	416	436	7	426	7	3,74	407
z razom	694	818	840	12	824	10	7,23	
7. Sprejčanska wosada:								
Sprejcy	196	277	300	6	317	7	2,78	262
Drėtwja	123	151	220	6	253	5	2,22	159
Nowa Wjes	148	229	210	6	200	8	1,75	211
Daški	72	96	108	11	106	5	0,93	75
z razom	539	753	838	29	876	25	7,68	707
8. Sprejčanska filiala:								
Bórkhamor (wjes)	104	103	146	8	144	6	1,26	
Bórkhamor (fabr.)	—	26	72	6	32	7	0,28	
z razom	104	129	218	14	176	13	1,54	
9. Łučanska wosada:								
Łučo	144	192	213	4	213	4	1,86	
Bjerwałd	62	103	116	4	116	4	1,02	
Sepšecy	90	117	116	3	116	4	1,02	
z razom	296	412	445	11	445	12	3,90	
10. Wujezdźanska wosada:								
Wujezd-Dėlni	346	307	350	12	350	10	3,07	
Latus	346	307	350	12	350	10	3,07	

		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
		1840	1860	1883 D.	Khudži Serbja	1883 L.	Khudži Serbja	Pomoc mark	1852 K.
	Transport	346	307	350	12	350	10	3,07	
	Rudej	116	135	150	5	150	4	1,31	
	Manjow	139	137	160	4	160	3	1,40	
	Tranje	122	156	165	7	165	6	1,45	
	z razom	723	735	825	28	825	23	7,23	
11.	Łazowska wosada:								
	Łaz	358	355	400	12	400	11	3,51	
	Bjedrichecy	129	153	134	3	128	3	1,13	
	Drėwcy	156	207	189	8	192	8	1,69	
	Złyčín	241	294	215	8	216	7	1,89	
	Lipiny	206	256	230	8	230	6	2,02	
	Radska	227	282	234	8	242	6	2,13	
	Tri Žony	81	92	105	5	105	5	0,92	
	Bėly Kholmė	413	581	470	16	463	12	4,02	
	Šiboj	60	58	54	3	56	3	0,49	53
	Nydej	—	—	112	4	115	3	1,01	
	Mortkow	135	144	155	2	155	2	1,36	
	z razom	2006	2422	2298	77	2302	66	20,17	
12.	Zdźarowska wosada:								
	Zdźary	384	495	500	14	450	12	3,95	470
	Koblcy	134	184	138	9	140	8	1,22	
	Latus	518	679	638	23	590	20	5,17	

		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
		1840	1860	1883 D.	Khudži Serbja	1883 L.	Khudži Serbja	Pomoc mark	1852 K.
	Transport	518	679	638	23	590	20	5,17	
	Bukojna	167	219	239	11	240 ²¹⁾	12	2,45	190 S.
	Mučow	148	154	151	6	138	6	1,21	
	z razom	833	1052	1028	40	968	38	8,83	
13.	Kulow	810	918	1000	49	1000	53	8,78	2178
14.	Kulowska krajna wosada:								
	Brěžki	67	86	74	2	72	2	0,63	71
	Rachlow	136	152	151	7	151 ²²⁾	6	1,74	150
	Kočina	187	183	188	1	184	1	1,62	
	Sulšecy	189	218	212	2	225	2	1,97	
	Salow	125	119	129	3	129	2	1,13	
	Lubhosć	83	75	83	6	92	3	0,80	
	Dubrjeńk	105	110	114	1	116	1	1,03	
	Hózk	188	177	193	5	193 ²³⁾	5	2,58	
	Kulowc	216	176	192	3	189	2	1,67	
	Nowa Wjes	—	—	87	4	82	1	0,72	
	Němcy	274	268	275	4	275	4	2,41	
	z razom	1570	1564	1698	38	1708	29	16,30	

²¹⁾ Bukojna wobstojaca z Bukojny a Noweje Bukojny ma 240 Serbow hrom.; přez někajki zmylk su w „Kreis-Blatt“ Serbja Noweje Bukojny (40) dwójcy ličeni. — ²²⁾ W „Kreis-Blatt“ ličbje 151 a 48 poskićacym su bjez dwěla evang. Serbja (48) dwójcy ličeni; přetož 151 je hižo zhromadna ličba katolsk. a evang. Serbow. — ²³⁾ W landr. wozjewjenju „Kreis-Blatt“ je 293 cišćerski zmylk.

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
	1840	1860	1883 D.	Khudži Serbja	1883 L.	Khudži Serbja	Pomoc mark	1852 K.
15. Lěska	83	67	66	2	—	—	—	
16. Rakečanskeje wosady:								
Hermanecy	192	248	256	12	249	13	2,18	
Šćeńca	220	263	225	11	258 ²⁴⁾	11	2,27	
Wysokej	119	130	137	10	130	10	1,14	
Stróža	251	260	295	7	300	5	2,63	
z razom	782	901	913	40	937	39	8,22	
17. Čisowa	165	156	173	3	173	3	1,52	192
18. Łutowskeje wosady:								
Hóznja	246	284	290	4	300	3	2,64	287
Lipoj a Tornow	163	133	—	—	—	—	—	
z razom	409	417	290		300	3	2,64	
19. Nowe město	145	192	227	14	226 ²⁵⁾	10	3,74	148
20. Němješk	200	197	150	3	150	3	1,31	
21. Bukowska wosada:								
Bukow	257	269	—	—	—	—	—	
Zeleny Hózd	—	—	—	—	—	—	—	
Želnje	—	—	—	—	—	—	—	
z razom	257	269						

²⁴⁾ Po druhim zapisku: 259 S. — ²⁵⁾ W „Kreis-Blatt“ str. 225 je 426 pzez čišćeński zmylk.

	1.	2.	3.	4.
	1840	1860	1883 $\frac{D.}{L.}$	1852
22. Čikecy	196	170	20	3 kh. S.
23. Bukowska filiala II:				
Njedźichow	—	13	—	—
Wętrnica	—	—	—	—
z razem		13		
24. Rolanska wosada:				
Rolany (město)	119	26	—	1417
Bělno	68	23	—	
Čorna Woda	129	85	—	
Wudwoń	—	16	—	
Lipsa	—	193 ²⁶⁾	—	
Hermanecy	—	227 ²⁶⁾	—	
z razem	316	570	—	

Přidawk II. Ličby Serbow Wojerowskeho wokrjesa z ludli. 1846 po wosadach (přir. Jakub, S. H. Łuž. str. 70):

Serbow		Serbow	
1) Wojerowskej wosadže	3302	11) Kulowskej wosadže .	2249
2) Bluńska wosada . .	650	12) Lěska	60
3) Parcowska wosada .	382	13) Rakečanskeje wosady	
4) Lejnianska „ . . .	292	pruske wsy	889
5) Khołmčanska „ . .	733	14) Čisowa	155
6) Sprejčanska „ . . .	914	15) Hónnja-Lipoj-Torn. .	?
7) Łučanska „	359	16) Nowe město	?
8) Wujezdžanska „ . .	728	17) Němješk	197
9) Łazowska „	2235	18) Bukowska wosada .	765
10) Zdžarowska „ . . .	943	19) Rolanska „	140

Přidawk III.

Ličby wobydleri městow a někotrych wsow po ludličenju 1858.

(Wuzběhnjene z knihow: Mischke, Markgrafthum Ober-Lausitz.)

I. Wojerowski wokrjes: města: Wojerecy 2518 dušow w 291 domach; Kulow 2254 d. w 459 dom., Rolany 1569 d.

²⁶⁾ Tu su přez někajke njedorozumjenje nic Serbow serbskeje řeče hišće mócných ličili, ale kaž w l. 1858 we wšelakich stronach Lubinskeho d.-t. wokrjesa, ludzi serbskeho pokhoda hižo dawno přeměcných.

w 236 dom.; wsy: Bluň ca. 450 d., Parcow ca. 400 d., Lejno ca. 350 d., Čorny Khoľme 300 d. w ca. 80 dom., Sprejcy 301 d. w 46 dom., Bórkhamor-wjes 118 d. w 21, Bórkhamor-fabr. 132 d. w 12, Łučo ca. 150 w 30, Bjerwałd 183 w 23, Delni Wujezd 480 d. w 87, Łaz 600 d. w 90, Šiboj 58 d. w. 9, Zdžary 504 d. w 86, Nowe Město ca. 200 d., Bukow ca. 500 d.

II. Rózborski wokrjes: Mužakow 2469 d. w 250 dom. — Zagof 250 serbskich d. w ca. 40 dom., Kobjelin 440 d. w 52, Wuskidž 591 d. w 86, Kij 437 serbskich d. w 51 dom. — Jabłońc 797 d. w 120 dom. — Slepó 532 d. w 85, Trebin ca. 300, Rowne ca. 300, Muľkecy ca. 200, Miloraz ca. 350, Brězowka ca. 250, Džěwin ca. 300 d. — Wochozy 443 w ca. 70, Třělnó ca. 250, Sprjowje přez 100 d. w ca. 20 dom. — Rychwałd 720 d. w 147 dom. — Klětno 400 d. w 78, Hamor 370 d. w 46 dom. — Krjebja 665 d. w 91 dom. — Boršć 434 d. w 89 dom. — Hóznica 586 d. w 94, Hóršow 145 d. w 28 dom. — Hbělsk ze Zubornicu 740 d. w 140 dom., Brusy ca. 200 d. — Radšow 477 z wjetša serbskich dušow w 85 dom., Wukrančicy ca. 200 d. — Khoľm 477 z wjetša serbskich dušow w 80 dom. — Jězor 548 d. w 97, Wuhele 545 d. w 103 dom. — Křišow z Čětowom hrom. 798 dušow a mjez nimi 454 Serbow.

3. Zhromadne wobličenja (starše a nowše).

Wot tutych zhromadnych wobličenjow su te z lět 1843, 1849 a 1861 hižo wozjewjene w Richard Boeckh, der Deutschen Volkszahl, str. 104 a R. Andree, Wend. Wanderstudien, str. 185 sl., a to z l. 1858 w Mischke, Markgraffthum Ober-Lausitz str. 95, 177 a 206, wšitke druhe su ze předstojacych, pod 1 a 2 podatych nadrobnych ličbow dobyte.

a) Zhromadne wobličenja ze wšěch 3 wokrjesow.

Wokrjesy	Ludlič. lěta 1843			L. 1849	Ludlič. lěta 1858		
	Serbow	Němcow	z razom	Serbow	Serbow	Němcow	z razom
Wojerowski w.	15,644	12,074	28,718		17,307	13,300	30,607
Rózborski w.	14,267	28,624	42,891		14,497	34,815	49,312
Zhorjelski w.	490				454		
Pruska Hornja Łužica	30,401			31,635	32,258		

Wokrjesy.	Ludlič. lěta 1861			Ludlič. lěta 1880			Samsne ličenje l. 1884		
	Serbow	Němcow	z razom	Serbow	Němcow	z razom	Serbow	Němcow	z razom
Wojerowski w.	17,210	13,959	31,169	17,357	15,501	32,858	19,377	13,904	33,281
Rózborski w.	14,745	35,258	50,010	13,917	14,627	28,544 ²⁷⁾	17,385	11,442	28,827 ²⁷⁾
Zhorjelski w.	379			506			541		
Pruska Hornja Łužica	32,334			31,780			37,303		

b) Zhromadne wobličenja Serbow z Wojerowseho wokrjesa.

	1840	1846	1860	1883 D.	Khudych Serb. 1883 D.	1883 L.	Khudych Serb. 1883 L.	Budary. podpjery
Serbow	15,228	14,993	17,713	17,293	518	17,046	473	133,77 <i>M</i>

²⁷⁾ To su jeno ližby serbskeje strony Rózborskeho wokrjesa. Wšeho wobydlerstwa měješe Rózborski wokrjes 1. dec. 1880: 46,696 dušow.

4. Přehledy a resultaty samsneho ličenja l. 1884.

I. Přehlad po wokrjesach: a) Wojerowski wokrjes ma 1) serbsku ($+ \frac{2}{3}$) a 2) přeněmčenu stronu; b) Rózborski wokrjes ma serbsku ($+ \frac{1}{3}$), 2) přeněmčenu a 3) němsku stronu (na posleđnišu so tu dale njeđziwa); c) Zhorjelski wokrjes ma jeničku serbsku wosadu (Křišow-Ćětow).

II. Do přeněmčeneje resp. němcowateje strony słušeju wot horjekach mjenowanych wosadow: a) Wojerowskeho wokrjesa: 1) Wojerowska měšćanska wosada; 2) Kulowska měšćanska w.; 3) Bukowska maćefna w. (čo. 21); 4) Bukowska filialna w. II. (čo. 23); 5) Rolanska w. ze swojej stronu (čo. 24). — b) Rózborskeho wokrjesa: 1) Mužakowska měšćanska w.; 2) Jěžorska w.; 3) Kózlowska w.; 4) Dubčanska wosada.

a) Serbska strona:

III. Rjad serbskich cyrkwinskih wosadow po procentach *serbskich* wobydleri.

100—99 % *Serbow* maju: 1) Wojerowska wjesna wosada, 2) Zdžarowska, 3) Rakečanskeje w. pruske wsy, 4) Nowe Město Slepjanskeje, 5) Wochožanska wosada;

99—98 % *S. m.*: 6) Wojerowska filiala Bluń, 7) Lejnjanska w., 8) Khołmčansko-Ptačečanska w.;

98—97 % *S. m.*: 9) Parcowska w., 10) Kulowska wjesna w., 11) Slepjanska wosada;

97—96 % *S. m.*: 12) Sprejčanska w., 13) Łučanska w., 14) Łazowska wosada;

94 % *S. m.*: 15) Wochožanska filiala Třělno;

92—91 % *S. m.*: 16) Wujezdžanska w.;

88 % *S. m.*: 17) Lěska (wjes), 18) Klětnjanska w.;

87 % *S. m.*: 19) Rychwałdska w.;

86—85 % *S. m.*: 20) Borščanska w.;

84 % *S. m.*: 21) Jabłońska w.;

82 % *S. m.*: 22) Čisowa (wjes);

81 % *S. m.*: 23) Krjebjanska w.;

80 % *S. m.*: 24) Mužakowska wjesna w.;

80—79 % *S. m.*: 25) Radšowska w.;

70 % *S. m.*: 26) Sprejčanska filiala Bórkhamor, 27) Hbělsčanska wosada;

67—65 % *S. m.*: 28) Łutowskeje w. hornjoserbske wsy, 29) Hózníčanska w., 30) Němješk (wjes), 31) Křišow-Čětowska w.;

50 % *S. m.*: 32) Bukowska fil. Čikecy, 33) Khołmjanska w.

b) Němska resp. němcowata strona.

IV. Rjad němских cyrkwińskich wosadow po procentach serbskich wobydleri.

50 % *Serbow* ma: 1) Kulowska měšćanska wosada;

37—36 % *S. m.*: 2) Wojerowska měšćanska w.;

14—13 % *S. m.*: 3) Mužakowska měšćanska w.;

10—6 % *S. m.*: 4) Bukowska w., 5) Bukowska filiala Nědźichow, 6) Jězorska w.;

4—1 % *S. m.*: 7) Kózlowska w., 8) Dubčanska wosada, 9) Rolanska strona (cyła).

V. Rjad serbskich wosadow po ličbje wobydleri serbskeje rěče njemócných.

a) Wšitecy wobydlerjo móža serbski we wosadach: 1) Bluń, 2) Parcow, 3) Khołmc-Ptačecy, 4) Sprejcy, 5) Łučo, 6) Wochozy.

b) Němcow, kotřiž serbski njerozumja, maju: po 1: Lejnianska, Zdžarowska, Trělnjanska wosada — 2 Kulowska krajna wosada — 4 Čisowa — 5 Lěska — 10 Rakeč. w. pruske wsy — 14 Wojerowska krajna w. — 18 Rychwałdska w. — 25 Wujezdžanska a Łazowska w. — 50 Němješk — 53 Boršćanska w. — 58 Čikecy — 60 Bórkhamorska fil. w. (dla fabrikow) — 68 Slepjanska w. — 110 Hózníčanska w. — 111 Krjebjanska w. — 125 Klětnjanska w. — 150 Hbělsčanska w. — 176 Křišow-Čětowska w. — 196 Radšowska w. — 215 Łutowskeje w. hornjoserbske wsy — 289 Khołmjanska w. — 343 Jabłońska w. — 1147 Mužakowska wjesna wosada (dla wjele fabrikow).

Summa ludźi, kiž serbski njemóža: 3257.

VI. Rjad němских wosadow po ličbje Němcow serbskeje rěče mócných.

Němcow, kotřiž móža resp. rozumja serbski, ma: 1) Kulowska měšćanska wosada přez 550, 2) Mužakowska měšćanska w. na 520, 3) Wojerowska měšć. w. přez 515. Summa: 1585.

VII. Wosady ze serbskich a němskich resp. poľněmskich wsow wobstojace.

	Serbow	Němcow	z razom	Serbow
a) Serbska strona:				
1. Mužakowska wjesna wosada:				
a) serbske ratafske wsy	2739	126	2865	95 $\frac{0}{0}$
b) naněmčene fabrikske wsy (4)	+ 1927	- 1146	3073	62 $\frac{3}{3}$ $\frac{0}{0}$
2. Klětnjanska wosada:				
a) serbske wsy	1634	163	1797	90 $\frac{0}{0}$
b) fabrikska wjes Hamor	237	100	337	70 $\frac{3}{3}$ $\frac{0}{0}$
3. Krjebjanska wosada:				
a) serbske wsy	421	17	438	96 $\frac{0}{0}$
b) Krjebja-Mikow	641	240	881	72 $\frac{3}{4}$ $\frac{0}{0}$
b) Němska strona:				
4. Wojerowska měščanska wosada:				
a) Hamtske Khěže a Haj	463	10	473	97-98 $\frac{0}{0}$
b) Wojerecy a Podhród	819	1216	3035	27 $\frac{0}{0}$
5. Bukowska wosada (mater et filia II):				
a) poněmčenej wsy Bukow a Nědźichow	250	580	830	30 $\frac{1}{8}$ $\frac{0}{0}$
b) němske wsy	12	2056	2068	+ $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{0}$

VIII. Skónčne rezultaty.

1. Ličby wobydľeřstwa 1884.

Wokrjesy	Wšěch wobydľ.	Serbow	Němcow	Němcow ²⁸⁾ móže serbski	Němcow njemóže serbski
Wojerowski w.	33,281	19,377	13,904	1,683	12,221
Rózborski w. . .	28,827	17,385	11,442	1,768	9,674
Zhorjelski w. . .	1,505	541	964	80	884
Summa:	63,613	37,303	26,310	3,531	22,779

²⁸⁾ Do tutych Němcow su stajnje tež přeněmčeni Serbja ličeni, kiž, runjež rozumili, z wjetša serbski njerěča.

2. Ličby wobydlerstwa serbskeje strony.

Wokrjesy	Wšěch wobydl.	Serbow	Němcow	Němcow móže serbski	Němcow njemóže serbski
Wojerowski w.	17,570	16,485	1,085	618	467 ²⁹⁾
Rózborski w. .	20,215	16,778	3,437	1,248	2,189 ²⁹⁾
Zhorjelski w. .	792	536	256	80	176
Summa:	38,577	33,799	4,778	1,946	2,832

3. Ličby wobydlerstwa němskeje strony.

Wokrjesy	Wšěch wobydl.	Serbow	Němcow	Němcow móže serbski	Němcow njemóže serbski
Wojerowski w.	15,711	2,892	12,819	1,065	11,754
Rózborski w. .	8,612	607	8,005	520	7,485
Zhorjelski w. .	713	5	708	—	708
Summa:	25,036	3,504	21,532	1,585	19,947

4. Kelko je ludźi, kiž móža serbski, kelko, kiž njemóža?

Wokrjesy	a) Serbska strona		b) Němska strona		c) Wobě stronje	
	serbski móže	serbski njemóže	serbski móže	serbski njemóže	serbski móže	serbski njemóže
Wojerowski w.	17,103	467	3,957	11,754	21,060	12,221
Rózborski w. .	18,026	2,189	1,127	7,485	19,153	9,674
Zhorjelski w. .	616	176	5	708	621	884
Summa:	35,745	2,832	5,069	19,947	40,834	22,779

5. Skónčenje: W pruskich Hornich Łužicach bě 1884 a) rodzenych Serbow, kiž domach a wonkach serbski rěča: **37,303**; b) wobydleri (serbskeho a němskeho rodu), kiž móža serbski: 40,834; c) wobydleri w serbskich stronach pr. H. Ł., kiž serbski njemóža: 2832.

²⁹⁾ To su nimale wšitecy pak němscy zastojnicy a wobsedzerjo ryčerkubłow pak němscy a cuzy dźělačerjo w fabrikach.

II. Cyrkwinska statistika.

Serbski „Missionski Posol“ přinoša kóžde lěto krótku cyrkwinsku statistiku — škoda, zo nimale jeno ze sakskich wosadow —, kotraž pak ma tón jenički brach, zo spowědných ludźi a pačeŕske džěći do serbskich a němskich njedžěli, štož by snadź so přichodnje porjedzić hodźilo. Tuž sym ja, wobmjezujo so na tutej dvě za Serbowstwo najwažnišej rubricy, tu ličby z l. 1883/84 po narodnosći džělene tak dospołnje, kaž bě to po dostatych powěsćach móžno, zestaja a w přispomnjenjach hišće někotre starše ličby dla přirunanja přistajil. Wě so, zo tute ličby njedopokazuja, kelko ma wosada poměrnje Němcow, kelko Serbow, ale jeno, kelko wobydleri so k němskemu a kelko k serbskemu Božemu blidu džerži, štož husto a zwjetša wot cyrkwinskeho zarjadowanja a wot samoho duchowneho, po tym hač ma wjacjy abo mjenje lubosće k Serbam a Serbowstwu, wotwisuje; runje to same plaći tež wo ličbach pačeŕskich džěći, jeno zo tam tež hišće zamožnosć šule a narodne zmyslenje wučerjow mćenje sobu skutkuje. Jeno z Łazowskeje, Rychwałdskeje a Wochožanskeje njemóžu z cyła žanych ličbow podač, dokelž njedostach a w Kulowskej katholskej wosadze so wosebite ličenja spowědných ludźi a pačeŕskich džěći njestawaju.

Drobnije rozprawy wo jednotliwych wosadach a mjena jich duchowných podam dale delkach we wopisanju samym.

W o s a d a	Spowědni l. 1883/84		Pačeŕske dž. 1884	
	serbsey	němscy	serbske	němske
I.				
1. Wojerowska w.	4870	1129	67	68
2. Bluńska w.	1241	31	7	—
3. Parcowska w.	476	160	—	12
4. Lejnjanska w.	ca. 550	ca. 150	10	3
5. Khołmčanska w.	952	24	9	—
6. Sprejčanska w.	972	131	16	14
7. Łučanska w.	436	38	7	—
8. Wujezdžanska w.	1238	222	14	5
9. Zdžarowska w.	2120	5	21	1
II.				
10. Mužakowska w.	3106		23	193
11. Jabłońska w.	371	740	—	50
12. Slepjanska w.	4094	402	42	15
13. Klětnjanska w.	1700	400	37	14
14. Krjebjanska w.	1350	450	16	13
15. Boršćanska w.	962	236	13	9

Wosada	Spowědni l. 1883/84		Paćeŕske dž. 1884	
	serbscy	němscy	serbske	němske
16. Hozničanska w.	473	295	12	8
17. Hbělsčanska w.	698	540	—	27
18. Radšowska w.	352	427	—	?
19. Khoŕmjanska w.	80	433	—	?
III.				
20. Křišowska w.	498	581	—	21
IV.				
Starolutherska.				
21. Wukrančičanska w.	1200	100	13	5
22. Klětnjanska filiala	800	—	5	—

Prispomn. W l. 1850 mjěachu spowědnych: nr. 4: ca. 600 serbskich, nr. 8: 1000 serbsk. a 116 něm., nr. 10: 4292 s. n., nr. 13: 2000 s. a 500 n., nr. 15: 1200 s. a 269 n., nr. 20: 880 s. a 656 n.; w l. 1880 nr. 18: 367 s. a 658 n. a nr. 19: 99 s. a 412 n.; a w l. 1882 nr. 16: 509 s. a 312 n. — Paćeŕskich džěći mjěachu l. 1850: nr. 3: 7 s., nr. 4: 8 s., nr. 7: 8 s., nr. 8: 13 s. a 10 n., nr. 9: 19 s., nr. 10: 30 s. a 135 n., nr. 12: 79 s. a 11 n., nr. 20: 11 s. a 6 n.

III. Hospodaŕska statistika.

Móhlo so někomu zdać, zo je hospodaŕska statistika za wopisanje položnja serbskeje narodnosće mjenje wažna; po mojim zdaću pak móže wona hakle tak prawje sobu wujasnić, čehodla je tu a tam telko Němcow a čehodla w tej jenej stronje a wosadže Serbja mjenje swoju narodnosć lubuja dyžli w drugej. — Ličby tu podate su we wulkim a cyłym woprawdźite; zo pak nic wšudže, to pokhadža z čezkoty cyneho předmjeta; tola poskićeju wone dosć wěsty a jasny wobraz hospodaŕskeho postawa serbskich wsow a wosadow.

Rubriki: 1) Lenik, n. Šüfner, Ganzbauer, s. tež bur abo wulki bur; 2) poľlenik, poľleník, Šalbühfner, wokoło Wojerec: poľojcaŕ, wok. Mužakowa: poľbur; 3) zahrodnik Großgärtner, tež Reuhäusler (n. př. w Parcowje), wok. Muž. tež börtlikaf (Biertel-hüfner) a druhdže druhdy štwórtkaŕ; 4) khěžnik, Großhäusler, wok. Muž. budaf Bübner, kiž ma khěžu z polom; 5) khěžkaŕ, Kleinhäusler, wok. Muž. tež Serhäusler, kiž ma khěžku bjez pola; tola we wšelakich stronach žanoho wulkeho rozdžěla mjez khěžnikami a khěžkarjami nječinja; 6) podružnik, Mithner, wok. Woj. přebywafnik, wok. Muž. přebywalnik, w Blunju přebytkaf. — Wot rjemjeslnikow rěka klamaŕ wok. Muž. kramaŕ a wojnaŕ wok. Woj. kołodžij (d. s. kołodzej).

Znamješka zady mjenow maju znamjenjeć, so je we wsy: ⚡ = cyrkej a šula; ⊙ = šula; § = fabrika abo podobny něm. wustaw; §§ = fabрики; * = ryćefkubło ze samostatnym něm. wobsedźerjom; † = ryćefk. z najenkom; ⚡ = fórbark abo njesamostatne ryćefk.; † = ryćefk. ze serbsk. wobs.; ! = fórbark serbsk. wobsedźerja; — pismik **n.** zady ličbow = němski, pismik **s.** = serbski.

Serbske burske kubła a zahrodnistwa maju hišće swoje zastarske wosebite mjena z wuwzaćom někotrych namjezných stronow, kaž n. př. w Radšowje a Křišowje.

Rubricy „korčmař“ a „rozšlachowane kubła“, kotrejež staj bóle narodnohospodarskeje wažnoty, sym z lubosće k našemu „Serbskemu Hospodarjej“ nastajił, kotremuž budžetaj wěsće witanej. Wonej swědčítaj zjawnje, kak su nimale we wšěch wsach a wjeskach šlachtarjo pobyli a burske lenistwa, pollenistwa a zahrodnistwa wukutleli, a kak su so přisporjeli te městna swětneho pokračowanja a duchowneje nuzy, kiž na móšničku a njerozum wboheho burika twarja, dobywajo sebi wjetšeje wažnoty hač pokračowarske šule a wosyroćene cyrkwe. Cyle tak zlé drje po zdaću hišće w Serbach njeje, kaž to hrabja Hatzfeld na kejžorstwowym sejmje w januariju 1885 swědčeše wo jenej lužiskej wjescy: „In einem kleinen Dörfchen der Gauhj kommt auf je 55 Einwohner eine Schnapsbrennerei“. — Hdyž po tajkim tež w Němcach ani włósk lěpje njeje, ale skerje hišće hórje, to tola nihdy žadyn trošt njeje za Serbow.

Wosada a Wjes	lenik.	poľlenik.	zahrod- nik.	khěžnik.	khěžkař.	podruž- nik.	korč- mař.	kla- mař.	rjemjesl.	šořta	kubłow rozšlacht.
I.											
1. Wojerowska wosada:											
Spale ⊙	23	10	9	14	—	—	1	1	5	s.	8
Čisk M. a W. ⊙	11	8	4	37 (2n.)	—	2	2	—	—	s.	5
Roholj	—	—	4	11	—	—	1	—	1n.	s.	2 zahr.
Bórk ⊙	9	18	3	15	—	—	1	—	2	s.	—
Kinajcht	—	—	—	—	29	—	1	—	—	s.	—
Židžino ⊙	12	12	3	16	17	1n.	1	—	—	s.	6 lež.

Wosada a wjes	lenik.	poŕlenik.	zahrod- nik.	khěžnik.	khěžkař.	podru- žnik.	korč- mař.	kla- mař.	rjemjesl.	šořta	kubřow rozřlacht.
Hory ☉	8	19	1	4	14	1	1	—	1	s.	5
Nowa Łuka	1	14	3	—	24	—	1	—	4	s.	3
Narč ☉	12	7	10	—	21	—	1	—	—	s.	1
Lubuř ☉	16	12	1	—	49 (3n.)	—	1	1	—	s.	4
Brětnja ☉	—	18	9 (2n.)	—	22	6 (2n.)	2 (1n.)	—	—	s.	4
Michałki	—	—	5	5	7	3	—	—	—	s.	2 zahr.
Nydej W. a M.	2	8	10	—	32 (1n.)	—	1	—	1 n.	s.	1
2. Bluńska wosada: ¹⁾											
Bluń ☼	18 (1n.)	15	—	50 (1n.)		2	1	2	3 (1n.)	n.	3
Bjezdoly	7	4	3	18 (1n.)		—	1	—	—	s.	1
3. Parcow ☼	30	10	9	8	30	—	2 (1n.)	1	—	s.	4
4. Lejno ☼	24 (1n.)	2	4 (1n.)	25		2 (1n.)	1 n.	2	1	s.	—
5. Khořmčanska w.: Čorny Khořme ☼	1	42	4	—	38	—	2	1	4 (3n.)	s.	5
Ptačecy ☼	16	7	10	—	49	—	1	1	—	s.	6
6. Sprejčanska w.: Sprejcy ☼	—	15 (1n.)	7	—	30	—	2	—	3	s.	7 poll.
Drětwja	—	19 (1n.)	2	13	14 (4n.)	—	1 n.	—	—	s.	8
Nowa Wjes	3	12	4	—	20	5 (2n.)	1 n.	—	—	s.	7
Bórkhamor § ☼	—	—	—	27		7 (2n.)	1 n. ²⁾	—	fabr. dřěl? 1s., 1n.	—	—

¹⁾ Wsy tuteju wosadow wuznamjenjeju so wot druhich ze swojimi rjanymi a wulkimi massivnymi twarjenjemi a wobydlerjo su po zdaću zamořičiři hač druhdže, dokelž tam žanych ryčěřkubřow njeje.

²⁾ Sřuša po prawom do fabрики Bórkhamorskeje.

Wosada a wjes	lenik.	poŕlenki.	zahrod- nik.	khěžnik.	khěžkař.	podruž- nik.	korč- mař.	kla- mař.	rjemjesl.	šoita	kubłow rozšlacht.
7. Łučanska wosada:											
Łučo ♂!	1	4	8	29 ³⁾		—	1	2	—	s.	—
Bjerwald †	—	4(1n.)	2	14(1n.)		—	1	1	—	s.	2
Sepšecy !	1	4	3	17		—	1	—	—	s.	1
8. Wujezdźanska w.:											
Delni Wujezd ♂*	1 n.	6	8	65(10n.)		24(9n.)	3(2n.)	5(4n.)	?	n.	—
Rudej ⊙ ♂	1	1	2	24		—	1	—	—	s.	8
Manjow ♂	1	—	2	—	24	—	1	—	—	s.	—
Tranje	—	4	5	—	22	1	2	—	—	s.	—
Lěska *	1 n.	1	1	—	14(2n.)	—	1	—	—	n.	—
9. Łazowska wosada:											
Łaz ♂*	—	—	17	6	49	10(3n.)	4(2n.)	2(1n.)	13(1n.)	s.	3
Bjedrichecy	—	—	11	9		—	—	—	—	s.	—
Drěwcy ♀	—	—	11	26		—	1	—	—	s.	1
Złyčín ♀ ⊙	—	4	11	26		5(2n.)	2	1	—	s.	1
Lipiny ♂ ⊙	2	1	6	36		—	1	2	1n.	s.	5
Radska *	—	—	4	12	23	—	1	—	—	s.	1 zahr.
Tři Žony	—	4	2	10		—	1	—	—	s.	—
Běly Kholmec * § ⊙	1	—	5	4	61(3n.)	—	2	2	2	s.	5
Šiboj ⊙	—	4	1	—	4	—	—	—	—	s.	—
Nydej ♂	1	—	6	—	11	—	—	—	—	s.	—
Mortkow ♀	1	—	9	4	10	1	1	—	—	s.	2

*) Tući dla khudoby wšitecy na ryčefkubło džětać khodža.

Wosada a wjes	lenik.	poľnenik.	zahrod- nik.	khěžnik.	khěžkař.	podruž- nik.	korč- mař.	kla- mař.	rjemjesl.	šořta	kubľow rozšľacht.
10. Zdžarowska w.:											
Zdžary ♂	10	7	18	—	38	21 (7n.)	2	4	14	s.	4
Koblicy *	—	—	8	29		2	1	—	—	s.	2 zahr.
Bukojna	—	9	5	37		3	2	—	—	s.	—
Mučow	—	10	8	10		2	1	—	2	s.	7
11. Kulowska wos.:											
Brěžki	—	—	6	—	13	—	1	—	—	s.	3 lež.
Rachľow	7	2	4	—	21	—	1	—	—	s.	4
Kočina ☉	2	20	2	—	2	—	1	1	1	s.	1
Sulšecy ☿ ☉	12	11	6	—	6	5 n. ⁴⁾	1	—	2	s.	3
Salow	9	4	4	—	10	—	1	1	—	s.	2
Lubhosć *	—	—	8	4	8	—	—	—	—	s.	3
Dubrjeńk	3	9	3	—	—	—	1	—	—	s.	—
Hózk	9	5	1	—	22	—	1	—	—	s.	1
Němcy ⁵⁾ ☉	4	19	7	—	13	—	2 (1n.)	—	—	s.	4
Čisowa §	—	10	6 (1n.)	—	16 (2n.)	4 (2n.)	1	—	3 (1n.)	s.	3
II.											
12. Mužakowska w. ⁶⁾ :											
Hora * § ☉	9 (1n.)	—	15 (1n.)	65		15 (2n.)	1n.	—	5	s.	—

⁴⁾ To su džělaćerjo na ryćefkuble. — ⁵⁾ Wjesna ležownosć bu při separaciji do 20 lenow rozdžělena, po času pak so přez herbstwa do wjacjy džělow rozdrjebi. — ⁶⁾ Wjetši džěl wsow tuteje wosady ma khudobny napohľad. Jelenje, džiwje swinje a druha zwěrina, kiž so w holi haji, hospodarjam na polach wjele škody načini a njemóža so jeje wobróć při wšěch zaraćenjach.

Wosada a wjes	lenik.	poŕlenik.	zahrod- nik.	khěžnik.	khěžkař.	podru- žnik.	korč- mař.	kla- mař.	rjemjesl.	šořta	kubřow rozřlacht.
Kobjelin řř ⊙	5 (1n.)	3	1	25 (1 n.)	44 (½ n.)	1 n.	?	5	n.	—	
Brunojcy ř ⊙	4	7	2	42	3	1 n.	—	5	s.	—	
Wjeska ⊙	—	4	8	40	—	1 n.	—	—	s.	—	
Zagor ⊙	1	8	6 (1n.)	56 (1 n.)	—	2 (1n.)	—	2	s.	2	
Skarbiřojcy ř ⊙	—	—	8	23	—	1 n.	1	1	s.	—	
Spalene	—	—	3	8	—	1	—	1	s.	—	
Hola ⊙	—	—	8	12	—	1	—	—	s.	—	
Wuskidž ř ⊙	7	—	13	104 (1 n.)	17 (2n.)	2 (1n.)	—	9	s.	7	
Kij ř ⁷⁾ ř ⊙	—	2 (1n.)	4	16	?	2 n.	—	?	n.	—	
Běla Woda * řř ⊙	3	6	3	83	?	6 n.	3	12 n.	s.	—	
Kuty	—	—	3	8	1	—	—	—	s.	—	
Kruřwica ř	3	6	8	25	—	1	—	1	s.	5	
13. Jabřoňska wosada:											
Jabřoňc ř ř ⁸⁾	20	10	16	35	90	16	3	1	12	s.	3
Děžwink *	—	—	10	7	4	?	1	—	—	s.	1
Kromořa †	—	8	—	6	5	?	1	—	—	s.	1
Jemjelica * ř	1	12	—	10	10	?	1	—	—	s.	?
14. Slepjanska wos.:											
Slepo ř ř	9	25	20	30		—	2	—	—	s.	—
Trebin	8	10	12	20	—	1	—	—	—	s.	—
Rowne	2	19	18	12	—	1	—	—	—	s.	—
Mulkecy	4	12	12	15	—	1	—	—	—	s.	—

7) Na tutym řorbarku je 157 džeřačeri. — 8) Rjana wjes z massivnymi cyhłowymi twarženjami.

Wosada a wjes	lenik.	poľlenik.	zahrodn.	khěžnik.	khěžkař.	podruž- nik.	korč- mař.	kla- mař.	rjemjesl.	šořta	kubľow rozšlacht.
Miloraz ☿ ⊙	4	9	16	17	—	—	1	—	—	s.	—
Brězowka	3	12	13	21	—	—	1	—	—	s.	—
Džěwin ☿ ⊙	—	12	8	12	—	—	1	—	—	s.	—
Nowe Město ⊙	—	18	8	8	—	—	1	—	—	s.	—
Lisk *	—	10	—	24	—	—	1	—	—	n.	—
15. Wochožanska w.: Wochozy ♂ ⁹⁾	13	6	3	12	36	—	1	1	—	s.	—
Trělno ♂ ♂	—	16	1	24	—	2	1	1	1	s.	3
Sprjowje	7	7	1	11	—	—	1	—	—	s.	2
16. Rychwałdska w.: Rychwałd ♂ *	—	2	5	137	—	4 n.	5	4	10 (3 n.)	s.	5 zahr.
Wunšow * ¹⁰⁾	—	—	2	27 (4 n.)	—	—	1	—	—	s.	—
Pakostnica ♂	—	—	3	5	—	1	1	—	—	s.	—
St.-Lubolń ☿ a Napadź	—	—	3	16	—	4 (1 n.)	—	—	12 džěl.	s.	—
Mocholc ⊙	—	—	2	18	—	—	—	1	1	s.	—
Št.-Duby a Zamosty	—	5	2	16	—	1	1 n.	—	—	s.	—
Publik	—	—	1	7	—	7?	—	—	—	s.	—
17. Klětnjanska wos.: Klětno ♂	1	5	2	61	—	8	2	5	8	s.	5
Jamno *	—	3	6	33	—	6	1	—	5	s.	1

⁹⁾ Bě zamóžita wjes, nimale bjez doħa na ležownosćach, je pak so 1884 z wulkeho džěla wotpaliła a tak do khudšich wobstejnoscow přišla. — ¹⁰⁾ Tu je so na rycěřkuble 1884 kolonija za proserjow a dundakow zaľožila, kotřiz so kóžde 4 njedžele wotměnjeju. Z Wunšowa a tež z druhich wsow wšitye khudši ludžo do hole na džěto khodža.

Wosada a wjes	lenik.	poľenik.	zahrodn.	khěžnik.	khěžkař.	podruž- nik.	korč- mař.	kla- mař.	rjemjesl.	šořta	kubřow rozřlacht.
Košla ☐	1	6	7	15	—	—	1	—	3n.	s.	4
Wolešnica	—	5	8	10 (1n.)	5	—	—	—	1	s.	2
Radšowk	—	3 (2n.)	4	14 (1n.)	—	—	—	—	—	s.	2
Dyrbach ☐	2	2	—	30 (1n.)	1	—	—	—	—	s.	3
Kryngel. ☉ a Wylemocy ☐	1	2	5	29	—	—	—	—	—	s.	—
Wólřica Hora	—	2	2	16	—	—	1n.	—	2	s.	1
Hamor ☐ §§ ☉	1	—	—	60 (5n.)	15n.	—	2	1	13 (9n.)	n.	2
18. Krjebjanska wos.:											
Krjebja ☐ * §	—	2	11 (1n.)	73 (20n.)	5	—	2	4	8 (1s.)	n.	4
Černsk ☐	—	8	3	29	—	—	1	—	10 džěl.	s.	1
Nowa Wjes	3	7	—	25 (1n.)	1n.	1	1	—	2	s.	2
Mikow ☐ §	—	2	8 (2n.)	69 (6n.)	6 (3n.)	—	3	3	—	n.	3 ¹¹⁾
19. Borščanska wos.:											
Boršč ☐	1	—	10	59	25	—	3	3	?	s.	7 poll.
Wólřina * a Lipinki	—	—	18	30	17	—	3	1	—	n.	2
Dubo ☐ a Bartska hora §	—	3 (2n.)	5	40 (3n.)	9 (2n.)	—	1n.	2	—	s.	—
Turjo	—	—	8	28	1	—	—	—	—	s.	—
20. Hózníčanska wos.:											
Hóznica ☐ *	—	—	19	34	16 (8n.)	—	3	1	52 džěl.	n.	4
Hóršow ☐	—	—	9	12	1	—	1	—	—	n.	—

Dr. E. Muka:

¹¹⁾ Zbytki su do němskich rukow přeše.

Wosada a wjes	lenik.	poŕlenik.	zahrodn.	khěžnik.	khěžkař.	podruž- nik.	korč- mař.	kla- mař.	rjemjesl.	šořta	kubłow rozřlacht.
21. Hbělsčanska w. ¹²⁾											
H.Hbělsk ě* a Borřtko	2	4	18 (9n.)	71 (23n.)	10	3 (2n.)	1	—	n.	3	
D.Hbělsk* a Zubornica Š	2n.	1	8	32 (5n.)	8	2 (1n.)	—	—	s.	2	
Hornje Brusy*	—	1	1	52 (22n.)	2n.	1	—	—	n.	—	
Jefčecy ě	—	—	5	9	4	1	—	—	n.	—	
22. Radřowska w.: ¹³⁾											
Radřow ě ě.	1	—	11	50	?	2	4	n.	n.	?	
Drěnow ě ¹⁴⁾	8	—	2	21	—	1n.	—	n.	s.	?	

B. Wopisanje pruskich hornjořužiskich Serbow.

(Z lěta 1884.)

Najwyřša duchowna wyřnosć pruskich hornjořužiskich Serbow je kralowske konsistorstwo za Šlezsku provincu w Wrótstawju, kotrehož nětčiři wjednik je generalsuperintendent dr. Erdmann, najwyřša řulska wyřnosć kralowske knježerstwo w Lěhnicy, w kotrymž ma řulske naležnosće pod sobu znaty njeprěćel Serbowstwa, řulski radžićel Bock. Serbski kraj je do 3 superintendenturow dźěleny, do Wojerowskeje, Rózborskeje I. a Rózborskeje II., kotrež maju kóždy tu samu wobsažnosć, každy w l. 1848 (přir. Jakub, Serbske Horne Łužicy). Tehdy a hiřće na wjele lět pozdřišo běchu, každy je to nuzne a zdobne w Serbach, bjez škody za kraj wřitecy 3 superintendenći a drje tež wřitecy řulscy

¹²⁾ W cyłej wosadze je mało burskeho a wjele dźělawahe luda, kiž do brunicowych podkopkow, do cyhelnićow a na knježe dwory dźělac khodži. — ¹³⁾ Wot l. 1840 je w tutej wosadze wjele kubłow rozřlachtowanych a z dźěla do něm-skich rukow přeřšo, z dźěla k ryćekubłej prikupiřo. — ¹⁴⁾ Drěnow je rjana a po zdaću bohata wjes.

dohladowarjo serbsey, džensniši dzeń pak je ke škodže za Serbow jeničey superintendent a wokrjesny šulski dohladowar Wojerowskeje strony, primarius Kuring we Wojerecach drje serbski, druzy pak su rodženi Němcy, kiž serbski ani njerozumja, a to za Rózbork I. superintendent a wokrjesny šulski inspektor faraf Holscher w Hórey (Horka), za Rózbork II. superintendent faraf Wendt w Cybalinje (Cibelle) a wokrjesny šulski dohladowar faraf Williger w Kózlom (Cosel).

Jenička katholska wosada mjez pruskimi Serbami je Kullowska; ta stoji pod duchownej wyšnosću wjerchbiskopa dr. Herzoga we Wrótsławju a jeje katholske šule pod wyšším dohladom katholskeho wokrjesneho šulskeho inspektora fararja Willinicha w Marklissa p. Lubanja.

Starolutherska wosada we Wukrančicach z filialu w Klětnom słuša pod staroluthersku superintendenturu w Rózborku nad Wódru, jeje šula pak pod wokr. šul. insp. w Hórey.

Kollaturstwa farow a šulow su nimale wšudže hišće te same, kaž w l. 1848 (přir. Jakub, S. H. Łužicy); je-li so hdže přeměnenje stało, spomniny to wosebiće we wopisanju.

Hdžež maju we wosadach serbskich duchownych, tam přěduje so serbski, hdyž tež so w někotrych serbska narodnosť jako popjelawa wobhladuje. Ze serbskich šulow pak bě po l. 1873 serbska wučba hač do najnowišeho časa z wjetša cyle wustorkana a wuhnata — wšelake nadrobne powěšće a skórzby wo tym podam dale delkach — w mnohich bě z cyła njemóžna, dokelž běchu tam prostoněmscy wučerjo postajeni; jenož w někotrych běchu sebi serbsey starši přez próstwy atd. serbsku wučbu z najmjeńša w nabožinje wunuzowali, w někotrych druhich so swědomiće wučerjo sami dohladachu, zo jeno němski wučo Serbam křiwdu a samym sebi čezu činja, w mnohich pak hišće džensa při spodobnym wašnju gwałtneho přeněmčowanja stoja, a njeje widžeć, hdy so wrócenje k lepšemu stanje. Wot časow šulskeho radźićela Stolzenburga hač do l. 1873 mějachu džěci w serbskich šulach dobre serbske čitanki (mjeńšu a wjetšu), rjane serbske bibliske stawizny a druge nuzne serbske knihi — nic k jich duchownej škodže; — džensa maju tam, je-li z cyła, jeničey serbsku bibliju, serbske spěwafske a serbski katechismus — katholske jenož serbski

katechismus — z nich džěći, hdžež so to z cyła stawa, tež serbski čitać wuknu.

Zapis duchownych kóždeje wosady, z kotrejež móžach jón dostać, sym jenò wot l. 1750 podať, dokelž su wšitecy, kiž běchu do toho časa, hižo nadrobno zapisani w knizy: Kurzer Entwurf einer ob.-wend. Kirchenhistorie. Mjenow wučerjow sym přidať, kelkož móžach nazhonić.

Dokelž so tež we wjesnej towaršnosći a ludowej drasće wulki džěl narodneho žiwjenja wopokazuje, sym wo nimaj stajnje wosebiće a wobšěrno rěčať.

Skónčnje sym při kóždej wosadze swójbne mjena Serbow a mjena wjesnych městnosćow a ležownosćow po móžnosći dospołnje znapisať, myslo sebi, zo budža wone hižo same na sebi někomužkuli zajimawe, přede wšěm swójbne; z nich hodži so póznać, kajke wšelake pomjenowanja swójbow su mjez Serbami wužiwane, z mnohich, kak žalostnje su poněmčene abo skepsane, ze wšelakich, kak rozšěrjeny tón a druhi serbski splah je; na přěnim městnje pak maju služić jako material za dalše rěčespytne přěpytowanja.

Wojerowski wokrjes.

I. (1. 2.)¹⁾ Wojerowska wosada.

Do Wojerowskeje wosady słušeju: a) město Wojerecy (Hoyerswerda), b) předměstka: 1. Hamtske Khěže (Amts-Anbau), 2. Podhród (Burglehn), 3. Haj (Haag), a c) 13 wsow: 1. Spale (Spohla), 2. Wulki a Mały Čisk ze zwěrinjencom (Gross- und Klein-Zeissig mit Thiergarten), 3. Roholń (Riegel), 4. Bórk (Burg), 5. Kinajcht (Kühnicht), 6. Židžino (Seidewinkel), 7. Hory (Bergen), 8. Nowa Łuka z bažantowej zahrodu (Neuwiese mit Fasanengarten), 9. Naré z Winicu (Nardt mit Weinberg), 10. Brětnja (Bräthen), 11. Michałki (Michalcken), 12. Wulka a Mała Nydej z Winicu (Gross- und Klein-Neida mit Weinberg), 13. Lubuš z Nowym Lubušom (Laubusch mit Neu-Laubusch).

¹⁾ Tute liěby w spinkach pokazuja na rjad, w kotrymž su pod I. dž. wosady zapisane.

Wojerecy su serbsko-němske městačko z 2685 wobydl. w 324 domach, z nich je 740 rodź. Serbow a 1945 rodź. Němcow; po nadrobnej powěsći měšćanosty móža wot Serbow serbscy 682, nic pak 58, štož su pak přeněmčeni pak małe džěci, 636 Serbow domach z wjetša jeno serbski powěda; cyle serbskich hospodařstwow je 61, cyle němskich 86, měšanych 177, z wjacy hač połoju Serbow 27. — Wojerowscy Serbja su z wjetša rólnicy a hosćencarjo, Němcy pak zastojnicy, rjemjeslnicy atd. W někotrych serbskich džěłaćeřskich swójbach staršej, runjež lédma někak němski móhloj, z džěćimi drje dla němskeje šule wutrajnje němcujetaj a tak džěci ani prawje serbski ani prawje němski njenawuknu.

Předměstka tworja samsne gmejny: pod Hrodom stoji ze Serbowstwom, kaž w měsće samom, Haj a Hamtske Khěže pak su nimale cyle serbske.

Wšitke wsy Wojerowskeje wosady su cyle serbske a knježi we nich powšitkownje dobry serbski duch; wobydlerjo su sebi tam swojeje narodnosće wědomi a waža sebi ju wysoko, maju dobre serbske wašnja, haja hospodliwosć a přećelniwosć. Wsy su z wjetša wulke, rjenje massivnje twarjene a zamóžite, štož nimo dobrych polow slěduje z toho, zo tam žanych ryćefkubłow nimaju. Či někotři Němcy, kiž w někotrych wsach su, móža tež runje tak derje a rěča husto serbski, n. př. w Kinajchtu a na Horach kralowskej hajnikaj a w Nowej Łucy jenička němska prošefka, kiž tam na gmejskej khěži bydlo so wot hnady gmejny žiwi; w jeničkej měšanej swójbje wosady w Brětni rěči so woboje, němski a serbski. Mnozy Serbja, přede wšěm starši a džěci, njerozumja němski. Horjanska šotčina džeše: „Jow je hišće wšo serbske a dyrbi tež serbske wostać!“ Tam dyrbi wučer z ludźimi nolens-volens serbski rěčeć. — Młode serbske holiča Wojerowskeje strony su rjane a zróstne kaž jědle, ze smějkatym, kćejatym wobličom a khodža w pyšnych čerwjenopisanych sukničkach.

Cyrkej: Wojerowsku cyrkej wobsedźachu hač do l. 1835 sami Serbja, Němcy z města mějachu pod jeje wěžu na wječornej stronje cyrkwičku přitwarjenu z wutwařkomaj k połdnju a połnocy. Tale němska kapałka bu 1835 dla padawosće wot wysnosće zamknjena a pozdžišo wotnošena. Serbska wosada němska

hospodliwje přija a wot toho časa matej wobě swoje Bože služby w serbskej, serbskej wosadže słušacej cyrkwi. Nimo toho stoji hišće na Wojerowskim pohrjebnišću mała pohrjebna cyrkwička. Prěduje so Serbam serbski a Němcam němski, Serbja khodža k serbskej spowědži. Kemš je stajnje najprjedy w 8 hodž. němski a potom w 10 hodž. serbski. Duchowni su tam hewak přeco 3 bywali, primarius, archidiakonus a diakonus, kiž je z dobom faraf w Blunju; wšitey tři dyrbja Serbja abo serbskeje rěče mócní byé. Wot Michała 1884 pak zastaruje cyłu wulku a wobšěrnú wosadu jenički duchowny, mjenujey archidiakonus Dobrucky; primarius je wumřěl a diakonus staroby dla ze služby stupił. K tomu je hišće archidiakonus Dobrucky hižo dlějši čas vicarius perpetuus wosyroćeneje Čornokhołmčanskeje wosady.

Wojerowscy duchowni, kelkož móžach zhonié, běchu w 1767: a) *pastores primarii*: 1. Kónc (Contius) † 1707; 2. Jan Bjedrich Bjenada (Benade) 1798—1829; 3. Pomhajbóh August Bohl (Bohul?) 1830—42, † 21. febr. 1843; 4. Křesćan Kubica ze Spalow 1843, superintendent 1846—1865; 4. superint., ryčef Wylem Karas z Łojowa 1866—1883 († 25. nov.); 6. superint. a primar. design. Kuring.

b) *archidiakoni*: 1. Jan Gottlieb Bormann † 1784; 2. Jan Bjedrich Bjenada 1784—98; 3. Samuel Kónc (Contius) 1799; 4. Pomhajbóh August Bohl 1799—1807; 5. Matej Nowak 1807—1848 († 13. decbr.); 6. Ernst Friedrich Alexander Pjeh z Klětnoho 1848—; 7. Kordina, 8. Kröhn, 9. Wieder z Horow, 10. Jan Dobrucky z Mošowca we Wuherskej wot 1883.

Do parochije primariata słušeju: z cyłeje wosady duchowni a wučerjo ze swójbami, kralowscy zastojnicy ze swójbami, jeli wobsedźerjo khěžow njejsu, dale předměstka Hamtske Khěže, Podhród a Haj; do parochije archidiakonatstwa: město Wojerocy a wjes Roholń; a do parochije diakonatstwa: wšitke wsy (12) wjesneje wosady nimo Roholnja.

Pačerska wučba je we wosadomaj primariusa a archidiakona jeno němska, we wosadže diakona pak serbska.

c) *diakoni*: 1. M. Pětr Šořta, 2. J. B. Bjenada — 1785, 3. M. Matej Bjedrich Šořta 1785—1834, 4. Křesćan Kubica — 1843, 5. Karl Friedrich Kopf z Kałkoje 1844—1884, 6. vacat wot 1. okt. 1884.

Šule: a) We Wojerowskej (měšćanskej) šuli, do kotrejež su tež předměstka a wjes Nydej zašulowane, wučí so nětko jenož němski, runjež do njeje nimo 600 němskich a serbsko-němskich džěci tež na 120 prostoserbskich khodži. Wo-koło l. 1860 pak mějachu tam serbske džěci tež hišće serbsku

wučbu, kiž hakle drje je cyle přestała po znatych wukazach Bockowych wok. l. 1875. Nimo rektora je tam 7 wučerjow, mjez nimi 2 Serbaj: kantor a 1. wučer Činski (Tschinsky), rodź. Delnojužičan, a 2. wučer Heruška. Hač do l. 1834 wobstoješe we Wojerecach za serbske džěci wosebita serbska šula, tak mjenowana „Winkelschule“, kotruž při kóncu wěsty serbski spěwač Matej Rudnik wodžeše; ta pak bu zběhnjena. Zo pak je samo w městačku Wojerecach prostoněmska wučba serbskim džěćom ze škodu, za to podam teje dwaj přiřkłada. Nydźanski šořta praješe: Štož naše džěci w šuli němski nawuknu, to ducy domoj so serbski zabawjejo zaso zabudu — a potom njemóža ničo! — Serbske holčo z Wojerec běše jeno němsku šulsku wučbu dostawało, tola njebě telko nawukło, zo by na němske pačerje khodzić móhlo; při konfirmaciji dosta wot kmótrów serbske spěwařske, přistaji so do Spalow a khodžeše, dokelž němske předowanje njedorozumješe, stajnje na serbske kemše, tola ze svojich serbskich spěwařskich sobu spěwač njemóžeše, dokelž — njebě serbski čitač nawukła. To pak njeje jednotliwy pad, ale tajkich ludźi, kiž němski njerozumja abo dosć njerozumja a serbski čitač nawukli njejsu, dokelž je so jim wučbu w serbskim čitanju zapowěła abo njepodawała, móžeš po Serbach, přede wšěm w namjeznych wosadach po cyłych stach nadeńć. Woni su při Božej službje morwe sobustawy, pak hdyž na serbski kemš khodza a sobu spěwač njemóža, pak hdyž na němski khodzo, štož so tež husto stawa, drje sobu spěwaju, ale ani swoje ani duchowneho słowa njedorozumja. Ze samym abo wjetším prawom, dokelž tola řaćanski čitač a pisač a samo powědač nawuknu, móhła so našim gymnasiastam Boža služba we řaćanskej řeči poskićeć, abo realnym řulerjam w francózskej — a to by k tomu hišće bóle „nobel“ bylo!

b) Wjesne šule maju: 1. Spale, 2. Narć, 3. Bórk, 4. Židźino, 5. Hory, 6. Brětnja, 7. Lubuš, 8. Čisk. — We wšěch su nětko serbscy abo serbskeje řeče móćni wučerjo. Jenož do Čiska běchu prostoněmskeho wučerja tykli; tola starši so duchowneho škodowanja svojich džěci přez to so skónčuju dohladawši sebi w započatk lěta 1884 z dowolnosću Wojerowskeho měšćanosty, svojeho patrona, wot řulskeje wyšnosće serbskeho wučerja

a rozwučowanje svojich serbskich džěćí w serbskej nabožinje a serbskim čítanju mužiće žadachu a 3. augusta samsneho lěta tež woprawdže zaso serbskeho wučerja dostachu, kiž bu z wulkeju radosú a swjatočnosťú witany. Mjenje zboža mějachu Čískowske serbske maćerje, kotrež so w l. 1820 přećiwu nowemu šulskemu porjadnej w swojej starosćiwosćí wo duchowne zbože svojich džěćí spjećichu. Póšla so jim mjenujey wot knježeřstwa rjadny wučer, a při tom drje bu na dobo z nabožinu tež wučba w maćernej rěči wobtřihana; we tej nowej methodže pak widžachu rozhorjene maćerje wukorjenje křesćanstwa a wróćenje k póhanstwu, a sam wosebny šulski radzićel z Frankfurta, kiž bu přećiwu nim na pomoc zawołany, njemóžeše je změrować. — Tehdy a tež hišće pozdžišo bě we Wojerowskej wosadže drje wjacj šulow hač džensa, ale z wjetša žani wuwučeni wučerjo ex professo, kotřiž hakle wot l. 1830 bywać počínaju; džěćí buchu rozwučowane w nabožinje, čítanju, pisanju a ličenju wot wobdarjenych wjesnych rjemjeslnikow abo husacych a kruwjacych pastyrjow a to z wjetša jenož w zymskim času, hdyž so na polach njezdžětaše, nawuknuchu pak pola nich tež z wjetša derje, štož za žiwjenje a zbóžnosť trjebachu.

Serbja Wojerowskeje wosady swěru na to kedžbujaj, zo bychu wučerjo z najmjeńša tak daloko, kaž to starše a nowiše ministerske wukazy a knježeřske zakonje prikazuja abo dowoleju, serbsku maćernu rěč při rozwučowanju serbskich džěćí nałožowali, a to drje tež wšitcy mjenje a bóle po kanzanju swědomja činja; za to pak wopokazuja jim džakni starši wšelake počesćowanja a dobroty; w jenej wsy n. př. wučerjej lubje rad darmo jeho rolu džěłaju a w žnjach na polu pomhaju.

Z cyła pak ma so ze serbskej wučbu we serbskich wjesnych šulach Wojerowskeho wokrjesa po kompetentnej powěsći wot 13. 2. 85 nětko powšitkownje takle: W cyłym Wojerowskim wokrjesu je sydom šulow, w kotrychž so nabožina a štož z nej zwisuje, serbskim džěćom na wšěch skhodženkach serbski wudžěluje; z Wojerowskeje wosady słušatej k tutym zbožownym šuli w Spaloch a na Horach. Dale je we wšěch tych šulach wokrjesa, hdžež sebi to starši direktnje žadachu, jena serbska hodžina za tydžeń dowolena za čítanje ze serbskeje biblije a

wuknjenje serbskeho katechisma, serbskich kërlušow a bibliskich hrónčkow. A to z najmjeńša je we wšěch šulach Wojerowskeje wosady. Hewak tam, hdžež duchowny swëru na to kedžbuje a žada, wučerjo w nabožinje tež wjacy serbski wuča, hač je wot knježerstwa prikazane. — Nimo toho dyrbi so wëzo w najnižšej rjadowni Wojerowskich 8 wjesnych šulow — a w měšćanskej by drje tež nuzno było — při rozwučowanju małkich džečatkow, dokelž dla rozumjenja z cyła hinak njeńdze, maćerina rěč husto nałożować. Ale we wyššich rjadownjach by to runje tak nuzno było; džeći bychu při tom wšěce wjacy za rozum a wutrobu nawukłe, a duchowny njeby potom na paćerjach z nimi tajku nuzu měł, hdyž su w šuli lědma někak serbski čitać nawukłe.

Wjesne šule Wojer. wosady pak su: 1. we Wulkim Čisku; zašul. Mały Čisk a Mučow (Zdžarowskeje wos.); šulskich džeći: 78 serbskich, 2 němskej; wučef: Handrij Matuš z Łaza, wot 3. aug. 1884. — 2. w Židžinom; zašul. Małe Židžino a Kinajcht; šul. dž. 102 samych serbsk.; wučef: Matej Blažij, wot 1880. — 3. w Spaloch; šul. dž. 55 sam. serbsk.; wučef: Gustav Adolf Kullmann, wot 1860; w tutej wučefskej swójbje rěči so tež serbski. — 4. w Lubušu; zašul. Nowy Lubuš; šul. dž. 59 sam. serbsk.; wučef: Gottfried Maeller, wot 1862. — 5. w Brětni; zašul. Michałki; šul. dž. 80 serbsk., 7 němsk.; wučef: Jurij Gěrt, wot 1877. — 6. na Horach; zašul. Nowa Łuka; šul. dž. 73 sam. serbsk.; wuč.: Jurij Wieder ze Šiboje, wot 1844. — 7. w Bórku ze Šiboju (Łazowskeje wos.) a Roholnjom; šul. dž. 68 serbsk., 7 němsk.; wuč.: Karl Šořta, wot 1868. — 8. w Naréu; šul. dž. 41 samych serbskich; wučef: Karl Symank z Rađski, wot 1879. — Te někotre němske džeći wšě runje tak derje serbscy rěča.

Wjesna towaršnosć: We wšěch wsach Wojerowskeje wosady (z wuwzaćom Kinajchta a Michałkow) su w zymje přazy, a spěwa so we nich jeno serbski; we wšěch (nimo Kinajchta) čahaju młode holcy w posće po wsy wokoło spěwajo serbske duchowne kërlušy ze spěwafskich a ludowe pokërluški, a to w Michałkach dla mało spěwafkow jeno w martrowym tydženju sobotu wječor a njeđzelu rano, w Spaloch, Čisku a Nydeji wot 1. póstneje njeđzele hač do Jana sobotu a njeđzelu a swjate dny

na wječor, w Zidźinom 3 njedźele do jutrow hač do Michała kóždu njedźelu, w Lubušu 4 njedźele do jutrow hač do Michała, w Nowej Łucy wot 4 njedź. do jutrow hač do wšěch swjatych (1. nov.) t. j. hač do kermuše sobotu a njedźelu na wječor, w Horach a Brětni runje tak hač do Lutherusa (10. nov.). Holey Horjanskeje přazy pak tež při wšelakich druhich čestnych składnosćach serbske duchowne kěrluše a kěrluški spěwaju, při křížnach, čestnych kwasach a pohrjebach. — Wot mužskich towařstwow maju so mjenować: 1. Serbske burske towařstwo, štož je přenje tajke towařstwo w Serbach; załožene kónc l. 1884; sobustawow 74; jedna so we nim jeno serbski; wustawki su serbske. Zarjadnistwo: kantor em. Mrózak, předsyda; sudniski sekretar Wićaz-Lehmann, městopředsyda; pismikistajeř Lapsyk-Lapstich, pismawjedźeř; překupe Jurij Valtyn, pokładnik. — 2. Wokrjesne pčolařske towařstwo; we nim maju Serbja přewahu, zarjadnistwo pak je němske; tola je we nim serbska řeč čerpjena. — 3. Wojerske towařstwo w Nydeji; sobustawy su wšitke serbske; zabawa je serbska; kommando němski.

Drasta: Žónska drasta je hišće serbska a mužska tež z wjetša.

Wašnja: Nałožki a wašnja su tu narodnoserske, kaž w druhich dobrych serbskich wosadach delanskeje strony. — Wosebite wašnje maju w Spaloch a Ćisku: Tam wot Jakuba hač do Michała kóždu sobotu w 4 hodź. swjatok činja, a dyrbi tehdy kóždy džělaćeř z pola domoj być. Tute popoždnja mjenuja so swjate popoždnja a swjeća so, kaž so praji, k wopomnjeću zatrašneho mora, kiž před nimale 150 lětami wšón skót zmori.

Swójbne mjena: a) serbske města Wojerec z l. 1851 (wupis. z Kullmanna: Stadt Hoyerswerda atd.): Bališ, Bela, Bric, Bul, Buban, Bubnik 2, Cawk, Cuzyška, Domašk, Drola, Družka, Dubraw 2, Gregorčik, Hadank 2, Hajnica, Hanko, Handrik, Handričk, Han(u)š, Ha(r)tnik, Hawelka, Herc, Herenc, Juriš, Jurk 3, Kač, Kaminski, Kliman, Kowal, Kobalc (Kowale), Kowalik, Kranik, Kubaš, Kulka 2, Łukaš 2, Lěsnik 3, Libš 2, Lariš, Mališ, Matica 2, Matijašk, Marčka, Matšenc, Michlik, Mužik, Němc 4, Nikus, Nowak 3, Nowotnik, Pětrik 2, Pilop, Pismok, Pjater, Popel 10, Rade, Rak, Raš, Rašinka, Rolla, Sedlak, Smoleř 2, Stojan, Šiblik, Šimank 3, Šiška, Šnipa 5, Šorat, Šušwary, Šwawaš, Tar, Tawuš 3, Třidrik 2, Welšik, Wěrik 2, Wićaz, Zala. — b) rodź. Serbow na wsach Spaloch, Roholnju, Horach,

N. Łucy, Naróe, Michałkach a Nydeji: Auerbach (t. j. Horbak abo Hórbank), Bala, Baltynk, Bartušk(a), Bur-Bawer, Bělik, Bjetr-Bether (= Pětr?), Běrník, Bog, Bohot, Brěča, Budař, Bukowc-Buchholz; Cujško, Čech, Čorno; Delank, Doch, Domašk, Domaň 2, Donat 3, Drohla (= Drogula) 3, Drüssel, Dubraw 2, Dučman 5, Frido 2; Gano 2, Glaškař, Goča, Grašo, Groba; Hanko, Hajńk 2, Hanuš 2, Hansk, Haensel 3, Heliaš, Hendruch, Hendrušk, Hendrišk, Hernška, Herenc 3, Hladki (Wottky, Wattky) 3, Hołdař 3, Hosmař 2, Hoffmann-Dwórník; Janak 2, Jank 3, Jacsław, Jochim; Karas, Kaspař, Kibuš 3, Korčmař 2, Korch 2, Korjeň 2, Kochwač, Kobera, Kołodzij, Kosak, Kokrik, Kowař 7, Kowařk 2, Kowal, Kobalc 4, Köhler-Wuhleř 3, Kullmann (= Wuhleř), Knot (Knote), Knobloch, Kral 4, Krawc 3, Krawčik, Kroža 2, Křižan, Křižank, Krupař (Krupper), Kubica 3, Kulka 2, Kubš, Kummer-Komor, Kurstan, Kürstein (= Křescán), Khójkca; Ławriš, Ławruš; Libš, Liń, Lejník 2, Lehmann-Wiáz; Mar 2, Mark 2, Marško, Mats 4, Matš 4, Matško, Matica 2, Matijašk 4, Matuška, Matijk, Mětaš, Mitaš 2, Mitšk(a), Mětan, Měřš, Mikan, Mišnař, Muntl, Mucha 3, Müller-Mlynk; Nahly, Natuš, Nazdala 3, Němc 4, Niks, Nowak 6, Nowačk, Nuza 4, Nyťš; Panaš, Pawlik 6, Peř 2, Pěť-mann, Peřík 4, Petrik 2, Pešk (= Peřík), Pilop 2, Pohl 2; Rak, Rekša (Peřík), Róla 2, Rokus, Rosak, Ros-man, Rychtař 7; Skop (Skab), Sław(u)š (Schwawsch) 3, Smoleř 10, Sochor 3, Sommer, Sporka, Sroka, Stojan, Stoperka, Sulk 2, Symank, Šibak, Šiwak 3, Šimank 2, Šimjenc, Šein, Šmidt-Kowař, Šneider-Krawc, Šnyppa, Škowrjeńk, Šolta 7, Šuster-Šewc 2, Šuca (= Mšyca), Šwips; Tejka, Turka, Tylich 2, Tytman; Unger 2; Vallin; Wiáz 3, Wieder, Winicař, Wogawa, Woseńk, Wrobel, Wušak, Wuško; Zahrodnik 2.

Městnostne mjena: 1. w Spaloch: Hajny, Wumjeńki, Zahonc, Łuhi, Dałše, Na třoch, Na pječoch, Trjebusce, Łazy, Brěžki, Zbótki, Kutý, Wuhoń, Jeńšecy (městnosć při puću do Wojerec, hdžež je hač do 30-lětnje wojny wjes stała). — 2. Pola Čiska wodowy młyn „na Homole“ (n. Hummelmühle). — 3. w Roholnju: Dołhe Zahony, Čorny Doł, Podhola, Mitaš. — 4. w Bórkcu: Zakaleńcy, Srěniše, Zsrěniše, Kutý, Kutk, Delečne Łuki, Brjohi, Brězniske, Zahłuhi, Zahuniše, Zahrodniše, Kamriš, Bjezłuhi, Worješne Łuhi, Rokečany, Łužki, Jězorca. — 5. w Židžinom: Herbske, Dołhe, Štuki, Hlinki, Wólšinske, Zahončki, Tri wosrjedki, Wumjeńki, Nowčanske (= Nowołučanske). — 6. na Horach: Załuž, Wumjeńki, Budychenc, Zahoncy, Hołki, Žerdži, Zabřezniki, Łuhi, Toniała, Panske, Poddubcy, Łučki, Załužki, Předewсно, Pjeńki, Wěrchowc. — 7. w Nowej Łucy: Předewсно, Łazy, Měry, Prošćinišca, Załužki, Dubrawki, Wjela, Šěroke, Stara Wjes, Zahuna, Pjeńki, Bjezřěki, Pasowki, pola Rězaka, při Delnim Załužku. — 8. w Naróci: Tružk, Rokočina, Marijny studžeńk, Bližši studžeńk (přir. Kullmann, Hoyersw.) — 9.

w Michałkach: Brody, Wuhoń, Lada, Wjeřšk, Swjećatko. — 10.
w Nydeji: Wumjeńk, Čiže, Kudźolki, Dubiny, Deleńca.

II. (3.) Bluńska filialna wosada.

Wsy: Bluń abo Blunjo (Bluno), Bjezdoły (Klein-Partwitz) a Zabrod (Sabrodt).

Wosada je hišće cyle serbska, a pola Serbow, kiž su z wjetša derje narodnje zmyneni, knježi bjez wuwzaća serbska rěč; wjetša položca ludźi njemóže so derje němski zrěčeć. Tež ěi někotři Němcy wšitcy serbski derje móža; w měšanimaj swójbomaj (wětrnikařskej a khěžkařskej) w Bjezdołach powěda so jeno serbski, w Blunju pak, hdžež je 1 němski muž-hospodař a jena němška žona-hospoza, woboje: staršej mjez sobu z wjetša němski, džěci mjez sobu serbski, z němskimi staršimi němski, ze serbskimi serbski. Džiwny, haj zrudno-komiski začišć činješe, jako pola Bluńskeho šofty mała holčka rjenje serbski zdrasćena kaž klanka — dokelž budže tola raz, kaž staršej praještaj, serbska burska hospoza — do jstwy přiběža a swoju němscy zdrasćenu mać prošeše: „Mama, gebt mir ein skibka!“ Z druhimi džěćimi rěčeše holčka serbski. — Tu je tež pólska swójbja, kiž móže pólscy, němscy a serbscy. — W Zabrodže su 5 rodź. Němcy, štož je bjez dwěla swójbja wučerja, kiž pak so po druhim ličenju (př. S. Now. 1884, str. 105) z pońnym prawom do Serbow liči, tak zo tam po prawom žadyn Němc njeje.

Cyrkej: Bluń je filiala wot Wojerec a Wojerowski kapłan z dobom farař w Blunju. Kóždu druhu njedźelu džerži kapłan-farař němsko-serbsku Božu službu, přědujo bjez přestawki najprjedy němski a potom serbski, tak zo su Serbja nuzowani, to same přědowanje we woběmaj rěčomaj słyšeć; to je po Delnich Łužicach wuley lubowany porjad! Po serbskim přědowanju je přeco serbska spowědz, do Božeje služby pak němška, jeli z cyła žani němscy spowědni su, štož je nanajwyše 4 króć za lěto. — Hdyž farař njeprěduje, tehdy ma so pod nawjedowanjom kantora jeno serbska Boža služba z čitanjom serbskeho přědowanja. — Paćeřska wučba serbskich džěci je serbska.

Šule: 1. w Blunju sobu za Bjezdoły; šul. dž. 89, wšě serbske; wučer Gustav Ewald Pětko (Pöthko), wot 1882 a 2.

w Zabrodže; šul. dz. 50, všě serbske; wuč. Gottlob Unger, wot 1867. W tymaj šulomaj so wšo jeno němski wučič, w Zabrodže pak smě so po powěsći k. wučerja z najmjejša nabožinska wučba trochu z pomocu serbskeje řeče podawać. Jedyn bur z Bjezdol praješe: „Hu nas jo wšo serbske, jano w tej šuli w Blunju su chopili němski wučič, to so nam njezda prawje.“ — Hač do l. 1842 běše tež w Bjezdolach pódlanska šula, a wučefski sceptar wotpočowaše wot starodawnych časow w rukach Futkec swójbny (Futka), doniž posłědni khěžkař a ceptar Futka 78 l. stary bjez potomnikow wumřě.

Serbska towařnosć: Młode holcy maju we všěch třoch wsach serbske přazy a serbske kěrluše na wsy spěwaju njezdělu wječor wot 4 njezděl do jutrow hač do Bjezdolkeje kermuše (na Michała).

Serbske swójbne mjena z Blunja a Bjezdol: Baltink (skeps. Bating, Valting) 2, Balendowicz (Polak), Bartuš, Brancel, Cerba, Čujško, Domaň (naněmčene: Thumann) 2, Domašk 2, Glawk (naněmč. Klaucke), Hajaš, Hanko, Hanska, Hatula, Hipko, Jakobik, Janowic, Jórdan, Janowic, Kerstan, Kobjela, Kolba, Kulka, Kóžnik, Krona 2, Kurjo 2, Lewa, Lindow, Lysina, Lutobor, Mar, Mank, Metan, Michala 2, Młynk (přeněmč. Müller), Nowak, Nuza, Panaš, Peter 2, Pětko, Petřan 2, Potko, Rownač, Sebiška, Skowrjenk (skeps. Skoring), Smolef 3, Suška, Swat, Šibak, Šimank 2, Šlen, Šorat, Šesko, Tinko, Tyšef, Wašnik, Wićaz, Wóseňk 3, Wuhlef (přeněmč. Köhler, Keller) 2, Wusak, Wusk 4, Žandžel.

Městnostne mjena: a) z Bjezdol: Bobrjenc, Kupy, Kupowac, Nowe Role, Pjeňki, Płoni (łuki), Stare Nowiny, Zadubrawki. — b) z Blunja: Dubicy, Dólske, Gasy, Kamjeňske, Łužki, Mroka, Nulojske, Předewske, Póz(u)biny, Rěpišća, Stara Wjas, Studžeňske, Selišća (Zel.?), Zagońcy, Zamosty.

III. Parcowska wosada.

Parcow (Gross-Partwitz) běše hač do smjerće zaslužbneho fararja Hadanka († 1880) do čista serbska wjes a wosada; wot toho časa pak tam w cyrkwi a šuli němcuja a přeněmčuju, tak zo je tam nětko hižo 10—15 němcowarjow, woprawdžitych Němcow pak jeno 4: 2 němskaj mužej-hospodarjej a 2 n. žonje-hospozy. W l. 1840 běchu tam 3 rodž. Němcy, wot kotrychž so jedyn přeč hotowaše. Hdyž je při někajkej zabawje Němc pódl,

tehdy Parcowsey Serbja němski łamaju, kaž špatuje tež to dže.
— W přazy a na wsy spěwaju młode holiča serbski.

Cyrkej: Hač do smjerće far. Hadanka bě kóždu njedzelu serbski kemš a kóždu druhu njedzelu so na serbskej Božej službě tež němski sobu předowaše. Potom bu němski duchowny z druhého wokrjesa a drugeje superintendentury, farať ze Žarnowa w Delnjeje Łužicy, za stajneho zastupnika (vicarius perpetuus) postajeny, kiž přez 3 lěta jeno němske Bože služby dźeržeše; na to je so kandidat Pěťř, rodź. delnołužiski Serb, do Parcowa za vikara pósłať, hdyž bě słowo dať, zo chce tež serbski předować; za čas swojeho jenolětneho vikariatstwa je wón pječa dwójcy abo trójcy serbski předowať; 7. septembra 1884 bu wón za fararja zapokazany a předuje nětko kóždu 4. njedzelu serbski, hewak přeco němski; k tomu je tež při małych swjatych dnjach serbski předować slubiť. Tola w serbskej wosadze kajkaž tola bjeze wšeho dwěla Parcowska hišće je, ma so kóždu njedzelu serbski kemš dźeržeć; to drje tola nchtó přec njezechce! Serbskich spowědźow ma być wot lěto 6: 3 w nalěcu a 3 w nazymje, němskich 2: jena w nazymje a 1 w nalěcu. Turnus serbskich spowědźow pak ma so tak, zo na 1. spowědź stari ludžo, na 2. gospodarjo a hospozy a na 3. nježenjena młodžina dže. Hdyž je serbski kemš, tehdy žadyn němski njeje: tež to je dopokaz, zo w Parcowje po prawym žani Němcy njejsu; a zda so nam, zo tole nowe cyrkwinske zarjadowanje snano k wolóženju duchowneho zastojnistwa, ale zawěsće nic k spomóženju duchowneho žiwjenja Serbow služi. Paćeřska wučba a konfirmacija serbskich dźěći je němska. — Tu twarja rjanu nowu faru-hród.

Fararjo wot 1750: 1. Jurij Bohakwal Schmieder z Kamjeńca 1753—ca. 1760, 2. Cubitius wokoło 1776, 3. Schulze — 1795, 4. M. Křesćan Bjedrich Stempel 1795 — 4. jan. 1829, 5. Křesćan Hanschke (Hansk) z Bukowa p. Grodka 28. oktobra 1829 — 11. okt. 1838, 6. vakanca 1838—43, 7. Handrij Hadank z Lejna 1843 — 17. febr. 1880, 8. vakanca 1880—83, 9. Gotthold Pěťř ze Zakrjowa p. Grodka wot 1883.

Šula: Hišće předposlědni wučef Bambor wučese serbski; nětko so z cyła ničo wjacj serbski njewučí, runjež je wučef rodź. Serb z D.-Ł. a runjež ludžo z tajkim zanjechanjom maćeřneje řeče spokojom njejsu. Jenož hdyž sebi pola małych dźěći

z cyla hinak radzić njewě, potom nolens volens serbske słowěko na pomoc wozmje. Džěci wězo při tajkich wobstejnoscach wjele njenawuknu, kaž móže so kóždu přeswědčić, kiž ma wotewrjenu hłowu a woči.

Wučerjo: 1. Jakub Bieber † 1703, 2. Hans Bieber † 1741, 3. Jan Jakub Bieber † 1823, 4. Jurij Bambor 1823, † 30. jan. 1875, 5. Křesćan Lehmann 1875.

IV. (5.) Lejnianska wosada.

Lejno (Geierswalde) ma nimo Serbow 7 rodzenych Němcow, kotřiž tež wšitcy serbscy powědaju z wuwzacóm farskeho vikara; w jenedej swójbje, hdžež je žona němska, so z wjetša němcuje.

Cyrkej a šula: Zafarowana a zašulowana je blizka delnjolužiska wjes Škodow; kemši do Lejna khodža dla wjetšeje blizkosće mnozy Lubušenjo, tola wěrowanja, křćenja atd. wobstara Wojerowski kapłan pola nich domach. — Hišće za poslednjeho duchowneho J. Fr. Božidara Pjecha, rodz. 1807 w Khołmje, 1838—1882, nětko emer., bě kóždu njedželu serbski kemš, němske předowanje pak kóždu druhu njedželu a kóždy přeni džen ročných časow po serbskim; vikarius perpetuus bě serbski, nětko je tam wot l. 1884 němski farski zastupnik Paul Schulze, kiž jenož němski přěduje; tola ma so hišće kóždu 4. njedželu serbska Boža služba, kotruž najskeřšo kantor dzerži. — Jako bě w korčmje řeč, zo farski zastupnik serbski wuknje, rjekny jedyn němcowaf: „Wuknje abo njewuknje, wostanje tu tola.“ — Tola sebi Lejnjenjo horco přeja, zo by, jeli dyrbi a chce pola nich wostać, serbski předować nawuknuł. Serbske paćeřske džěci je wón Michała 1884 (přeni króc) jeno němski rozwučował a němski konfirmował. — W šuli so jenož němski wučí, kaž w Parcowje. Porjadny serbski kemš a serbska šulska wučba pak je tu runje tak nuzna, kaž w druhich serbskich wosadach! — Fara a šula staj cyle nowej rjanej wulkej hrodaj.

Mjena fararjow a wučerjow: hl. Kullmann, St. Hoyerswerda str. 69 sl. Tam namakatej so tež rjanej powěstcy z ludu wo Hrodzišću srjedz Lejna a Parcowy (str. 83) a wo bitwje starych Serbow a Němcow pola Lejna a Ptačec (str. 95).

V. (6.) Khołmčanska wosada.

Wsy: 1. Farska w. Čorny Khołmc z Nowym Khołmcem (3 khěže) a Rězakom (Schwarz-Collm m. Neu-Collm u. Schneidemühle) a 2. filialna w. Ptačecy (tež Taškecy, Tätzschwitz). Hač wot far. Stangi wok. 1860 založena kolonija Běłošecy (Bieloschütz) hišće wobstoji, njemóžach zhonić; je-li pak, to słuša sobu do Ptačec.

Čorny Khołmc ma nimo 424 Serbow 14 Němcow, kotřiž nimale wšitcy tež serbski powědaju; dwě swójbje, hdžež je pak muž pak žona z němskeho rodu, domach z wjetša němcejetej; wot Serbow 30 ničo němski njerozumja a 200 nic wjele. Při zabawach w korčmje, hdyž su Němcy pódla, so pak serbski pak němski powěda. Serbja jara derje a čisće serbscy rěča, su narodnostnje dosć zdźělani a sebje wědomi, chcedža Serbja wostać a žadaju sebi serbskeho fararja. Khołmčanscy burja su sprawni a přečelni, samostatni a zamóžići, maju swoje rybowe haty a kłodža sami na hońtwu, kaž knježcy.

W cyle serbskich Ptačecach serbska rěč jeničcy knježi a wjesny šořta džeše: „Serbsku rěč sebi my njedamy wzać!“ Khołmčenjo pak so khwalachu, zo maju Ptačecenjo swój serbski duch wot nich požčeny.

Cyrkej: Kemše dzerža so w Khołmcu a Ptačecach, kaž w Blunju: Boža služba počina so ze serbskim kěrlušom — liturgija połserbska a pońěmska — němski hłowny kěrluš — němske přédowanje — 1 abo 2 serbskej štučcy — serbske přédowanje — kónc. Kóždu 2. njedzela ma faraf w Ptačecach kemš dzeržeć; tehdy so w Khołmcu jenož serbski přéduje. Te njedzele, hdyž faraf přińdže, čita w Ptačecach kantor serbske přédowanje. — Serbska spowědz je kóždy mėsac, němska kóžde štwóré lěta raz. — Pačeřska wučba serbskich džěci je w Kh. a Pt. serbska, jenož dyrbja džěci pódla serbskich tež němske nabožinske wuknjenja (religiösen Memorierstoff) z hłowy wuknuć.

Fararja wot 1750: 1. Jan Khrystof Vetter 1741—60, 2. Handrij Meliš 1760—91, 3. Jan Gottfried Weser 1791—1826, † 1829, 4. Jan Křesćan Hanšk 1826—29 jako jeho substitut, 5. Křesćan Bjedrich Stempel 1829—37, 6. Karl Emil Stange z Hale 1837—1. okt. 1879, † 1881, 7. Handrij Měto z Wysokeje okt.—dec. 1882 farski zastupnik, 8. wakanca wot 1882.

Šula: 1. w Č.-Khołmcu: 71 samych serbskich džěci; 2. w Ptačecach: 67 sam. serbskich dž. — Šulska wučba je we woběmaj němška; tola Čorno-Khołmčanski wučef, hdyž sebi hinak radzić njewě, w nižšej rjadowni serbsku maćefnu rěč na pomoc bjerje, runjež ma z tym, kaž praješe, „dwoje džěło“; k tomu da wón, dokelž su starši žadali, we wyššej rjadowni za tydžeń raz ze serbskeje biblije čitać; Ptačečanski pak pječa ani to nječini. Na tajke zanjechanje maćernej rěče skoržeše jedyn Ptačečan z jara wótrymi, ale wěrnymi słowami, kotrež tu nječamy wospjetować. Zo pak je serbska wučba w Ptačečanskej šuli a to we wšěch rjadownjach bjeze wšeho dwěla nuzna, dopokaže hižo tutón jenički podawk z paćerškeje wučby l. 1882: Duchowny: *Wobon handelt das 3. Hauptstück?* Pać. džěco: *Vom G'bett 's Herrn.* — Duch.: Praj mi, kak to serbski rěka. — Pać. džěco: **Postelo** (t. j. poslešćo) tego kněza! — Z tajkimi płodami so serbske džěci na němške tworja a dressuja přećiwu Božej a staršich woli — sebi a šulskej inspekciji k woli!

Wučerjo: a) w Khołmcu: 1. Gottfried Horlica 1850—54, 2. Drohla 1856—69, 3. Emil Drohla, syn 1870—78, 4. Křesćan Nowak, wot 1879. — b) w Ptačecach: 1. Futka, krawe a wučef 40 lět, 2. Hans Jänchel, krawe a wučef 1801—8, 3. August Drohla z Lejna 1808—52, 4. Eduard Rychtař, wot 1852.

Wjesna towaršnosć: Serbske přazy matej wobě wsy. Khołmčanske pyšne a wjesofe, rjane a pěčne holiča z cunimi hłosami móža wjele rjanych serbskich pěsničkow a pokěrluškow (Han.). Na wsy spěwaju wone wot póstnic hač do Michała kóždy njedźelu, druhdy tež sobotu, w éichim tydźenzu kóždy dzeń na wječor serbske kěrluške a pokěrluški. — W Khołmcu je: 1. wojeřske towarstwo z 35 sobust., mjezy 2 něm., kommando němski, zabawa zwjetša serbska; 2. spěwařske towarstwo, kotrež nimale jeno němski spěw plahuje.

Swóbné mjena: Bałcař 2, Benuš, Benušk, Bjedrich, Bukowc (přen. Buchholz), Buš 4, Bušk, Ceško, Čiž, Čižik, Domań, Dučman 3, Dubraw, Frencl, Gotša, Hajnk 2, Hanč, Hejla (n. Höhler), Hejna, Hencko, Holask 4, Horak (přen. Berger), Jurjanc, Kalc, Kobale, Kowaf, Kosak, Kubica, Kurjo, Markus 4, Měrcink, Michlik, Mječak (n. Medschak), Němc, Nowak 6, Pawlik 2, Petrik 2, Petřik 2, Petř, Pink, Pop 3, Rychtař, Sebišk abo Šebišk, Sohla 2, Sochor, Smolef 7,

Sykora, Šiman 2, Šimko, Šoratk, Šotka, Wjelk (přen. Wolf), Wólška, Wuher (přen. Unger).

Městnostne mjena w Khołmca: Wumjeńk, Žerdže, Podwłosna, Klin, Hłowy, Podkrušwica, Na Bližšom, Podtruha, Podkhónski hat, Podhora, Potoki, Bjezpuće, Podhužk, Brězynki, Zabližša hora, Podwólšina.

VI. (7. 8.) Sprejčanska wosada.

Sprejcy (Spreewitz), Drětwja (Zerre), Nowa Wjes (Neudorf Königl.), Daški z Hamorom (Neustädter Hammer mit Däschko). Wosada je čistoserbska. Či někotři rodzeni Němcy rozumja tež derje serbski. Němski pak je w Spr. jeničcy wobsedźer walkańje a w Drětwi předewšěm wobsedźer wulkeho młyna. Serbja maju dobre serbske wašnja a mjez nimi knježi hišće serbski narodny duch; w Drětwi praješe jedyn kubler: „My sebi naše Serbowstwo wažimy a chcemy sebi je zdźeržeć, runjež je nam pytaju rubić. Ja běch dobry pruski wojak a sym w bitwach kruće so bědźił, runjež wjele němski njerozumjach; runje či serbscy wojacy, kiž tak prawje němski njemóžachu, běchu w službje najlěpši a w bitwje najkrobliši.“

Do filialneje cyrkwyje słušeju wjes Bórkhamor (Burghammer Dorf) a (fabrika Bórkhamor (Burkhammer Eisenwerk); wjes je serbska, fabrika němska; čí 6 Němcy we wsy rěča sobu serbski a Serbja w fabricy z wjetša sobu němski; hdyž pak přińdu do wsy, rěča tež serbski; někotři Serbja z fabрики su swoju narodnosć mjenje bóle spuścili, tak tež jenička měšana swójba w Drětwi.

Cyrkej: Serbski kemš je kóždy njedzelu a kóždy swjaty dzeń, kóždy druhu njedzelu ma so po serbskim tež němski kemš, mjez woběmaj čini so přestawka. Serbska spowědź dźerži so kóždy měsac raz, němska dwójcy za lěto; tehdy je němski kemš přjedy serbskeho. Serbskich kemšerjow je stajnje něhdže 300, němskich 15—20. W Bórkhamorskej cyrkwičcy so před wakancu tež kóždy njedzelu přědowaše a to wokoło l. 1860 jeno němski a pozdžišo drje lědma hinak.

Fararjo wot 1750: 1. M. Abraham Traugott Frencel z Čorn. Khołmca rodź. 1704, substitut far. Lachmunda w Sprejcach 1741—1745, faraf w Spr. 1745, † 26. febr. 1790; 2. Jeho substitut M. Jan Bohuměr Weser z Gross-Thiemiga hač do 1791; 3. Gottlob Benjamin

Büttner z Łutow † 23. jul. 1791; 4. vakanca; 5. Jan Bergan z Wulkich Zdzarow, 1819 katechet w Hóznicy p. Nizkeje, 1824 farař w Sprejcach, † 24. jun. 1827 na suočočinu; 6. Karl Friedrich Kopf, rodź. 28. meje 1808 w Kałkojcach p. Kalawy, 1828 farař w Sprejcach, 1844 subdiakon we Wojerecach, 1884 emeritus we Wojerecach; 7. Gottlob Moric Piltz, rodź. w Zhorjelu 1806, nawukny jako kandidat někak serbski, 1842 pomocny předař we Wojerecach, 1844 farař w Spr., † 28. jul. 1850 tam; 8. Jan Mjefwa z Barta p. Budyšina (rodź. 21. dec. 1802), 1833 katechet w Hóznicy p. Nizkeje, 1844 přeni samostatny předař tam, 1851 farař w Sprejcach, 1859 wotsadźeny; 9. Dr. theol. Jan Nowotný, rodź. 10. dec. 1815 w Skuči w Čechach, najprjedy šewski, potom khudy student, 25. jul. 1841 w Kralowej Hradcu za měšnika wuswječeny, 1842—1845 k. kr. dwórski předař we Winje, 29. nov. 1845 za dra. theol. powyšeny, 12. meje 1851 wustupi z kath. cyrkwje, 11. okt. 1851—1860 farař w Hóznicy, 1860 far. w Spr., † 31. jan. 1873; 10. Edwin Finger 1. okt. 1873—1. aug. 1870; 11. vakanca; 12. Jan Emanuel Dobrucký, farski zastupnik 21. okt. 1882—1. jul. 1883; 13. vakanca.

Šula: Cyrkwinsku šulu w Sprejcach wopytuja džěci ze Spreje, Drětwje, Noweje Wsy a Daškow; pódlanska šula je w Bórkhamorje. W Sprejcach rozwučeju so małe džěci němski a serbski, wulke džěci wuknu serbski hłowne stawy křesćanskeje wěry, něšto serbskich kěrlušow a bibliskich hrónčkow a čitać z biblie — za tydžeń 1 hodź. — W Bórkhamorje so ničo serbski njewuči. Tohodla tež Bórkhamorske serbske paćeřske džěci němsku paćeřsku wučbu dostawaju, a jeno Sprejčanske serbsku; tola tež te so w času předposlědnjeje wakancy jenož němski rozwučowachu a bywachu hromadže z němskimi na němskich kemšach němscy konfirmirowane; tehdy běchu tež serbske biblie w šuli zakazane! — Wučerjej Rychtař w Spr. a Reš w Bórkh. staj rodź. Serbaj.

Sprejčanscy wučerjo: 1. Wojnař; 2. Jan Herold; 3. Jan Pomhajibóh Herold, syn; 4. Cynka; 5. Karl Bohulub Schreiber z Minakała, 1816—1852; 6. Jan Bohuwěr Rychtař rodź. w Boholnju 1818, pomocny wučer we Wojerecach 1840, wučer w Spaloch 1841, wučer w Sprejcach 1852—1883, emeritus; 7. Jan Ernst Božidar Rychtař, syn, rodź. 1852, wučer w Chusej p. Drjowka 1875—76, w Tlukomje p. Kalawy 1876—81, w Nowym Měsće p. Spreje 1881—84, w Sprejcach wot 1. hapr. 1883.

Wjesna towařnosć: Wojerskej towařtwje staj w Drětwi a Sprejcach; poslědnje ma přez 25 samych serbskich sobustawow; kommando němski, zabawa serbska. — Serbske přazy su wšudže.

Na wsy spěwaju holiča serbske kěrluše, w Drětwi wot 4 njedźel do jutrow hač do Bartromja (24. aug.); w Bórkhamorje pomhaju žony sobu spěwać, dokelž je tam přemało młodych holcow.

Swójbne mjena Sprejčanow a Drětwjanow: Baltin, Berkhod, Bidař, Bjatkař (přen. Böttcher), Borjak 2, Domaň 2, Gózdzań, Grosa 4, Hala (naněmč. Halle), Hanuš, Hejna, Hejnca 2, Hipko, Jark, Jěroš, Kašper 3, Klawš (= Mikławš), Knot (naněmč. Knothe), Kołožij (naněmč. Kolosche), Kosak, Kowal 2, Kopak 2, Krawc, Krygař, Kudźela 2, Kutscher (Gótša?), Kersten (němcowař), Lěwa, Linak, Lisk-Tyšeř, Mróz 3, Mrozk 2, Nakojnc 2, Nowak 7, Nowačk, Nowotnik (skeps. Nothnik), Petřik 3, Pink (j. Pjeňk), Podgóra, Rjeb (n. Reeb), Rownačk, Rychtař 4, Spreje (n. Spreitz) 2, Stopjera, Šiwak 2, Šlewjernik, Šolta 3, Šombel, Šoppa, Tschütter (?), Urban, Wažnik 2, Wěrik 2, Wěrišk-Jurišk, Winicař 2, Zahrodnik 2, Zelař.

Městnostne mjena: a) w Sprejcach: Bjezhory, Maleny, Poddubk, Cepk, Na 'rjoskach, Dubiny, Woswěč, Za pěsanicu, Na luzy, Bawery, Rjemjeň, Podlěs, Mroka, Šěldy, Zamosty, Bjezmosty, Wowča hórka; džěle hole: Zakaznja, Podhola, Winica, Kut, Wo krju, Předekř, Bukojnca. — b) w Drětwi: Kałojncy, Zakaznja, Cyplate, Zanošany puč, Hólka, Kruška, Kónštany, Dračowe kefki, Na Dalokom, Nadlacha, Borownišća, Hólske, Wrjosowe.

VII. (9.) Łučanska wosada.

Wsy: Łučo (Merzdorf), Bjerwałd (Beerwalde) a Sepšecy (tež Sypšecy; Schöpsdorf). Wosada je dospołnje serbska. Ći někotři Němcy rozumja a rěča tež serbski. Běžnje němski pak nimale žadyn Serb njemóže. — We Łuču je 5 mužow-hospodarijow a 1 žona-hospoza němskeho rodu; we wšitkich 6 měšanych swójbach pak je domjaca rěč serbska; w Bjerwałdže je jena měšana swójba a rěči so we njej pak serbski pak němski. — We Łuču wšitecy khěžkarjo na dwór na džěto khodža.

Cyrkej: We Łuču je kóždu njedźelu serbski kemš a kóždu druhu njedźelu po serbskim tež němski; mjez woběmaj je přestawka; kóžde 6 njedźel ma so serbska, kóžde poł lěta němška spowědz.

Fararjo wot 1750: 1. Jan Bohuwěr Kejžor, rodź. 10. hapr. 1732 w Komorowje p. Njeswaćidla, farař 1753—26. aug. 1806; 2. Jan Mička, rodź. 13. meje 1807 w Rachlowje p. Bukec, farař 1806—1809, do Krjebje, † 1841; 3. Bohačesć Bjedrich Panach 1809—1826; 4. Handrij Čěsla (Zimmermann) z Wochoz, 1826—1839; 5. Jan Bohulub Matthes z Wjelećina 1841—5. jun. 1855;

6. Jan Wićaz, rodź. 11. okt. 1821 w Kubšicach, 1856—58, do Rychwałda; 7. Julius Ryćeř z Wóslinka 1859; 8. Edw. Finger 1867—1873; wakanca; z nowa wot 1879.

Šula za wšě 8 wsy je we Łuču. Šulska wučba je do cyła němška, jeno w nabožinje serbska; serbske čitanje wuknje so z biblije. Paćerska wučba serbskich džěci je serbska.

Wučerjo: 1. Michał Bartuš, rodź. 1812 w Bórku, 1839—59; 2. Ernst Ludwik Ewald Pětko (Pöthko), rodź. 1832, wot 1859 hač dotal.

Wjesna towaršnosť: Serbska přaza namaka so w kóždej wsy; kěrlušy na wsy spěwaju so jenož wokoło jutrow. — Tu sebi hišće wšitcy „Ty“ rěkaju po starym serbskim wašnjju, samo z wučerjom, jara dostojnym mužom.

Swójbne mjena: Bart(u)š, Běrk (naněmč. Berg), Boran, Budych (n. Budig), Budař, Danšpjel, Domuš, Hansk, Henš, Hetman, Hodźik, Horak, Horjeńk, Horšk 2, Hotas 4, Hołšk (Hałužka?), Hurbank, Janak, Janaš, Kejzor 2, Klemjeř (nan. Klemmer), Kliman, Kónc, Korch 2, Krawc (přeněmč. Šneider, skeps. Krause) 3, Kral 2, Kubaš, Kućank, Kuleš, Khěžnik 2, Laduš 3, Marko 2, Matejk, Matica 3, Měr(i)š, Mikiš, Mič, Michałk, Miznař 3, Mudra, Nahly (naněmč. Nagel), Panaš, Pěsko, Pětko, Petřik, Pinkow (t. j. Pjeńko), Piskař 2, Rjelka 3, Rjek, Rječka 2, Rohark 2, Rychtař, Sok 2, Šibak, Šiman 2, Šewčik, Ščěpank 2, Šuba (naněmč. Schubert), Šwips, Tóčka (Dutschke), Witka (skeps. Wittig) 3, Wošik 2, Wyrgač 2, Zahrodnik 2, Zykš (n. Siksč), Žilak.

Městnostne mjena: a) Lučo: Wumjeńki, Rabina, Łazy, Łuhi, Zahorka, Brězanja, Woršla, Hromadnik, Łazki, Kut, Stara Rěka, Syćina, Šibjeńca, Nuglk, Boranowe (pola); b) Bjerwałd: Wulka Štuka, Bušwica, Zaklećina, Dliny; c) Sepšecy: Zahrodka, Rěchtej, Błažikowske, Hilcowa, Čmowe khójny.

VIII. (10. 15.) Wujezdžanska wosada a wjes Lěska.

Wsy: 1. Delni Wujezd (Uhyst a. d. Spree); 2. Rudej (Rauden); 3. Manjow (Mönau) a 4. Tranje (tež Dranjow, něm. Drehna). Delni Wujezd je na wobydlerjach wotewzał, po tym zo je so ryćeřkubło předało; wot mnohich tam sydlaacych Němcow (75) rozumitej a rěčitej dvě třěcinje tež serbski; w měšanych swójbach (3) knježi němška rěč. Manjow ma jeničku němsku swójbju, hajnika, kiž na hewak prózdnym ryćeřkuble bydli. Wšitcy Serbja rěča mjez sobu jeno serbski, z Němcami pak z wjetša němski, dokelž wjetši džěl tak někak němski rozumja; běžnje němski powědać pak nimale žadyn njemóže.

Wjes Lěska (tež Lěskej, n. Lieska a Lieske) z 12 serbskimi a 3 němskimi swójbami je zafarowana do sakskeje Klukšanskeje wosady, zašulowana pak do Rudeje; 1880 a 1883 tam přez někajki zmylk Serbow z cyła ličili a naličili njesu. Ze Serbowstwom stoji tu runje kaž we druhich wosadnych wsach.

Cyrkej: Přěduje so kóždu njedzelu serbski a němski; kóždu 4. njedzelu, hdyž je němska spowědz, je němski kemš prjedy serbskeho; druge 3 njedzele ma so serbska spowědz do kemšow. — Paćeřska wučba serbskich dźěći je serbska.

Fararjo: 1. Aug. Hermann Kröhma 1847—59, 2. Jul. Rycer z Wóslinka, wot 1859.

Šula: 1. we Wujezdze, zašul. Tranje; wučer Günther; 2. w Rudeji; zašul. Manjow a Lěska; wučer Handrik. We woběmaj šulomaj wučić so serbski nabožina, katechismus, bibl. hrónčka a kěrluš. Zemřety Wujezdź. wučer a kantor Kullmann († 1883) běše dobry serbski wótčinc, mótk našeho sławneho Handrija Zejlerja; wón scěhowaše swojeho nana Křescana Kullmanna (Wuhlerja) na Wuj. wučerškim stole.

Wjesna towařnosć: Prazy ze serbskim spěwanjom su we wšěch wsach nimo Lěskeje a jutrowničku spěwaju młode holcy serbske kěrluš na wsy. Čitaju so serbske nowiny a we Wujezdze tež němske. Tu je tež němske spěwafske towařstwo, w kotrymž staj pječa jeno 2 serbskaj sobustawaj; spěwa a rěči so we nim jenož němski.

Mjena serbskich swójbow: Aust, Bart, Bartk (Bartke), Bartš 2, Baltink, Bans, Benš 3, Bjenas, Bechter (Bětkař?), Běr (Bär) 2, Błazij (Bläsche), Bomsdorf (Pomsćer) 3, Born (= Boran, přir. Boranecy = Bornitz), Bramko, Broda (Brade), Bruk 2, Cyž (Ziesche), Čabran (Zschabra), Čornak (přen. Schwarz) 2, Frenčel 4, Groba (n. Graf) 2, Hanuš 3, Handrik, Hadank (= Hadam-k), Hajnca, Hajník (Heinke), Herenc 2, Henak, Hentš, Hila (nan. Hillmann), Horban (t. j. Hurban), Horbank 3, Horjenk, Hotas, Horak, Horn (Horjan?), Jando, Jank (Janke), Janaš, Jenko (Jenke), Jento, Kaupš (t. j. Kubaš), Kadach, Kašpor (Kasper) 2, Kiselc, Klotk, Klaw (Klau), Konc (Konz), Kónce (Kunze), Kowar (přen. Šmidt) 2, Kokot (n. Koker), Kreibig 2, Krystof, Kubaš, Kejžor (Kaiser), Khěžnik (Kischnik a přen. Häusler) 3, Lado (n. Lade t. j. Ladislaw), Lowka, Lor (Lohr) 3, Lore (Lurz), Łukaš (Wukasch), Maruš, Matejs, Matijk (Matthik), Meicher (pak Mejchař z Melchior, pak Měchaf), Měrš, Měškan (poněm. Müssiggang), Mička, Michalc 2, Mi-

kławš, Mjertynec (Märtinetz), Mjefwa (Mörbe), Młynk (přen. Müller), Myjeř (nam. Meier), Němc 3, Nowotnik 2, Nowak 4, Nuhlik (přen. Winkler) 2, Nyča (Nitsche) 2, Pawoř (Paul) 3, Pawlik, Pětr (Peter), Pětr (Pietsch) 3, Petrik 2, Petřka 3, Petko (Pöttko), Pilop, Pfarski 2, Radyk (skeps. Rodich), Raduš, Rjelka (Rölke) 4, Rohark 2, Runař (n. Runer), Ryćeř, Staruš (n. Staruss), Starik (přen. Altner), Serb (n. Serbe) 3, Serb (přen. Wüntsch), Skop (n. Schoppe), Strympa, Sušk (Suschke) 2, Sykora (n. Sickert resp. Sykor) 3, Ščěpank (Zschippank), Šewc (přen. Šuster), Schelling, Šilak, Šiman (n. Simon), Šimko 2, Šořta 2, Šram 2, Šuba (Schubert), Šwik (n. Schwieg), Šwips, Wanc, Wawer 2, Wirth (Hospodař?), Wjenk, Wojnař (přen. Wagner), Wroblik, Železnik (přen. Isolt).

Pólne mjena z Wujezda: Rudej, Liščina, Hilcowa, Manjowa, Hednuša, Domačowa, Zmóha.

IX. (11.) Łazowska wosada.

Wsy: 1. Łaz (Lohsa), 2. Bjedrichecy z Womjatkom (Friedersdorf m. Womjatk), 3. Drěwcy z Nowymi Drěwcami abo Borducom (Driewitz mit Neudriewitz), 4. Złyčín (Litschen), 5. Lipiny (Lippen), 6. Radska z Kołpinom (4 khěže) a Kisyłku (5 khěžow) [Ratzen mit Vorwerk Kolpen und Geisslitz], 7. Tři Žony (Dreiweibern), 8. Běly Khołmc z Tyhlkom (Weisscullm mit Tiegling), 9. Šiboj (Scheibe), 10. Nydej (Neida b. L.), 11. Mortkow (Mortka).

Tale wosada je cyle serbska a serbska řeč, kiž knježi w domach a wonkach, so tu jara rjenje a čisće řeči. Do čista žanoho Němca nimaju wsy Bjedrichecy, Tři Žony, Šiboj, Tyhlk a Mortkow; mała hromadka rodź. Němcow w druhich wsach powěda serbski runje tak derje kaž němski, jenož we Łazu na dworje a Bělym Khołmce na železniskim zastanišću su někotři Němcy, kiž serbski njerozumja, do hromady traš wokoło 25 dušow. Němski njerozumi jich radna kopica Serbow, běžnje němski řečeć móže lědma štó. Měšanych swójbow je w Złyčínje 3 a w Khołmce 1; te řeča domach z wjetša němski, jich džěci pak na wsy serbski. We Łazu, Khołmce a Lipinach počínaju někotři dorosćeni ludžo špatnje němcewać z wěsteje přičiny, štož pak drje budže nětko zaso lěpje.

Cyrkej: Přěduje so kóždu njedźelu němski a serbski. Drobniše powěsće podam w dodawku, jeli žane dostanu.

Šula: 1. we Łazu za wsy 1, 2, 6, 7, 10, 11; 1. wučef kantor Jurk; 2. wučef němski; 2. w Złyčinje za 3, 4; wučef Kubaš; 3. w Lipinach sobu za Kołpin; wuč. Šoita; 4. w B. Khołmcu sobu za Kisylk, wuč. Hórlica. — W šulach so wjele němcuje. W Bjedrichecach skoržeše bur, zo sebi jeho džěčo za te 3 lěta, zo do šule khodži, ničo wjele serbskeho domoj přinjesło njeje. Druhdže pak khwaleše burska žona wučerja, zo hdyž tež so bóle na němske zložuje, dokelž dyrbi, tola z džěćimi serbski rěči a tež něšto serbski wučí.

Wjesna towaršnosć: Prazy su we wšitkich wsach; w někotrych so nimo serbskich narodnych spěwow z wěsteje přičiny tež někotre němske spěwčki, kotrež su holiča w šuli nawukle, a někotre němske gassenhauery spěwaju. — Spěwanje serbskich kěrlušow a pokěrlušow na wsy traje wot póstnic hač do jutrownički. — Wojerskej towarštwje maš we Łazu a B.-Khołmcu: sobustawy, z wjetša Serbja, rěča tež z wjetša serbski.

Swójbne mjena Serbow we wosadže: Bal (Bahle) 2, Bartlik, Bartnik 2, Bartko, Baćar 6, Bens 5, Běza (Biese), Błaža (Bläsche-Blassius) 13, Boran, Borš, Bohtwař, Brosk (Broske, Proske), Bryča, Bruk, Budař 3, Buca, Buk, Burnak, Butra, Bu(o)msdorf (serbske sw., t. j. Pomsćer) 5, Cyž 3, Čech 2, Čuška, Čěsla (přen. Zimmermann), Domaš 2, Domš 3, Domašk, Domjel, Drojk, Dubraw 3, Dürlich, Dwórnik (př. Hoffmann), Frencel, Gěrt (Gürt, Gierth) 2, Gławk (Quauke), Groba, Hansk 3, Hanso 5, Handrik 5, Hašk a Hošk, Hajnko, Hajnik (př. Förster), Hanka, Hawštyn (= Augustin, n. Haustein) 2, Hajaš 4, Hatas a Hotas, Hadam, Hejs (přimjeno), Hensel (t. j. Hansk), Hejna, Herman, Hila (pon. Hilmann) 2, Hipač, Hobka 2, Hobrak 2, Howčka, Horjeńk, Horak, Horlica, Hrehor 2, Janko, Jank, Jančk, Jenko (n. Jinke), Ješka, Jurk, Jurenc, Jurš, Just, Kerstan (t. j. Křescán, n. skeps. Kürstein) 2, Kitan, Kleck (Kletzke), Kłos (nan. Kloss), Knippa, Korjeńk, Kopjeń 2, Kopjenač, Kolik (skeps. Kolch, nan. Kalich), Kofus, Kónc 3, Kobań, Kótlík, Kosak, Kowařk, Krawc (přen. Šneider) 3, Krawčik (n. skeps. Krautschück) 2, Kubica 2, Kubš (= Kubaš) 3, Kunašk, Kupař, Kulka, Khěžnik 5, Lawko, Libš, Linak, Liška, Lipič, Lor (n. Lohr) 3, Lórc, Łukaš (n. Wukasch, Wokasch) 7, Marko 3, Matuš 4, Matuška, Mats a Mots, Maršk 2, Madleńča, Mech(e)lk 5, Měr(i)š 2, Měrcink 5, Mětrach 3, Měto (n. Mütke, Miethe) 6, Michałk 4, Michalc, Miznař 3, Mjelčak 2, Mjeřwa (n. Mörbe), Mótko 4, Młynk (n. Müller), Mucha, Němc 2, Nowak 14, Nowotnik, Nuhlik (přen. Winkler), Panach 2, Panaš 4, Pawoř 2, Pawlik 4, Pawliš, Pawluš 2, Paleř (n. Pahler), Petř(i)k 6, Pětr (přen. Petermann), Pěťř (poněmč. Pitschmann), Pink, Pinkaw,

Polak 2, Pohonč 2, Pretze, Pšyca (poněmč. Schütze) 4, Pyšny (přen. Säuberlich), Riws, Rosmij 2, Rychtař 4, Serb (nan. Serbe), Smoła, Smoleř 2, Sodan, Sykor 5, Symank 5, Střěžik (n. skeps. Dscheschig, Dschetrig) 2, Šaw (n. Schau), Šewc (přen. Šuster) 7, Šimank, Šimko, Šlewjernik, Šořta 11, Šram, Šuba (n. skeps. Schubert) 5, Tylak, Urban 2, Warko, Wawrik 3, Wencel (přen. swójbje) 2, Wjeck (Wetzke) 2, Wjelk (přimjeno), Wjenk 2, Weršik, Wičaz (Witschas) 6, Wičaz (nan. Lehmann) 5, Wiedař 2, Wirt 5, Wojnař (poněmč. Wagner), Wroblik 5, Wóšik a Wušik 4, Wóš (Wuš) 4, Wünš, Wyrgač 2, Zahrodnik 3, Zigmót (= Sigmund), Zora (nan. Sohre), Železnik (přen. Iselt), Želnik (Schelling) 2, Žeňk (naněmč. Schenk) 3.

Městnostne mjena: a) we Łazu: Bukowina, Bukojna, Tkalcec hat, Mroki, Delišća, Łazki; b) w Mortkowje: Rudy, Syčín h., Stary h., Nowy h.; c) w Złyčinje: Bjezhrjebje, Začan-puč, Zaměšane; d) w Drěwcach: Zymna, Truha, Wumjeňki, Wupalnišća, Łužk; e) w Lipinach: Zahójncy, Janki, Prylca, Džědmař, Kałonišća, Jemišća, Kuty; haty: Bliži hat, Dalši hat; Bahno, Markowka; Truhi, Kutki, Kudžeř; f) w Radscy: Handrowc, Na starej wsy; g) Tri Žony: Podpěški, Křiwo, Wólše, Zahoňčki, Za wumjeňkami, Delene Łuki, Horjene Łuki, Močidla; hola: Abraham, Hnójny; h) w Šiboji: Mitaš, Podhola, na Hlinach, na Šerokom; i) w B.-Khołmcu: Pod dubinu, Zahoňcy, Wumjeňcy, Pasowki.

X. (12. a 16.) Zdžarowska wosada a pruske wsy Rakečan wosady.

Zdžarowsku wosadu tworja wsy: 1. Zdžary (Gross-Särchen), 2. Koblicy (Koblenz), 3. Bukojna z Nowej Bukojnu (Buchwalde mit Neu-Buchwalde), 4. Mučow (Mauckendorf) a 5. Rachlow evang. dž. (Rachlau ev. Anth.), kiž měješe officialnje 1880: 50 a 1883: 48 samych Serbow. Wosada je dospołnje serbska, ma jenož dvě měšanej swójbje w Zdžarach, w kotrymajž je domjaca řeč serbska, a jeničkeho Němca, kiž hišće serbski njemóže.

Cyrkej: Serbski kemš je kóždu njedzelu, němski kóždu druhu njedzelu po serbskim; srjedž wobeju přestawka; serbska spowědz kóždu 2. njedzelu, hdyž žadyn němski kemš njeje, němška za štwórc léta raz; tehdy ma so němška Boža služba prjedy serbskeje; tuto zarjadowanje wobstoješe hižo před 1848, tola džeržeše so tehdy němška spowědz jeno dwójcy za léto a tak tež hišće 1852. Serbskich kemšerjow je kóždu njedzelu w přerězku 600, němskich 6, serbskich spowědnych wob léto 2100, němskich 5—10. Hišće 1852 njesmědžeše so při serbskim Božim blidže

a při pohrjebnym přědowanju w cyrkwi na pišćelach hrać, dokelž mějachu to ludžo za hrěch.

Fararjo wot 1750: 1. Jan Gerhard Faber (Kowafk), rodzeny w Klukšu, far. 1755—78; 2. Bjedrich Bjenad (Benade) 1778—84, † we Wojerecach jako past. primar.; 3. Ernst Friedrich Cubitius (Kubica), rodž. 24. febr. 1744 w Kalawje D.-Ł, 1775 faraf w Parco-wje, 1784 w Zdžarach † 5. novbr. 1806; 4. Gotthelf August Ból (Bohle) 1806—30, † jako past. primar. we Wojerecach; 5. Matej Drogan, rodž. 1797 w Žarnowje p. Zł. Komorowa, 1831—52; 6. Fr. Aug. Bergan z Boršće wot 1852—total.

Šula: Wosadne wsy nimo Mučowa, kiž je do Čiska zašulowany, maju swoju šulu w Zdžarach z 2 wučerjomaj. Prěni je Serb, druhi pak tón čas Němc. W najnižšej 3. rjadowni rozwučuje so z pomocu maćeřneje serbskeje řeče a nabožina podawa so serbskim džěcom serbski a němskim, jeli žane su, němski. W srjedźnej 2. rjadowni je wša wučba a tež nabožina jenož němska, dokelž je 2. wučer němski, tola da tutón na žadanje duchowneho swojim džěcom z najmjeńša přenje 3 hłowne wučby serbskeho katechisma z hłowy wuknuć. W najwyššej 1. rjadowni podawa so wučba přez cyło a nabožina najwjacy w němskej řeči. Serbski čitać w šuli, bě dlějši čas zakazane, po najnowišich postajenjach pak smědža džěci tajkich serbskich staršich, kotřiž to žadaju, zaso za tydžeń jónu w serbskej bibliji čitać. — Paćeřska wučba je jenož serbska, dokelž z wjetša žane němske paćeřske džěci z cyła njejsu.

Wučerjo a kantorjo: 1. Domaš nan a syn před 1758, 2. Michal Šewc (Schuster) z Komorowa 1759—1806, 3. Jan Bohulub Šewc (syn) 1806—43, 4. Jan Mrózak, rodž. 1816 we Wysokej, 1838—44 wučer w Narću, 1844—83 w Zdžarach, nětko emeritus a stawnik we Wojerecach, 5. Alfred Garbař z Minakała 1884.

Wjesna towařšnosć: Prazy su we wšěch wsach serbske, a na wsy so serbski spěwa njedźelu wječor wot póstnic hač do jutrownički, w Bukojnje hač do Božeho stpića. — W Zdžarach je wojeřske towařstwo z 56 sobust., we nim řeči so najbóle serbski, hdys a hdys tež němski. Wot serbskich časopisow čitaju so: Serbske Nowiny, Serbski Hospodař, Missionski Posoř (35 exempl.), Łužica. — Drasta a wašnjaj: Burska, přede wšěm njedźelska drasta je z wjetša hišće serbska. K spowědźi khodža žónske we wulkich bělych „płachćičkach“. — Hdyž při po-

hrjebach přewodźerjo do žarowanskeho domu přińdu, du woni na nikoho njeźiwajo najprjedy k ćětu a wuspěwaju při kašću za zemřeteho čichi „wotče-naš“; potom hakle so z přecelstwom a znatymi witaju. — Žónske noša při žarowanju wo bližšich přecelow dwaj, wo dalšich pak jedyn běly bančík na čole.

Přistawk. Pruske wsy Rakečanskeje wosady: 1. Hermanecy (Hermsdorf a. d. Spree), 2. Šćeńca z Balakom a Kołbicami (Steinitz mit Balakmühle und Gut Kolbitz), 3. Wysokej (Weissig) a 4. Stróža (Wartha). Na Šćeńčanskim ryćefkuble bydla z cyła 3 wosoby. We wšěch swójbach, samo w tych někotrych měšanych, kiž we tych 4 wsach su, knježi sama serbska rěč; serbski njemóže tam jeno 10 luźi.

Šula: 1. w Stróži, 2. w Šćeńcy, 3. w Hermanecach sobu za Wysoku. Wučerjo: w Stróži: Běrník (Birnich), prjedy Kónce (Kuntz), w Šćeńcy Ebert, rodź. z Delnjeho Wujezda, w Hermanecach Lolk z Wojerec, prjedy Jórdan, Hórlica. — Tući nětčiši wučerjo su wšitcy serbscy, w Šćeńcy běchu do toho dlějši čas wšelacy prostoněmscy. Serbski wučić so jara mało.

W přazach a na wsy wokoło jutrow spěwa so serbski; drasta je z wjetša hišće narodna serbska.

Swójbne mjena: Bart(u)š, Baštaf, Bergan 3, Bobran (Pobran?), Běr (naněmč. Bähr), Bohtwař (n. Botwahr), Bomsdorf (t. j. Pomscef), Budař 2, Čec (Zetsche), Čech (Tschech), Čech (přen. Böhme) 2, Čorny, Domašk 2, Dubraw, Dunč, Džědźík (n. Dschedsig), Fob (Fobe), Gano 3, Groba 2, Glawk (n. Klauk), Hajš, Hajník (skeps. Hähmig), Hajník (skeps. Hennig), Haják (n. Heinke), Hawštink (n. Hauschtink), Hejša, Herenc 5, Holask, Howak 3, Hórlica, Howška (Hažuška?), Hobrak 2, Hunrich, Jank 3, Jurk 2, Kowař, Kózlik, Kón (nan. Kuhn) 4, Koník (skeps. Kanig), Kołodzij (n. Kowoschie), Komor (t. j. Kuntwora, nan. Kummer) 2, Kral 3, Kranc, Krawčik (naněmč. Grautsich) 5, Křižank 2, Kubš, Kubica 2, Krystop, Khołm (nan. Kummel), Khěžkař, Khěžník (Kieschnik) 2, Lapsk (naněmč. Lapptich) 2, Lajdko, Linak 2, Lónjer (t. j. = Wójfemagelmaçher, něm. skeps. Leunert), Luba, Matuš, Matš, Matko, Matijk (Mattig) 2, Mechelk, Mikleř, Mucha 2, Nahly (n. Nagel), Narčík (Nartschick), Němc, Nowak 2, Nowotník 7, Nuhlanski (n. Nulanzky), Nyč (Nitsche) 4, Pachoł (naněmč. Pachow) 2, Pakostník (t. j. = Schmugler) 2, Panaš, Pech 2, Petrik, Petřka, Pestroš, Pjenk (nan. Penk), Raje (n. Reitz), Rych (t. j. Ruch, n. Rich) 3, Simon, Sulk 3, Swarjak, Swětoš (n. Schwetasch), Sykora 3, Šewc (přen. Šuster) 2, Šiman, Šimjenc, Šćeňpank (Scheppang), Šořta 6, Šorac, Škowrjenk, Tawuš

(Tausch) 2, Trunk, Tylik (Tyllig), Wiedař 2, Wencel, Wićaz (Witschas) 3, Wićaz (n. Lehmann), Wjecko 2, Wjenk 2, Wóšik, Wólšik (Wolschke) 2, Wusk (Krasny-Wusk), Wuhler (h = g wurjek), Wuhleř (přen. Köhler), Wrobel (n. Robel) 2, Zijac (n. Sijaz = zajac?), Zajac (přen. Hase), Zahrodnik 2, Zora (Sohre), Žiwjeř (naněmč. Schieber) 2, Župan.

Městnostne mjena: a) w Zdžarach: zahon do hrjebicy, bjez hrjebicu a pušćeńcu, za pušćeńcu; zahon do bližšeje hrjebje, do dalšeje hrjebje, za dalšej hrjebju; na hlinach, Hrabjeńske, Boršć, na horach; b) w Koblicach: Brěžowy Łužk, Wjelče Łužki, Dołhi Łužk, Łuh, Bjezkhójny, Hnójne, Wuhlerjecy, Zahrjebje, Kibići kraj, Wosmje, Šesće, Płonik, Jało(r)c, Łuhi (hat), Čop (hat); c) w Bukojnje: Breńki, Zahonc, Zahon, Kobjele, Wumjeńki, Łazy, Hliny, Hamrišća; d) w Mučowje: Wuhon, Porlena, Jězornja, Poršany (puć), M(ł)ónišća, hola: Rudny zahon, Jězornja, Hnójnik.

XI. (13. 14. a 17.) Kulowska wosada a wjes Čisowa.

Kulowska je jenička katholsko-serbska wosada w pruskich Hornich Łužicach; do njeje słušeju nimo městačka Kulowa (Wittichenau) wsy: 1. Brěžki (Brieschko), 2. Rachlow kath. dž. (Rachlau, kath. Anth.), 3. Koćina (Kotten), 4. Suššecy (Sollschwitz), 5. Salow (Saalau), 6. Lubhosć (Liebegast), 7. Dubrjeńk (Dubring), 8. Hózk z Nowym Hózkom (Hoske mit Neu-Hoske und Sommerfeld), 9. Kulowe (Keula), 10. Nowa wjes (Neudorf Klösterl.), 11. Němcy (traž Niwey, n. Dörghausen).

W Kulowje su zastojnicy, překupcy a rjemjeslnicy z wjetša němcy, ratarjo a skótni kupcy pak z wjetša serbscy, jenički překupe (Hórnik) je serbski. Na wsach řeči so jeno serbski, tež wot tych 34 rodź. Němcow, hdyž su ze Serbami hromadže; mnozy Serbja němcy njerozumja. Kulowscy Němcy su z wulkeho džěla přeněmčeni Serbja, podobno mnohim Wojerowskim, rozumja pak skoro wšitecy tež něšto serbski a řeča, hlyž maju wužitk z toho, serbscy; a na wopak Kulowscy Serbja rad němcej, a hdy by tež tak směšnje šło, kaž pola woneje maćerje: „Józeřko, geh' nicht in wosserka, žabka nózku bajst!“ Hewak su Kulowčenko znaći jako khrobli zakitarjo česće swojeho městačka a wjesnjenjo jako přecelniwi, darniwi a dobroćiwi Serbja. — W cyłej wosadže maju burske kubľa, haj, samo w Kulowje měščanske domy swoje wosebite stare mjena.

Cyrkej: Do 1873 su w Kulowskej wosadže přeco 4 duchowni, farař, 2 kapłanaj a 1 katecheta, skutkowali; přěńši 3 běchu stajnje Serbja, katecheta pak husto Němc, dokelž ma jeno Němcow z města zastarać. W času kulturkampfa su po rjadu wotemrěli kapłan Wowčeřk 1880, kapłan Lipič 2. septbr. 1882, farař Krawc-Schneider 1883, katecheta P. Hendrich Ledźbor 2. sept. 1884. Nětko skutkujetaj we wobšěrnej měšćanskej a wjesnej wosadže dwaj duchownaj zastupnikaj: kapłan Jurij Nowak z Njebjelčic, Serb, jako zastupnik kapłana, a kapłan Krause, Němc, jako zastupnik fararja*), štož je spodźiwne, dokelž su fararjo dotal přeco jeno serbscy byli a dokelž ma serbska wosada fararja wolić a němska měšćanska jeno 1. kapłana a katechetu do pódlanskeje cyrkwički s. křiža. Kulow sam bě mjenujcy hač do l. 1800 nimale do čista serbski a Němcy njemějachu w farskej cyrkwi žanych pobožnosći; po tym pak zo město pod pruske knježerstwo přińdže, so tam ličba Němcow a němcowarjow přisporješe a Němcy sebi Bože služby tež w farskej cyrkwi wudobychu; tola faru a wolenje fararja zakhowachu Serbja, kotrychž je hišće džensa w cyłej zjednočenej wosadže přez tři štwórciny. Kemše maju so kóždy dzeń dwójcy, serbske přédowanja kóždy njedzelu, kóždy swjaty dzeń a na japoštołskich dnjach, kaž pola sakskich katolskich Serbow, němske pak jeno njedzelu a róčne časy, spowědže tak husto hač Serbja k nim přiřhadžeju; němske přédowanje je stajnje do wulkeje mšě, serbske pak po wulkej mši; něšporne přédowanja su na čas zastate dla njedostatka duchownych. — W pódlanskej kapałcy w Sušecach so něšto króć za lěto serbske Bože služby wotbywaju. — We wosadže čita so na 20 ex. „Katholskeho Pósta“. — W Rachlowje a Lubhoséu su katolscy a ewangelsecy Serbja měšani, mjez nimi knježi, kaž Bohudžak wšudže w Serbach, khwalobna znjesliwosć a přezjenosć.

Šula: 1. Kulowska měšćanska šula ma pječoch a pódlanska při cyrkwičcy s. křiža nimo direktora, kotrež zastojnistwo ma stajnje katecheta, dweju wučerjow, wot kotrychž jedyn z najmjeńša serbski rozumi. Runjež ma měšćanska šula mnohe a pódlanska nimale same serbske džěci (ze wsow 1, 7, 8, 9,

*) Ludžo jara po serbskim fararju žadaju.

10), je tola cyła wučba, samo w nabožinje, do čista němska ke škodže džěći, štož jedyn wot tych němskich wučerjow sam wuzna: „Hdy by tu za serbske džěći z najmjeńša přenje štyri lěta serbska wučba była, by so wjele wjacj docpěło.“ — 2. Šula w Němcach; wučer Jak. Hajdan, wot 1880; 3. w Koćinje; wučer Fil. Jak. Šořta, wot 1839; wobaj rozwučujetaj w nižšej rjadowni serbski, we wyššej němski z pomocu serbskeje maćernej rěče; nabožinska wučba podawa so serbska a wuknje so ze serbskeho katechisma; w Koćinje tež serbski čitać wuknu, w Němcach pak nic; tuž dyrbja domach pak same pak wot staršich nawuknuć. — 4. Šula w Sušecach ma němskeho wučerja, rodź. Kulowčana, kiž někak serbski rozumi, wući pak z wjetša wšo němski.

Wjesna towaršnosć: Serbske přazy su w Rachlowje, Sušecach, Koćinje, Salowje, Hózku a Němcach, a spěwa so we nich wjele a jeno serbski. W samsnych wsach spěwaju młode holcy kěrluš a pokěrluški na wsy wot póstnie hač do sw. Marka (25. hapr.) sobotu a njedźelu wječor, potom so mejske pobožnosće započinaju. — Němskich towarštwow, w kotrychž su tež Serbja sobustawy, maš w Kulowje něšto, „serbske (burske) towarštwó“ chcedža lětsa založić. — Hdyž tež su serbscy ludžo derje serbscy zmýsleni, rozwiwa so tola pola nich khětro pomačku pokračowanje na polu narodnosće. Přetož mjez tym zo katolscy Serbja w Sakskej naš analogiski (łaćanski) prawopis z wjetša derje a radži čitaju, knježi pola nich hišće z wulkeho džěla wotkhijenje přećiwo njemu, a to bóle pola mužskich hač pola žónskich, kaž tónle podawk swědči: Hromada mužow łamaše sebi hłowu ze serbskim spisom we łaćanskim prawopisu, huntorjo so wulcyńje na njón; tuž přińdže žona jeno a džeše: „Hańbujće so, mužowje, ja móžu to čitać!“ a čitaše derje a hladcy.

Drasta: Serbscy ludžo noša wšitecy serbsko-katolsku drastu, kaž wokoło Khrósćic, w Koćinje khodži tež knjeni wučerjowa po serbsku zdrasćena; štož so hewak porědko namaka. Slawa tajkim Serbowkam!

Wašnja: Wašnja su podobne, kaž w druhich serbsko-katolskich stronach. — Wulki abo éichi pjatk éahnú holiča ze wsow kěrluš spěwajo w serbskich płachćičkach na wječor do cyrkwy a wróća so w nocy; tohorunja sobotu wječor hišće poz-

džišo a wróca so domoj jutrowničku rano. — Jutrowničku popođnju jěchaju křižerjo z města a ze wsow kěrlušě spěwajcy na pyšnych konikach po Kulowje, do Ralbic a wróco do Kulowa.

Swójbne mjena z Rachlowa, Hózka, Koćiny, Salowa, Lubhosća, Dubrjeńka, Brěžkow, Němcow: Balant (n. Ballandt) 3, Balla 3, Bawjeř (Bauer), Bergan, Běrk (nan. Birke), Bjenada, Bódlinč, Brězan, Brojeř (naněmč. Bräuer), Cachoń (nan. Zachon) 2, Čěpc 2, Čišany 2, Čorlich 3, Čornak 2, Domašk 3, Domjel (Dommel), Dunc, Dubski, Franck, Groba (n. Graf) 2, Hadam 2, Hančko, Haješ, Hawš 2, Haška, Hajńk (Heink), Hajdan 3, Hanto, Handrijanc 2, Hančik (Hantschke), Hejduška, Hetmank, Howak, Hromada (n. Haufe), Jakubaš, Janašk 2, Jorš, Jurš, Jurk, Jurjanc, Klimant, Korch 2, Kobalc, Komor (Kummer), Kokot (poněm. Kokert), Krečmař 2, Křidołk, Kral 4, Kranc, Krawc (n. Šneider), Kučan 2, Kubaš, Kuba (skeps. Kober), Kubica, Łukaš, Lebza, Liba (nan. Lipper), Linak, Mark 2, Manjowk, Matijanc, Mětaš, Měškan (naněmč. Mischgang resp. Müssiggang) 2, Mikela 3, Miklica, Mihan, Mič, Młodzink (n. Modschink) 2, Moršnař (n. Marschner), Mróz, Nazdala 2, Narčík, Nowak 5, Nowotnik 4, Nyšporč (Nieschborg), Pawluš 2, Petřka 2, Perzkal, Pólk, Popjela, Pšyca (naněmč. Schütze), Rječka, Rjekuš, Rosmij, Róla, Ryceř, Ryčela (nan. Ritschela), Serbin, Šiman, Šimjenc, Šołta 15, Šołtka (naněm. Schotke) 4, Šěrak, Šrowařk, Wjels, Wjerabk (přen. Ebschke), Wjerš, Woko 3, Wowčeřk 2, Wóznik (přen. Fuhrmann), Wnuk (n. Nuk), Zahrink (Sähring, t. j. Zahrodnik), Žlócink (n. Swodschink), Žur (nan. Sauer). — Dwoje mjena (wosoba a kubło) maju: 1. w Koćinje: Krawc-Zahrjenkecy, Wawrij-Wjeselicy, Mikela-Bódlinkecy, Mark-Salowskecy, Salowski-Symanjency, Šołta-Rólicy, Lólak-Zahrjeńčkecy, Šołta-Comakecy, Mikela-Měškanecy, Róla-Klimantecy; 2. w Salowje: Domašk-Čornakecy, Wowčeřk-Klamarjency, Rostok-Šoćicy, Kochta-Młodzinkecy, Mikela-Kochtecy, Stłóšeń- (skeps. Shtosen) Mikelecy, Krawc-Libšicy, Wawrij-Bódlinkecy, Haješ-Krawcecy, Libš-Šoćicy, Młóńk-Čornakecy; 3. w Dubrjeńku: Nowotnik-Brězankecy, Młodzink-Čorliškecy, Mróz-Čorlickecy, Mostak- (přeněmč. Brückner) Bambricy, Wrobcl-Domaškecy, Domanja-Hrehorkecy, Čorlich-Młodzinkecy, Mróz-Libšecy, Šołta-Handrikecy, Pěťrak-Mrózecy, Ščěpan-Pólkecy, Wjels- (nan. Wils) Pasternakecy; 4. w Němcach: Groba- (n. Graf) Hejdanec, Pjaca-Madlenic, Čorlich-Hawšec, Jurk-Wornarec, Mikel-Bjedrichec, Šołta-Miklišic, Janašk-Jurkec, Mróz-Mičec, Groba-Handrikec, Zahrink-Wjelsec, Wróbel-Mótec (Móto), Bardoš-Šewcec, Hanš-Jurjec (Juro), Hanto-Nyšporkec, Krawc- (nan. Šneider) Křidołkec, Šołta-Petřkec, Balla-Petřkec, Hanš-Nowakec, Kubaš-Markec, Wjacławek-Wjacławec, Woko-Krawčikec, Groba-Ženjec (poněmč. Schöne), Comak-Jankec, Na(r)čík-Paleńcarjec, Šiman-Bjenadžic.

Městnostne mjena: 1. w Rachlowje (pola): Dólcy, Napředowsy, Blížše a Dalše Widliny, Łazy, Bjezhrebje, Husycy, Tralcy,

Hory, Podhory, Zahončki, Za hunami, Zalěs, Łužki, Zajězor, Dubcy, Prěsycy, (łuki:) Pasowki, Kupy, Wopuški, Khmjelicy, Hromadnik, Hoždže, (hole:) Klíny, Husacy jězor, Slabiny, Zaběhwač; 2. w Hózku: Předews, Huroty, Kajeny, Zabrjeńki, Pasowka, Nadate; 3. w Koćinje: Wnuhi, Klinki, Paprotne, Wotrowc, Trumjo, Syčinki, Podhaj, Podlěs, Dubički, Pastwišćo, Křinca, Pórwatne, Pjecušća, Podkupy, Lěšćiny, Zajtki, Kužošk, Wólšiny; 4. w Salowje: Łazy, Boršć, Zahončki, Zbótki, Paty, Poslěne a přene zahony, Kulec puće, Křicy; 5. w Lubhosću: Wjelča hora, Prěčne, Podłužk, Truhi, Podběłej hórku, Zahoncy; 6. w Dubrjeńku: Róžki, Srěne, Poslěne, Mroki, Zahončki; 7. w Němcach: Mileřšća, Humjeńki.

Přistawk. Čisowa abo Čisow (Zeissholz), pruska wjes Wóslíčanskeje wosady. W Čisowje je so Němcowstwo zasydliło a přisporjało wot l. 1850 přez založenje brunicowych podkopkow a škleńčeńnje; tola rodźeni Serbja hišće džensa wšitcy domach serbski rěča a wot Němcow z wjetša wšitcy z najmjeńša serbski rozumja a jich džěći njeporědko radšo serbski hač němski powědaju; němskich swójbow je tam 8, měšanej dvě, w jenej nan němski powěda, džěći a mać pak mjez sobu jeno serbski rěčo jemu serbski wotmołwjeju a na serbske kemše khodža. Prazja je, a duch. kěrlušy so spěwaju wot jutrow hač do swjatkow kóždu njedzelu, hdyž młode holcy wot nyšpora du, a jutrowničku nocy na wsy.

Swójbne mjena: Cynk 2, Dwórník (přen. Hoffmann), Hantuš, Hetmank, Herman, Jurk, Janaš, Krawc (přen. Šneider), Mrózk, Mikela, Matica, Nowak, Nowotnik 3, Perjak 2, Rešk 2, Rosmij (naněmč. Rossmann), Rychtar 3, Šofta 2, Šelc (přeněmčena swójbja), Šewc (přeněm. Šuster), Wěnař (n. Wähner) 2. — Městnostne mjena: Wolešinčki, Sydomnaće, Brězny, Wosmy, Jězorki, Podlěsom, Koleso, Syčwo Ladwo, Zahonc, Zaduby, Załužk, Rola (łuka), Dubjeńk.

XII. (18. 20.) Hornjołužiske wsy Łutowskeje a Komorowskeje wosady.

Hornjołužiske wsy Łutowskeje wos. 1. Hóznja (tež Hózna, n. Hosena, zastarsku Hózeń, n. Hosen) a 2. Lipoj a Tornow (Leippe mit Torno) a Komorowskeje wos. Němješk (Niemtsch) su wjetši džěl hišće serbske, hdyž tež so khětro němča přede wšěm wot toho časa, zo su w cyrkwjomaj serbske Bože služby zastale.

W Hózni móžetej $\frac{2}{3}$ wobydleri (370) hišće derje serbski; zbytni, kiž njemóža, su pak zastojnicy a džělačerjo na blizkim Bukowskim železniskim zastanišću, pak Němcy, kiž so do serbskich kubłow zaženichu, pak přeněmčeni Serbja. Nawal Němcowstwa je tu wězo sylny, a přeněmčuja so ludžo najbóle sobu tohodla, zo nihtó serbski čitač nawuknuł njeje a žanych serbskich knihow nima. Serbska knižka je tam žadna, kaž běly wrobel. Přeco serbski rěči so jeno hišće w 10—15 swójbach; w mnohich, hdžež staj pak nan pak mać němskeho rodu, so měša, tak zo nan, kiž serbski njemóže, němski, a mać, kiž němski njemóže, serbski z džěćimi rěčitej. Wašnje, zo serbske žónske za němskimi mužskimi dzeja a zo so Serbja z Němcowkami ženja, je so hakle wot 15 lět zadrěło; wot toho časa je tež wjele serbskich burskich kubłow so rozšlachtowało a z wulkeho džěla do němskich rukow přešlo. — Wučef w Hózni, wot 1848 k. Křesćan Brězdžak, je drje rodženy Serb, wučf pak po starym wašnju wšo jeno němski, tež jeho žona je rodž. Serbowka. Do njeho běštaj Kobus a Rhösa z wučerjomaj. — Při hrajkanju na wsy rěča džěćf pak němski pak serbski.

Pólne mjena: Dubina, Dalše, Srěnje, Kročica, Jamy, Košyn doł, Wólšina, Šěroke. — Mjena hórkwow w holi: 1. Knježnina hora, 2. Wićazowa abo honakowa h., 3. husta h., 4. wińcařska h., 5. běla h., 6. dubowa h., 7. jelenjaca h., 8. dolha h., 9. wowča hora.

Lipoj a Tornow matej nimale lutyeh wobydleri serbskeho naroda, a runjež hišće skoro wšitcy serbscy rozumja a „hdyž dyrbi być“ tež rěča, wužiwatej tola wšědnje maćefnu serbsku rěč jeno wokoło dwě třećinje. Serbski čitač nihtó njemóže, a němcy tež lědma hdy što čitaju. Šula je hižo wot wjacy hač 100 lět stajnje němska była, a tohodla tež w nowišim času w Lipoji džěćf z wjetša jenož němski rěča a serbski „jara małko“. W Tornowje, hdžež maš 1 podhajnikownju, 3 zahr. a 4 khěžk., rozumja nimale wšitcy a rěča hišće mnozy serbski; dwaj domaj staj dospołnje serbskaj. Wobě wsy po zdaću jara khudej nadpadnjetaj ze swojimi starymi kiprymi twarjenjami a njeplódnyimi polemi.

Pólne mjena: Tružki, Jězorske, Dołhe (pola Němcow Dowan), Šěpske, Humjeńki.

Němješk. Nimale wšitcy wobydlerjo su rodzeni Serbja, tola su so někotre swójby přeněmčite a někotre so přeněmčuja; najbóle je Němcowstwa přiběrałe za poslednje 10 lět, zo so w Komorowje wjacy serbscy njeprěduje; w šuli pak je so němco- wało hižo wjele dlěje, přede wšěm za předposlednjeho wučerja, kiž bě wulki njeprěcel Serbow. Nětčiši je rodź. delnjołužiski Serb. Serbski rěčitej hišće z najmjeńša dvě třećiny wobydleri, rozumi a w nuzy rěči pak jich hišće wjele wjacy. Swójbow, kiž stajnje serbski domach rěča a němski lědma móža, je 12: Bělas, Petrik, Krawčik, Krawc (přen. Šneider), Kosak, Tyłk (n. Tyllig), Sadik, Wujko (přen. Vetter), Janašk (přimjeno Rojkecy), Buš (n. Busche), Hansko (naněmč. Hāneske), Měto (Mieth). Šulske džěci při hrajkach a tež w šuli mjez sobu serbski rěča. Doroscena młodosć, kiž móže nimale wša derje serbski, pak so rad z němcowstwom hordzi, byrnjez z wjetša tak špatnje šło, kaž pola jeneje žony tam, kiž so hanibujo serbski powědać k swojemu džěsću rjekny: „Martl, nicht reissen Blatt!“ Młode holcy spěwaju na póstnych njedzelach hač do jutrownički němske kěrlušě na wsy. Na šuli dzerži wučer němske Bože služby, a to w póstnych týdzenjach kóždy pjatk wječor, w róčnych časach přeni swjaty dzeń a na Bože stpiće.

Ryčefkubło wobsedzi k. rytmištr von Götz, prjedawši landrat a sejmski zapósłanc Wojerowskeho wokrjesa; wón je wulki a swěrný přecel Serbow a ma wotewrjene woko za duchownu nuzu mjez nimi. We wsy je 11 polleńkow, kiž su wšitcy serbscy.

Wokoło Němješka su husto jara sylne njewjedra. Blysk je tam hižo na 30 dubow a brězow rozšćepil.

Pólne mjena: Rosak, K(ł)óska, Kročica, Polina, Zarěka, Bukojc, Ražina.

Přistawk. Łuta a Łuty (Lauta) su wot l. 1880 něšto na Němcach přiběrałe: nimo prstoněmskeju fararjoweje a wučerjoweje swójbow je tam hišće 6 měšanych familijow, wšo hromadže wokoło 30 dušow. Nimo přenjeju swójbow móža wšitcy Němcy tež serbski, a Serbja wšitcy serbski powědaju, samo šulske džěci z wonka šule. W tych měšanych swójbach rěči so woboja rěč. Jedyn muž praješe: „Serbja drje smy a serbski powědamy, ale serbski lazować njemóžemy.“ Serbske holiča pēs-

nički w přazy z wjetša a póstne kěrluše na wsy přeco němski spěwaju, dokelž su to tak w šuli nawukle. — Tež je tam wojejske towafstwo, w kotrymž so wjacj němeuje hač serbuje. Łuta maju „serbskeho rycharja“ a 2 serbskeju korčmarjow. — Burskich kublow je w nowišim času 8 rozšlachtowanych.

Swójbne mjena: Bierzahn (s. Brězan? Běrc?), Běloš (Boewosch), Delka, Freudenberg 1, Höpke, Hablař (Höbler), Handroš, Handričk, Kubica, Kačc (Kautz), Kopak, Kapa, Kowal, Kerstan, Krawc-Schneider, Kefk, Kubš, Lisk, Měřšk, Mal(u)ška-Matschke, Młynk-Müller, Nikl, Placko-Platzkow, Platta, Rychtař 2, Rorik, Rola, Stoperka, Šolta, Šimjenc, Tupač, Wawer, Wóslík.

Městnostne mjena: Humjenki, Bjezhrebje, Wuskec Hozdoł, Pasowki, Worčow, Kupki, Wjeli, Wjelske, Wójcaš, Dubrawki, Wotřaški, Hatowski, Močowski, Wjeřchowski, Keřchowski, Jězorski.

XIII. (21. 22.) Bukowska wosada z Čikecami.

Bukowska wosada (Hohenbocka) z wuwzaćom Čikec je nimale cyle přeněmčena. Serbski so w Bukowje wot l. 1823 wjacj njeprěduje; serbski wučilo w šuli so tam ženje njeje. Wokoło l. 1850 pak bě wjes hišće nimale cyle serbska. L. 1865 džeržeše w Bukowskej cyrkwi k. faraf ryčef H. Imiš na požadanje serbske missionske přědowanje, a ludžo z wjesołoscu plakachu, jako po tak dołhim času zaso raz ze swjateho města znate zynki lubeje maćernej řeče slyšachu (přir. Łužičan 1865, str. 160). Bukow ma hišće džensa mnohich staršich ludži, kiž serbscy rozumja a při skladnosći řeča; knježaca řeč w swójbach pak je nětko hižo němška, a młodosć nimale ničo serbski njerozumi; tuž stara serbska žónka skoržeše: „Pola nas domach wšo němski řeča; sama sym serbski skoro zapomniła, němski njemogu, tuž budu dyrbjec kjawkač kaž psyk.“ Tola wona hišće cyle derje serbski powědaše. Zaslůžbu spěšneho přeněmčjenja přicpěwaše sebi tamniši wučef sam ze słowami: „Jako před 23 lětami pričahnuch, bě tu hišće wjele Serbow; aber ich war ein Wendenvertilger, das kann ich sagen! Hdyž běch něhdže ze Serbami hromadže w towafstwje abo při zabawje, a woni serbscy ‚bledzachu‘, to ja hnydom postanuch prajicy: Jeli wy serbski bledziće, ja hnydom přeč du!“

W Zelenym Hozdzu (Grünwalde) rěča hišće 3 mužowje a 1 žona serbski a w Želnjach (Sella) jenički muž, kiž pak je z Wojerowskeje strony pričahnuł; hewak su tam Serbja hižo dawno dozemrěli.

Serbske swójbne mjena w Zel. Hozdzu a Želn. su hišće: Cyž 2, Čech (Zschech), Groban, Hantuš (n. Ontsch), Holink (Holling), Jank, Jurk 2, Kito (nan. Kido), Kolik (nan. Kolich), Kowtsch (Gołč?), Korch, Krečmař, Křižank (Zscheschang) 2, Leńk, Maternijant, Niklich, Nowak, Nowotnik, Noding (Nowotnik?), Połleńk (n. Pohlink), Rurik (Rohrik), Šćěpank (Schieppang), Wawriš.

Městnostne mjena: a) w Zel. Hozdzu: Kalisch'n, Krotschitz'n, Salijak, Wolschitz'n, Humjank, Pansk'n; b) w Želnjach: Humjank, Sajijas, Kin, Brees'n, Botops, Kut'n.

Čikecy (Peickwitz) su hakle w połnym přeněmčowanju; nimale wšitcy rodźeni Serbja — z najmjeńša $\frac{4}{5}$ wob. — hišće rozumja, hanibuja pak so z wjetša serbscy powědać, přede wšěm před cuzymi; za to pak rěča tajku žalostnu němčinu, zo móhł hnydom écknuć, hdyž ju zasłyšiš; burik z cyle serbskim wobličom a w dospołnje serbskej drasće, kiž serbscy prašany najprjedy rjenje a čisće serbscy wotmołwješe, přetorhnu na dobo rozmołwu ze słowami: Ych rätte lybr dajtsch, wintsch wart ju ejmohl nischt mih k'rätt!“ Po jeho swědčenju ma jenož hišće w 3 burskich swójbach serbska rěč sama knjejstwo, w druhich so měša. — Wbozy ludžo su jara njedowěrní a ani kuska přečelniwi. — Młode holcy spěwaju na póstnych njedzelach, ale wšo němski, a nje-móžachu so dopomnić, hdy by so hdy serbski spěwało.

XIV. (23.) Wsy Wětrnica — Njedźichow — Janowy Doł.

Wětrnica (Wiednitz, starše pomj. Wicknitz) ma hišće 7 ludźi, kiž serbscy rozumja resp. rěča; ći pak su ze serbskich stron pričahli. Rodźeni Wětrničenjo njemóža so pječa dopomnić, zo bychu hdy Serbja byli. Tež namaka so pola nich spodźiwnje mało serbskich swójbnych mjenow: Lejnik (serbska swójba, kiž serbscy rěči), Brězak, Čech (Zschech), Křižank (Zscheschang), Juriš, Kwarok. Na poli pak běchu młode holcy w serbskej drasće widzeć: mějachu rjane pisane rubiška na hłowje a krejčefwjene kuše, šěroke suknički. Serbowka, kiž je so do Wětrnicy wudała, drasći so hišće cyle serbscy. — Ludžo nječinjachu runje přečelniwy zaćišć, najmjenje ludi magister.

Ležownostne mjena: Wihon (= Wuhon), Humjank abo Gumjank, die Wolschine, Našdlan, ins Kufenfeld (do Kupow).

Njedźichow abo Nědźichow (Bernsdorf) při mjezach Wóslíčanskeje wosady slušese prjedy do Hrabowa (Grossgrabe) kemši, wobstara pak so wot l. 1842 jako filiala wot Bukowskeho fararja; wjes sama je hišće do počojcy serbska; přez 150 ludźi, přede wšěm nimale wša čeledź na knježim dworje, rozumi a řeči serbski a w 15 swójbach je domjaca řeč mjez staršimi a džěćimi serbska. W šuli je so přeco jenož němski wučilo.

Swójbne mjena Serbow: Burgmann (?), Matejk, Skunda, Čepk (Zschepke), Stopjerka, Fautsch, Reška, Wjerabk (přen. Ebschke), Handrak, Gutschlich (?), Němc, Fras, Mička, Bjeňš (n. Boenisch), Něr, Bryca (Pritze), Brycki (Britzky), Rojk, Hantšak, Šwój.

Městnostne mjena: Werschk, Roschkenteich, Wotsch'n, Getschippe, Ottowitz, Podwas (= Podláz), Brees'n (Brěznja), Schirokk'n, (Šěroke), Saurik, Poderpatsch, Scharlitsch, Wask (Łazk), Wuschk (Łuzk), Lugteich.

Njedźichow-Janowy Doł (Bernsdorf-Johannisthal): pod tutym mjenom staj woprijatej fabrikskej koloniji, wot kotrejuž jena hnydom při wsy Njedźichowje leži, druha pak k počojcy nimale milu zdalena w Zelenohózdžanskej holi (Grünewalder Heide); přeńša ma škleńčeńnje, železoliějnje atd., posledniša jeno wulke škleńčeńnje, kiž Njedźichowskemu knježkej slušuju. Džělaćerjo, kotrychž je do hromady přez 1000, bydla w džělaćerjskich khěžach při fabrikach; mjez nimi je přez počojcu Čechow, kotřiž drje mjez sobu čěski řeča; w 3 swójbach w Njedź. je domjaca řeč čěska; čěske džěći khodža wězo do němskeju šulow w Njedźichowje a Janowym Dole.

XV. (24.) Serbowstwo wokoło Rólan (Ruhland-a).

Rólanška wosada ma farsku cyrkej w měsće Rólanach a filialne cyrkwy we wsach: 1. Bělno (Biehlen), 2. Čorna Woda (Schwarzbach), 3. Wudwor (Guteborn), 4. Hermanecy (Hermisdorf b. R.) sobu za Lipsu (Lipsa) a Janojcy (Jannowitz).

Hdyž tež je w tutej wobšěrnej wosadze serbska Boža služba hižo w zańdženym 18. lětstotku so zahnała, měješe tola hišće w 1. štwórcinje našeho 19. lětstotka z najmjeńša we wsach Bělnom, Čornej Wodze a Wudworju serbska řeč knjejestwo,

mjez tym zo Hermanowska wosada tehdy hižo w sylnym přeněmčowanju stoješe, snadź kaž nětko Bukow. Zo su w Hermanecach a Lipsej hišće w l. 1860 officialnje 227 resp. 193 Serbow naličili, je zmylk; bjez dwěla je wjesny šořta z tym ludźi serbskeho pokhoda, nic pak serbskeje rěče mócných woznamjenjě chceł. Prěnje 3 wsy pak běchu 1860 woprawdže hišće z džěla serbske, přede wšěm Čorna Woda, hdžež tehdy 85 Serbja swoju narodnosć zjawnje wuznachu. A samo džensa wuznamjenja so posłědniša wot wšěch třoch jako najbóle serbska. Bur Panaš tam rodzeny, kiž móžeše jara derje serbski, wo njej 1884 takle swědčeše: „Serbscy mjez sobu powědaju 9, rozumja pak tež mnozy družy, z najmješa 50 ludźi; cyle serbska žana swójba wjacj njeje, dokelž so z džěćimi němski rěči; a te tež z cyła serbski njerozumja.“ Wjes je rjana nowa.

Najbóle serbske swójby su: Holink (Holling), Škodawk, Munak, (Młynak?), Fidleř 2, Bělik, Panaš.

Bělno je nětko nimale dospołnje přeněmčena wjes, wjetši džěl ludźi přez 50 lět pak rozumi hišće serbski a rěči k nuzy; na gmejskej khěži bydli serbska žona z Hóznje. „Před 20 lětami běše tu“, kaž ludžo prajachu, „hišće wjele Serbow, ale tón splah je z wjetša wotemrěł.“ Bělno je krasna wulka bohata wjes, kiž ma burske kubła kaž hrody.

Serbske swójbne mjena tam su mjez druhimi: Krokane, Leńk, Kosak, Nowak, Šucan, Nodin (?), Drogula (n. Drokla), Hencka, Kubiš, Mička, Medga (?), Bar (naněm. Bahr), Pysank, Huzlik, Połeńk (nan. Pohling).

We Wudworju su hižo wšitcy tam rodzeni Serbja wotemrěli, jenož 2 wosobje, kotrejž staj w nowišim času přičahłoj, rozumitaj a rěčitaj serbski. Najstarši ludžo so njemóža dopomnić, zo by so hdy serbski w cyrkwi přědowało abo w šuli wučilo. Młode holcy su hakle před krótkim na wsy póstne kěrlušy (wězo němske) spěwać zastale, dokelž pódla „mjerznu“.

Serbske swójbne mjena: Ščěpang (Zschippang), Połeńk (Pohling), Brězynk, Pisang, Holling. — Městnostne mjena: Rohač, Batrwač, Lučik, Zabroz'n, Łazy, Fumingen (j. Wumjeńki), Dubrau (= Dubrawa).

Lipsa je dospołnje přeněmčena, jenička žona tam serbski rozumi, kiž je ze Serbow přičahła.

Pólne mjena: Humjenk (Wumjeńk), Selšk'n (Zelišća), Graj (Kraj), Kročic'n (Kročica), Punač (?), Lěsuzan (t. j. Lěsny zahon; běše tam hišće před krótkim lěs).

W měsće Rólanach samym běše 1840: 119 a 1860: 26 Serbow, nětko je jich tam wokoło 30; wězo pak su ěi ze serbskich stronow pričahli jako služobnicy, džělačerjo atd.

Rózborski wokrjes.

XVI. (25. 26.) Mužakowska měšćanska a wjesna wosada.

Mužakow (Muskau) ma němsku a serbsku cyrkej a němskeho a serbskeho fararja. Němska wosada wobsaňuje jenož město Mužakow a předměstko Nowe Město (Neustadt), serbska pak wsy (13): 1. Hora (Berg), 2. Kobjelin (Koebeln), 3. Brunojce (Braundorf), 4. Kij (Keula), 5. Wjeska (tež Wěska, Lugknitz), 6. Krušwica (Krauschwitz), 7. Zagof (Sagar), 8. Skarbišojce (tež Skarbišecy, Skerbersdorf), 9. Wuskidz (Weisskeissel), 10. Hola (Haide), 11. Spalene (Brand), 12. Kuty (Hermannsdorf), 13. Běła Woda (Weisswasser). — Nowe Město słuša z cyrkwinskimi dawkami wot starych časow hišće k serbskej cyrkwi, a tohorunja wjes Sprjowje (Sprey), kotraž pak so hewak wot Wochožanskeho fararja sobu zastara. Mužakow jako sydło wobšěrneho stawskeho knjejstwa (Standesherrschaft) měješe, kaž so zda, přeco poměrnje wyšši procent Němcow hač Wojerecy a Kulow. Po jenym ličenju bě tam 1884 jeno 118 ludźi, kiž domach serbski rěča, a k tomu něšto přez 300, kiž serbscy rozumja; po druhim swědčenju pak móže přez $\frac{1}{4}$ Mužakowskich wobydleri serbski (přez 800). Woprawdźitosć leži najskerje srjedz wobeju ličbow (600).

Serbska wosada. Cyrkwinske wobstejnose: Po zastarskim zarjadowanju ma so w serbskej cyrkwi stajnje najprjedy němski a potom serbski kemš abo wjele bóle jenož jedyn němsko-serbski kemš, kaž we mnohich delnjoserbskich wosadach: wšitcy kemšerjo, serbscy a němscy, dyrbyja hnydom při započatku Božeye služby do cyrkweje přińć; tam spěwaju najprjedy němske kěrlušy, na to slěduje němske předowanje, po tym so spěwatej dvě serbskej kěrlušowej štučcy, mjez tym zo z němskimi wjetši džěl serbskich kemšerjow, přede wšěm młodzi hóley a młode holcy,

— wšako maju tola wšelake wobstaranja a kupowanja w měsće, hdyž jeno za tydžeń raz nutř přińdu! — z cyrkwy sćěka, a hnydom přěduje knjez farań, kiž je na klětcy stojo wostał a přihladować dyrbjał, kak čěkaju, hišće před zbytkom Serbow serbski; što do džiwa, zo to swěrneho fararja rudźi, hdyž je na němskim předowanju přez 200 Serbow widzał a na serbskim ma jich lědma 70; mnohi by zawěsće dla tajkeho zrudneho začišća serbske předowanje přikrótsi! Liturgija, sćenje a kollektu su přeco jeno němske. Serbske a němske spěwarske su do jenocho zwjazka zwjazane a wostaja so z wjetša w cyrkwi ležo. — Tajke zarjadowanje je so po mojim zdaću něhdy stało, zo by so Serbam serbska Boža služba wostudna a wobćežna sćiniła a zo by so tak serbska wosada skerje lěpje přeněmčila. Hač to hišće žadyn farań tam spóznał njeje?! To so tola přeměnić hodźi! Nětko po dołhim spytowanju je hižo k tomu dóšlo, zo mjez wjetšim džělom Serbow wulka indifferentnosć přećiwo serbskej Božej službje knjezić počina, tak zo so mnozy z němskim njeodorozumjenym předowanjom spokoja, a „k němskemu Božemu blidu čišća“, jako by to něšto wosebniše było! Džerži pak so kóždy 2 njezděli serbska spowědz a kóždy 3. njezdělu němska; kaž $\frac{3}{4}$ Serbow němske a $\frac{1}{4}$ jeno serbske kemše wopytuje, podobno tež jeno $\frac{1}{3}$ Serbow k serbskej a $\frac{2}{3}$ k němskej spowědzi khodźitej. Hišće wokoło lěta 1850 njebě z cyła žana serbska, ale sama němska spowědz, na kotruž dyrbjachu tež Serbja sobu khodźić. Zo tam Serbja hižo mjenje Boži dom lubuja, dopokazuje zjawnje to, zo bě l. 1850, runjež bě tehdy bohužel Bože blido jeno němske, 4292 spowědnych ludźi — žiwjoł Serbowstwa so tehdy při wšěch hubjenych wobstejnosćach hišće potupić njebě zamóhl — mjez tym zo pak bě jich l. 1883, runjež je so we tych 33 lětach serbska wosada wo wjele dušow přisporiła, wšo do hromady jeno 3106. Njebudže kónc tajkich njeprírodžeńskich wobstejnosćow ze smjerću serbskeje narodnosće z dohom dospołna indifferentnosć mužakowskich Serbow přećiwo Božemu domej — jich duchowna smjerć?

Fararjo wot 1750: 1. Jan Hendrich Herwig, rodź. Němc, 1765—1776; 2. Christian Theophilus Langner, Němc, rodź. 1749 w Budyšinje, 1776—1811; 3. Herman Bohuwěr Panach, rodź. 1781 w Jabłońcu, 1811—1860; 4. Khorla August Raeda, rodź. 1820 w Dolhej Boršci, wot 1860.

Šulske wobstejnosće: Runje kaž w cyrkwi, tak němcuje so tež w šulach hižo wot dawnych časow. Wosada měješe 1848 w 6 šulach jeničcy 2 serbskeju wučerjow (we Wuskidži a Běłej Wodže), jenocho hornjo- a jenocho delnjoserbskeho (přir. Jakubowe Serbske horne Łužicy, str. 48 sl.). Džensa je tam nimo Mužakowskeje měsćanskeje 10 wjesnych šulow: 1. na Horje: wučer Jan Gustav Herman Barthel, * 1850, Serb, wokoło l. 1860 so tu hišće serbski wučese; 2. w Kobjelinje: wuč. Johann Gotthold Prüfer, * 1858, Němc; 3. w Brunojcach: w. Karl Albert Klintsch, * 1815, Němc; 4. we Wjescy: w. Karl Wilhelm Bernhard Weise, * 1862, Němc; 5. w Kiju: w. Erdmann Ernst Elster, * 1829, Němc; 6. w Zagorju: w. August Domška, * 1842, Serb; 7. w Skarbišecach: w. Gustav Alwin Konrad, * 1859, Němc; 8. we Wuskidži: w. Khorla Bryda, * 1862, Serb; 9. w Holi: w. Otto Šimjenc, * 1864, Serb; 10. w Běłej Wodže: přeni w. Bohusław Wafko, * 1841, Serb, druhi wuč. Richard Miessler, * 1863, Němc. Po tajkim je w tych 10 šulach 11 wučerjow: 5 serbskich, 6 němckich; serbscy wuča pak, kelkož so jim nuzno być zda, jenož 3 wučerjo, mjenujcy w Zagorju, Wuskidži a Holi, wšitcy druzy 8 jeno němscy wuča k njeprějomej škodže serbskich džěci. Serbja w Běłej Wodže běchu to spóznali a skoržachu; druzy pak to njespóznaju a njewědza, někotři su so tež přez hołe rěče druhich, kiž bychu rad wšo z dobom přeněmčili, tak zaslepjeć dali, zo su pječa sami postajenju serbskeho wučerja napřećiwo! Zo pak so potom we tych němcowafskich šulach wěcki stawaju, kaž slědujce, wo tym lědma ěi slepi burikowje što zhonja. Do jeneje šule tam, do kotrejež nimale same serbske džěci khodža, je młody prostoněmski wučer postajeny, kotryž ma, kaž so sam khwaleše, za swój nadawk, džěci a přez to wjes skerje lěpje přeněmčić. Wón powědaše: „Das Wendische hat hier am längsten gedauert; ich werde alles deutsch machen; wendisch dürfen die Kinder in meiner Schule nichts sprechen.“ Hdyž čitać da: Das ist ein Haus! pokaže wón z kiješkom přez wokno na jenu khěžu. Jako historiju wo Kainje a Abelu džěcom rozkladowaše, džeše mjez druhim (verba ipsissima): Kain und Abel waren Brüder etc. — Mädchen, sage mir, wie hießen die beiden Brüder? Käbel und Säbel! Dale wučer: Abel

war ein Ackersmann. — Junge, was war Abel? Hólc: Abel war Quackersmann! Tajkich wěckow stawa so tam mnoho, hdžež šula na dressowanku němskeje rěče poniža! Hač to přećiwo strowemu rozumej a dostojnosći šule njeje, njech druzy rozsudža! — Dla němcowarskich šulow wopytuje hižo wot 100 lět wjacy serbskich džěći němsku hač serbsku paćeřsku wučbu; za to swědča ličby konfirmantow; konfirmowane bu l. 1784 němscy 78, serbscy 12, l. 1850 němscy 135, serbscy 30, l. 1884 němscy 193, serbscy 23 džěći.

Wsy Mužakowskeje serbskeje wosady. Wo položenju Serbowstwa w tutej wobšěrnej wosadze dostach z třoch źórłow powěsće; wšě swěru wužijo a přirunajo sym pak so z wjetša po zapiskach zložil, kotrež su autoptiske a tohodla najwěsćeše. We wšěch 13 wsach rěča wšitecy Serbja, stari kaž młodži, přeco serbscy; jeno w tych 4 fabrikskich wsach Kobjelinje, Horje, Bělej Wodze a Kiju, hdžež je wjele cuzych džěłaćeri, někotři mjenje a bóle němcuja, woprwdze přeněmčenyh pak je jich z cyła jara mało wot toho časa, hač je tam při wsy wikowarski radźičel Richter swoje sukelniske fabriki natwaril (před 15 lětami) a powjetša. „Serbstwo tu počina zakhadžeć“, pisaše mi jedyn swědk, „dla blizkosće němskeho města, khrobłosće Němcow a liwkosće a bojose Serbow.“ Góra abo Hora ma mjez 698 wob. $\frac{3}{4}$ Serb. a $\frac{1}{4}$ Něm.; wot Němcow rozumja jeno někotři serbscy, wot Serbow pak mnozy rad němcuja, samo z džěćimi; na tym je wina blizkosć města, němska šula a wulka sukelniska fabrika před 15 l. založena. Němcy sydla přede wšěm w džěłaćerskich khěžach wot fabrikskeho wobsedźerja natwarjenych. — Kobjelin ma $\frac{2}{3}$ Serbow; někotři z nich su přeněmčeni, za to pak móža tež někotři Němcy serbski. Burja so serbscy wostali, němscy pak su z wjetša džěłaćerjo w fabrikach a knježim parku, kotřiž su wot 30 lět tak mójnje přiběrali, zo maju nětko hižo tajku zamóžnosć na serbsku młodžinu, zo so ta husto swojeje maćeřneje rěče hanibuje. W korčmje so nimale přeco němski rěči. Měšanych swójbow je 9. (Přir. Delnoř. Serb. 1880, str. 61.) — Brunojce. Runjež so w šuli wot starych časow němcuje, je wjes tola hišće cyle serbska wostała; Serbja rěča wšitecy domach a wonkach serbski, a wot tych 21 rodź. Němcow nimale wšitecy

derje serbscy rozumja; jenož knjez wučef praješe: „Dołho tu sym, ale nawuknuć serbski njejsym ničo móhł.“ Dwě měšanej mandź. tam staj, džěći rěča němski a serbski. Ludžo su jara přečelniwi a dobroćiwi. Wučef smě sebi, kaž powědaše, darmo na burskich polach běrny kopać; hdyž pak dwójcy na jenym sebi kopa. jemu to susod skoro za zło wozmjje so prašejo, čehodla dha tola na jeho běrnišćo přińć njecha. Hdyž ludžo khlěb pjeku, dostanje wučef swoju pokrutu mjehkeho a hdyž swinjo rězaju, wulku kołbasu! Tam je hišće derje z wučerjom być! — Wjeska: Tu su jenož 3 rodź. N., mjez nimi wučef. Serbja z cyła wjele němski njerrozumja, su dospołnje serbscy. — Zagof: Wot tudomnych 13 rodź. N. rozumja 6 serbski; Serbja doma a wonkach serbuja; 3 měšane swójby, we nich staršej němscy, džěći serbscy rěča. — Skarbišojce: Mjez 236 wob. móža wšitecy 27 N. serbscy; Serbja rěča stajnje serbski; 2 měšan. mandź., staršej powědataj mjez sobu němski; w korčmje rěči so serbski, druhdy tež z Němcami němski. — Spalene je dospołnje serbska wjeska z 86 wob., susodna a do samsneje gmejny słušaca Nowa Wjeska ma 10 rodź. Němcow, mjezy hajnika a korčmarja. — Hola abo Góla a Kutý staj do čista serbskej wsy. — Wuskidź je wot 1880—84 wo 20 dušow wotebrała, najskerje přez to, zo je Mužakowske knjejestwo 7 burskich kubłow pokupiło; wot 16 N. džělaćerjow na knježim fórbarku, móže počojca serbski; Serbja jeno serbuja, a to tež při zjawnych zabawach. — Krušwica: Serbja su ratarjo a rěča stajnje serbski, Němcy su džělaćerjo we wulkej patent-fabnicy, kiž z jila křiwe roły džěla; někotři z nich rozumja serbski; měš. mandź. džěći rěča serbski. — Běła Woda a Kij staj w holi a pěsku ležacej wulkej fabrikskej wsy. W Bětej Wódze je blisko dwórnišća w nowišim času wobšěrna fabrikska wjes nastala, kiž ma nimale kosmopolitiskeho razu: sydla, džělaťaju a wikuju tam nimo mnohich Němcow a Serbow, wšelacy Čěša a Polacy a 5 Židźa (wobsedźef brunicowych podkopkow). Stara burska wjes Běła Woda je serbska wostała, dokelž mjez woběmaj wjele wobkhada njeje, khiba druhdy w mnohich korčmach; w tej wsy je 98 serbskich hospodařstwow z 457 dušemi a 7 němskich z 30 dušemi; tući Němcy pak móža nimale wšitecy tež serbski; w fabrikach a podkopkach je 713 ludźi,

mjez nimi 398 N., kiž serbski njerozumja, 274 S., kiž z džěła němcuja, a 41 Čechow a Polakow, kiž su katholscy. — W Kiju su wuwołane železowe fabрики hižo w 18. lětstotku založene, kiž maju wulki wliw na tamnišich Serbow, dokelž dyrbja tući nimale wšitcy bywajo khudži a njezamóžići we nich wo swój wšědny khlěb džělać. Tuž Serbja z němskimi džělaćerjami wot dawna kóždy dzeń wobkhađuju so po nich zložowachu, mnohe měšane mandželstwa nastawachu, a z tym so přeněmčenje cyteje swójbje započea. Rodzenych Serbow serbski wjacy njerěčacych, kotrychž móže na 80 być, smy sobu do Němcow ličili, wot kotrychž móže lědma jedyn serbski. K tomu džěla w fabricy přez 25 Čechow a 1 Polak, kotřiž drje z wjetša serbscy rozumja, ale njerěča. W Kiju je prostoserbska žona z němskim mužom woženjena: serbsku drastu drje je zakhowała, ale maćernu řeč wšomóžnje zaprěwa, runjež nimale žanoho słowčka němski prawje wujakotać njemóže.

Wjesna towařšnosć: Prazy su we wšěch wsach nimo Spaleneho a Kija a spěwa so we nich nimale jeno serbski; jenož na Horje, w Kobjelinje a Bělej Wodže tež druhy ta a druha němška arija w šuli nawuknjena. — Na wsy spěwaju młode holcy serbske kěrlušy: 1. wot póstnic hać do Božeho stpića w Zagorju, Wuskidži, Bělej Wodže, Góli, Skarbišojcach a Krušwicy; 2. jenož jutrowničku we Wjescy, Brunojcach, Kutach a na Horje; 3. němscy pak spěwaju a to jenož jutrowničku w Kobjelinje; 4. z cyła njespěwaju w Spalonym a Kiju. — W Zagorju dostawaju młode holcy jutrowničku wot gospodarjow dary, za kotrež so wone při skónčenju spěwanjow wosebiće džakuja. — Mužske towařstwa su: 1. Wojeřske we Wuskidži, Brunojcach, na Horje a Bělej Wodže; 2. němski Gesangverein w Kiju a němski Freundschafsbund zur Geselligkeit na Horje. — Sobustawow serbskeho ev.-luth. knihowneho towařstwa je w cyłej wulkej wosadže jeno 14; z cyła čita so tu wot Serbow jara mało serbski a drje hišće mjenje němski.

Drasta: Mužska a žónska drasta je cyle serbska Mužakowska, haj, same přeněmčene Serbowki khodža hišće serbske zdrasćene, kaž n. př. w Kiju. Spodźiwne je, zo na kemšach někotre žony z nahej hlówu sydaju, štož so po mojim wědženju

druhdže njenamaka. Žónske noša tež všědny džeň, kaž w druhich stronach, n. př. wokoło Klětnoho, jeno při swjatočnosćach, rjane pisane (z wjetša čerwjene) hawby (kapy) ze šěrokimi bělymi cankami přědku. Suknje, tak mjenowane šwabicy, su z wjetša z módreho plátu samodžěfane.

Wašnja: W někotrych wsach, kaž n. př. we Wuskidzi, piska so při kwasnych a tež druhich rejach na serbskich třitrunatych huslach a kozole (dudach). — W susodnej Cybalinskej wosadze běše hač do kónca serbskich Božich službow (1811) wašnje, zo młoda žona přenju njedzela po kwasu cyłu pokrutu khlěba sobu kemši přinjese, kotruž mjez kemšemi při klěty ležo wostaji a po kemšach wosadnym khudym rozdžěli.

Wustawy: Mužak. serbska wosada ma nimo Budarjoweho dwaj wustawaj: Krawcowy za khudych (1200 hr.) a Stupkowy (360 hr.).

Swójbne mjena Serbow (z wuwzaćom Góry a Kija): Bar, Bačar 3, Baćik 2, Baćon (Batschon) 4, Basto, Bartko, Bistroš 3, Běrka (Birka, Birke) 4, Błaža (Bläsche), Brězak (Bresak) 5, Bryda (Brüdde), Brózk (Proske), Bog (n. Bog, Bowk, Päge) 6, Budich 2, Budzik (Budschik) 3, Bunar (přeněmč.), Budař 7, Ceroba, Čamer (t. j. Čemjeř, n. Tschamme, Tschammer a Kramer) 3, Čicholc 2, Čepl (Tschepel) 4, Džělak, Domjel (Dommel, Domelt) 17, Donat, Domk (Domke), Domaš, Domašik, Domšula 2, Drójk (n. Droik, Drojgk) 14, Drogoň (Drogon, Drogoin, Drojgon) 4, Dučo 12, Dučko 6, Dunš, Franc, Feuma, Ganik, Głojna, Glowna (n. tež Glona) 12, Glowka 2, Gosław (n. Koslau), Greibich (? přeněmč.), Gross (Serbja, Wulki?) 3, Hanuš 2, Hajnea, Harno 2, Hanto 4, Hantko (Handke), Hampo, Hajnik (přen. Förster), Henč 3, Henčel (přen. swójba), Henčko (Hentschke), Hebik, Hemmo 3, Hillrich, Hipko, Hognac 2, Hotas, Honko 2, Hušto 3, Hubajn 2, Jank 4, Janak 4, Janok, Janaš, Janš 3, Janto, Jento 2, Jajnc 4, Jebiš 2, Jokula, Jäde (Jědo?), Jurc 2, Jurk 9, Kamjeńc 5, Kanter, Keza (Köse) 3, Kislink (Kiessling), Kisolnikař (přimjeno Domjel), Klaw (Klau) 5, Kliman 6, Klinč, Kowal, Kowař (přeněm. Schmidt) 2, Kokula 2, Kóžkař (Koschkar) 6, Kocer (t. j. Kocor, n. Kotzer a Kotze) 2, Kowafk (přen. Kleinschmidt), Koschan (Košan?), Knefl (Knöfel), Kral, Krawc, Krawc (přen. Schneider) 13, Krusk 4, Krečmař (Kreuschmer), Kresl (Kreisel) 3, Krygař 3, Kubiš 6, Kubo 6, Kupko (t. j. Kubko) 2, Kuliš, Kudoby, Kurko (přen. Hähnchen a Hähnel) 4, Laduš, Lejnik (Lehnigk) 11, Lejnik (přen. Lehmann) 2, Lisk 2, List, Luks 2, Mazula 2, Marko 3, Matejka, Mačko 2, Maluška 2, Melcher 7, Metko 3, Merla 2, Mikš, Mikiš 2, Milk 6, Michalk 6, Miklica, Mjertynk 7, Mlynk (přen. Müller)

2, Mlinck 2, Mórkiš abo Murkiš 3, Módrak, Mrózk (Mroske) 2, Mrózko 4, Mudra 3, Mucha, Mühle (s. Mjel?) 2, Namašk 2, Nikel 3, Niko (n. Niko, Nike, Nicke) 8, Nješolta a Nišolta 3, Nowak 22, Nowač, Nowotnik (přen. Neugebauer), Nuglan, Pater (t. j. Pjater = Pěter), Pawlo 4, Palck (Balzke) 6, Pegesa, Petřk 10, Pjech 4, Pjeńk (Penk), Plac (Platz), Plack 10, Prelop 3, Raduš 8, Radoń 3, Rakel 3, Ričel, Rólan (n. Ruhland) 2, Rumplaš 2, Rudoba 5, Rychtař 5, Smerž (n. Smers) 2, Smolef (přen. Teermann) 2, Staruš (n. Staruss) 4, Stopjera 6, Stupka 2, Syman (Symmann), Schellschmidt (s. Železnik?), Šlamar (nan. Schlammer, Schlemmer) 6, Šmechula, Šmichula, Šolta 4, Šorno (Čorny?) 2, Šwob (Schwabe), Šuca (Schutze, t. j. Mšuca), Tylak 4, Tuš (Tusche), Wawro 4, Wafko 2, Wejak, Werliš, Wjels, Wojnař (n. skeps. Werner) 5, Wojnař (přen. Wagner) 2, Wóleńk, Wólšinc, Wrobcl (Robel) 2, Wrótnik (Rotnik) 3, Žergoń (Sergan).

Městnostne mjena: 1. w B.-Wodže: Kulowič, Khwališ; 2. w Brunojcach: Wernik, Steinik, Hopiška, Dubrawa, Endres, tři Dubu, tři Łužacku, tři Lipě, na Andaršu, na Górze, w Gajku; 3. we Wjescy: Łužki, Zagon, Glina; 4. w Krušwicy: Rokočinka, na Górach, hu Gromady, Kěmefna; 5. w Kiju: Goza, Doł, Džinka, Pasyk, Legnicka; (haty:) Močidla, Niwod, Brusnik, Stary Gat; 6. we Wuskidzi: na Kupach, Brězyna, Gradžinka, Gražina, Brusnik, Jazowc, w Hamerskim Łuzu, Bjerezina, Brodk (přerow), Winař; 7. w Zagorju: Za Nysu, Čerincy, Paprotnica, Kupac (džěl wsy), Ług, Kliny (dž. wsy), Lužki, Zagorki, Zabrzezyny, Zalas, Kut, Bjercel (džěl wsy), Gózk (řuh); 8. w Skarbišojcach: Zagony, Kut, Lužki, Hele, Weršeńcy, Leknicy; 9. w Spaleny: Gradžina, Nowe Landy, Lady; 10. w Góli: Stary fór-bark, Pjač, Štyri, Šěroke, Nowe Lužk, Kalowe, Nowinka, Rowna Studeń, Pěškowa Górk, Česatka, na Kuče.

XVII. (27.) Jabłońska wosada.

Do Jabłońskeje wosady słuša jenička hornjoserbska wjes Jabłońc (Gablenz) a 3 delnjoserbske Jemjelica, Kromoła a Džěwink (hl. D. S. str. 60). — Wot 1484 wob. cyłjeje wosady rěči přez 1250 wšědnje serbski, přeněmčenych je na 50 [nimale wšitecy w Jemjelicy*], němcowacych na 100; běžnje němski zrěčeć so njemóže 900, z cyła němscy njerozumja přez 20. W Jabłońcu powědaju wšitecy rodž. Serbja stajnje domach a wonkach serbski, a němcować lědma hdy žadyn wot nich spy-

* W Jemjeličanskich škleńčernjach džěłaju nimo němskich tež čěscy džěłacerjo, kotřiž pak sobu němcuja. Němcow a němcowarjow pak tam nje-namakaš wjacj hač 150; stara wjes z burskimi statokami je hišće cyle serbska (přir. D. S. str. 61).

tuje. W korčmje slyšach burow so serbscy zabawjeć a wjesele serbscy spěwać. Žony na poli skoržachu, zo ženje žanoho serbskeho fararja dostać njemóža. Su tam 3 měšane mandželstwa, w kotrychž so z wjetša němcuje. Šulske džěci wšě mjez sobu serbscy rěča (tež němske sobu), postrowjeju pak němscy, kaž su w šuli nawukle.

Cyrkej: Němski a serbski za sobu přédowaše so hač do smjerće far. Konika († 1876); tola hižo tutón bě přestał paćeřske džěci serbski rozwučować, snadž šuli abo sebi samomu k woli. Přeni němski faraf Rychtař čehnješe bórzy zaso wotsal, dokelž widžeše, zo bjez wuměća serbskeje rěče ze žohnowanjom skutkować njemóže; jutry 1884 bu němski kandidat za farskeho zastupnika postajeny, kotryž pola Slepj. far. Wjelana serbski wuknje, zo móhl, hdyž je dowuknuł, so tam za fararja pomjeno- wać. Na jeho próstwu je so kermušnu póndželu 1884 po dołhim zaso raz serbski kemš ze serbskim přédowanjom měł. Hewak Slepjanski faraf hišće 4—5 króć wob lěto serbsku spowědz džerži. Tehdy so tež hišće ze serbskich spěwařskich spěwa. Němskich spowědzow je 10. Knjez duch. R. mi pisaše: „Jabłońscy wosadni su z wjetša serbskeho naroda, ale woni swoju serbsku rěč zanje- rodžuju a němsku za wosebnišu maju, zo, runjež móžachu 1876 serbskeho duchowneho dostać, tola radšo němskeho sebi wuzwo- lichu. Nětko drje te toho mnohim žel, ale pozdže!“ — Za čas wakancow po smjerći far. Konika a wotkhažze far. Rychtarja je kantor Günther husto na kemšach serbske přédowanje čitał a to w namjeznej Mužakowskej narěči; někotrym wosadnym pak so njespodobaje; „zo wón w jich hubjenej rěči čita a nic w pi- somnej hornjołužiskej“. Nam by so to runje spodobało!

Fararjo w 1750: 1. Jan Kořař z Trenčina † 1780; 2. Samuel Bohuwěr Panach z Jenkec, přibyl z Wochoz, † w Malešecach; 3. Pětr Bjedrich Halka † 1833; 4. Karl Rekt (Redka), přesydlil so do Cybalina a Mužakowa † 1881; 5. Aug. Wařko, rodž. w Bělej Wodze, † 1862; 6. Alwin Konik (Kahnig) z Klukša, † 1876; 7. Herman Richter 1877—83, přesydlil so do Pencka (Penzig); kand. Kutsch z Ruhlanda wot jutrow 1884.

Šula w Jablůncu za wšě 4 wsy wosady ma 2 wučerjow: kantor Günther, rodž. Němc, je někak serbski nawuknuł; druhi (mlody) wučer pak ničo serbski njemóže. Serbski so w Jablůn-

skej šuli što wě kak dołho ničo wjacj njewučí, runjež su džěcí nimale wšě serbske; po swědčenju farskeho zastupnika Kutscha pak je přede wšěm za najnižšu rjadownju wučer serbskeje řeče mócný bjez dwěla nuzny, jeli chce džěcí rozumić a što z nimi započěć.

Wjesna towaršnosć: W přazy Jabłońske młode holcy serbske pěsnički a na wsy wot póstnic do swjatkow serbske kěr- luše spěwaju. W Jabłońcu je wojejske towarstwo, kiž ma samych serbskich sobustawow a jeničkeho němskeho, we nim řeči so zwjetša serbski. — Nječíta so w cyłej wsy wjele; jenož 1 ex. Serbskich Nowin a někotre „Muskauer Anzeiger“ a „Nieder- schlesische Zeitung“; žadyn serbski missionski posoř; tež njeje tam žadyn sobustaw serbskeho ev.-luth. knihown. towarstwa.

Drasta: Wjetši džěl je pola mužow módafska, pola žonow a holcow pak serbska, tola trochu hinajša, hač w Slepom: „hawba“ ze šěršimi cankami nosy so bóle do tyła; tež njestawjeju na nju bělu turbanojtu „lapu“, kaž Slepjanske.

Swójbne mjena: Balo 3, Budich, Hubajń 5, Jajnc 3, Kózkaf 7, Koć, Koćik (Kotschik), Kliman, Kuč (přeněmč.), Kepstan (n. Kep- stein), Lejnik (přen. Lehmann) 3, Lisk 5, Mlinck (Mlinzke, Młynick abo = Plinck?) 4, Młynk (přen. Müller), Mjertynk 4, Mětko, Mětaš, Nagorka 5, Nakojnc 3, Nowak (přen. Neumann), Nowak 4, Petrik 3, Piwarc, Sokole 4, Smerž (Smersch) 6, Starik, Šolta 3, Schütze (= Pšy- ca) 3, Wolš 7, Wencel 4, Žergoń (Sergon).

Městnostne mjena: Přčcnikaj, Na gunach, w Třoch Žerdžach, na górach, Tři jazorje, na Dubach, na wosynkach, Górańske pola, Ra- došnica, Krocy, na Mučernikach, Lask, Mjezdrogi; Radošnica (řěčka).

XVIII. (28.) Slepjanska wosada.

Wsy: 1. Slepó (Schleife), 2. Trebin (Trebendorf), 3. Rowne (Rohne), 4. Mułkecy (Mulkwitz), 5. Miłoraz (Mühl- rose), 6. Brězowka (Halbendorf), 7. Džěwin (Gross-Düben), 8. Nowe Město (Neustadt, wjes Wojerowsk. wokrj.; džěl wsy ma mjeno Łužki, n. Lieske), 9. Lěsk (Lieskau, delnjoserbska wjes Grodk. wokrj.). — Slepjanska je jena najlěpšich serbskich wosadow, kiž měješe z wjetša dobrych wótčinscy zmyslenych duchownych; lud je sprawny a přčelníwy. Serbska řeč domach a wonkach knježi. Mjez 3235 wob. je jenož 99 němskeho rodu abo němcowarjow. Mjez tymi je mnohi hajnik, najejńk, młynk a korčmaf, kiž z wotkalkuli přičehnje a často zaso wotčehnje.

Měšanych swójbow ma cyła wosada 22 (16 něm. muž. a 6 něm. žon.); we nich so z wjetša serbski rěči; hewak hišće móže wot Němcow serbski 16 dorosćenych ludži a 15 džěci. Přeněmćenych Serbow je we wosadze 10 a němcowacych tež něhdze 10 (nimale wšitecy w Lěskej). Wot tych 3136 Serbow wosady němski nje-rozumi na 500, němski rěčeć njemóže na 1000 a běžnje so zrě-čeć nimale žadyn.

Cyrkej: Serbske kemšenje je kóždu njedzelu a kóždy sw. dzeń; serbska spowědz přeco 2 njedzeli za sobu a 3. njedzelu wupadnje; tehdy ma so němška spowědz a kemš; kaž husto je serbska spowědz, je tež serbske kemšenje přenje; tehdy pak Němcy z wjetša kemši njepríkhađeju a němška Boža služba wupadnje. Spěwa so na serbskich kemšach kaž wšudze po Hornich Serbach ze serbskich spěwařskich. Do l. 1851 bě němške a serbske kemšenje změšane, podobno kaž hišće džensa w Mužakowje. Serbskich kemšerjow je w přerězku 700, něm-skich 30. Wučba serbskim paćeřskim džěcom podawa so serbska; do l. 1850 běchu serbske a němške paćeřske džěci změšane, kaž hišće nětko w Mužakowje a samo w někotrych sakskich wosadach, n. př. we Wujezdze; wot l. 1850 pak bywaju němške paćeřske džěci wot serbskich wotdžělene wosebje rozwučowane — kaž so přisluša.

Fararjo wot 1750: 1. Jan Khrystof Koch † 1774, 2. Jan Hendrich Bjedrich Herwig † 1777, 3. Handrij Rěniš, * 1731 w Čornych Noslicach, z Wochoz přibyl, † 1805, 4. Jan Bohumil Jung-haenel, * 1753 we Wósporku, z Wochoz přibyl 1807, † 1810, 5. Jan Wjelan, * 1773 w Brunojcach, † 1852, 6. Julius Edward Wje-lan wot 1852.

Šula: 1. w Slepom sobu za Trebin a Rowne; 2. w Džě-winje sobu za Brězowku a Lěsk, 3. w Miłorazu sobu za Muł-kecy, 4. w Nowym Měšće sobu za Nowo-měšć. hamor, Daški z Łužkami (Lieske) Sprjewjanskeje wosady. „W šulach so po móžnosći němski wučić; jeno z małymi nowotnje přistupjenymi rěči wučer hišće z wjetša serbski. W nowišim času je Lěhnicke knježerstwo serbske pisanje zakazało a serbske čitanje wobmjezo-wało na wyššu rjadownju a na jenu hodzinku za tydzeń, štož dołho njedosaha; wšě moje protesty běchu podarmo! Němskich wučerjow su mi tykali; młodeho sym počal serbski wučić, sym

pak wot toho mało wuspěcha, mjenje płoda a najmjenje džaka widzał; nětčiša wučba je mjenje wjacy dressowanka“ (Wjelan).

Wjesna towafšnosť: Prazy su wšudže čisto-serbske. Na póstnych njedźelach a jutrowničku spěwa so na wsy wšudže serbski, w Lěsku pak němski; tež spěwaju młode holcy na pustym wječoru, štož jenož w Nowym Měsće a Lisku nic. — Towafstwo žane njeje. — Sobustawow serbsk. ev.-luth. knih. tow. je 40; čitaju so wot serbskich časopisow: Serbske Nowiny po 25 ex., Serbski Hospadař po 7 ex., Łužica a Bramborske Nowiny po 3 ex., Miss. Posoł po 19 ex.

Drasta atd.: Pola młodych pachołow je wulki džěl módařska, pola holcow a žonow serbska: štałt ze šnórowanjom, ropata čorna abo tež zelena (pola Nowoměšćankow čerwjena) šwabica ze zelenym wobrubom, w zymje čorny kabat, rukawy z běłym kožanym wuhorkom. — W Nowym Měsće srjedź wsy stoja 3 wulke kamjeńtne križe, wo kotrychž ludžo žaneje powěsće dać njewědža; wone runaju so 3 križom pola Wbohec Mostow blisko Njeswačidła a su najskerje pomniki časa přenjeho křesćanstwa přédowaneho Serbam wot wučownikow Cyrilla a Methoda.

Wustaw: Rěniš-Wjelanowy za khudobne serbske šulske džěći.

Mjena: a) Křćeńske: Přěnjemu džěsću narěkaju: Hans-Hana; 2mu: Matej-Marja; 3mu: Krystians abo Jurij abo Mjertyn-atd. Madlena, Krystiana, Liza a t. p.; b) swójbne ze Slepoho a někotre z druhich wsow: Bóla, Buša 3, Brjucho, Brězan, Bertoń, Brancko, Badař, Bertko, Bóh, Bolg, Chobo (n. Fobo) 2, Cech, Čaćula (Tschatschula), Domel, Domula 3, Dubrawa, Domko, Gnolica, Grela, Głowka, Groza (n. Gross-Hroza?), Hančo 6, Hanso, Handrejck, Haža, Hančko, Hanko, Hejna, Heja, Hólc, Hano, Harbel, Habrink, Henč, Hibko, Jurk, Jopo, Jando, Jento, Jainc, Jakubik 3, Klawš (Klausch), Kulink (Kulling), Krawc (Krautz) 2, Kowal, Koć (Kotsch), Keremař (přen. Krüger), Kašporik, Knefel, Kóncan, Krystian, Khoćima, Lysyna, Lejnik, Lajdo, Lawko, Lisk, Mazula 4, Mjezula (přen. Petro), Mjedak (Medag), Majchař (Malcher), Mudrja 6, Mudrink, Mjertynašk, Machačk, Matica, Mrozk, Mačko 2, Maruš, Nakońc, Nykel 3, Nowak 5, Němc, Panoša, Polak, Pěťrik, Rejda (Råde), Roik, Rozmej, Rulka, Rudoba, Rakel, Reb', Rownačk, Ratej (Rattej), Suchołc (Zuchold) 5, Slabka, Swětoš, Scernik, Scépel, Směchula, Šprejc, Šynko (Schimko) 4, Šušck, Šyldan, Šoltka, Wjelan, Wobuza 3, Wojto, Wěrik, Wažnik, Wawro, Žergoń (Sergon); c) kubłowe: Bastrjanec, Bobakec, Burec, Fabianec, Reksec, Strukec; d) ležownostne w Slepom: Pola: Jazorišća, Długe, Kupy, Zastup-

niki, Zalěšćiny, Kopanja, Podgaty, Kutki, Podług, Sławne (tu je pječa něhdy wjes stała, kotraž bu wot Šwejdow wutupjena); lěsy a druhe městna: Lask, Łomy, Krocyce, Gustk (n. Gossk), Gradžina, Jazbiny, Hela, Pjecyšća, Stružki, Grabsy, Smale, Robliki (dokelž tam reble z woza wotwalowachu, hdyž běchu čělo w Slepom pohrjebali), Hajk, Wugoń. Struha je mjeno rěčki, kiž so niže Now. Města do Sprewje wuliwa.

XIX. (29. 30.) Wochožanska wosada.

Wsy: Wochozy (Nochten) z cyrkwju, Hamor pod Mužakowom (n. Boxberg Musk. Ant.), Třělno (Tzschelln) z filialnej cyrkwju a Sprjowje (Sprey) ze starej serbskej kapalku, w kotrejž ma Wochožanski faraň (za Mužakowskeho) wo štwórc lěta raz serbski přédowač. Hewak khodža Sprjowjenjo do Třělnoho kemši. Wochozy, Třělno a Sprjowje su dospołnje serbske wsy; wo Hamorje hlad. pč č. XXI. — We Wochozach staj němскеj hajnik a jena žona, rěčitaj pak tež serbski, a k tomu so za Němca pječa dzerži, kaž tak husto, wučef. — W Třělnom je 5 němских swójbow: korčmař, młyńk, wučef, 1 khěžkař, 1 podružnik; mjez nimi je jena měšana swójba, w kotrejž so serbscy a němscy rěči; z wuwzaćom wučerja móža tući Němcy wšitcy tež serbski, młyńk n. př. swojemu pohončej na dworje serbski rozkazowaše. Sprjowje nimaju žanoho Němca. Wšitcy Serbja wosady jeno serbscy rěča. Z najmjeńša položca Serbow, přede wšem žónske, němски njerozumja, w Sprjowjach přez tři štwórciny.

Cyrkej: Wochozy su w nowišim času často duchownych měle, kotřiž dyrbjachu tam hakle serbski wuknuć k jich njemałej wobćežnosći. Někak nawuknuwši přédowachu, dokelž běchu slubili, serbski, ale husto zmylnje a spodziwnje hubjenje; jedyn z nich běše pječa wot słowjesow jenož twórbu infinitiwow zeznať přédowajo n. př.: Wšitcy ludžo dyrbjec wumrěć; Khrystus přińć do swěta. Za jich čas so tež wažne přemějenje w porjedze Božich službow sta ke škodze Serbow: Mjez tym zo bě hišće 1848 we Woch. 2 njeźeli za sobu jeno serbski a 3. njeďz. serbski a němски, w Třěl. pak kóždy 3. njeďzeli serbski a němски kemš, měwaše so pozdžišo we Woch. kóždy 2 njeďz. za sobu a w Třěl. kóždy 3. njeďz. najprjedy němске a potom hakle serbske přédowanje snano podobnje změšane jako w Mužakowje. Tuto pře-

měnjnje njehodži so z tym zamołwić, jako by ličba Serbow wotewzała a ličba Němcow přiběrała; bě tam tola w l. 1884 do hromady jeno 23 Němcow, kotřiž móža nimale bjez wuwzaća tež serbski, a wot Serbow z najmjeńša položca němski njemóže. Tuž drje je so to kaž husto jeničcy k polóženju duchownskeho zastojnistwa stało! Spowědź wudžěleše so kóždy 3. njeđzelu serbska a kóždy 9. němska. — Paćeřska wučba podawaše so tež měšana, wjac y němska hač serbska, byrnjež často žaneho němskeho pać. džěsća njebyło. — Wot 1. měrca 1881, hdyž farař Šichold do Němcow začahny, je we Wochozach wakanca a stajne farske zastupnistwo ma Rychwałdski farař Stange, kotremuž nimo toho hižo samsna wobćežna serbska wosada na wutrobje leži. Tuž je wulki njeporjadk do Božich službow přišoť a na Wochožanskej wosadze hodži so duchowna nuza tak prawje jasnje widžeć: Poskića so jeno kóždy 3. abo 4. njeđzelu němski a serbski kemš, wot duchowneho wukonany, kóždy 2. njeđzelu kantor přědowanje čita, na 3. njeđz. njeje z wjetša z cyła žana Boža služba! Tuž je so stało, zo we Wochozach 1884 čiči pjatk žana, na Bože stpiće žana a přěni dzeń swjatkow žana Boža služba njebě. — W l. 1882 bě so kandidat theol. Hrivnak, kiž na Hodžijskej farje serbski wuknješe, do Wochoz zamołwiť a wuzwoliť, tola dokelž bě we wukraju (Wuheřskej) rodženy, njeđosta wón po wobstatym pruhowanju wobkrućenja.

Šula: 1. we Wochozach, 2. w Třělnom sobu za Sprjowje. Po wudaću wěstych wukazow w Imišowej brošurje „Panslawismus atd.“ mjenowanych so w tutymaj šulomaj wšo jeno němski wučěše a jeničcy z najmjeńšimi džěćimi so něšto (po móžnosći mało) serbski rěčeše, hdyž z cyła hinak njeđdžeše. W započatk l. 1884 su so Wochoženjo w peticiji pola ministerija dla tajkeho zanjechanja swojeje maćeřneje rěče wobćežowali, a na to dosta Wochožan wučěř prikaznju, zo by nabožinu zaso serbski wukładowať a serbske bibliske hrónčka, kěrluše a hłowne wučby křesćijanskeje cyrkwe džěćom serbski wučil. Za čas přepjateho němcowanja džěći z cyła „jara mało nawuknuchu, dokelž njerozumjachu, što wuknu.“ Kak nětko w šuli budže, ma so wočakać. — W Třělnom je prostoněmski wučěř, kiž pječa słowěka serbski njerozumi, a na wopak jeho šulske džěći nimale wšě ani słowěka němski njerozumja;

wón so sam wuzna, zo je jemu žalostnje ćežko tute džěci rozwučować a zo sebi hinak pomhać njewě, hač zo sebi přez „medium“ t. j. němsko-serbske džěćo, swoje němske słowa dawa do serbskeho přeložec, zo bychu druhe džěci je z cyla zrozumjeć móhli!

Třělnjanscy wučerjo: 1. Gottfried Nagel 1850—1866; 2. Handrij Suško, S. 1866—76; 3. Wehlte, N. 4 měsacy; 4. Domška, S. 1876—78; 5. Jan Handrik, S. 1878—82; 6. Heinrich Hennig, N. wot 1882.

Wsy Wochozy a Třělnno staj wot l. 1858 khětro na wobydlerjach woteběrałoj.

Wjesna towařšnosć: Prazy su a spěwa so serbski. Póstne spěwanje na wsy ma so jenož w Sprjowjach, we Wochozach a Třělnom je přez worakawosć młodych hólcow zastało. — We Wochozach je wojefske towařstwo; rozmołwa je serbska, swarjenje druhdy němske.

Drasta je serbska. — Wochoženjo a Wochožanki ženja so jara porědko ze wsy.

Swójbne mjena: Backo 2, Cyplaf, Dočko, Dučko, Hemmo, Jando, Janak 3, Kaspaf 4, Kitan 3, Laduš 15 (we Wochozach), Měto 4, Nakońc, Nowak 5, Petrik 6, Pětrka 3, Placko, Ščěpank 3, Šořta, Žilak.

Městnostne mjena: a) we Wochozach: Běly Łuh, Brězyna, Hlowa, Truha, Kročicy, Podbrjóh, Křinowc, Zakaznja, Kupa, Syčink, Stupjeń, Wopaleńcy, Wjelča šibjeńca, hdžež dosahnjene wjelki powěšachu; b) w Sprjowjach: Kytańka, Nowinki, Wuhony, Delej, Zahoncy, Stara rěka, Nadławki, Hrjebje, Podzowki, Kut, Cyganska hora, Časnik, Počasnik, Močidła, Wotoki, Piskornja, Hanina ława, Banowač, Zbytki, Paleńk, Cypke, Pastyrška, Kupy, Tužki.

XX. (31.) Rychwałdska wosada.

Wsy: 1. Rychwałd (Reichwalde) z wowčěrnju (na němskej kharće: Muskau) a cyhlowniču (Ziegelscheune); 2. Wunšow (Wunscha); 3. Pakostnica (Pakosnica, Schadendorf); 4. Publik abo Puplk z džělom Zamostow (Publik mit Zweibrücken); 5. Stary Lubolń z Napadžu (Altliedel mit Nappatsch); 6. Mocholc (Mochholz); 7. Štyri Duby z džělom Zamostow (Viereichen mit Zweibrücken). Poslědniše 3 wsy buchu hakle 1. jan. 1858 z Dubčanskeje němskeje do Rychwałdskeje serbskeje wosady zafarowane, dokelž bě tam serbski kemš zastał. Na Rychwałdskej wosadze so tak prawje jasnje wopokaže, kak njewopraw-

džite su druhdy ličby Serbow při officialnym ličenju wudobyte. Naliči so mjenujcy 1880 w cyłej wosadze 727 Serbow a 552 Němcow, woprawdže pak tam 1884 běše 1103 a 164 Němcow! Zajimawe by było, z kajkeho źórła pokhadžeju te přewysoke ličby Němcow a přenizke Serbow. W Rychwałdze je so wot 1880 ličba wobydleri khětro pomjenšila, dokelž tam 1884 wjele džěci na difteritis zemrě. Němcy rozumja wšitecy a powědaju mnozy, přede wšěm džěci serbski; měšanych swójbow je 4, jich domjaca rěč serbska a němška, w serbskich swójbach nimo 4, kotrež pječa rad němcuja, ma serbska rěč knjejstwo, w korčmach pak z wjetša němška. We wšěch druhich wsach Serbja domach a wonkach jeno serbuja, w jenej jich mjenje, w druhej wjacj z cyła němski njerozumi, běžnje němski so zrěčeć móže jich jara mało. Wot rodž. Němcow rozumja we Wunšowje wšitecy, w Pakostnicy žadyn (hajnikowa swójba 5), w St. Lubolnju z Nap. wot 12 džewjećo, na Mochočcu 1*) a w Št. Dubach 1 serbski. Měšanych swójbow je w St. Lubolnju z Nap. 4 (žony n.), w Št. Dubach 2 (1 ž. 1 m. n.), na Mochočcu 1 a we Wunšowje 3; we nich rěčitaj staršej serbski a němski, džěci z wjetša serbski. Cyrkej a šula spytuju-taj tu wosadu z mocu přeněmćić, dotal pak hišće so radžilo njeje. Samo w namjeznych serbskich wsach Št. Dubach, St. Lubolnju a Napadzi knježi mjez Serbami dobry wótčinski duch, kiž móhł druhim namjeznym wsam z přiładom być. Tam ludžo prajachu: „My wěmy, kajki poklad w našim Serbowstwje mamy, tuž py-tamy je sebi a našim džěćom zdzeržeć.“

Cyrkej: W Rychwałdze su němske kemše kóždy čas prjedy serbskich. Farař: Stange, rodž. z Čorn. Khołmca.

Šula: 1. w Rychwałdze sobu za Pakostnicu; 2. na Mochočcu za wšě druge wsy wosady. Hišće hač před krótkim njesmědžeše so w tutymaj šulomaj ani słowčka serbski wučić; na Mochočcu běchu wot 1877 přeco prosto-němscy wučerjo, kiž Serbow zdžěla tak hidžachu, zo džěćom samo krutnje zakazowachu mjez sobu serbski powědać. Skónčnje so serbsey nanowje wosady w nalěcu 1884 zmužichu a peticiju na ministra kulta pósłachu,

*) Tam drje nětko žadyn Němc wjacj njeje, dokelž je jenička němška swójba (wučer) wotčahnula.

po kotrejž prikazů přiřdže, zo dyrbi so serbski wučić nabožinu a čítanje. Z Mocholca so wužohnowa němski a na jeho město woprawdže posła serbski wučer, Lejnik z Wuskidže. W Rychwałdže pak so pječa přeco hišće serbski njewučí, dokelž wučer, kaž praji, serbski njemóže. Wón je po prawom rodzeny Serb z Mužakowskeje strony.

Wjesna towaršnosć: Serbske přazy su (nimo Pakostnicy) we wšěch wsach a passionske kěrlušy spěwaju so na wsy póstne njedzele serbski; w Rychw. a Luboln. přazy so hdys a hdys tež němska arija wuspěwa. — W tutej wosadže, kaž tež w někotrych susodnych so „meje“ stajaju a po starym wašnju mejske wjesela hotuja. Wojefske towarstwo je w Rychwałdže.

Drasta: Wot 10 lět so žónske po nowej módze abo po němsku drascić počínaju, přede wšěm w Rychwałdže. W Lubolnju khodža wšitke z najmjeńša w serbskich kapičkach na hłowje. Jenož w Pakostnicy troja so žónske hišće cyle po serbsku.

Spomnjenka: Na Mocholcu bě wokoło 1850 mudra žona „slepa Hana“, kotraž khorych khorošće hóješe a za něšto kroškow wšelaké zela předawaše. Wona bě jara wuwolana a měješe wulki přiwisk.

Swójbne mjena (někotre): Balak, Běla, Bilas, Bóžko, Dunš (Tunsch), Ganař 2, Hajńk (naněm. Hähnel) 2, Handrak, Herc 2, Hibka, Hubař 27 w Rychw., Jan, Jando, Jurak 2, Kambor, Kok(u)la (Kockel), Kowař (přen. Schmidt) 8, Krawčik (n. Krautschtück), Křiša, Krupař, Lorenčk, Mičko 2, Miklica, Mikławš, Michałk, Mjelchař, Najka 2, Načko, Njepila, Nowka, Nyšan, Pawoł, Remšel, Rjela, Rjelka, Rjenš, Soka (Suka?), Slabka, Šewc (přen. Schuster) 5, Šolta, Šuba (pon. Schuhbart), Tuš (Tusche), Wičaz (Witschas), Wjeńk 6, Wojnař (Werner), Zahrodnik, Zahrink (Sahring).

Městnostne mjena: w Rychwałdže: Doły, Wusranc, Pěsarńca, Pěsarny Łuh, Bukowina, Kamjeńca, Spr(j)ownik, Lazowa, Rokoćina; we Wuńšowje: Luh, Šprjowja, Hatki, Haćik; w Publiku: Šprewja, Wumjeńk, Pastwišća, Truhi, Brjehi, Jěra; w St. Lubolnju: Sucha Łuka, Čerwjena hora, Přěčink, Kosakec Łuka, Napadžanske haty; na Mocholcu: Kuty, Luw (= Łuh), Šibjeńcy (hola).

XXI. (32.) Klětnjanska wosada.

Wsy: 1. Klětno (Klitten), 2. Jamno (Jahmen), 3. Wo-lešnica (nic Wólšinka [Sm.], Klein-Oelsa), 4. Košla (Kaschel);

tak pomjenowana wot kótlíšćow, při kotrychž stara wjes ležeše; 5. Cympl (Zimpel, twori z Turjom jenu gmejnu), 6. Radšowk (tež Mały Radšowk, Klein-Radisch), 7. Dyrbach z Domswałdom (Dyrrbach mit Thomaswalde), 8. Wylemojcy (Wilhelmsfeld), 9. Kryngelecy (Kringelsdorf), 10. Wósliča Hora pod Jamnom a pod Mužakowom (Eselsberg J. A. u. M. A.; posłědniši džěl ma samsneho šoftu, přěniši słuša pod Kryngelecy), 11. Hamor pod Jamnom a pod Mužakowom (Boxberg J. A. und M. A., staj dvě wosebitej gmejnje). — Wšě tele wsy su z wuwzaćom Hamora, hdžež maš cyle wosebite wobstejnoscě, do čista serbske; wot rodž. Němcow móža nimale wšitecy tež serbski, přede wšěm wšě džěci; w 10 wsach (nimo Hamora) je jeno 48 N., kiž serbski njemóža. Měšanych swójbow namaka so w cyłej wosadze (nimo Hamora) 12, řeči so we nich němski a serbski. Mjez Serbami je jich njemało, kiž němski njerozumja, a přez $\frac{2}{3}$ so běžnje němski zrěčec njemóžetaj. Serbuje so domach a wonkach; jenož w Jamnowskej a Klětnjanskich korěmach Serbja druhdy němski łamac spytuja, hdyž su Němcy přitomni abo hlowy čezke. — Hamor je fabrikska kolonija před wokoło 100 lětami při khudej serbskej wjesy w holi založena a před 40 lětami powjetšena; we tych železowych hamorach wot spočatka wjele cuzych džětaćeri džětaše; tući so ze Serbami změšachu, tak zo Němcy serbski nawuknuchu a Serbja němscy, hdyž tež so runje njeprěněmčichu. Wot toho časa pak, hač je w Mužakowje nowe knjejestwo (1883), su železowe hamory zastałe džětać, dokelž žanoho wunoška njeprinjesechu; tola džětaćerjo, kiž su nimale wšitecy jako khěžkarjo a podružnicy zasydleni, tam wostachu a khodža nětko do Muž. a Jamn. hole na džělo. Serbscy móža hišće wšitecy rodzeni Serbja, mnozy pak njerěča stajnje serbscy, někotři samo małko. Tuž je tam Němcowstwo nimale ke knjejestwu došlo, dokelž je tež šula dospołnje němska, a dokelž hižo mało Němcow za trěbne abo wužitne ma serbski nawuknuć, wjacj Serbow pak za rjane a wosebne němcować. Haj, samo wboha žónka, runjež njemóžeše němski, ze swojim džěscom němski łamaše, jenož hdyž chcysje je naswarić, dyrbješe, dokelž sebi hinak radzić njewědžeše, serbski započec. Serbske džěci nawuknu wot młodoscě z wobkhada z němskimi tež hnydom někak němski.

Cyrkej: W Klětnom je stajnje němski kemš prjedy serbskeho, samo hdyž je serbska spowědź; tehdy dyrbja Serbja, kiž su k spowědźi byli, tak dołho hač je němski kemš, na serbski kemš čakać; ěi z Klětna a Jamneho drje z wjetša mjez tym domoju, ěi z druhich wsow pak do korčow a hdžežkuli móža hewak čakać. Hač to k spomóženju serbskich dušow a k twarjenju křesćanstwa abo k podpěranju korčmarjow słuži, njech družu rozsudźa! Serbska spowědź pak poskića so kóždy 2. a němska kóždy 6. nježdzu. — Bě tajki porjad abo njeporjad ližo za fararja Nowaka I. wokoło 1850, a wot pozdžišich, kaž so zda, žadyn za nuzne měł njeje, jón přeměnić. — Poslědni faraf Nowak II., rodź. z Rakec, wumřě kónc 1884, a tuž je tam zaso wakanca. Nakhwilne zastaranje wosyroćeneje wosady ma najskerje Wujezdźanski faraf Ryćeř. Paćeřska wučba serbskich džěci bywa serbska. — Missionskich Póslow čita so w cyłej wosadze jeno 15.

Šula: 1. w Klětnom za wsy 1—7; džěci: 30 serb., 2 něm.; 1. wučer kantor Bjedrich Wylem Voigt, * 16. okt. 1839 w Hbjelsku, wot 1864; 2. wuč. Werder, Němc ze Zhorjelca, nje- přećel Serbow, kaž je sam zjawnje prajił; 2. w Kryngelecach za 8—10 džěci, wšě serbske; wučer N. N. němski z Grodka; 3. w Hamorje: wuč. Barthel, rodź. Serb; šula steji w Hamorje pod Mužak. a słuša tuž pod lokalnu šulsku inspekciju Wochožanskeho farstwa. — W Klětnom je hakle wot 1882 druhi wučer němski, prjedy běchu přeco serbscy. Mjez tym zo tónle swoje džěci ani słowčka serbski njewučí, dokelž z cyła njemóže, rozwučuje z najmjeńša kantor Voigt, hdyž nuza honi, z pomocu serbskeje řeče a wučí nabožinu, katechismus, bibliske hrónčka a kěrlušer serbskim džěćom serbski, a we wyššej rjadowni so za tydžeń hodžinku ze serbskeje biblije čita. Njezdziwajo na časte próstwy a skóržby staršich je so šulskim džěćom mjez sobu serbski řečeć a holićam w serbskej drasće do šule přině kruće a pod křtostanjom zakazało! — Šula ma dwaj wustawaj: 1. Wićaz-Lehmannowy, zo móhće 40 khude džěci darmo do šule khodzić; a 2. Polankowy, zo by so khudym džěćom k hodom Bože džěćo wobradzało. — W Hamorje wučer ničo serbski njewučí, dokelž pječa trjeba njeje. — W Kryngelecach su wot 1878 do prostoserbskeje šule prostoněmskeju wučerjow (Greissner

1878—82, Richter 1882—84) postajeli. Richter bě sebi, dokelž sebi hinak radzić njewědžeše, skónčnje w kóždyj rjadowni jenoho wobdarjonego serbsko-němskeho hólca tak dressirował, zo tón při rozwučowanju jeho němske słowa a při čitanju ze šulrata Bockoweje fible němske wurazy, kotrež serbske džěći njerozumjachu, swojim serbskim towaršam a towarškam do maćérneje řeče přeložowaše; přez tutón młoduški medium mudřiši nježli wučef sam, wuknjechu serbske džěći němske a němski wučef serbske wurazy, tak zo bě tón hižo telko nawuknuł, zo so z myslu nošeše, Bockowu fiblu do serbskeho přeložiť; tola wón bu prjedy wotwołany (Mich. 1884) a druhi młoduški wučef sem pósłany, zo móhl tež tón tu swoje paedagogiske studije započěć!

Wjesna towaršnosć: Prazy su we wšěch wsach nimo přemałych Wylemojc, a spěwaju so we nich z wjetša serbske ludowe pěsnički, w někotrych tež hdys a hdys němski spěwěć, kotryž su holiča w šuli nawukle. Na wsy spěwa so wšě póstne nje-dzele a jutrowničku a to jenož serbski. — Mužscy maju w Hamorje: wojejske towarštwó a w Klětnom: 1. wojejske towarštwó ($\frac{2}{3}$ Serbow) a 2. němske spěwařske towarštwó, kiž pak tež druhdy serbski při serbskich Božich službach a pohrjebach spěwa.

Drasta: Mužska drasta je pola starych serbska, pola młodych pak módařske a to bóle pola khudyh hač pola zamóžityh, kiž maju z wjetša wjacý narodneje serbskeje mysle. Žónska drasta je trojaka: serbska, pólska a němska (přir. Łužicu 1884, str. 40). Ze strony šule pak so přećiwo serbskej narodnej drasće wojuje wosebje wot poslednich 4 lět. Žarowanska drasta žónskich je dwojaka: Při smjerěi z blizkeho přećelstwa žaruja žony, kiž so hewak serbski drasća, w dołhich bělych płachtach hač do zemje, žony pak, kotrež hewak po pólsku khodza, w bělych płachćičkach, kiž hač do žiwota dosahaju. Je-li štó z dalšeho přećelstwa wumřěl, žaruje so jeno z bělymi bindkami na čole.

Swójbne mjena (někotre): Back, Balak, Bałcař, Barthel 3, Bětnař, Brando 3, Barš 2, Běla (Biehle) 2, Běgoň (Biegon), Błaža 2, Bohot, Brancel, Bruk, Bóžko 2, Dočko, Domaška 4, Ganař, Helas 2, Herenc 2, Hólčk (Holschke, přen. sw.), Habel, Herman 2, Hošak, Holas,

Handrik 4, Jonas, Janaš, Jurc, Jilik (naněm. Illig), Kašpor 2, Kisyc(a) (Kiessitz) 4, Kisyk (Kiesig), Knjez, Knježk (přen. Junker), Kowaf (přen. Schmidt), Krawc (přen. Schneider) 6, Krawčik 4, Krupař (Krupper), Krygaf, Kral, Kubica, Kubko (n. Kupko), Kubica, Kupař, Kulk, Khěžnik 3, Khójčka 2, Laduš, Marćin, Marćink 2, Měrcin, Měrcink 2, Mikławš, Mazula, Meisel (Myška?), Mjertynk, Michałk 2, Młynk (přen. Müller), Mrózko 2, Nowak, Nowotny 5, Petrik, Pětrk, Pětko (Pittke), Penter, Patok 2, Pazora, Pjech, Połlank (Pollank), Rój, Rórak, Soka (Socke), Serb (přim. Frencel), Slabka, Sroka (Srocke), Symank, Šatej (Schatte), Šewčik, Šimank, Šiwart, Šunich, Šořta, Šuba (Schubert), Tylš, Urban 2, Valtyn, Voigt, Wićaz (přen. Lehmann), Wichor 3, Wjeńko, Wójc 2, Wójto (Wujte) 4, Wólšk (Wolschke, přen. sw.), Wojnař (přen. Wagner), Železnik (něm. Insekt), Žilak 2.

Městnostne mjena: 1. w Kl.: Čěmno, we Łuhach, Woteše, w Trečku, Skonowa; 2. w Košli: Podlišćica, Zališćica, Podćišowk, Stara wjes (hdžež je prjedy wjes stała), Podbrošow, Rudy, Łuhi, Pjetrišća, Podkhójna, Křiwe łuki, Žumpy, Zapaski, Delene Łučki, Horjene Łučki, Załužki; 3. we Wol.: Łazki, Zły Łuh, Łužk, Hósty, Zahórki; 4. w Dyrb.: Stara Wjes, Na Hlinach, Bodłowy, Podkraje, za Pěskami, w Tornowej, Kosmač; 5. w Radš.: Stara Wjes, Zahuny, Suche Łučki, Jězorce, Zahončki, Nadlužki, Lužk, Dubjanka, w Křižiku, Nójny (t. j. Nowiny); 6. w Kryng.: Wjelčina, Pjetrišća, Modle, Łužki; 7. w Ham.: Dwaj Lugaj, Bjezhora, Pólki, Banowač, Dubina, Ježik.

XXII. (33.) Krjebjanska wosada.

Wsy: 1. Krjebja ze Sedlikom a Noweju Krjebju (Creba mit Zedlig und Neu-Creba), 2. Černsk (Zschernske), 3. Nowa Wjes (Neudorf), 4. Mikow $\frac{1}{2}$ hač do rěki z kn. dworom (Mücka bis z. Fluss mit Rittergut), 5. Bartska Hora (Baruther Berg; słuša z Dubom do jeneje gmejny, hl. č. XXIII). Krjebjanska wosada je serbska; jenož w Krjebi ($-\frac{1}{3}$) a Mikowje ($\frac{1}{5}$) sydli wjetša ličba Němcow, štož z toho pokhadza, zo ma přěńša wjes při wulkim hrabinskim ryčefkuble wulke železowe fabriki (Eisenhüttenwerke) a posleđniša wot nowišeho časa železniske zastanišće; tuž hospodujetaj wjele němskich zastojućow, džětaćerjow a služobnikow. Wot Němcow, kiž tam dlěje přebywaju, móže pak wjetši džěl tež serbski, přede wšěm nimale wšě němske džěci. Wot Serbow pak je so kepa žadyn přeněmčił, hdyž tež so jich w nimaj wjacj ludźi namaka, kiž němscy rozumja, hač druhdže. Při wšěm tym so němski zřećeć njemóža w Krjebi někotři,

w Mikowje, w Nowej Wsy a Černsku wot $\frac{1}{2}$ — $\frac{2}{3}$ wobydl.; němscy z cyła hišće njerozumja w Mikowje 14, w N. Wsy 15. Měšanych swojbow je w Krjebi 11, w Černsku 3, w Mikowje 7; staršej rěčitej z wjetša němski, džěći němski a serbski (ze serbskimi džěćimi). W korčmach je zabawa mjez Serbami stajnje serbska. W Nowej Wsy a Černsku, hdžež staj serbskaj šoitaj, so w „hromadže“ serbski jedna a wukazy z němskich nowin do serbskeho přeložuja.

Cyrkej: Porjadna němška a serbska Boža služba wotbywaše so w Krjebjanskej cyrkwi hač do emeritowania fararja Delanka w l. 1881. Tehdy bě přeco po rjadu jenu njeźdelu němski a druhu serbski kemš přěni, na Bože stpiće pak němski prjedy serbskeho, štož je sprawniše naprawjenje hač hišće w l. 1848 (přir. Jakub Serbske H. Łuž. str. 52); spowědz měwaše so wob měsac raz serbska a raz němška. W času dotheje vakancy je Bože služby dzeržal pak bližši abo dalši serbski duchowny pak serbski student (n. př. Jan Wałtař) pak kantor (čitajo přědowanje); paćeřsku wučbu džěćom podawaše z wjetša kantor. Wot srjedz lěta 1884 je do Krjebje za farskeho zastupnika němski kandidat wot konsistorija pólany z poručnosću serbsku rěč nawuknuć, zo by so potom móhl za stateho serbskeho fararja postajić. Tutón je tak pilnje serbski wuknuł, zo móžeše 1. dzeń hodow 1884 hižo přenje serbske přědowanje přědnošować; tuž hodži so nadžěć, zo wón serbsku rěč dowuknje. — Missionskich pólsw čita so 12.

Fararjo wot 1750: 1. Bohakhwal Krystof Langa, * 7. jan. 1724 w Hornim Wujezdze, 1751—1769, † 10. meje 1776 jako emeritus; 2. Handrij Bjenad, * 18. aug. 1734 we Wysokej, 1769—77 (†); 3. Jan Mróz 1777—82, woteńdze do Wjelečina; 4. Jan Wjela, * 1737 w Konjecach p. Bud., 1783—93; 5. Handrij Panach, rodž. na Bobolcy p. Bud., 1793—95; 6. Jan Brojeř (Bräuer), * 1767 w Kózlach p. Budestec, 1796—1808 (†); 7. Jan Mička, * 28. oktbr. 1767 w Rachlowje p. Bukec, 1809—1842 (†); 8. Herman Delank z Hbjelska, 1842—81, emeritus; 9. wakanca 1881—84; 10. kandidat theol. Sell ze Šlezskeje jako farski zastupnik.

Šula za wosadu je w Krjebi. Přěni wučer (kantor) je serbski, druhi němski. W 1. a 4. rjadowni, kotrejž ma kantor, wuknu serbske džěći, kotrež chcedža, serbski katechismus a bibliske

hrónčka a w 4. rjadowni čitaju ze serbskeje biblije za tydžeń raz, tež kotrež chcedza. W 2. a 3. rjad. podawa so wša wučba němska dla němskeho wučerja.

Kantorjo wot 1850: 1. Bohuwěr Waŕko 1847—65, 2. Herman Rychtaf, * 9. hapr. 1840 we Łazu, wot 1865.

Wjesna towařšnosć: Prazy a jutrowne spěwanja su we wšěch wsach a spěwa so serbski; w Nowej Wsy so w prazach tež korby a šwiny pletu. We wšěch wsach so meje stajaju, w N. Wsy n. př. srjedz wsy a nimale w kóždym dworje. — W Krjebi je wojeŕske towařstwo.

Drasta žónska je z wjetša pólska t. j. tajka, kajkuž w polu (wokoło Budyšina) noša = poł serbska a poł němska.

Serbske swójbne mjena (někotre): Funko 16, Jenčel 3, Jenko 3, Kopač 6, Michałk 3, Mjerla 3, Muka, Nowak 6, Palck (Balzke) 4, Pjech 4, Socke (s. Zoka abo Suka?) 4, Urban 3, Wičaz 5, Wichor 5, Wójtó 13.

Městnostne mjena (něk.): Rudy, Kamjeńčki, Rudawki, Deleńki, Łuhi, Piskornja, Paski, Zahoncy, Zbytki, Kowarje, Wólšiny.

XXIII. (34.) Boršćanska wosada.

Wsy: 1. Boršć abo Dołha Boršć (Fürstgen, Langfürstgen), 2. Wólšina hornja a delnja z Lipinkami (Ober- und Nieder-Oelsa m. Leipgen), 3. Dubo (Dauban), 4. Turjo (Tauer), 5. Mikow $\frac{1}{2}$ hač do rěki (hl. pod č. XXII.). Boršćanska wosada je serbska; Němcy, kiž su so do njeje wot poslednich 30 lět z wonkach začišćeli abo zaženili, rozumja a rěča nimale wšitecy tež serbski. Serbja rěča we swojich swójbach a w zjawnosći mjez sobu serbski a „hdyž su Němcy pódlá, němski, abo hdyž njemóža, radšo mjelča.“ Němski rozumja nimale wšitecy dorosćeni tak někak, běžnje powědać pak móže jich lědma mjeńša počejca. Měšanych swójbow je tójšto (w Dubom 4, we Wólšinje 10, w Turjom 1); staršej powědataj mjez sobu a z džěćimi z wjetša němski, džěći němski a serbski, kaž so hodzi; tola pak knježi w Turjanskej a w dwěmaj Wólšinskich měšanych swójbow serbska rěč.

Cyrkej: Kóždu njeđzelu a kóždy swjaty dzeń dzerži so serbska a němska, na poł swjatych dnjach a we posće pak jenož serbska Boža služba; němski kemš prjedy serbskeho je kóždu

prěnju njedzelu měsaca a serbska spowědź kóždy 3., němska pak kóždy 6. njedzelu. Serbske džěci dostawaju serbsku paćersku wučbu. Hižo na 2 léce je wosada bjez duchowneho; ludžo žedža horco za serbskim fararjom a su dzakowni za kóždy lubosé, kiž so jim w jich wosyroćenoséi wopokaže. Běše jim serbski młody wučer z Hućiny na próstwu něšto króć njedzelu serbske předowanje čitać přišoť. Jako jeho lěto pozdžišo někotři Boršće-
njo w Budyšinje na hasy zetkach, dzakowachu so jemu radosće poľni z ruku za jim wopokazanu dobrotu, runjež wón žanoho z nich njeznaješe.

Fararjo wot 1750: 1. Jan Křesćan Ernst Keil, * 13. nov. 1720 w Jasenju, 1753—62; 2. Jan Wjela, * 31. jul. 1730 w Bošecach p. Bud., 1762—65, woteńdže do Křišowa; 3. Jan Wjela, 1766—82, woteńdže do Krjebje; 4. Jan Matej Sommer, * 16. dec. 1737 w Budyšinje, 1782—1809 († 8. okt.); 5. Jan Jurij Rejda (Raede) z Panjec p. H. Wujezda, 1810—43; 6. Jan Krušwica, * 22. aug. 1811 we Wulkim Radšowje, 1844— 2. jan. 1882 (†); 7. wakanca.

Šula za wosadu je w Boršći. W najnižšej (4.) rjadowni nałožuje so trochu serbska maćerna řeč při rozwučowanju, w 3. a 2. rjad. wučer so wšo jenož němski, w najwvyšej (1.) rjady přednošuje so nabožina serbski a němski, a serbske džěci čitaju ze serbskeje biblije (raz za tydžeń). — Kantor: Herman Bart, rodź. w Hóznicy; druhi wučer je němski.

Wjesna towaršnosć: W Turjom su 3 přazyčki a spěwa so serbski, w Dubom njeje žana, w Boršći je zakazana. Na wsy spěwa so jenož w Boršći a Wólšincy hišće jutrowničku nocy serbski a němski. — W Boršći maju: 1. wojefske towarstwo: přez 50 sobust., přez počejcu Serbow; zabawa serbska a němska; 2. spěwařske towarstwo „Gesangverein“; spěwa so jenož němski; zabawa serbska a němska.

Drasta: Mužska je módařska; žónska jenož hišće w Turjom pólska, w druhich wsach tež po nowej modže.

Swójbne mjena (někotre): Bart, Buleř (Buhler), Čerń, Duraček (Słowak), Handrik, Hančo, Henčel, Jurk, Kobjel, Krušwica, Kuba 2, Kućank, Khěžnik, Libš, Lukaš 2, Mička, Michałk, Natuš, Nowak 3, Nućan, Nyšan, Pólnik, Sedlik 3, Slepik (Schlepke, přimjeno Kyauk), Spank (Schpanke) 2, Swora (Zwahr), Šleck (Schletzke), Urban, Wawer, Wićaz 5, Worješk, Žid (Schide).

Městnostne mjena: Čělča luka, pola Zelezného, za Smjatušom, Łužki, Srěne přerowy, Křipjo, Husceńca, Swětlinka, Dubowa hora, Bamušk, na Winicy, pola Lipin, Wulki Hat.

XXIV. (35.) Hózníčanska wosada.

Hózníčanska mała serbsko-němska wosada, wobsahujca wsy: Hóznicu (Petershayn) a Hóršow (Horscha) je hakle l. 1843 samostatnosć docpěła a bě prjedy filiala wot Khołma. — Hóršow je z wuwzaćom ryćefkubła serbski; w měšanych swójbach, kotrychž je 4, knježi němska rěč, runjež serbski móža, a džěci so němski kubłaju. Hóznica ma na 100 Němcow a přez 100 němcowarjow, wot kotrychž pak hišće žadyn dospołnje přeněmčeny njeje; druzy su Serbja a rěča serbscy. Serbske džěci zabawjeju so při hrajkach na wsy mjez sobu serbski, z němskimi z wjetša němski; wot němskich rozumja pak nimale wšě tež serbski. W někotrych němcowafskich swójbach powědataj staršej mjez sobu a z druhimi serbski, ze swojimi džěcimi němski abo džěci jim na serbske prašenja němski wotmołwjeju, za což tónle podawk (najskerje z jeneje měšaneje swójbje) swědči. Holčka přiběža do korčmy po nana, a nan so džowčičku praša: „Na, Hanka, što dha chceš?“ Holčka: „Water, Šyr folt nach Sauje kommen!“

Cyrkej: Kóždu njedzelu je němski a serbski kemš, a započina so jenu njedzelu z němskim, druhu ze serbskim; spowědz džerži so kóždu 3. a 6. njedzelu serbska, kóždu 9. njedzelu němska; serbskich kemšerjow přikhadža w přerězku na 100, němskich na 50; paćeřska wučba podawa so serbskim džěćom serbska. Nětčiši farař je, kaž ludžo sami praja, swěrný dobry Serb.

Fararjo: 1. Hans Mjeřwa, * 21. dec. 1802 w Barće, 1843—51, woteńdze do Spreje; 2. Jan Novotný 1851—60, woteńdze do Spreje; 3. wakanca 1860—65; 4. Handrij Jenko, * 9. okt. 1835 w Radscy, wot 1865.

Šula je w Hóznicy: W najnižšej elementarnej rjadowni dyrbi so dla serbskich džěci wjele z pomocu serbskeje rěče rozwučować, w wyššej rjadowni přednošuje so jenož nabožina serbskim lžěćom serbski, tež wuknu z biblije serbski čitać. Wućer kantor Krystian Gotthelf Altenrichter, * 1824 w Bělnom p. Rólan, z rodu Němc, je serbski nawuknuł, wot 1847.

Wjesna towařnosć: Tu kaž tež we wokolnych wsach so meje stajaju; w Hóznicy maju wojeřske towařstwo z 40 sobust.; položca je Serbow, zabawa němska.

Swójbne mjena (někotre): Bartel 22, Budžanski (pólska sw.), Mička 8, Nowak, Pólenk (abo Pólnik, n. Pohlink) 9, Pjenko (naněm. Pinkau), Šolta 8, Wojnař (přen. Wagner).

XXV. (36.) Hbjelsčanska wosada.

Wsy: 1. Horni Hbjelsk (Ober-Gebelzig) z Borštku abo Boršću (Smoleř mylnje Pěsačna Boršć po něm.: Sandförstgen), jena gmejna, 2. Delni Hbjelsk (Nieder-Gebelzig) ze Zubornicu (Gross-Saubernitz), tež jena gm., 3. Hornje Brusy (Smol. mylnje Prawoóicy po něm.: Ober-Prauske), 4. Jerčhecycy (Jerch-witz). Wosada ma 3 wulke ryčefkubła z němskimi wobsedźerjemi a we Zubornicy bruniceowe podkopki; k tomu leži na mjezach Serbowstwa: tohodla je so do njeje khětro wjele Němcow, přede wšěm němskich džělaćerjow, zaćišćało, a tući maju na někotrych slabych Serbow tajki wliw, zo éi jim k woli němcuja a so swojeje serbskeje narodnosće hanibuja. K tomu hižo wot l. 1882 žanoho duchowneho nimaju a w šuli so němcuje, štož je wšo za serbsku narodnosć kaž za duchowne zbože wobydleri škódné. Při wšěch tutych wobstejnosćach pak so woprawdže přeněmčili hišće žani rodźeni Serbja njejsu. Z cyła němski njerozumja jenož někotři, wjacj pak je tajkich dorosćenych, kiž we wšědnym wobkhažće hišće běžnje němski so zrěčec njemóža, samo w Jerčhecach 10 wosobow. Po druhej powěsći je so w cyłej wosadze 9 swójbow přeněmčiło. Su to bjez dwěla měšane swójbje byle, kotrychž je poměrnje wjele, mjenujcy: w Hornim Hbjelsku 14, w Zubornicy 9, hdžež staršej němski, džěći němski a serbski rěča, w Hornich Brusach 4, hdžež so pak němski pak serbski powěda, w Borštcy 2, hdžež serbska rěč, a w Jerčhecach 3, hdžež němska rěč knježi. — W serbskich domach rěči so wšědnje serbscy, w korěmach pak Němcam k woli, hdyž je žadyn Němc přitomny, tež wot serbskich mužskich nimale přeco němski. Tuto němcowanje je so do wosady zanjesło wot poslednich 10 lět, přede wšěm w Jerčhecach. Tam jenej burskej swójbje nan bewak

serbski řeči, ze svojimi džěćimi pak němski, hač runjež wone serbski derje rozumja a powědaju.

Cyrkej: Hač do l. 1873 bě stajnje serbska Boža služba prjedy němskeje a jenož 4 króc za lěto němška prjedy serbskeje. Wot 1873 pak je jenu njedźelu serbska a druhu njedźelu němška prjedy, a tohorunja wotměnja so serbski a němski kemš na rócnych časach. Jenož hišće na swjatych dnjach, kiž na wšědny džěń padnu, je kóždy króc serbski kemš prjedy němskeho. Mjez woběmaj kemšomaj je přestawka. — Wot spowědzow je raz němška a raz serbska přěnja. Serbske paćeřske džěći dostawaju wot l. 1881 jenož němsku paćeřsku wučbu.

Fararjo wot 1750 : 1. Jan Blasius (Blažij) z Bošec 1751, † 28. jun. 1752; 2. Bjedrich Salom. Wehla, * 9. okt. 1729 we Wósporku, 1753—97 († 28. okt.); 3. Jakub Delank, * 22. nov. 1801 w Hbjelsku, 1845—73; 5. Bernhard Krušwica, rodź. z Boršće, 1874—79, woteńdže do Wjerbna w D. L.; 6. Karl Hendrich Nowak z Rakec, 1879—82, woteńdže do Klětnoho; 7. farske město prózdne wot 1. nov. 1882. Vicarius perpetuus: Jurij Brósk, duch. w Křišowje. — W l. 1883 bu tu duchowny Lauček, rodź. Slovak z Wuheřskeje, za fararja wuzwolony, njeje pak wobkrućenje dostał*). — Sobustawow evang.-luth. knih. tow. ma Hb. wosada 14 a čitarjow serbskeho Miss. Pósla 12.

Šula za cyłu wosadu je w Hbjelsku. We njej wučí so wot něšto lět jenož němski. Šulske džěći z Jerčec na dompuću němcowachu.

Wučerjo, dotal wšitecy rodź. Serbja, běchu wot 1850: 1. Jurij Gärtner (t. j. Zahrodnik) — 1859, 2. Ernst Schreiber 1859—78, 3. Ernst Hóhne 1878—83, Delnjołužičan, 4. Paul Günther wot 1883. — Wot wjacorych lět maju tež 2. wučerja, kiž drje bě přeco Němc.

Wjesna towaršnosć: W tutej wosadze žane přazy wjacy njejsu a póstne kěrlušy na wsy so njespěwaju. — Wojerfske towarstwo, kotrež ma 15 serb. a 15 němšk. sob., haji němsku řeč.

Drasta je jara změšana a přeněmčena resp. módařska.

Swójbne mjena (někotrych Serbow): Běl(a) (Biele), Čornak (přen. Schwarz) 3, Donat, Dub, Dubski, Grul (t. j. Król = Kral) 2, Greulich (t. j. Królik) 2, Hansk, Hajnik (přen. Förster) 2, Heč, Homjel

*) W febr. 1885 bu za farskeho zastupnika designowany k. kandidat Wićaz z Rychwałda, swěrný a horliwy serbski młodzenc.

(Hommel), Horn (Horin?), Horůčeř (přen. Töpfer) 2, Jermus, Klin (Glien), Kóčka (Kutschke), Krawc (přen. Schneider), Křižank (Zieschank) 3, Kulka, Kubš (Gubsch), Khěžnik, Khróstak (Krostag), Libik (Liebig) 2, Martyn, Melda, Mětrach 4, Michałk 3, Mjel (Mehle), Młynk (Müller), Němc 2, Pětřka, Ramš, Rajnč (Raintsch), Serb (přen. Wünsch), Stary, Stefan, Šewc (přen. Schuster), Šiman (Simon), Škoda (Schkade) 3, Šlamař (Schlemmer), Šolta, Schütze (t. j. Pšyca) 4, Tupak 3, Witk (Wittig), Wjack (Jazke), Wojnař (Wagner), Wuchač. — Mjena kubłow: Bamžec, Handrikec, Nowakec, Nowačkec, Mělec.

Městnostne mjena: Wachna hora, Wosenki, Łaz, Lěhancy, Džělošća, Bělowki, Patoki, Hilbency, Truha, Pjenki, Winowa a Šibjeńčna hora, Dubiny, Bukonc, Tachóicy.

XXVI. (37. 38.) Radšowska a Khołmjanska wosada.

Tutej wosadže staj dla njedostatka duchownych wot l. 1876 na dalše do jeneje zjednočenej. Zhromadny duchowny sydli w Radšowje.

Do Radšowskeje liča so wsy: Radšow (Gross-Radisich), Drěnow (Thräna) a z džěla Wukrančicy (Weigersdorf), do Khołmjanskeje: Khołm (Collm) a Kamjeńtna Wólšinka (Steinölsa). — We woběmaj wosadomaj so hižo dlějši čas, přede wšěm pak wot lěta 1876, jara němcuje a přeněmčuje, zo je čezko, jeju nětčiji postaw w nastupanju Serbowstwa dokładnje wopisać, přede wšěm dokelž wo nimaj wšelake sebi z džěla napřećiwne powěsće dostach.

A. Radšow a Drěnow matej něšto přez $\frac{1}{5}$ Němcow a $\frac{4}{5}$ Serbow, wot kotrychž pak z najmjeńša $\frac{1}{5}$ samo domach w swójbach němcuje, so po wěstych wobstejnosćach zložuju. Serbscy rozumja pak hišće wšitecy rodž. Serbja, a něhdže $\frac{1}{10}$ běžnje němski powědać njemóže. K tomu móže něhdže $\frac{1}{5}$ rodž. Němcow (z wjetša w měšanych mandželstwach), haj w Drěnowje nimale wšitecy tež serbski, ale njerěča. Lěto wot lěta so wjacj Němcow do wosady čišći, pak pokupjo serbski statotk pak so ženjo do serbskeje swójbje, tak zo něhdže 4. džěl wšitkich swójbow z měšanych mandželstwow wobsteji. W tajkich měšanych swójbach řeči so nimale we wšitkich němski. Hdyž tež mjez dorosćenymi Serbami z wjetša hišće serbska rozmołwa knježi, so bohužel šulske džěci, dokelž je šulska wučba cyle němska, husto swojeje maćernej řeče hanibuja, štož tež tole rozrěčowanje z Radšowa wobsweđća: Nan: „Hdžeha su te husy?“ Mać: „Ta

holca praji, zo su tam same šli!“ Džěco: „Šćy ho jã hiehar 'trieb'n!“ Nan: „Nó, dha 'nož dži po nje!“ Džěco: „Šćy war jã šćun hul'n!“ — W přitomnosěi Němcow Serbja němscy rěča. — Wukrančicy z 625 wob., wot kotrychž přez 400 k starolutherskej cyrkwi słušeju (hl. č. XXVII), su nimale cyle serbska wjes, a němcuje so tam mało, z wjetša jeno wot snadneho džěla sobustawow krajneje cyrkwe w Radšowje. Rodzenych Němcow je na 70, němcowarjow na 25, do hromady na 95; po swědčenju gmejnškeho předstejićerja žadyn Serb dospołnje přeněmčeny njeje; druzy 530 wob. su Serbja a rěča serbski, 13 z nich a małe džěci z cyła němski njerozumja. Němskich swójbow je 14, měšanych 10, w kotrychž němška rěč knježi, hdyž tež serbski rozumja. W korčomaj (1 s. a 1 n.) rěči so němski a serbski.

Cyrkej: W l. 1848 bě hišće kóždu njedzělu najprjedy serbski kemš a potom němski a jenož tehdy, hdyž měješe so němška spowědz, bě tež němška Boža služba prjedy serbskeje (přir. Jak. S. H. Łuž. str. 48). Nětkole pak je (najskešo wot l. 1874) serbski kemš jeno kóždu druhu njedzělu a to po němskim, prjedy němškeho jeno kóždu 4. njedzělu. Z toho tež pokhadza, zo su serbske kemše mjenje wopytane, hač němške, nic pak zo je tam z razom wjele mjenje Serbow. Němska spowědz dzerži so kóždu druhu njedzělu, serbska pak kóždu 4., druhdy tež hišće rědšo (po druhej powěsći 10 króc za lěto). Serbske pohrjebny su w Radšowje rědke, w Khołmje hišće rědše. — Paćefska wučba je cyle němška. — Missionski Posoł so žadyn nječita, sobustaw s. ev.-luth. knih. tow. je tam jedyn.

Fararjo běchu wot kónca zańdž. lětstotka: Renč, Janko, Mišnař, Mrózak I., Haeseler (rodz. Němc z D. Ł., kiž pak je serbski nawuknuł).

Šula: We wyššej rjadowni wuči so wot l. 1875 wšo němski, w nižšej pak wuknu so tola hišće přenje tři „hauptstuki“, někotre bibliske hróněka a kěrlušowe štučki serbski a to tak, zo so džěcom předprajeju. Zo bychy džěci serbski čitać wukle, njeje pjěča dowolene! Z cyła džěci ani jeneje serbskeje knižki w šuli njewohladaju. Dla tajkich wobstejnosćow jich mnoho němcuje: maju němsku rěč za wosebnišu, hač maćefnu serbsku. — Wučerjo běchu dotal serbscy: posłědnjej Bergmann a Šimjenc.

Wjesna towaršnosć: Prazy su, ale spěwa so we nich němski, póstne kěrluše na wsy so z cyła wjacj njespěwaju. — Wojejske towarstwo maju w Radšowje a Drěnowje, skoro polojca sobustawow je serbska, ale rěči so němski.

Wašnja a drasta: Swjatki so małe brězyčki před khěžne durje stajeju; na patoršicu ludžo sadowe štomiki z powrěstlami wobwjazuja a trasu, zo bychu přichodne lěto prawje wjele sadu njesće; na Wałporu kózdy, kiž ma skót, mlokowu poliwku jě, zo bychu kruwy derje dejife. — Drasta je po nowej módze, jeno w póstnym času hišće serbske žony w čornej drasće khodža. — Tu je z Nostitz-Lossaski wustaw za khudyh Serbow.

B. Khołm a Kamjeńtna Wólšinka. Tule wosadku su přede wšěm z pomocu šule w posłědnych 25 lětach z gwałtom přeněmčowali, tak zo tam nětko mjez Serbami dospołny indifferētismus přećiwo serbskej narodnosći a runje tak tež přećiwo cyrkwi knježi, kaž jedyn susodny němski faraš swědčeše, kiž mjez druhim praješe: „W Khołmjanskej wosadze maju prjedawši wučerjo přez gwałtne potłóčowanje serbskeje reče na swojim swědomju, zo je tam nětko z wjetša tajki hruby a njepobožny lud, kiž wo cyrkej ničo njerodži.“ — Po swědčenju knihow: Mischke, Markgrafthum Oberlausitz, * Görlitz 1861 měješe hišće 1858 khěžach 477 z wjetša serbskich wobydleri. Tuž drje jedyn mój powěstnik wěsće přehnawa, hdyž piše: „W Khołmje so skoro z cyła wjacj serbski njepowěda, hač na njemnohich starych ludži; džěci njerěča z cyła a rozumja tež mało serbski. W jenej burскеj swójbje, hdzež staršej jenož na serbske kemši khodžitaj, rozumi wot 5 džěci jenož najstarša džowka serbski.“

Cyrkej: Hač do l. 1875 měješe so kózdu njedzelu a kózdy swjaty džěń serbska a němska Boža služba; jeju rjad so přeco wotměnješe. Wot l. 1876 je serbski kemš jeno kózdu 2. njedzelu a to přeco po němskim, tola do němskeho, hdyž ma so serbska spowědz; tuta podawa so wob lěto hišće 4—5 króć. Cyła serbska wosada wobstoi pječa jeno z wokoło 30 dušow. Husto přikhadža na serbski kemš jeničcy 5 starych ludži. Spěwa so tola hišće ze serbskich spěwafskich, štož je w tajkej wosadze přeco džiw. Mój dopisnik kónči swoju powěsć tak: „W třoch abo

štyrjoch lětach serbska Boža služba w Khołnje sama wot so přestanje.“ Džěłało je drje so na to hižo dołho.

Fararjo: 1. Łahoda, † 16. aug. 1871; 2. O. Mrózak 1872—1875; 3. Haeseler (přir. Radšow).

Šula: W šuli so po jonej powěsći wot 20, po druhej wot 40 lět wjacj njewučí. W džěćoch je serbskosć potupjena. Před něšto lětami wučer Malink serbske modlefske w šuli poskićeše a wot 130 džěći so jenička holčka skónčnje wo nje zamołwi.

XXVII. (37.) Wukrančičanska starolutherska wosada.

Do Wukrančičanskeje starolutherskeje wosady słušeju lutherscy z Wukrančic, Duboho, Zubornicy, Hornich Brusow, Hbjelska, Malećic, Boršće, Delnjeje Wólšiny a Lipinkow. Serbski a němski kemš dzerži so kóždy njedzelu, serbska spowědz kóždy 2., němska kóždy 6. njedzelu, jenož tutu 6. njedzelu je němski kemš přjedy serbskeho. Tuto zarjadowanje wobstoi wot spočatka wosady 1843. Serbskich kemšerjow přikhadža kóždy njedzelu w přerězku 200—300, němskich 25—40. Paćeřska wučba je zhromadna, z džěla serbska, z džěla němska.

Fararja běchu: 1. Gossner; 2. Jan Kilian, * 1811, přeni statny duchowny 1847—54, čehnješe do Texasa, † 1884 w Serbinje; 3. Vincenc Klein z Čech; 4. Gotthold Albert; 5. G. A. Gumlich, * 1828 w Hagenawje w Šlezskej, 1855—62, woteńdže do Barlina jako professor na Friedrich-Wilhelmgymnasium; 6. Albert Ebert z Drježdźan, 1862—65, přjedy starolutherski faraf w Delsku p. Khoćebuza, potom w Hrodzišću; 7. A. Jul. Greve, * 3. měrca 1832 w Gütersloh, 1865—75, woteńdže za fararja do Düsseldorfa, nětko docent w Wrótsławju; 8. Matej Urban, * 13. jul. 1840 w Turjom, wot 1875. Z tutych duchownych su druhi a poslední rodž. Serbaj, druzy rodž. Němcy, kotřiž pak wšitcy serbski nawuknuchu a přédowachu.

Šula we Wukrančicach: do njeje khodža wšitke džěći z Wukrančic, a starolutherske z Duboho, Zubornicy a Brusow. Tale starolutherska šula bě w započatku privatna, dosta pak l. 1868 zjawnosć, a wot toho časa su tež krajnocyrkwinske džěći z Wukrančic do njeje připokazane. W njej trjeba so we wšěch třoch wotrjadach, wosebje w třećej, při rozwučowanju nabožiny tež serbska řeč, a wuknu wšě serbske džěći (z wuwzacóm krajnocyrkwinych do Radšowskeje wosady słušacych) katechismus, bibliske hrónčka a kěrluše we swojej řeči. Tež so w 1. a 2.

wotrjedže za tydžén 1 hodž. z biblije a spěwaŕskich serbski čita. Starši krajneje cyrkwyje pak svojim džěcom ničo serbski wuknuć njedadža, „dokelž Radšowske džěci tež ničo serbski njewuknu!“ — Prěni wučer je němski: Theodor Pauly, * 15. jun. 1830 we Wendisch-Wöllnitz, wot 1875. Druhi wučer a kantor serbski: Handrij Dučman, * 8. aug. 1808 w Poršicach, wučer wot založenja starolutherskeje wosady. Porno njemu běštaj z pomocny-maj wučerjomaj tutaj Němcaj: 1. Gustav Schwabe z Militscha † 1871 a 2. A. Calf, * 1837 w Pinne 1873—75, † 1880. — Nimo toho zastupuje dla njedostatka wučerjow knjez faraŕ wot počdra lěta město třěcho (pomocneho) wučerja.

Přistawk. Klětnjanska (staro-)lutherska filialna wosada. Tuta je cyle serbska a liči na 300 dušow; do njeje słušeju staroluthersey z 15 wsow. W Klětnjanskej starolutherskej cyrkwi maju so jenož serbske Bože služby. Samsnu šulu wosada žanu nima; jeje wokoło 50 šulskich džěci je do 5 krajno-cyrkwinskich šulow roztykanych, hdžež wosebje wot posłědni 10 lět dale mjenje serbski wuknu.

XXVIII. (39—41.) Přeněmčene wosady Jězor-Kózlo-Dubc.

I. W Jězorskej wosadže bu serbska Boža služba 1817 na reformacijskim swjedženju (přir. Jenč, Časop. 1853—54, str. 91) zahната, pječa „dla přemało Serbow“. Hišće džensa pak je tam samo po officialnym ličenju wot landratstwa mi přecelnje podatym 92 Serbow. Kelko wjacy bě jich potajkim 1817?! Najskerje njebě tam tehdy wjacy Němcow, hač džensa Serbow. Do teje wosady słušeju 3 wsy: Jězor (See), Wuhele (Moholz) a Sprjójcy z Rězakom (Sproitz m. Rysack). W Jězoru su tele swójby, kotrež domach serbski rěča: Hantuš, Běrka, Wićaz, Horbašk a Škoda; w druhich swójbach bywaju jenož jednotliwi Serbja. Wjetši džěl z nich je w nowišim času do wsy pak přičahnuł pak so zaženił. Stary Běrka čitaše sebi stajnje domach swoje serbske přédowanje († 1883).

II. W Kózłowskej wosadže, do kotrejež wsy Kózlo Hornje a Delnje (Ober- und Nieder-Cosel) a Stanojšćo abo

Stanosć (Stannewisch) słušatej, bu serbska Boža služba dla noweho fararja, kiž serbski njemóžeše, 1820 officialnje zakazana (přir. Jenč, Čas. M. S. 1853—54, str. 92). Serbja, jeli cheychu serbske přědowanje słyšeć, dyrbjachu do Hóznicy kemaši hić. Nětko je tam hišće z najmjeńša na 30 Serbow, kiž pak su z wjetša ze serbskich stronow přičahli: mjez nimi wětrnikař a wětrnikarjowa, kotrejž so jara po Serbach styšće, a kantor Emil Drohla, rodź. z Brětnje, hdžež tež bě prjedy z wučerjom.

III. W Dubcu (Daubitz) zasta serbske přědowanje 1857, po tym zo běchu Dubc a bližše wsy nimale dospołnje přeněmčene. Serbske wsy teje wosady: Mocholc, Štyri Duby, Zamosty, Stary Lubolń a Napadź buchu tehdy 1. jan. 1858 do serbskeje Rychwałdskeje wosady wufarowane. Wšě druge wsy wobhladowachu so hižo 1848 jako přeněmčene (hl. Jak. S. H. Łuž. str. 50), štož jenož nic mała wjesčička Hora (Berg). Nětčiši Dubčanski němski farar je přećiwo Serbam přećelnišo zmysleny, hač tam a sem serbski w Serbach. W Dubcu bě po officialnym ličenju 1883 16 Serbow, kiž su so najskeřšo w nowišim času zasydlili (w Hančikec swójbje rěči so serbski), a nimale we wšěch druhich wsach móžeš hišće z najmjeńša někotrych Serbow nadeńć, w nawječor-nych wjacj hač w narańšich.

Swójbne mjena z Jězora a Dubca (wjetši džěl): Bałcař, Běla (Biehle), Bělan (Beland), Běrka (Birke), Bilas, Branca, Bróska 10, Brunš, Budyh (Budig), Čapa, Domaš (Tomasch), Domašk (Domschke), Domjel (Tommel), Dunš, Fetschke, Funfak (stary † 1860, rěčeše hišće serbski), Gabš, Garbank, Grabań, Hantuš, Hančik (Hanzke), Halaš, Hawluška a Hawlička, Hanuš (Hansch) 2, Hetaš, Hólčik (Holschke), Hošat resp. Hošac, Horbašk 2, Hobrač, Hobračk, Holač, Horak, Hotas, Hubač, Jank, Jurk 2, Kalbas (= Kołbasa), Kochta, Kordas, Kóžkař (Koschker), Krawčik, Krupař (Krupper), Kuba, Libš, Metschke, Mětaš, Mjertynač, Mlynck (Mlinzke), Mucha, Natschke, Neike, Nowak (Noack), Nowačk (Noatschk), Pětř (Pitsch), Pětřka (Pötschke), Pilenc, Polak, Popjel, Raduš (Radisch), Rak, Ranca (Rantze), Rjela (Röhle), Rjeňš, Rochor, Rušk (Ruschke) 2, Soka (Socke), Suško (Suschke), Škoda (Schkade), Šolta (Scholte), Šuba (Schubert), Temsk (Tem[p]ske) 2, Tuš, Tylš, Wićaz (Witschas) 2, Wójck, Wójto.

Městnostne mjena z Dubca: Luh, Luža, Raglica (přerow), Malinca, Gatka, Tack, Dubrau, Brisen (t. j. Brěznja). — Knykawki mjenuja tu Němcy Knikatzel.

Zhorjelski wokrjes.

XXIX. (42—44.) Křišow-Čětowska wosada a Měrjow.

Do Křišowskeje wosady słuša: Křišow (Krischa) a sakska wjes Malečicy z Čětowkom a Wodowej (Maltitz m. Klein-Tettau und Wasserkretscham), do Čětowskeje filiale pak: Čětow abo Cytow z Čerwjenej a Margaretha-dworom (Tettau mit Rothkretscham und Margarethenhof, štož je cyle nowe sydleško).

Wo postawje Serbowstwa w tutej wosadze wěste powěsće dać, je jara ćežko, dokelž ludžo, zdźělaniši kaž njezdźělaniši, jara němcuja — z wonka bóle hač domach — němsku rěč a cuze wašnje přez domjace lubuju. Po officialnym mi ze Zhorjelskeho landratstwa přecelniwje podatym ličenju pak bě po l. 1880 Serbow w Křišowje 357 a w Čětowje 144, po tajkim tam nimale $\frac{3}{4}$ a tu přez $\frac{1}{2}$ wobydlerstwa; wězo su do nich jenož tajcy ličeni, kiž woprawdže we swojich swójbach serbski rěča; na to pak, kelko jich tež w zjawnosći, přede wšěm w korěmach, serbski powěda, kotrychž je najskeřšo w Křišowje 231 a w Čětowje 55 resp. 77, kaž z druhich mi podatych ličbow hódam, so tu džiwać njehodźi. Wěsće pak drje maš tam hišće něšto wjacy Serbow serbskeje rěče mócných, hač je so officialnje naličiło. Tež móža někotři Němcy serbski, přede wšěm we měšanych swójbach (w Čětowje jeno dwě), hdyž tež rad njerěča. W Čětowje běše 1884 po jenej powěsći 106 Němcow (a po tajkim 168 Serbow). Po swědčenju Křišowskeho knjeza fararja Němcy hakle přiběraču wot l. 1860, a dospołnje přeněmčených swójbow ma cyła wosada jeno pjeć. Dorosćena młodosć a šulske dźěci němcuja wjele, dokelž lěpje njewědža, powědaju pak wšitcy tež derje serbski. W korěmach a towafstwach slyšiš serbsku a němsku rozmołwu. Na němcowanju je wina, kaž so mi pisaše: „Mode, Indifferentismus, Schule, Militär.“

Cyrkej: Hač do lěta 1874 běše w Křišowje kóždu nje-dzělu najprjedy serbska a potom němska a hakle kóždu 6. nje-dzělu, hdyž bě němski hamt, němska a potom serbska, w Čětowje kóždu 3. nje-dzělu, 2. džeń róčnych časow a zeleny štwórtk serbska a němska Boža služba (přir. Jak. S. H. Łuž. str. 46). Wot l. 1874 pak je w Křišowskej cyrkwi jenu nje-dzělu serbski a druhu němski kemš přěni, tohorunja na róčnych časach; na

swjatych dnjach, kiž na wšědny džen padnu, bywa kóždy króc serbski kemš prjedy. W Čěłowje pak so po mojim zdaću z cyla žane serbske kemše wjacy njedzerža. — Miss. Pósla čita so 14 ex., a ev.-luth. knih. towarstwo ma 8 sobust.

Fararjo wot 1765: 1. Jan Wjela * z Bošec, 1765—1800, prjedy far. w Boršći, † 7. dec. 1800; 2. Handrij Fabian, * 4. okt. 1766 na Toroncy, 1801—19 († 14. jun.); 3. Ernst Timothej Šołta, 1819—1858 († 20. dec.); 4. Jurij Moric Brósk, * 25. aug. 1833 w Malešecach, wot 2. jun. 1861.

Šula za wobě wosadže je w Křišowje. We njej so hižo dawno jenož němski wučí. Tohodla je tež paćeřska wučba wot l. 1880 jenož němska; 1880 na serbske paćeřje jenož hišće 3 holcy khodžachu resp. tež serbski wuknjechu.

Wučerjo běchu dotal wšitcy rodž. Serbja a to: 1. Jan Jurij Michałk 1755—60, wot. do Hodžija; 2. Jan Rössler 1760—78; 3. Michał Wjacka, * 3. hapr. 1754 w Třoch Žonach, 1778—1812 († 22. febr.); 4. Jurij Petrik, * 29. hapr. 1792 w Klukšu, 1812—1855, † 10. novbr. 1877 jako emeritus; 5. Karl Eduard Bergan, * 12. aug. 1830 w Boršći, wot 1855.

Wjesna towaršnosć atd.: Njejsu žane praży a žane towarstwo, na wsy so njespěwa. — Drasta je cyle němska. — Křćeńske mjena su tohorunja němske. Serbske swójbne mjena su z džěla přeněmčene. — Statoki maju hišće swoje wosebite mjena wot prjedawšich wobsedźerjow, kotrež pak so přeco wjacy zapomnjeju.

Městnostne mjena (někotre): Pronowe, Fütotte, Hromadnik, Wěniki, Tümlitz (Čěmlicy?), na Tuchenjach.

Přistawk. Měrjowska wosada je hižo přez lětstotki přeněmčena. Běchu tam po officialnym ličenju 1883 hromadže 5 Serbja, kiž su wěsće hakle ze serbskich stronow pričahli.

P ř i d a w k .

Hižo w předstojacym wopisanju smy wšelake příklady podawali, kak je so w posledním času ze Serbami w pruskich Hornich Łužicach wobkhađžowało. Runjež tam hižo wot starych časow „Němc Serbej runje won z měrom wusnuć njeđaše“, kaž to dr. Rich. Andree w swoim spisu wobkruća, je so tola wot l. 1874 nowa epocha kruteho a wotmysleneho wojowanja přečiwo

Serbowstwu w šuli a cyrkwi započala, kotraž swój najwyšši skhodženk docpě, po-tym-zo „Schlesische Zeitung“ we Wrótsławju w měrcu 1882 znaty přisłodžefski nastawk do swěta pósła. Wo wonym nastawku, kiž po cyłych Němcach a dale wulku sensaciju činješe (přir. Łužica 1882, str. 44), wo jeho pisarjach a jich motivach, wo jeho séěhwkach a wo wšelakich zrudnych wobstojnosćach mjez pruskimi Serbami jedna wuběrný zakitanski spis k. fararja ryčerja H. Imiša w Hodźiju z napisom: Deutsche Antwort eines sächsischen Wenden. Der Panslavismus etc. beleuchtet von Pfarrer H. Immisch in Göda. Leipzig 1884. Hinrichs'sche Buchhandlung. Tuta kniha, słowo po słowje wěrna, kiž hišće wjetšu sensaciju činješe (přir. Łužica 1884, str. 86 scć.), je wšelakim našim přećiwnikam woči wotewriła, a nětko zda so, jako bychu so zaso časy sprawnišeho posudžowanja Serbowstwa a wobkhažowanja z pruskimi Serbami wróće chcyłe. Po Imišowym spisu ma abo mješe Serbowstwo 4 najhóršich njeprěćelow, z kotrychž je tam šulski radzićel Boeck w Lěhnicy, kiž je sobu nade wšěch serbskich šulach najwyšši dohladowař, zjawnje mjenowany. Mjena druhich třoch, kotřiž su wot Imiša jasnje dosć wobrazowani, podawa svojim čitarjam němska nowina „Sächsisches Kirchen- und Schulblatt“ č. 43 l. 1884 při wopominanju jeho „sakskeje wotmołwy“; su to potajkim: wokrjesny šulski inspektor farař Kuhring we Łazu, prjedawši archidiakon us Wieder we Wojerecach, wobaj serbskej duchownaj, a hamtski sudnik dr. Andrä we Wojerecach. To su ěi zjawni njeprěćeljo Serbow, potajnych pak maju tam woni hišće wšelakich druhich serbskeho kaž němskeho pokhoda.

Po wozjewjenju nastawka w „Schlesische Zeitung“ přesydlu so Wieder bórzy do Němcow, dr. Andrä bu na město dotalneho dołholětneho krajnosejmskeho zapóslanca k. rytmištra z Götze do pruskeho sejma wuzwoleny, a Kuhring, kiž bě hižo wot l. 1880 superintendentski zastupnik, bu kónc l. 1884 po wudaću Imišoweho zakitanskeho spisa za woprawdžiteho superintendentu Wojerowskeho wokrjesa pomjenowany.

Tele naležnosće wobswětluje najlěpje žadanje někotrych wuzwolerjow dr. Andräa, wočišćane w Serbskich Nowinach, 1884, č. 51, str. 436 (wospjetowane w „Elster-Chronik“ 1884,

čo. 105: „Při wólbje na pruski sejm w našim wokrjesu bě pt. Kuhring wuprajil, zo njeje dr. Andrä tón žadlawy nastawk ‚Šlezynskeje nowiny‘ pisał, w kotrymž buchu na naše sprawne serbske mjeno žadlawe přisłóženja wuprajene. Přez tute Kuhringowe wuprajenje smy so někotři zawjesé dali, za dr. Andräa hłosować. Dokelž pak je nětko na zjawne přišło, zo je Kuhring derje wědzał, zo je z njewěrnosću za dr. Andräa tamne zawjedzace zamołwjenje wuprajil, dokelž je dr. Andrä tamny nastawk z Kuhringowej pomocu woprawdže pisał, dha sebi žadamy, zo by dr. Andrä swój přez nas dostaty mandat jako zapósłanc zložil. Na jeho město chcemy zaso našeho prjedawšeho swěrneho zapósłanca, knjeza rytmištra z Götz nad Němješkom wuzwolić. . . . Hdy budžeše knjez z Götz naš zapósłanc za pruski sejm wostał, budžeše z wěstosću tež knjez wyšši praesident ze Seydewitz zaso naš zastupjeř na kejžorstwowym sejmje byl.“

Na to je dr. Andrä spočatk januara 1885 w Rózborskich a Mužakowskich němskich nowinach so wusprawnić pytał powědajo, „zo je so přez zdaće k njeprawym wuprajenjam torhnuć dał, štož nětko sprawnje wobžaruje“. K tomu někotři jeho wolerjow w „Serbskich Nowinach“ 1885 čo. 3, str. 19 mjez druhim přispomnjeju: „Štó dha je jemu kazał, njeprawe sudženja činić? A hdyž bě te same činił, dha běše to jeho swjata přislušnosć, zo by w „Šlezynskej nowinje“ tuto swoje bludženje wróco wzał. Ale to wón njeje činił! Wón jara derje wě, kak wulku škodu je našemu Serbowstwu přez tamny swój njewěrnny nastawk načinił, a potom chce hišće nas narěčeć, zo ma ćopłu wutrobu za naše Serbowstwo abo za naš serbski lud?! My při tym wostanjemy, zo dyrbi dr. Andrä swój mandat zložić.“ — Hač je wón to činił abo nic, njejsmy dotal zhonili.

Skórzby a powěsće wo potłóčowanju Serbowstwa w šuli a cyrkwi poskića Imišowa kniha mnohe; k tomu namakaju so wšelake w serbskich nowinach a časopisach wot l. 1874—1884, z kotrychž su najwažniše: 1. we Łužičanu 1879, str. 23 sl. Słowo wo bėdnym mužu; 2. we Łužicy 1882, str. 26 Suum cuique! str. 45 přispomn.; 3. we Łužicy 1883, str. 72 Duchowna nuza; str. 78 πῶς γὰρ οὐ; 4. w Serbskich Nowinach 1880, str. 120; str. 195; str. 206; str. 224; str. 290; str. 434.

Nimo tutych cheu tu hišće někotre podawki, kotrež zhonich, z krótka naspomnić.

W jenej wosadze hižo wjacy lět faraŕ njedźiwajo na skórzby a próstwy staršich serbske paćeŕske džěci jeno němski rozwučo-waše, w šulach jeho dohladnistwu podatych so serbska řeč zahna, němscy wučerjo so postajachu a džěcom so samo zakazowaše mjez sobu serbski řečeć. Jena mać na tajke zakhadžowanje hórke sylzy plakaše, a jedyn nan rozrudženy powědaše: „Hdyž prjedy wječor sprócný wot twjerdeho džěta z Mužakowskeje hole domoj přińdžech, zwjeselištaj mje mojej džowcy spěwajo rjane serbske kěrlušy, kotrež běštaj w šuli nawukłoj. Doniž pak mamy němskeho wučerja, spěwaju němске spěwy, kotrež ja njerozumja. Tohodla džěch k našemu fararjej a jemu swoju zrudobu nad tym rozestajach, dostach pak wot njeho wotmołwjenje, zo njeje trjeba, zo džěci w šuli serbske kěrlušy wuknu, dokelž je hišće časa dosć pola njeho na paćeŕskej wučbje nawuknu a zo je z cyła dosć, hdyž móža serbski tej dwaj kěrlušej: „Ach poruč Bohu swěru — a — Čehodla so dyrbjał rudzić.“ Dale jedyn bur z teje strony praješe: „Z nami wobkhađuje so hórje dyžli z pohanami; za tych my kóždy lěto kolekty składjemy, zo by so jim Bože słowo we jich řeči připowědało. My pak smy wopušćeni; wo nas so nihtó njestara!“ Skónćnje jako běchu wšě próstwy a skórzby pola fararja a wučerjow podarmo, pósłachu serbscy starši peticiju do Barlina na ministra kulta, a to činjachu tež Serbja ze susodneje wosady, kotrymž so próška lěpje njeńdžěše. *) Woni pisachu mjez druhim, zo „so we jich šulach ani słowěčka serbski njewući, zo faraŕ žaneje serbskeje paćeŕskeje wučby njedzerži, haj, zo serbskim paćeŕskim džěcom zakazuje, po konfirmaciji na serbske kemše khodzić, zo je tež njechaše serbski konfirmować, zo jako sebi to starši skónćnje wot njeho wunuzowachu, džěci při tutej swjatočnosći ani tři artikly křesćanskeje wěry serbski same prajić njemóžachu, dokelž nawukłe njeběchu, tak zo dyrbješe je jim faraŕ předprajeć“. Po přepyтанju tutych skórzbow přez

*) Hižo prjedy su Serbja z Klětnoho a Hermanec p. Rakec skórzby a próstwy w tej naležnosći do Lěhnicy na knježefstwo a do Barlina na ministra stali (přir. Imiš, Panslaw. str. 109).

wosebitu kommissiju wot knježerstwa pósłanu, kotraž skórzby wěrne namaka a so wot wobćežowarjow zapłaći, bu postajene, zo ma so zaso w šulach nabožina a t. d. serbski wučić a wot fararja paćeřska wučba serbscy podawać, a do jeneje šule bu za němskeho serbski wučer pósłany. W jenej tych šulow pak so přeco hišće serbscy njewučí, dokelž wučer a kantor, runjež je rodzeny Serb z Mužakowskeje strony, přeco wudawa, zo serbski njemóže! Tohodla wón tež, hdyž faraf domach njeje, za njeho na kemšach serbske přédowanje nječíta, a jako raz serbski wučer ze susodneje wosady wot fararja skazany njebě, dyrbi ješe gmejnski předstejićer čítać, štož bě cyłej wosadze za wulki pohóršk.

W druhej wosadze namjetowaše raz w šulskej radze faraf jako lokalny šulski inspektor, zo by so w jeho šulach, dokelž je za wučerjow jara wobćežno w dwěmaj rěčomaj wučić, jenož w němskej rěči wučílo. Na to pak kantor postany a praji: „To je přečiwo mojemu swědomju, to ja njemóžu zamołwić!“ a wučěše dale kaž prjedy nabožinu serbski.

Jedyn młody faraf, z rodu Serb, praješe raz: „Ja chcu swoju přisłušnosć dopjelnić, ale Serbowstwo spěchować njecham, to je hřuposć!“ Jeho přisłušnosć pak je, zo by we swojej serbskej wosadze kóždy njedzelu tež serbski přédował, štož wón ani nječini!

We jenej wosyroćenej wosadze faraf-zastupnik serbske paćeřske džěći započá němski rozwučować; a jako jeho w cyrkwinskej radze prošachu, zo by tola serbski wučíł, praješe: „Dajće sebi jeno być, jow so tola wšitko raz spřeněmči; tuž je za serbske džěći wužitniše, zo hnydom němski wuknu.“ A tak wučěše dale němski k duchownej škodze swojeje wosady!

Z jeneje wosady pisachu: „Mjez Němcami je tu wjele tajkich, kiž tych, kotřiž su za prawo Serbow, nic jenož hanja a wusměšuja, ale tež pola wyšnosće so na nich přisłodžuju. Ja sym to sam nazhonił. Zo by so w šuli serbski wučílo, kaž do l. 1875, knježerstwo w Lěhnicy a nětčiši duchowny njechaštaj. Tutón na to džěła, zo by serbsku rěč ze šule a cyrkwy zahnał, dokelž by wón potom — mjenje činić měł! To wotpohladanje je so jemu šlachělo. Wosada so po duchownym zložuje a čini, kaž chce tón měć. Wučer pak dyrbi so po fararju zložić.“ Faraf

pječa z ludźimi serbski njerěči a samo z tymi nic, kiž němski njemóža; hdyž woni serbski započnu, wón němski wotmołwja a jich tak nuzuje němski łamać. We wosadze počina jara hruby a njepríjazny duch knježić!

Do jeneje šule přińdže raz šulski dohladowař, a po tym zo bě kruch z němskeje čitanki čitać dať, prašeše so džěčo něšto němski, štož bě tomu cyle njerozumliwe. Wučer chceše džěsću popomhać přez to, zo so je serbski wopraša. Tuž so dohladowař rozhori a zahrima na wučerja, zo so w jeho šulach njesmě ani słowěka serbski wučić!

Jako bě wotmołwa ministra na serbsku peticiju (přir. Imiš, Panslav. str. 122) wušła, so jedyn wučer swoje šulske džěći prašeše, hač dha dyrbi jim woprawdže zaso nabožinu atd. serbski wučić abo nic. Njerozumne džěći woľachu pječa: „Nee, nee, Herr Lehrer!“ Tuž wući dale němski.

W třoch šulach wučerjo nic jeno přećiwo serbskej rěči, ale tež přećiwo serbskej wjesnej drasće wójnu wjedu. Hdyž šulske holčki w serbskej drasće do šule přińdžechu, jim woni z gwałtom kápicy z hłowy torhachu, tak zo džěći wrěšćachu. Starši so tohodla wobćežowachu a wučerjow prošachu, zo to tola činili njebychu. Tola woni tak dołho z hłowy torhachu, doniž serbsku drastu ze šule njewuhnachu. Jedyn wudawaše, zo serbska drasta strowoće škodźi, druhi pak ludžom narěča, zo to wyšnosć přikazuje!

Po přiładze sakskich serbskich fararjow běchu sebi 1880 tež pruscy serbscy duchowni serbsku přědařsku konferencu založili, ta pak je so jeno něšto króć skhadžowała a potom bu (po wozjewjenje w „Serbskich Nowinach“) wot duchowneje wyšnosće za „inopportun“ poznamjenjena.

Skónčenje.

„Zwjeselacych nazhonjenjow je pola nas telko, kelkož wjelkow w našej holi!“ pisaše jedyn powěstnik. Hač ma wón prawje abo nic, njech kóždy čitař mojeho wopisanja sam rozsudźi. Swětna a duchowna wyšnosć pak je so z časami wo serbske naležnosće starała, kaž je n. př. dowidžeć z dweju enquêtow z l. 1880:

a) Hač do 28. aug. 1880 měješe so knježerstwu přibližnje „wěrne“ wotmołwjenje podać na tele prašenja: 1. kotre wsy

wosady maju: a) cyle serbski; b) cyle němski; c) wjacy serbski hač němski; d) wjacy němski hač serbski lud? 2) Kak wjele wosadnych rěči: a) jenož němski; b) jenož serbski; c) wjacy serbski dyžli němski; d) wjacy němski dyžli serbski?

β) Wyšša cyrkwinska rada w Barlinje bě 1880 poručila, zo maju duchowni pruskeho kralestwa wo tym konsistorstwu rozprawu dać: 1. hdže so Boža služba w jenej njeněmskej rěči wukona a kak husto so to stawa; 2) hač so tež paćeřske džěči w jenej njeněmskej rěči rozwučuja a na konfirmaciju přihotuja?

Zo je mjez pruskimi Serbami duchowna nuza, kiž wukhadža z toho, zo so na jich narodnosć, wašnja a rěč dosć njedziwa, drje žadyn njestroniski sudžer njepřeje. Najwjetši njedostatk leži we tym, zo so synam serbskeho naroda, kiž maju jeho duchowni wjednicy a wučerjo być, žana rozwučowanje w serbsčínje njepodawa; tuž woni husto špatnišo maćefnu rěč znaja a powědaju dyžli prosty njezdžělany lud. To wšak je pola druhich narodow njemožnosć a haniba, pola Serbow pak husto wosebnosć a khwalba! Je tu dziw, zo potom tući „zdžělani Serbja“ so maćefneje rěče hanibuja, je zacpiwaju a kaža? *Ars et lingua non habent osorem nisi ignorantem!*

Tu hodža so jenož lěpše časy wočakać: 1) hdyž by so za prusko-serbskich studentow duchownistwa serbski předařski seminar založil, podobny sakschemu w Hodźiju; 2) hdy bychu serbscy praeparandowje a seminaristowje, kiž so na wučeřske zastojnistwo we Serbach přihotuja, tež rozwučowanje w maćefnej rěči dostawali, kaž je to swój čas w praeparandze we Wojerecach a na wučeřskim seminariju w Rychbachu hižo bywało; a 3) hdy bychu wšitecy duchowni a wučerjo w Serbach spóznawši, zo je serbski lud jich starosći a zastaranju poručeny, swěru w hromadu stali a hromadze w serbskich konferencach naležnosće swojich serbskich wosadow wopominali. *Quod deni bene verat!*

W o b s a h.

Statistika hornjołužiskich Serbow pruskeho kralestwa.
Zestajał dr. Ernst Muka. 3--120.

Z tutym wudawa so knižka:

77) Trójuiki. Sběrka powědanczkow wot Jana Nadyšerba.

NB. W knihikupstwach předawa so zešiwk Časopisa po
1 hr. 50 p. W knihiskładze M. S. dawa so rabatt.

 Na dary za dom M. S. a na přinoški sobustawow
kwituje pokladnik M. Mjeřwa w „Łužicy“ a pollětnje w tu-
tym Časopisu.

Č A S O P I S
MAĆICY SERBSKEJE
1885.

Redaktor:
Michał Hórník.

Létník XXXVIII.
Zešiwk II.

(Cyłeho rjada číslo 72.)

B u d y š i n.
Z nakładom Maćicy Serbskeje.

Dopomnješe na ss. Cyrilla a Methodija.

Wot *M. Kósyka*.

Co stoj maň slawna słowjańska
Na Welegraže zgromažona?
Glej, komu wóna podawa
Nět cesći wěnašk zwjaselona?
Chto jo ten proch tam spijucy
To lěto górej zbužony?

Glej ku cći swětej' Bratřowu
Se k njebju hymny rozlěgaju,
A janzele na gromadu
Žěk Bogu sobu zaspiwaju:
Až hucba Christa zrozumnje
Tež Słowjanam se powěže.

Nět Carnobog nic njeplaši,
Jog' woltarje su přečhyšone,
Złe duchy su se minuli
A třachoty su rozplošone.
Ta křica, glej, na Golgatha
Ta take žiwy zgótowa.

We Bělobogu dobroši
Se zbóžne rano zabyščašo
Wot přaweg' žrědla lubosći,
A dmychańc bluda wotpadašo.
Ta křica, glej, na Golgatha
Jo drogownik tam do njebja. —

Ten pomnik stoj juž na rowje,
A Słowjana zas Słowjan wita,
Wše bratři spoznawaju se,
Jim nowy zwěstk tu z nowa swita,
Zwěstk bratřojskeje lubosći
Mjaz Słowjanami žy wymi!

Amerika, Wellsburgh, Jowa.

Jednula.

Wot *J. Radyserba*.

I.

Wěš mi tu staru krušwinu
Na mjezy zelenej,
Tu krutu strowu drobnicu
Z tej krónu šěrokej?

Hdyž piwko toči kermuša,
Tón štom je wjesely,
Hlej pod nim reje zejhrawa
Tam ludžik nadobny.

A hdyž so žana překora
Hdy we wsy zamiškri,
Dha zašumi ta krušwina —
A zwada rozpjjerši.

Wšón lud ji rěka Jednula
Po kraju wokoło,
A wowki džěcom wubaja
To džiwne přimjeno.

Su na njej sedžo plakale
Te želne ptačatka,
Dóniž z njeje horjo horecyšne
Za lubej wusapa.

Hlej pod njej stejo skoržiła
Je holčka sylzujó
A zdychi słała do njebja
Tri lěta podarmo.

„Njeh skusa tule krušwinu
Ta waka jědojta,
Kaž jónu krušeń turkowsku,
Tu krušeń Jonasa!“*)

„Njeh wozmu njemdre wichory
To zwadne štomisko,
A wjerhnu je do hlubiny
Do morja čorneho!“

Tež młódzenc je tam zaswarjał
We émičkach z bolosće:
„Ow zo ty štomje njeby stał
Tu nihdy na swěće!“

„Ach zo by zapaleny był,
Ty zdónko zlobjenja,
A potom džě so přepadnył
Do čornoh' bjezedna!“

II.

Staj we wsy rjanaj statokaj,
Tam kubło, kubleško.
Nad nimaj běštaj susodaj
Kaž bratraj mějo so.

A Pank, tón wjetši hospodař,
Wón džowčo měješe,
Ta Hilžka, rjeńši boži dar
Kaž róža kčěješe.

Bě Hlink, tón mjeńši kubleř tam,
Pak syna wjesely.
Mu Michał porno zemjanam
Bě młódzenc nadobny.

To trjeba njebě hódaka
A žanej wěšćerki —
Džě kóždy ptačik zaspěwa:
„Tu kčěje k lubosći.“

A w polach mjez jej honami
Bě mjeza šěroka,
A na njej štom tón šěroki,
Ta pólna krušwina.

So jeje wobaj mocujo
Sej na přěk stupištaj,
A bórzy wuwaleše so
Poł njemdre „ně“ a „haj“.

A różno džěštaj hněwajo,
Ni „božmje“ prajiwši,
A bože slónco skhowa so
Při jeju njemdrosci.

A ducy ke mši, wote mše,
Wjac njewidžeštaj so,
Kaž zleho hada hladaše
So jedyn drugeho.

So škrička 'nož njeh zamískri,
W skok do njej ducha djas,
A woheń z njej so zapali
A pryska pris a pras.

Był prawy dzeń ty rodzeny,
By widzał satana,
Kak duwa do tej překory
A kak so wošćerja.

A hdžež so djaboł zažerje,
Wón tči a njecofa,
A rozbubniwši w wutrobje
Zke lehnje lehnidla.

*) Tak rěka w serbskim přeložku biblije.

III.

Tak jěra skóržba mjez nimaj
So njemdrje paleše,
A hněwsaj do so rubaštaj
Na wyšším sudnistwje.

Do Draždžan, Lipska, do Prahi
Te pisma lětachu,
A zakrasnjene šěsnaki
Za haru sudnisku.

Ta skóržba kutla kormješe
Tym pismawučenym,
Přec nošo wina, pječenje
Jich hubam šeuwawym.

Či lučwa přimjetowachu
Najbóle smalatoh',
Do wóhnja z helskej duchawu
Po djasu duchajo.

Pak Hlinkej poslez řědnjechu
Te nuzne sadžaki,
A radžachu jom' k zjednanju
Či ludžo rozumni.

Hej wotučachu nade wsy
Tam dudki, huslički
A juholachu smějicy
„Hej hali hidehi!“

To khodžeńca bě k Pankecom
We drasće swjatočnej,
So mjeřwješe jich cyły dom
Wšón zradny, hejdehej!

Što ćetow, kmótrów, přećelow
A wujow nańdze so,
So z miłočiwych wobličow
Do swójby witajo!

A braška jědze nošeše
We smějkotatych šklach,
A tóčka piwko radwořske
We jasnych šklenicach.

„Žno dawno smy so hněwali —
Či najebać tón štom —
Su Zwadula jom' narjekli
A złeho ducha dom.“

To njedorěči, njezjedna
Ni najrěčniwši pop. —
Serb, zašeršeny, nypu ma
Kak wrótny hluchi skop.

„Štož prawdy mam, chcu nje-
pušćić —
Wón džeše zaročo —
A dyrbjał nahi ze wsy hić
Ja šće, psejskorženo!“

Pak jedyn wusud po druhim
So zjewi přehraty,
A na plaćenju poslednim
Bě Hlinka sklukany.

Dać dyrbješe wón po złej hri
Na kóncu kubleško,
A z wopjećicu hladaći
Na wótcow sydlešćo.

IV.

Wo wšelkim zemjan tykancu
Bě wulke khwalenje,
A w kótlach ryby warjachu,
Hač po wsy wonješe.

Što hotowachu Pankecy
Tak rjanu hosćinu?
Bě wulki slub to Hilžiny
Na blizku ženitwu.

Štó pjeršćen z njej sej mjenješe
Tón pjeršćen slubjeński?
To bě ty, Hlinkec Michale!
We jasnej radosci.

A Pank a Hlink tam sedžeštaj
Taj nanaj zdobrjenaj,
Kaž nanajlěpšej susodaj
Sej na wšo prajo „haj“.

Mi powěz, kajki dźiw so stał?
Hdže bě ton zwadny štom?
Što čorny duch bě wucofał
Před miłym jandželom?

Bě kupił Pank tu wěcku sej,
Dom, pola, skót a wšo,
A připisać dał Michalej,
Jom' zdaril připismo.

„Ta zwada, bohuskorženo,
Mi džowčo zhubjeni,
A tebje zmota mutneho —
Njeh dže nět k radosći.“

„Je zawřela so mjez nami
Ta hrozna hłubina —
A sy šće z Hilžu w lubosći,
Je slub žno wot blizka.“

„Twój nan je přečel był mi ždyn
Wot lětkow hrajkatych;
Budź ty jom' dobrodarny syn
Do lětow šědźiwych!“

Duž Pank a Hlink tam sedžeštaj
Na krute zdobrjenaj,
Kaž wěčnje pěknaj susodaj
Sej prajo „haj“ a „haj“.

A za hosćinu po skradžu
Hlink čicho zazběže:
„Tón štom mi pali wutrobu,
To měj mi k dobroće.“

„Sej kóždy wzawši sekeru
Jón džimój porubać,
Tón pokaz na naj škerjedu
Tam nima dlěje stać.“

„Ně, luby bratře susodže“ —
Mu Pank tu wotmołwi —
„Tón štom njeh stejo wostanje,
A wabi k jednosći.“

„Njeh za naj narod přichodny
Je wěčne pokazmo,
Zo hlada wšeje překory
Kaž z hele wóhnja so.“

„Tón štom je rěkał Zwadula
A był je k pohóršku —
Nět Jednula wón rěkać ma
Po naju zdobrjenju.“

„Hdyž Michał z lubej njewjestu
So ženi po Jenje,
Njeh pod tym štomom reje du
Za syły kwasafske.“

„So zaběrać ze skorženjom
Je trašne činjenje,
A nihtó z čilym wobličom
Juž z njeho njewuńdže.“

„Tu poľnu škleńcu zběhnu ja
Wšěm na to připiju:
„Njeh traje w Serbach
jednota
Kaž slónceo na njebju!““

A pyšne reje rejwachu
Tam tři dny pospochi —
A kóždy lěto kermušu
So wjerća, halidri!

A husle wabja k wjeselu
A kózlo drišćo dže
A tarakawy juskaju
A jasne pišćele.

So dale zběhaj k wysoku,
Ty štomje hordozny
A přěduj miľu jednotu
Na wšitke přichody!

Wo wšelakich słowach serbskeje biblije.

Spisał prof. dr. *Pful.*

W kóždej rěči so stanje, zo w běhu časow jene abo druhe słowo so woteznaje abo 'so zastari', tak zo je potom wjacjy abo mjenje njezrozumliwe. Tež w našim serbskim přełožku swjateho pisma su, runjež je so hakle lěto 1728 dočišćało, někotre mjenje abo bóle woteznate wurazy, kotrež pak tola w słowniku steja. Knjez farań K. A. Jenč, kiž je při nowych wudawanjach hornjołužiskeje serbskeje biblije sobu džěłał, je při tym zběrku tajkich słowow zhromadził a je samsnu mi za rěčespytnu wujasnjenje přepodał. To sym ja rad přijał: a nětko tón zapis z wujasnjenom česćenym čitarjam tudy předložam.

Do teje zběrki sym tež někotre druhe wurazy stajił, pola kotrychž so mi, runjež su poňnje zrozumliwe, etymologiske rozkładjenje abo někajke grammatiske přispomnjenje trěbne zdaše.

Při wujasnjowanju sym za přirunowanje pódlu někotrych nuznych staroboharskich twórbow delnjołužiski, čěski a pólski přeložk přidawał. Do hebrejskeho abo grichiskeho originala pak móže po potrebjbe kóždy sebi sam pohladać.

Hebrejske pomjenowanja sym po móžnosći we hebrejskej twórbje pisał (n. př. Jesaja, Jeremija a Haggaji), khiba hdžež mamy my dospołnje přeserbšćene słowo (n. př. Mójzas, pola kath. Serbow Mójzes, list Judaša), abo hdžež nam žana hebrejska twórba přepodata njeje (n. př. Tobias, gen. Tobiasa).

§ 1. 2. Mójz. 35, 35 so čita: Wón je jeju wutrobu z mudrosću napjelnił, k džětanju wšelakeho džěta, k rězanju, k tkanju a k wušiwanju ze žolteje židu, šarlatowej, róžowej čerwjenej, a bětej židu, a k džěću, zo byštaj wšelake džěto činiłaj, a rjane džěto wumysliłaj.

1. Tudy je wuraz 'k džěću' njezrozumliwy, runje kaž delnjołužiskě 'k žašu', kotrež so na tym měsće čita. W němskim přełožku stej 'wirken' a 'weben' pódlu sebje stajenej: pola nas 'tkanje' a 'džěće', delnjołužiscy 'tkanje' a 'žaše'. Wulki rozděl we wěcy bjez tymaj wurazomaj njeje: čehož dla móžeše so stać, zo pólski text nam 'rzemiosło tkacie' a 'tkacku robotu' pokazuje. A runje tak je pola nas: přetož nětčiši Serb njerjeknje

jeno 'płat ткаć', ale tež 'nohajcy ткаć', runjež Němc 'leinwand weben' a 'strümpfe wirken' rozdzěla. Serbski přeložer našeho bibliskeho městna pak je po staršej řeči němskemu 'wirken' krućišo tkanje prajił, a němskemu 'weben' džěće (dł. žas). W čěskim přeložku je tak derje na přěnim kaž na druhim městnje jenož 'aby dělali' trjebane, tak zo wobpřiěće našeho słowa 'džěće' wučišćane njeje.

2. Ale što 'džě-će' poprawom rěka? Słowjesny korjeń dja- abo dě-, — indiscy dhā- (ponere), grichiscy θε- (τί-θη-μι), łacanscy de- (ab-dere) —, poznamjenja najprjedy něhdže tak wjele, kaž 'požožić (kłasć), stajić (stajeć)', a wón wučišćuje potom nimale to same, štož 1. 'hotowe postajić (fertig hinstellen), hotowe stajić (fertig stellen), zhotować (hotować), sćinić, činić, džěłać', a 2. štož 'słowo stajić' (přir. něm. 'er versetzte'), 'rjec, prajić (sagen)'. Na tole pak sebi trochu drobnjšo pohladajmy.

a) Pola Homera so čita, zo *Κίρκη αὐτοὺς μείζονας ἔθηκεν*, zo Kirka jich wjetšich postaji (dass Kirke die genossen grösser, als grössere hinstellte): t. r. zo jich wjetšich sćini. Tudy ju potajkim ἔθηκεν po wěcy to same, štož by so hewak přez *εποίησεν* wučišćało.

b) Łacanske 'con-dere, ab-dere' poznamjenja po słowje 'hromadu požožić, kłasć, činić' a 'preč požožić, kłasć, činić'.

c) Pola starych Bołharjow je słowjesny korjeń dě- so na dvě wotnozy rozdwojił: 1. *ДѢ-ТИ* (dě-ti) = a) požožić, kłasć; rjec, prajić; a 2. *ДѢ-Я-ТИ* (dě-ja-ti) = činić, džěłać. Přitomny čas wobeju słowjesow móže *ДѢ-И* (děju) rěkać; pola přěnišeho pak je so najbóle reduplikacija naložała, z kotrejž je so přestajenje konsonantow zjednoćilo: De-dě-ju — dedju — ded-žų — deždu, *ДѢЖДѢ*. Tale twórba dha je, hdyž wot kóncowki wothladujemy, tworjena kaž grichiske *τί-θη-μι*. Tamón přěniši stbłšski infinitiv by po našej serbšćinje 'džěć' klinčał, posledniši pak '(djati) džěć'.

d) Čěske dí-ti (praes. 1. dím) — staršo dě-ti — rěka nětko jenož tak wjele kaž 'prajić', je pak něhdy tež 'činjenje' poznamjenjało, kaž nam substantiv děj (skutk) pokazuje.

e) Słowjenske dja-ti wučišćuje požožjenje, kładjenje a 'prajenje'.

f) Pólske *dzia-ć* rěka tak wjele kaž 'činić (machen), tkać (wirken, weben), měsyć (kneten)'; sić *dziać* = so stać, so stawać, so činić (geschehen).

g) Delnjołužiske *ža-s* něhdy *dzjatsj* — rěka tak wjele kaž 'tkać', štrykować, hóčkować (wirken, stricken, häkeln) atd., runjež so we wšědnym žiwjenju z wjetša jeno w mysli našeho 'počahnyć' a němskeho 'überspinnen' nałožuje (žaś, hobžaś, hobžaty). Žaś rěka pak tež tak wjele kaž 'prajić', a trjeba so jeno w tychle twórbach: Žaś (infinitiy), žeju abo žejom (praes.), zach (praeteritum).

h) α. Naše hornjołužiske *dže-ć* = dejati poznamješe něhdy (a to płaći tež wo rěči wšitkich druhich Słowjanow) 'sprócnive abo wustojne činjenje (ein mühsames oder verständnisvolles thun)', a džěće bě potajkim wjacj hač 'činjenje', něšto wobšěrnije a wyšše hač jednore činjenje (einfaches thun). Specifiska móc teho wuraza je so w běhu časow zhubiła, a cyłe słowo je pola nas zastarjene. Jenož wupłód abo wotwodźowanka přenjopocatneho słowjesa 'dě-ti', kotremuž je hakle pozdžišo rozšěrjena twórba 'dě-já-ti' na bok stupiła, je nam hač na džensniši džeń zawostała, mjenujcy wěcnik *džě-ło* (arbeit, džěłać, arbeiten), a verbalny wěcnik *džěće* (das weben), khiba zo (štož chce so mi bóle wěrić) posledniši wuraz poprawom 'wdžěće' rěka, 'das hineinlegen, einschliessen, einschlagen (beim weben)'.

β. W mysli prajenja pak su so pola nas tele praeteritalne twórby zdźeržale: Džach (ich sagte), 2. 3. džeše, džachmoj, džeštaj, džeštej, džachmy, džešeće, džachu.

γ. Wot tameho zastarjeneho 'džěć' pokhadža naše reflexivne słowjeso 'so džeć', kotrež so w mocy němskeho 'träumen (tać. somniare)' trjeba, kotrež pak poprawom tak wjele rěka kaž 'so činić, so tworić' (sich machen, sich gestalten, sich bilden [im traume, wo sni]). Tola nałožuje so jenož třeća wosoba jenoty: Mi so džije (mir träumt), mi so džiješe, mi je so džało (to so mi džało njeje), mi bě so džało, mi budže so džeć; partic. pass. džaty, wudžaty, a, e; subst. džeće (gebilde, das träumen, traum, són). Praeteritalny aorist je: Mi so zedža (ich hatte einen traum, den traum).

δ. Wot jednoreho słowjesa 'so džeć' wobnowmy sebi raz iterativnu a durativnu twórbu 'so džěwać', kotraž je so w staršej rěči 'so dzjewać' wurjekowała. Tole 'so dzjewać' skepsa so w běhu časow na 'so džewać', a tole zaso na 'so tsewać (cewać)'. Tak nastaje delanske słowo 'se cywać' a delnjołužiske se cowaš (träumen); Delan mjenujey a Delnjołužičan praji: 'mi se cywa, mi se cowa (mir träumt)'; cywanje, cowanje (traum). Pola nas w hornym kraju wustupi naše so nětko zastarjowace słowjeso 'so cować' (wopaki 'so cofać' pisane), kotrež němskemu, 'sich machen, sich gestalten, sich ereignen, passiren, vorkommen, sich treffen' wotpowjeda: n. př. to so tak cowa (das macht sich so, trifft sich so); dźiwne wěcy so cowaju (sonderbare dinge ereignen sich, gehen vor); tak so druhdy cowa, słowjanscy: so stawa (so kommt es bisweilen vor). [Wysoke serbske 'prjódkpřinć' abo přédkpřinć njerěka vorkommen ale hervorkommen.]

ε. Wot zastarjeneho 'džěć' mamy tež hišće reflexivnu zestajenku 'so pře-džeć', kotraž po słowje tak wjele poznamjenja kaž 'so předžělać (sich durcharbeiten)'. To słowjeso trjeba so wo dozrawjenych jětřenjach, kiž so wotčinja, a wotpowjeda němskemu 'aufgehen': n. př. Jětřenje je so předžalo (das geschwür ist aufgegangen), porst je so předžal (der Finger ist auf.); porst so předžije, předžeje; praet. aor. porst so předža (der finger ging auf); substant. předžeće. — Durativna a frequentativna twórba byštej 'so předžewać' a 'so předžewować' rěkaťoj (n. př. porst so předžewa).

ζ. Sem słuša tež zestajene reflexivne słowjeso 'so na-džeć (hoffen, sperare)', **НА-ДЖЕ-НА-ТИ** (na-dě-ja-ti se): 1. praes. **НАДЖЕ СЯ** (naděj se), pola nas 'nadžiju so', abo nadžeju so; imper. nadžij (nadžej) so; impf. nadžijach (nadžejach, nadžach) so; pf. sym so nadžal, a, o; part. pss. nadžaty (gehofft); transgr. njenadžeji (njenadžijicy, njenadžicy, unverhofft, unversehens, inopinate); subst. nadžeja (nadžija, hoffnung, spes), nadžeće (das hoffen). Na podložku stbłhskeho infinitiva 'nadě-ja-ti' je naša serbsčina sebi tež iterativne a frequentativne twórby wutworila, kiž němskemu 'hoffnungen hegen, die hoffnung hegen', wotpowjedaju: So nadžejeć (nadžijeć), so nadžinać, 1. praes. nadžejam (nadžijam) so, nadžinam atd.; part. pss. nadžejany (nadžijany), a, e (erhofft).

Wot frequentativneho 'nadźijować = nadźejować' mamy jeno adverbialiski transgressiv njenadźujcy = njenadźijujcy (wider alles vermuthen). — 'So nadźeć' poznamjenja po słowje tak wjele kaž 'so na něšto dźěłać (so na něšto twarić) we přenjesenej mysli (sich auf etwas hinaufarbeiten, hinaufbauen in übertragenem sinne), so horje dźělać (sich emporarbeiten), so w myslenu zběhać, pozběhować (sich in gedanken emporheben)', a wotpowjeda tak 1. němskemu 'hoffen (sperare)', a 2. druhdy němskemu 'vermuthen (susplicari, opinari, tukać, za to měć)'.

7. Tež wot słowjesa 'so džeć' móžemy sebi zestajenku so nadźeć wutworić. Ta rěka tak wjele kaž 'so dosć džeć, so wjele džeć': n. př. mi je so wjele rjaneho nadźało, ale małe je so dopjelnilo (mir hat in menge schönes geträumt, aber wenig hat sich erfüllt).

8. Wot zestajenki 'za-džěć' (versetzen, verlegen, verrammeln), kotraž je so zastariła, mamy iterativnu a durativnu twórbu zadžěwać (hindern).

i. Jendźelske do (čit. du) a němske thu-n je identiske z našim słowjesom 'dja-ti, dže-ći'. Němske thun pak ma druhdy móc 'położenja, kładženja': n. př. ein tuch umthun (t. j. umlegen).

§ 2. 3. Mójz. 13, 24 so čita: Hdyž so něchtó na koži při wohenju wožnje, a to wopalene znamjo čefwjene abo běte je ...

1. Woteznate je słowo wožnje, runjež so tudy lóhko zhóda, što dyrbi na sebi měć. Delnjołužiski přeložk poskića: Gaž se něcht tu kožu při hognju sparijo atd. atd.; čěski: Tělo, na jehož kůži byla by spálenina atd.; pólski: Takže ciało, na którego skórze byla by spazzelina od ognia atd.; a němski: Wenn sich jemand an der haut am feuer brennet atd. Tak widźimy, so dyrbi 'wožnje' tak wjele być kaž spari, spali, brennt.

2. 'Wožnje' je zjawnje zestajenka (wo-žnje). Słowjeso žen-ti, žeti, žeć (praes. žen-ú abo žnu) poznamjenja 'palić'. To dopokazuje so přez staroboharski wěcnik žę-lo, to je žen-lo, po našej rěči 'žahadlo (aculeus, stimulus, κέντρον, stachel)'. Korjeń 'žen-' je tak wjele kaž 'kahać, palić, žahać, wožahać'.

3. Korjeń 'žen-' klinčeše něhdy gen- pola Grichow ken-: κέντρον = žę-lo. Łaćanske (grichiske) wukónčenje '-trum (-tron)' je so we słowjanšćinje takle spměňjało: -tro — -dro —

-dlo; přir. ara-re, ἀρά-ω, orá-ti, wora-é — aratrum ἀροτρον, orátro — orádro — radro — radlo. Runje tak: Gen-tro — žen-tro — žendro — žendlo = κέντρον (kiž dha stej woprawdže identiskej). Po zakonjach južnorišjeje słowjansčiny pak dyrbi hišće zynk 'd' wupadnyć: Žento, pis. želo rus. žało (za 'žadlo').

4. Wot korjenja 'žen-' wutwori so z přiwješkom ga (kotrehož móć so přez němske 'geh-en' wujasnja) wěcnik žen-ga abo žaga (kročace palenje, fortgehendes, dauerndes brennen); pola nas wotpowjeda žaha němskemu 'sodbrennen' (mje žaha pali, ich habe sodbrennen) a 2. němskemu 'zunder' (žahu palić, zunder brennen).

5. Wot tameho stareho 'žaga' abo 'žaha' nastachu tele wurazy: Žahać, wožahać (žahawki abo kopriwy wožahaju), žahadlo (stachel); (zastarjene słowjeso) žah-u (ich mache glühen): žahły abo žehliwy (glühend), so žehlić (glühen). Sem sliša tež němske słowjeso sengen (smalić, smudzić; smalić a palić, sengen und brennen). Ale delanski wuraz wólžiwa (brennessel) — něhdy 'woležiwa' abo 'woližiwa' — pokhadža wot zastarjeneho słowjesa 'leg-u — lig-u (lecken, wot płomjenja)' z kotrymž tež němski wěcnik 'lohe' zwisuje (die flamme 'lekt'): wo-legiwa (kompos.) — woležiwa — wólžiwa. Přir. § 108.

6. Hdyž prjedy zapisane 'žec' poprawom tak wjele rěka kaž 'kaćać', njebudže nam dziwno, hdyž wohladamy, zo móže 'žec' tež 'řezanje (syćenje)' poznamjenjeć: mjenujcy němske 'sicheln'. Přenja wosoba přítomneho časa je (žínú, ženú) žnu (ich sichele). Wot tehole praesenta su ludžo započeli takle tworić: Žnjeć (infinitiv), part. žnjał (za porjadne žał), přižnjeć, přižnjewać, přižněwać, přižniwać (haj tež přižnywać), za 'přižeć, přižinać'. — Wot słowjesa 'žn-u, žec' wutwori so feminaliski wěcnik žen', wot kotrehož mamy lokativ wóžni, wot kotrehož pak so hewak w Hornych Łužicach jeno plural žně (ernte) nałožuje: gen. žnjow, dat. žnjam, soci. žnjemi, bok. na žnjach abo wožnjoch. Z tehole wěcnika nasta słowjeso žnjeć (ernten), žnjeju, žnjał, žnjaty: na př. štož čłowjek syje, to budže wón tež žnjeć. Syjer a žnječk, säemann und schnitter, Jeremije 50, 16.

§ 3. 3. Mójz. 13, 48 stejitaj tkalskej wurazaj postawa a wutk, něm. werft — eintracht, d. ł. postawa — ponosowanje, pól. osnowa — watek, čě. osnowa — útek.

1. Tkanje so tak čini, zo tkalc najprjedy po dołhosći niće na krosna (webstuhl) nawije (naćeňnje, aufbäumt), a zo potom so čołmik (schiffchen) mjeta (so přěčne niće z pomocu čołmika přecáhnu), při čimž so wot přěnišich jena po druhej pozběhnje. Tamo nawijene abo postajene tkanje mjenuje so postawa (aufzug, werfte), přěcnemu niću pak rěka so wutk (einschlag, aufschlag, eintracht).

2. Wutk mjenowaše so hižo zastarsku tež ponosa: Delnjołužičan ma hišće džens ponos — ponosk — ponosowanje. Němc praji 'eintrag, eintracht'. Kaž naš imperativ ponjes (bringe her) nas wučí, a kaž tež ze staroboharskeje narěče widźimy, je zastarske słowjeso 'ponjesti — ponositi' było, kiž něhdže tak wjele rěkaše kaž sem njesé (hertragen, herbringen), nutř njesé (herein tragen, herein bringen), sem sčinić abo nutř sčinić (herthun, herein thun), nutř stajíc abo zastajíc (herein stellen, einsetzen), abo tež kaž 'hromadu njesé, hromadu sčinić (zusammen tragen, zusammen thun) zjednoćić (vereinigen)'. Ponos poznamjenja po tajkim 'zastawk (einsatz, einfügung)' abo 'hromadusčinjnje, zjednoćenje': z čehož widźimy, zo ponos a wutk so po wěcy njerozdźělataj. K wujasnjenju słowa pak njech so hišće dwoje přistaji. 1. My bychmy zrozymliwe słowjeso słyšeli, hdy by něchtó n. př. tule sadu prajił: to džěło jemu wjele pjenjez ponoša — ponošuje (eintragen, einbringen). 2. Staroboharske słowjeso 'ponositi' rěka bjez druhim tež tak wjele kaž 'hromadu zwić, zawić (verwickeln, zadžěwać (hindern))'.

3. Podobne němske komposita su: eintrag abo w bibliji eintracht, einschlag, einschuss (kotrež posledniše so tež jednorje 'schuss' mjenuje. Postawa pak rěka Němcam aufzug, zettel, kette, werfte. Tónle posledni wuraz zwisuje ze słowjesom 'werfen (hinwerfen)', kaž naša 'postawa' ze słowjesom 'postajíc = postawić'.

§ 4. 3. Mójz. 15, 2: Hdyž muž na swojim ćele ćeće, tón je nječisty; ćě. když by muž trpěl tok semene z těla swého, nečistý bude; dš. gaž jaden mužski na swojom šele to sacanje ma, ten samy jo njecysty; p. muž, který by cierpiał plynienie nasienia z ciała swego, nieczysty jest; něm. wenn ein mann einen fluss hat atd.

Ćeče. 1. Korjeń tjak- (sankr. tač- = hić, khodzić) abo tek- poznamjenja něhdže tak wjele kaž sylnje bžeć, něm. fließen, rinnen, triefen.

2. a) W hornjołužiskej narěči je twórba tek- so na ćek- přewobroćiła, a 'ćek-u' časuje so kaž 'pjek-u': praes. 1. ćek-u, 2. ćečeš atd. Pola nas je to słowjeso zastarjene hač na 3. wosobu ćeče a ćeku a na infinitiv ćec: n. př. sudobje ćeče, das gefäss läuft, běži; ćěto ćeče, die leiche läuft aus; wolij . . . dele ćeče na brodu, fließt herab in den bart, Ps. 133, 2; mróćele ćeku, die wolken fließen, Hijoba 36, 28; hórki budža z mlokom ćec, Joel 3, 18 (resp. 3, 23), die hügel werden mit milch fließen.

b) Wot samsneho korjenja ćek- pokhadža słowjeso ćeknyć, entlaufen, entfliehen, entrinnen, — ćěkać, fliehen, zu entrinnen suchen. W Delanach praji so běhnyć (ze słyšomym *h*), entlaufen, a ćěrjeć, laufen, rennen: n. př. hólc jo běhnył, hólc ćěri.

c) Sem słuša tež w Delanach trjebane participialiske adjektivo*) wzěkły abo, kaž so wšědnje wurjeknje, séekły, a, e (entlaufen), toll; d.-ł. wzćakły abo sćakły, toll, p. wzćiekły, č. wzteklý, toll (wokoło Budyšina praji so 'skaženy pos'); substantiv wzěkłosć, sćakłosć, tollheit, tollsein, wzćeklina, wzćaklina, tollheit, raserei.

d) Wot korjenja 'ćek-' pokhadža tež słowjeso začeknyć — začekać — začekować, auflaufen, schwellen; začeklina, geschwulst.

3. Delnjołužiske twórby słowjesa 'ćec', kotrež so hišće na-ložuja, su inf. śac (triefen), wosoba śaco (n. př. sudk śaco, das fässchen läuft), subs. śacenje (das triefen, ćečenje). Pódlu teho ma Delnjołužičan poľnu iterativnu twórbu śacaś, kotraž po staroboharsku tćcati rěkaše; a subst. śacanje (der fluss, jako khorosć).

4. Někotre słowjanske narěče znaja substantiv tok (fluss, flüssigkeit) a potok (bach).

*) 'Novum aratrum' abo 'réov (newon) ἄροισον' rěka po starej słowjanšćinje noworadło, a 'evangelion, evangelium' je staroboharšćina na ewangelije přewobroćiła, štož by po našej serbšćinje 'ewangelijo' klinčało. Tak naša zastarska rěč nam prikazuje, zo dyrbymy tež my lačanskim słowam, nohcemy-li je lačanske na -um wostajić, na '-um' so na '-o' wukónčec dawać: n. př. perfekto (= perfectum), adjektivo, participio.

5. Naše słowjeso točić wotpowjeda němskemu 'laufen machen, fließen lassen, verzapfen (piwo, bier)'; drehen, schleifen (nóż, messer); tóčnik, gedrehter schleifstein (brus = wetzstein).

§ 5. 3. Mójz. 23, 14: A njedyrbiće žaneho noweho khlěba, ani praženeho, ani noweje ržě prjedy jěsě . . . D.-ł.ski přeložk ma 'žyto', pólski 'nowego zboža' (t. j. žita), čě. 'zrní wymnutého (rozdrjebjeného zorna)', něm. 'korn'. Ze snječitej ržu, mit brandkorn, Amosa 4, 9; satk za rož předać, spreu für korn verkaufen, 8, 6.

Ržě. 1. Słowo 'rož (roggen, korn)' trjeba so jenož jako nominativ a akkusativ, a to jenož wokoło Budyšina a Lubija. Hewak praji so rožka (deminutiv) abo žito. Žito rěkaže něhdy 'žiwito — žiwto (nahrungsmittel: žiwic, nähren)'; wuraz 'rož' je tosamotny z němskim 'roggen'.

2. Słowo 'rož' je w běhu časow tele překhody přejšlo: Ragi — raži — reži — rěži (staroserbscy) — riži (staroboharscy) — roži — rož.

3. Wot zastarskeho nominativa 'rěži' wutworichu so genitiv rěžě (z akcentom na poslednej: přetož stara serbsčina njeměješe zynka z nuznotu přědku, kaž to nětko je), dat. a lok. rěži, soci. rěžú, adjektivo režány, abo po wustorčenju tak mjenowaneho pohlědnika 'ě': gen. (rže) ržě (dla jenosylbnosće přir. žně, na dně), dat. lok. rži, s. ržu adj. ržany (vulgo žrany: žrana muka, roggemehl): n. př. wote ržě, ke rži, we rži, ze ržu, — za čož pak so nětko wot rožki (žita) k rožcy (k žitu), w rožcy (žiče), z rožku (ze žitom) rjeknje.

4. Tudy pohladajmy tež na bibliske słowo rot (mund), kotrež druhy 'rt' pisane — we wšědnym žiwjenju ert abo hort klinči. Twórba 'rot' so jenož jako nominativ a akkusativ trjeba. Wot zastarskeho polvokaliskeho 'rět' pokhadžuju tele, druhy hišće naložowane twórby: Do rta, ze rta, ze rtom, we rée; subst. dórtek (mundbissen), dórčik.

§ 6. 3. Mójz. 25, 16: Kupju powysić — kupju pomjeńšić, den kauf steigern — den kauf ringern. Twórba 'kup-ja' z přiwješku 'ja' za kup, kiž je něhdy 'kup-ji — kupi' rěkała, je wurjadna. D. ł. kup (masc.) a kup (fem.), p. kupno, č. płaceni (płaćenje).

§ 7. 3. Mójzasa 26, 36: Khrosóace lisée, rauschendes blatt (laub), wot zastarjeného słowjesa so khrosócié, rauschen, rascheln, rasseln, knastern, Hesekiela 37, 7. D. ł. šwarkotaty list (šwóróceé), p. chrzest listu, č. chřest listu (wětrem) chřesticího. Z česko-pólskeje twórby so póznawa, zo je tamo słowjeso něhdy pola nas 'chrjestiti — chrjostiti — khrjosócié' rěkało.

§ 8. 3. Mójzasa 5, 15: Wopor womjetowanja, něm. rügeopfer, wot słowjesa womjetowaé abo wumjetowaé, vorwerfen (někomu něšto), rügen. D. ł. hopor zjawjenja, p. ofiara śniedna pamiętna (wopor jědźny pomjatny), č. obět suchá památná.

§ 9. 4. Mójz. 11, 5: Bor (rostlina), kolbenhirse, schwaden, lauch, zillich; d.-ł. salat, p. łuczek, č. por (allium porum lauch, porrer, spaltwurzel). Druhe słowo je bór, gen. bora (identiske z němskim 'föhre'), khójna čorny lěs.

§ 10. 4. Mójzasa 11, 8: Tołkač, m. mörser, abo tołkawa wot słowjesa tołk-u (ich stampfe), tołkam. D.-ł. trějałka, abo trějałko, wot słowjesa trěš (wischen, reiben); č. moždíř, p. moždzierz. Přir. stary, w katholskich knihach trjebany wuraz rozetrjenosé, zerknirrschung.

§ 11. 5. Mójz. 8, 9: Změšk, erz, rěkaše něhdy 'z-mjedz-k', wot předložki 'z' a wěcnika mjedz, fem., kiž je po korjenju tosamotny z grichiskim μέτ-αλλον. Čě. měd, p. miedz; d.-ł. droga bryła (eisenstein, eisenerde; přir. łac. ferr-um). — Adjektiviske twórby wot feminina 'mjedz' su pola nas tele: Mjedžiny (des erzes), mjedžny (erz-), mjedžany (ehern): mjedžanica abo po nětčišim wurjekowanju mjedžeńca (eherne schale, überhaupt becken), złota mjedžeńca, goldene schale, Zjewjenje Jana 5, 8.

Připis. Cyle druhi wuraz je naš słowjesny wěcnik změšk (t. j. změš-enje): zusammenmischung, vermengung, wirrwarr, volksauflauf.

§ 12. 5. Mójzasa 14, 12: Jerop, habicht, dyrbi jetrob rěkaé (tehodla njeje w słowniku); to poznawamy z d.-ł.skeho jastřeb abo jatřeb, jestřeb abo jetřeb (habicht), p. jastrząb, č. jestřáb. Z woprědka bě ptakowe mjeno to: Jastrů jam bij, t. j. spēšny jamař = jimař, bijeř (přir. stösser: stossen; přir. tež čě. jastřiti = wótrje widžeé); w českim přeložku našeho městna steji

noh (greif), w pólskim gryf (gryphus). — Sem słuša tež naše wjesne mjeno Jatřob (čit. Jatsob; kotrež by pońje 'jatřobi syd (habichtsitz)' rěkało.

§ 13. Josuy 2, 7 so čita: hač k brjodu, bis an die furt; a w knihach Sudnikow 3, 28 steji: Jórdanske brjody, něm. die furt am Jordan. Brjód je wopačna twórba za bród (kiž je identiske z němskim 'furt'), č. brod, p. bród (město Brody, plur.); we wodže brodzić, waten. — Cyle druhe słowo je brjód, der schwär; to rěka poprawom 'wrjód', č. wřed, p. wrzód.

§ 14. Sudnikow 3, 15 steji: Tón bě koršniwy, der war links. Słowo korch poznamjenja lěwu ruku, abo tež teho, kiž lěwu ruku město praweje nałožuje (linkhand): a koršniwy je potajkim tón, kotryž so jako 'korch' wopokazuje. 'Korch' pak je z adjektiva 'koriwy (curvus) = křiwy' takle nastalo: Koriwoch — koriweh — korich — korch (křiwa wěc, něšto njelepe, něchtó njelepy). — D.-ř.scy: Ten běšo lěwy; č. muže ruku prawou nevládnoucího, p. męža ręką prawą nięwładającego.

Připis. 'Lěni, lěwy, link' wotpočuje na korjenju lěg- (lěhać, liegen)'.
10005

§ 15. Sudnikow 6, 19 a Jesaje 65, 4: Polonka, brühe, rěkaše něhdy 'polijanka — polanka' wot słowjesa 'polijec = poliwać'; wot poslednišeho mamy wuraz poliwna, suppe. D.-ř. polewanje, p. polewna, č. poliwna.

§ 16. Sudnikow 8, 21: Zaponc, spange. 'Za-pon-c' pokazuje nas na stare słowjeso 'za-pjen-ti', kotrež nětko 'zapjeć' rěka, a wot kotrehož mamy iterativnu, resp. durativnu twórbu za-pin-ać (zuhefteln, zuknöpfen atd.); přir. § 94. Podobny wuraz je woponc (wo-pjen-ti, wopjeć, umspannen). Z jednoreho korjenja 'pjen' pokhadža pjedź, f. die spanne, п-ж-ь, č. píd, p. piędź, d.-ř. Hesekiela 43, 13: pjedzić, spannen (mit der spanne), přepjedzić, überspannen, umspannen, Jesaje 48, 13. — D.-ř.ski přeložk našeho městna ma huwjezki, č. halže (halsband, kragen), p. klenoty.

§ 17. W 1. Samuelowych 1, 6 steji přećiwnica (něm. ihre widerwärtige) jako feminino powšitkomneho wuraza přećiwnik, gegner, widersacher, wot adjektiva přećiwny, widrig, widerwärtig, a to zaso pokhadža wot předložki přećiwo, gegen,

entgegen; n. př.: přećiwo prawu, gegen das recht, dem rechte entgegen. Napřećiwo, entgegen, gegenüber; n. př. někomu napřećiwo hić (entgegen gehen), někomu napřećiwo bydlić (gegenüber wohnen). Pódlá twórby 'napřećiwo' běše něhdy tež twórba 'naprjeti-je — naprjetijo — napřećo', wot kotrejež poslednišeje mamy 1. adjektivo napřećny, gegenüber befindlich, gegenüber stehend, und entgegengesetzt [napřećnota, gegensatz], a potom 2. adverbialiski wuraz 'z napřeća, gegenüber' (n. př. so z napřeća někoho stupić, sich einem gegenüber hinstellen), kaž 3. adjektivo znapřećny z adverbium znapřećnje, gegenseitig: n. př. so znapřećnje podpjerać (sich gegenseitig unterstützen).

§ 18. W 3. Sam. 17, 28 čitamy: Pšenicu, ječmjěń, muku, pražene kłosy, bobr, sok, krupy. Bobr, w němskim přeložku bohnen, je wurjadna twórba (abo čišćeřski zmylk za bob abo boby, Red.) za bob (bohne, faba), kotrež so w Delanach a w Delnych Łužicach z wjetša kolektiwiscy (die bohnen) nałožuje, runje kaž je tudy w našim texće słowo 'sok' kolektiwiscy trjebane (něm. linsen). Słowjanski wuraz bobr, d.-ř. bobř poznamjenja hewak tak wjele kaž 'biber, ľac. fiber*'). — D.-ř.ski a čěski přeložk poskića 'bob', p. 'boby'.

§ 19. W 2. Samuela 24, 22: Čehniwy grat, něm. geschirr, d.-ř. wolecy řěd, č. příprawy wolům, p. jarzma wolów. Słowo 'čehniwy' so w Delanach hišće znaje: n. př. čehniwy wol.

§ 20. W 1. Kralow 6, 31 steji: Dwoje durje z wudwjernami na pjeć hranjow, něm. zwo thüren mit fünfeckigten pfosten, d.-ř. žurja ze slupami na pěš rogi, p. odrzwi były na piěć grani, č. podwoje s weřejemi byly pětihránné. Naše zastarjene słowo hrań, f., wotpowjeda němskemu 'kante', za což so nětko rózka praji, d.-ř. rog.

§ 21. W 1. knihach Khronikow 4, 23: Hornyčerjo . . . bydlachu we šěćpnicach a zahrodach, něm. töpfer . . . wohnten unter pflanzen und zäunen, d.-ř. bydlachu we hobzacynjonych gumnach (t. j. we wobzačinjenych zahrodach), č. obywatelé w štěpnicach a ohradách, p. mieszkali w sadziech i między płoty. Słowo

*) Pola nas so praji: cyła 'bobrija (eine ganze biberfamilie)' = cyły retomaz, cyły rynek (eine ganze reihe, masse).

'ščěpnica' je z českeje biblije do našeho serbskeho přeložka přijate; wono pokhadža wot słowjesa 'ščěp-ié (pfropfen)', a ščěpnica je tak wjele kaž plahowafnja štomow (baumschule), štomowa zahroda, pólscy 'sad' mjenowana.

§ 22. 1. Khronikow 12, 17 (resp. 11, 17): Davit bu chcywoćiwy, něm. David ward lüstern (durstig), d.-ř. Dabit bu kšěty, č. zechtělo se Dawidowi (wody), p. pragnał Dawid. Chcywoćiwy (= chcyćiwy, von wollen erfüllt, begehrlieh, lüstern) pokhadža wot słowjesa chcy-é abo wjele wjac wot zastarjeneho substantiva chcy-w-ota (begehrt, lust, appetit, sucht). Kšě-ty, po našej nárěči chcy-ty, njeje jeno passiviske participio (gewollt, erwünscht, appetitlich), ale steji tež za aktiviske participio kšě-ji-ty (wollend, begehrend, begehrlieh, lüstern); přir. naš h.-ř.ski wuraz 'šita jehla (nähnel)' = šijita jehla přir. tež: Mi chce so jěsé, pić, spać, d.-ř. mě se choć jěsé, piš, spaš, ich habe das verlangen zu essen, zu trinken, zu schlafen (mich hungert, dürstet, schläfert). Česke 'zechtělo se' wotpowjeda našemu 'zechcyło so, zechce so'.

§ 23. 1. Khronikow 29, 15 (resp. 28, 15): Złote swěćeńki (swěčniki) a złote kružele, něm. goldene leuchter und goldene lampen, d.-ř. złošane swěčniki a złošane lampy, č. swičny zlaté a lampy zlaté, p. świeczniki złote i lampy złote. Delanske a d.-ř.ske słowo kružel m. pokhadža wot zastarjeneho wěcnika 'krug — kruh (koło, kulojćina, kreis)' a poznamjenja potajkim někajku kulojtu wěc, kulojte sudobje atd., tudy 'lampu'; hewak wotpowjeda kružel abo kružele wosebje němskemu 'kreisel, wockenstock, oberwockenstock'. Wolijowa lampa pak mjenuje so w Delanach tež krazawa abo kruzawa, a to wot wěcnika kraz, kiž sydnjeny wolij (ölbodensatz) poznamjenja. Přir. § 58.

§ 24. Esry 2, 69 so čita: Hriwna złoteho, něm. gülden, d.-ř. cerwjeny złoty, č. drachma, p. lót złota; 2. Makkabejskich 10, 20: Dobre hriwny, gülden. Hri-wna je etymologiscej tak wjele kaž geld (ein geldstück), pjenjez. Pola nas je so, kaž za mlode lěta wot swojeho nana slyšach, 'w prjedawšich časach po Zholarskich hriwnach (nach Görlitzer mark)' ličilo. 'Čerwjeny złoty' pola nas = dukat.

§ 25. Esry 6, 11: Kotryž čłowjek te słowa přewobroći, wot teho khěže dyrbiće hrjadu wzać, a horje stajíc, a jeho na nju wobjesyć; a jeho khěža dyrbi tehodla na ruwački data być; něm. sein haus soll dem gericht verfallen sein; d.-ř. jogo wjaža dej (dyrbi) byś k sralni hugotowana; č. dům jeho at jest záchodem; p. dom jeho aby był gnojewiskiem. Słowa 'sralnja (srać), záchod (wotkhad), gnojewisko' (tež Daniela 2, 5), kiž hebrejskemu 'njerjad, hnój' najbliže steja, su lóhko zrozymliwe; zo pak bychmy móć zastarjeného wuraza ruwački poznali, pohladajmy najprjedy na podobne twórby słowjesa žwać.

1. Žwać (kauen) wotpočuje na korjenju ž ŭ w-, kotryž je tosámotny ze staroněmskim 'kiuw-an = kauen', a kotryž je z džěla na ž ĭ w- zeslabjeny. Z pomocu počneho zynka a, kotryž po swojej přirodze počnotu (traće činjenja) wučišćuje, wutwori so infinitiv 'ЖѢК-А-ТИ ž ĭ w-á-ti (z akcentom na druhej sylbje) — žwati — žwaći, žwać', a starobohájska přitomnosć ЖѢК; z korjenja ž ŭ w- pak wurosće přitomnosć 'žuw-ju — žuju', kotruž tež we starobohájskim ЖОУК widžimy. W Delanach nałožuje so 'žuwać, žuwam' z iterativiskim napohladom twórby.

2. a) Bleć (speien, vomere) pokhadža z korjenja bl ŭ — bl ĭ -: infin. 'БЛѢК-А-ТИ bl ĭ w-á-ti — blwaći — blwać — blać — bleć'; přitomnosć 'bl ŭ w-ju — bluju, БЛЮК'. W Delanach praji so 'bluwać, bluwam', a tež stbłhšćina podawa nam pódlansku twórbu БЛЮВАТИ, БЛЮВАК.

b) Pleć a pluwać (spucken) je na to samsne wašnje nastalo.

3. a) Zastarjene słowjeso rwać (raufen, sausen) wotpočuje na korjenju r ŭ w-, kiž je tosámotny z němskim 'rauf-en', a kotryž je z džěla na r ĭ w- zeslabjeny: Infin. 'r ŭ w-á-ti abo r ĭ w-á-ti, rwać'; praes. 'r ĭ w-ú abo r ŭ w-ju — ruju'; pódlanska twórba 'ruwać, riwać, -wam'.

b) Wot přěnišich twórbow je so jenož imperfekto rujach (ich raufte) zdžeržalo, wot poslednišich jeno substantivo ruwački we wurazu 'na ruwački' abo 'ná rwački'.

c) Imperfekto rujach steji pola Nehemije 13, 25 (nabich někotrych mužow a rujach jich), kaž pola Hijoba 1, 20 (Hijob ruješě włosy ze swojeje hlowy), a pola Jesaje 50, 6 (Ja podach moje lica tym, kiž mje rujachu), praeteritaliski aorist rwaše

steji pola Esthery 3, 2 (rwaše swoje włosy). W d.-l.skim přeložku čita zo tudy 'ryjašo — ryjachu'. — Pola Wojerec so słyši: Sebi zub wurýé dać, sich einen zahn ausziehen lassen (t. j. sebi zub wurwać dać).

d) Wuraz ruwački čita so jeno na našim městnje, pola Esry 6, 11. To słowo poznamjenja něhdže to same, štož torhanje, čahanje, časte naložowanje, kóncowanje abo cychnowanje přez časte trjebanje atd., geraufe, gezerre, geziehe, öfteres anwenden, abnutzen durch gebrauch, ruiniren, die rapuse. Tu a tam so pola nas praji: Na ruwački dać, ná rwački dać, sadžeć, in die rapuse geben. Hdyž je přeložer našeho městna pisał: 'Jeho khěža dyrbi na ruwački data býć', je z tym tole wučišćał: Jeho dom dyrbi so roztorhać, zaničić, sein haus soll der vernichtung anheimfallen.

e) Mužakowske a Delnjołužiske słowo ropa (die falte) je takle nastalo: Rūwopa — rīwopa — rwopa — ropa. Ropise, zusammenschumpfen.

f) Słowjeso rīw-ú je, kaž nam starobohafske substantivo rīw-enije (wada, streit) něhdy tež wadženje abo wurěčowanje (streiten, zanken) poznamjenjało: štož so lóhko zrozumi, hdyž na to pomysliš, zo so při zwadže abo wurěčowanju husto na ruwanje (riwanje) abo torhanje (raufen) dadža.

4. Słowjanski rěčespyt znaje pódma jednorych abo počnych vokalow tež dwaj počvokalaj (halbvokale), 'ǎ ů, ǎ ĭ', kotrymajž so druhdy 'jer — jerčik' praji, a kotražž mataj so hišće krótsjo wurjekować, nježli jednory hlósnik 'u'. Počvokal 'ǎ (ĭ)' widžachmy horjeka na słowjesnych korjenjach žǎw (žĭw), blǎw, rūw. Tónle počvokal je so tam, kaž smy tež sobu wohladali, na jednory abo počny hlósnik 'u' zesylnił. To so tedy sta, hdyž tak mjenowana posicija zastupi, t. r. hdyž na počvokal dwaj kónsonantaj scěhowaštaj; a tónle zesylnjeny abo počny vokal so tež potom zdžerža, hdyž bě lóžšeho wurjeknjenja dla přeni teju kónsonantow so wutłóčił: n. př. žǎw-ju — žuw-ju — žu-ju. Rěč poča nětko twórbu žu- za słowjesny korjen brać: a tak wutwori so n. př. iterativo žu-wać, kaž bluwać БЛУВАТИ, pluwać, ruwać; stjǎw-, stĭw-: šewać (hetzen) — šeuju — šeuwać.

§ 26. Pola Nehemije 13, 15, a pola Jeremije 6, 9 steji słowo kita, traube; teho runja we Zjewjenju Jana 14, 18. 'K'it-a je tak wjele kaž 'kit-i' abo po nětčišim wuprajenju kié. Přir. demin. kit-ka. Přir. § 113, 2.

§ 27. Hijoba 7, 6: Tkalcowy člónk, něm. weberspule, d.-l. tkalcowy cónk, p. czólnek tkacki, č. člunek (tkadlce). Z wjetša praji so čołmik (schiffchen, weberschiffchen). Člón (č. člun) = čolm, kahn.

§ 28. Hijoba 17, 3: Hdy by cheył runje za mnje ruki stajíc, štó chce za mnje rukować? Něm. Ob du gleich einen bürgen für mich wolltest setzen; wer will für mich geloben? D.-l. Rownož ty kšěl rukarja za mnjo hustawíš, chtoga cheo za mnjo dobry byš? P. Staw mi, proszę, rękojmię za się: któż jest ten? niech mi na to da rękę. Č. Postaw mi prosím rukojmě za sebe: kdo jest ten? nechť mi na to ruky podá. Wěcnik ruki zwisuje, kaž słowjesa rukować ze znajomym słowom 'ruka (hand)'; ruki je tón, kiž na wěstotu ruku zawda (kaž tež tudy z pólskeho a českeho citata widžimy). Ruki rěkaše něhdy ruko-jim (rukjim, rukji), č. rukojem, p. rękojmia, stbłh. **успо-рѣхъ-никъ** sponsor, **рѣхо-итъ** *) manipulus; 'ruki' je potajkim, kaž kóždy widži, zestajeńka z wěcnika 'ruka' a ze słowjesneho korjenja 'jam- — jim- (jimać)'. Słowo ruki so njesklonjuje. Nominativ ruki steji w lisće na Hebrejskich 7, 22: Wjele lěpšeho zakonja ruki. Horjeka w našim citaće mamy akkusativ: ruki stajíc (event. ruki stajéc). Zestajeńka 'ruko-jim' runa so němskej zestajeńcy 'hand-habe (ansa)'. Jako člowjek je 'rukojim' abo 'ruki' tón, kotrehož móžemy so dđeržeć (an den wir uns halten können). Přir. Přisłowow 6, 1: Sy-li ruki za twojeho bližšeho a sy-li swoju ruku pola cuzeho zastajił, dha sy zwjazany z teju rěču swojeho erta; a 20, 16: Wzmi temu jeho drastu, kiž za drugeho ruki je, a wotázaj jeho.

§ 29. Hijoba 18, 8: Wón budže ze swojimaj nohomaj zahnaty do lečwa, něm. in stricke gebracht, d.-l. do paslow, p. w sieci, č. do sći. a) Lečwo (něhdy 'lak-ji-wo lačiwo') poka-

*) W Delanach trjeba so identiske słowo rukować (vulgo 'rukwać'), m. der für die rechte hand bestimmte griff an der sense.

zuje nas na słowjeso lac (praes. 1. lak-u, 2. lečeš), [lenken, biegen:] aufstellen (pasle, falle), schlingen legen pp.; nachstellen (Jap. skutki 20, 19): přir. č. léč (honiwařska syé, jänergarn, cassis). Naša hornjořužiska serbsčina ma troji infinitiv, kiž so 'lac' wurjekuje:

1. Lac, lasé, něhdy lak-ti, praes. lak-u, wo kotrymž słowjesu smy runje powjedali, a kotrež stbłhscy takle rěka: **лак-ти**, **лак-ж** 'zhibuju'; d.-ř. lec, po-lec-yš, polecaš, aufstellen;

2. Lac, t. j. lag-ti abo lah-ti nětko lah-nyé, hecken, 1. praes. lah-u jenož we zestajeńcy wu-lac (Hijoba 39, 17), hecken, werfen, ausbrüten, 1. wosoba wulahu (Hijoba 39, 4); particip. wuležene zwěrjata, geborene thiere, Mudrosće 19, 10; p. lac (**лак-ж**): přir. lěg-a-ti, lěh-a-é;

3. Wlac abo wlec (vulgo 'lac, lec'), schleppen, ziehen, praes. 1. wlak-u, 2. wlečeš, stbłhscy **влэк-шти**, **влэк-ж**; kompp. nawlec einziehen, einfädeln, nawoblec (= nawobwlec), überziehen (bett), slec (= swlec), ausziehen (kleid): delanscy se woblesé, sich anziehen, se zeblesé, sich ausziehen = so woblec, so slec.

b) Pasle rěkachu něhdy 'pad-le' a maju swoje mjeno wot pad-anja, kaž němske falle wot 'fallen'.

§ 30. a) Hijoba 20, 24: Wocelowy třěł (čit. tsył), der eherne bogen, d.-ř. kuporowy samostřel, č. lučisté oceliwé, p. łuk hartowny. Třěł (schuss, schiesser) a samotřel (selbstschiesser) wujasnja so nam přez słowjeso 'třěl-eč — střel-aš' (schiessen). W Zrudnym Khěrlušu Jeremije 2, 4 so čita: Třěł napječ, den bogen spannen. Łuk rěka pola nas wob-łuk (bogen). Wocel (stahl) — w našim hornym kraju wocel (semitiscy 'barsel') — ma swoje mjeno najskerje wot wo-cel-enja abo wocynjenja (ganz machen = härten). Přir. § 103 (wołoj).

b) Hijoba 29, 20: Třělc (čit. tsyle), něm. bogen so wot horjeka (a) zapisaneho wuraza 'třěł' jeno přez podlějšenu twórbu a přez lóžšu zrozymliwosć rozdžěla. Husćišo pak je słowo třělc, runjež tež počina so zastarječ, we tej mysli nałożene, zo tak wjele rěka kaž 'třěleř (čit. tsěleř abo tsyleř, Schütze)': Jap. skutkow 23, 23 a husćišo. (Třělerjo: 1. Mójz. 21, 21, Sudn. 5, 11, 1. Samuela 31, 3.)

§ 31. Hijoba 30, 27: Moje črjewa wrja, něm. meine eingeweide sieden, d.-ř. moje crjewa se warje, č. wnitřnosti mé zewřely, p. wnětržności moje wez-wrzały. Wrja je 3. pluraliska wosoba přitomnosće wot zastarjeneho słowjesa wr-je-é, III., sieden, brausen, wallen, kochen, sich drehen (praes. wrju), č. wříti, p. wrzeć; pola Jeremije 1, 13 steji wrjacy hornyk, siederer topf. Wot teho samsneho korjenja je twórba warić (kochen). Wnitřnosti, wnětržności = znutřkownosće, eingeweide; tele poslednje tři wurazy pokhadžeju wot korjenja jam (§ 3) abo jim, abo wjele wjac wot substantiva jam-ter-o abo jim-ter-o (die fassung, einfassung, das innere).

§ 32. a) Hijoba 38, 31: Móžeš ty čecerancowe zwjazki hromadu zwjazać? abo kosow zwjazki rozwjazać? Něm. Kannst du die bande der sieben sterne zusammenbinden? oder das band des orion auflösen? D.-ř. Můžoš ty wězby babow gromadu zwězas? abo wězbu Oriona rozwězas?

1. Znamjo Oriona wobsteji ze štyrjoch hłownych hwězdow, kotrež so za ramjeni (schultern) a za stopje (füsse) hoberskeho muža Oriona bjeru, kotryž je z pasom (gürtel) a z třomi mječemi wuhotowany. Naši słowjanscy wótecoju su naspomnjene štyri hwězdy jednorje za hwězdy wobhladowali a je po jich štworakej ličbje poznamjenjeli jako 'četwjeran-o znamjě (čtetworane znamjo, čtetworane znamjo = štworake znamjo, vierfältiges bild)'; a to 'čtetwjerane' znamjo bu tež jednorje takle mjenowane: Četwjeran-ic-i (móhř-rjec 'štworak viergebilde') — čtetwjeranic — čtetwjeranc — čeceranc.

2. Kosy, coma Berenices, poznamjenichu so wot słowjesneho korjenja kach- abo kas- (so jasnić, so blyšćić, glänzen).

3. Bawy, vulgo 'baby' su plejady. Ba-wa je tak wjele kaž swěćawka (leuchtstern), wot słowjesa so ba-é, kotrež w Delanach tak wjele kaž 'so žehlić' poznamjenja.

b) Hijoba 38, 32: Móžeš ty zerničku wuwjesé we jeje času? N. Kannst du den morgenstern hervorbringen zu seiner zeit? D.-ř. Můžoš ty jutřnicu na přědk spóras k swojomu času? Č. Můžeshi wywoditi hwězdy polední w čas jistý? P. Izali wiedziesz gwiazdy południowe czasu swego? Zernička poznamjenja 1. ranišu hwězdu (morgenstern) a 2) widzeńčko we wóčku

(sehe, pupille, augenstern). Podobne słowo je pluraliski wuraz zerja, kiž blyšćenje abo zybojenje wučišćuje: Raniše zerja, morgenroth, wječorne zerja, abendroth. Wot někotrych trjeba so jako holče mjeno singulariska twórba Zera, t. j. Aurora. — Wobaj wurazaj, zerja kaž zernička, wotpočujetaj na zastarjenym słowjesu zír-ě-é abo źer-ěé abo zr-ě-é (praes. zír-u abo źer-u, kiž je tosámotne z grichiskim ὄρ-ά-ω (= ὄραω), a kiž tak wjele rěka kaž 1. widžeć, hladać, a 2. widžeć byé (zu sehen sein) so jasnić, so blyšćić. Zestajeńka teho słowjesa je delanske iterativne durativo wu-dźerać (glotzen) něhdy ‘wu-źer-a-ti’. — Zernička rěka tež jutrna hwězda (2. Pětra 1, 19, Zjew. Jana 22, 16), a jutnica (w staršich pismach) abo jutnička (za ‘jutrnica, jutnička’), d.-l. jutńnica, wot zastarjeneho słowa ‘jutro — jitra — witra (ranje, der morgen)’, kotrež je so hišće před krótkim časom wokoło Kamjeńca a Wojerec trjebało, a wot kotrehož mamy hišće adverbialisey nałożowany lokativ jutře abo witře (morgen, cras). Přir. § 93, 4a.

§ 33. Hijoba 39, 27 (resp. 39, 24): Hdyž hawt a ropot je, hrjebje wón (kón) zemju, něm. es zittert und tobet und scharret in die erde, d.-l. wón kopjo a parska a rubjo do zemje, č. S hřmotem a (s) hněwem kopá zemi p. z grzmotem i z gniewem kopie zemię. Twórba hawt (der lärm) je přez swoju krótkotu zajimawa; hewak praji so ‘hawtowanje’. Podobne słowo je hołk (lärm).

§ 34. Hijoba 40, 26, a Jesáje 19, 10: Wjerša něm. fischreuse, hälter, d.-l. šišćak, hałdaf (p. sadzawka, hälter). Wuraz wjerša pokhadža wot stareho słowjesa wr-ě-ti — wrěć, schliessen (1. wos. wr-u): za-wrěć — za-wrjeć (einschliessen), einsperren, za-wěr-ać. D.-l.ske šišćak wotpočuje na słowjesu šišćaš, drängen, čišćeć. H.-l.ski wuraz móhl so němscy přez ‘schluss, verschluss, einschluss’ wotedać, d.-l.ske přez ‘dränger (zusammendränger)’.

§ 35. Psalm 9, 16: Wjazli, versunken. Słowjeso wjaznyé (versinken im kothe) so w Delanach hišće trjeba. Wono steji tež Ps. 69, 3, a 2. Pětra 2, 20 (wjaznuli).

§ 36. Psalmow 11, 5 (resp. 11, 4): Powoka, augenlid, p. powieka, č. wičko, ma swoje mjeno wot wuraza wěk-o

(deckel)*). D.-l.ski přeložk na hob-wocy, augenbrauen, pola nas wob-wok-a.

§ 37. a) Psalmow 42, 8: Po-wodź (wod-a), f., wasserwoge, je pólske słowo: d.-l. po-wod-nica, č. wlnobití (wellenschlag, žolmobiće).

b) Psalmow 42, 8, 46, 4, a 69, 3. 17: Nawalnosć a nawalny, kaž nawal, pokhadža wot słowjesa so 'nawalić (sich anwälzen, andrängen), so nawalować (angewälzt kommen, einzudringen suchen)'. Nawal wotpowjeda němskemu 'andrang, ansturm, einfall (ins land)'; nawalnosć je 'die eigenschaft des andrängens, vordringens: etwas vordringendes, einstürmendes, fluth, aufwallung, leidenschaft'; nawalny, andrängend, eindringend, leidenschaftlich.

§ 38. Psalmow 69, 14 (resp. 69, 13): Worćiznach, in den zechen. Worćizna, die zeche, pokazuje na zastarske słowjeso wort-iti abo worćić, kotrež je po korjenju identiske z němskim 'be-wirth-en'. Tak wotpowjeda worćizna poprawom němskemu 'bewirthing'. Swoju worćiznu płaćić, zapłaćić, seine zeche zahlen, bezahlen.

§ 39. Psalmow 91, 3, a 124, 7: Kosyďlo ptačnika, strick des vogelstellers, p. sidlo, č. osidlo, d.-l. sěs (syć). Naše 'kosyďlo' a česke 'osidlo' je zestajeńka, kaž z pólskeho 'sidlo' widzimy, kotrež zaso ze słowom 'syć' hromadu pada. Wono pokhadža wot stareho słowjesa sěti-ti (ein netz machen), a je z pomocu přiwješki -ďlo so takle wutworilo: Sětidlo (netzvorrichtung, fallstrick) — sětdlo — sěďlo — p. sidlo — č. o-sidlo hł. ko-syďlo (vernetzungs-mittel). Štož předestajenu sylbu ko- nastupa, přir. pola nas tele twórby: Rjeblo — korejblo wróna — (kawróna) karóna (d.-l. karwona), ha-wron. Ja sebi myslu, zo je sylba ko něhdy předložka byla (kajkaž je sylba 'o' w českim 'osidlo'), a zo je to ta samsna předložka, kotraž hewak w historiskej słowjanšćinje **къ**, sŭ rěka (přir. řáč. con- — grich. *οὐν*). Dale přir. § 96 (koprik), § 98 (kwič), § 105 (kótwica).

§ 40. Psalmow 104, 16: Zo bychy drjewa teho Knjeza poľne mjezy staľe, něm. dass die bäume des Herrn voll saft

*) Abo steji twórba powoki za 'po-włok-i überzüge': přir. § 29, 3.

stehen. Słowo 'mjeza' we tejle mysli ('saft') dyrbjało so poprawom mjezha pisać, kaž nam delanska a d.-l.ska twórba mjezga (p. miazga) pokazuje; tola so tež wot Čechow míza trjeba*). Hišće starša twórba teho słowa bě mjad-ga abo mjed-ga, kotraž so nam přez ľaćanske słowjeso mađ-eo (mokry być) etymologiscy wujasni. — Při tej skladnosći pohladajmy sebi tež na słowo mozy (Hebrejskich 4, 12), mark, gehirn, delansecy mozgi, d.-l.scy morzgi, p. mozg (singul.), č. mozek. Tónle wuraz pokhadža wot słowjesu mag- (ver-mag) abo mog- (mog-u, možu): samsny rěkaše něhdy mag-ga-s abo mog-gũ-s, t. j. móc, za-moženje, kraft. Mozowe časće, markstücke, Hesekiela 24, 10.

§ 41. Psalmow 106, 23, a Lukaša 6, 49: Torh, der riss (torh-ać, reissen); přir. roz-torh abo (roz-torh-k) roztork, riss, roztorki (plur., Galatiskich 5, 20), zwiespalt, zwietřacht. Druzy pisaju roz-storki.

§ 42. Psalmow 106, 32: Woni čwilowachu Mójzasa khutnje, něm. sie zerplagten den Mose übel; a Tita 1, 13: Naswař jich khutnje, strafe sie scharf. Słowo khutny abo khótny (ernst, ernstlich, ernsthaft) pokhadža wot substantiva chut-i abo chot-i, kotrež etymologiscy tak wjele rěka kaž (cht-ětje) chcyće (das wollen, verlangen); khutny abo khótny je potajkim tón, kiž ma chuti (choti) abo chcyće, kiž chce, kiž woprawdže chce, kiž nježortuje. Khutnje čwilować wotpowjeda dha něm-skemu 'ernstlich plagen'. Khutnje prajić je 'ernstlich sagen'; a khutne woblićo poznamjenja 'ein ernstes gesicht'.

§ 43. Psalmow 106, 39: Kurwjachu ze swojmi činkami, č. činy swými, něm. mit ihrem thun, d.-l. ze svojim cynjenim, p. wynalzkami (wunamakanjemi) swemi. Z wjetša poznamjenja wuraz činki tak wjele kaž kuzľanje, zauberei, hexerei (činki přeć, über eine behexte stelle hinweggehen und so erkranken; wón ma činki, er ist behext). Jeremije 10, 9 a 15 so čita: Mudrych čink, der weisen werk, zawođzaty čink, ein verführerisches werk (t. r. zawjedowacy abo zawjedny čink).

§ 44. a) Psalmow 119, 119, Přisłowow 25, 4, Jesaje 1, 22 a 25: Trušć slěbora abo truški slěbora, něm. schaum des silbers,

*) 'Birkensaft' rěka pola nas brěčka, něhdy 'brězowicka' (č. březowice).

schlacken des silbers, č. truska, plur. trusky. Truska (kiž so mjenje derje 'truška — trušk' mjenuje) wotpowjeda němskemu 'abfall, abgang, schlacke'; korjeń wuraza je słowjeso tr-ě-é (reiben, zerbröckeln; praes. tr-u): přir. synowe truski, heu-abfälle*). D.-iski přeložk našeho městna podawa žaglina, p. zužel, kotrež woboje na 'žehl-enje' wróčno pokazuje. Twórba truski (schlacken, abfall) so w Šěrachowych 'Klučach cyrkwje' na 21. stronje 7 króć čita.

b) Pola Hesekiela 22, 18 steji sřlaw, slěborny sřlaw, něm. schlacken, silberschlacken. Sřlaw je sřlawjenje, das zusammenschwemmen, das aufgeschwemmte, der schlamm, der abfluss (přlawić, schwemmen, flössen: n. př. drjewo přlawić). Čě. truska, d.-ř. žagliny, p. zuželica.

§ 45. Psalmow 120, 4: Jako jachlowcowe wuhle, něm. wie feuer in wachholder, d.-ř. kaž hogen we jałowěcowych krjach, č. podobný . . . kulí jałowcowému, p. jako wegle jałowcowe. Za 'jachlowc' abo 'jałowc' praji so we wšědnym žiwjenju jaworc abo jawronc a tež jechibjefna (ejchibjefna) abo jechink.

1. Twórba 'jałowc' je so najprjedy na jawořc abo jawořc přesunyla, a potom je tež 'ř (l)' na 'r' přeskočiło: jaworc. Na to wašnje je so stało, zo jaworc (wachholder) tak klinči, kaž by jawor (breitblättriger ahorn) přičina tajkeho pomjenowanja był.

2. Přez te samsne přemjenowanja je d.-ř. twórba jałowjeńc so w řeči wyše Wojerec na jawronc přewobročiła.

3. Blizko wokoło Wojerec praji so jahworc (ze slyšomym h) = jachworc. Tež tale twórba je, kaž kóždy widzi, po tych samsnych pravidłach nastala.

§ 46. Přisřowa Salomonowe maju w napismje 19teho stawa wuraz kohenje hněwa, něm. mässigung des zornes. Słowjeso kojić wotpowjeda němskemu 'stillen, sänftigen, mässigen'; wono so nam zrozumliwe sěini, hdyž na zestajeńki pomyslimy: Po-koj (das ungestörtsein, ruhe, friede), pokojić (zu beruhigen suchen, trost gewähren), spokojić (befriedigen), spokojny (zufrieden); w někotrych słowjanskich narěčach poznamjenja 'pokoj' stwu, das

*) Cyle druhe słowo je tružk (wot słowjesa 'truh-ać'), das reibeisen, tružki, abfälle oder überbleibsel beim reiben.

zimmer. Zastarjeny wuraz kój wujasni so nam přez korjeńsku sylbu łaćanskeho qui-es a grichiskeho κει-μαι, kónj. κέ-ωμαι (za κεί-μαι, κεί-ωμαι).

§ 47. Přisłowow 20, 16: Wotéazaj jeho, něm. pfände ihn, d.-ř. nabjeť zastawjenje wot njogo, č. wezmi . . . základ jeho, p. weźmi zastawę jeho. Čazać je pfänden, wotéazać, wučazać, abpfänden, auspfänden. W ludowych pěsnjach slyši tež substantivo éaza, pfand. Čazu dać dyrbyeć, ein pfand geben müssen. ΤΑΖΑΤΗ sebi nadobyć (erwerben).

§ 48. Přisłowow 22, 1: Přeće je lépše hać slěboro a złoto, něm. gunst ist besser denn silber und gold, d.-ř. luby buš jo lépjej ako slobro a złoto, č. přizeň jest lepší než stříbro a zlato, p. przyjaźń jest lepsze niż srebro i zloto. Sanskritiski korjeň pri poznamjenja 'lubować'. Staroboharske słowjeso při-já-ti (z dativom) rěka něhdže tak wjele kaž 'so starać (za někoho)'; naše serbske słowjeso přeć (přeju, prať, praťy) wotpowjeda a) němskemu 'wünschen', kaž b) tež němskemu 'günstig sein (gönner sein), gewogen sein': n. př. a) někomu zbože přeć, jemand Glück wünschen, ja sebi přeju, zo by so to stało, ich wünsche mir (ich wünsche), dass dieses geschehen möge, přeće, das wünschen, najnaležniše přeće, der angelegentlichste Wunsch, nowolětne zbožo-přeća, glückwünsche zum neuen jahr; b) kral jemu přeje, der könig ist ihm gewogen, přeće, das günstigsein, die gunst, přejeť, der gönner, der gewogene (přejićel), přećel, freund, přećelnica, freundin, přećelstwo, freundschaft, verwandtschaft (z přećelstwa być, verwandt sein, blizke, daloke, krejne přećelstwo). Zestajeńka po-přeć (po-přeju) rěka 'gönnen = nicht missgönnen': n. př. ja jemu popřeju, zo so jemu derje wjedže, ich gönne es ihm, dass es ihm wohlgeht, wón jemu popřeješe, zo bě tajku škodu měť, er gönnte es ihm, dass er einen solchen schaden erlitten hatte, popřeće, das gönnen, njepopřeće, das nichtgönnen, die missgunst, njepopřećiwy, missgünstig. Wot zastarskeje twórby přijati wudžěła sebi naša delanska a delnojužiska rěč substantivo přijazeň (gen. přijaznje), gunst geneigtheit, gewogenheit, z adjektivom přijazny (za přijazeň-ny) abo přijazniwy, günstig, gewogen, freundlich, geneigt, willfährig, zuvorkommend, zuthulich, ge-

müthlich; -nosé, -wosé, zuthuliches, einschmeichelndes wesen, gemüthlichkeit u. s. w.; d.-ř. přijašel, freund, p. przyjaciel.

§ 49. Přisłowow 30, 31: Khort z dobrými ledźbami, n. ein wind von guten lenden, d.-ř. chart ze šykowanými nogami, p. koň na biedrach przepasany, č. přeapasany na bedržách (kňň) khort je zastarjeny wuraz za windhund (wind), windspiel; d.-ř. scy rjeknje so chart, p. tež chart, č. chrt. We wšědnym žiwjenju při spodźiwanju abo při lóhkim zamjerzanju praja: To by khort (das wäre der geier)! To khort wě (das weiss der geier, das weiss der guckuck)! Tež praji so: To by čert (das wäre der teufel)! To čert wě (das weiss der teufel)! a wohodnišo: To by čepł (das wäre der teutschel)! Do čepł wě (das weiss der teutschel)! Mi so zda, zo je 'čepł' a 'khort' eufemistiski wuraz za 'čert', podobnje kaž Francowzojo diantre město 'diable' trjebaju. — Ledźba, die lende; bjedro, die hüfte.

§ 50. Přisłowow 31, 25: Jeje pyšnosé je, zo je šwarna a swěrna, a budže so potom smjeć, něm. ihr schmuck ist, dass sie reinlich und fleissig ist, und wird hernach lachen, d.-ř. jeje pyšnosé jo, až jo řešna a spēšna, a wona se bužo potom smjaš, p. moc i przystojnosé jest odzieniem jěj; nie frasuje się o czasy przysze, č. síla a krása oděw její, nestará se o časy potomní; a Tita 2, 5: Zo bychu pócíwje, šwarne, dobre hospozy byte. Adjektivo šwarny wotpowjeda najprjedy němskemu 'sauber', kaž nam negativny wuraz nješwarny, 'unsauber, unrein, unreinlich' pokazuje, kiž so tež w moraliskim nastupanju nałožuje (unflätig); w Delanach pak zastupuje adjektivo šwarny naš hornokrajny wuraz rjany (něhdy rjadny), d.-ř. ředny (ordentlich, ordnungsgemäss, geordnet = schön. Adjektivo šwarny je po słowje něhdže tak wjele kaž 'harmoniski'; wono wutwori so wot zastarskeho zestajeneho substantiva 's-wara (zusammenschluss: vollendung, harmonie)'. Němske schön je schein-end (glänzend); přir. schneid-ig — schnöd-e.

§ 51. Jesaje 5, 7: Drěnica, něm. schinderei, pokhadža wot verbalneho substantiva drěn-je (das reissen, gereisse, gezerre, plagen; naša nětčiša řeč ma twórbu drějeńca, wot podlějšeneho substantiva drě-je-nje, runjež so woprawdže jenož

twórba drěnje nałožuje. (Infinitiv dr-ě-é ma pomocny hłósnič 'ě' zasunjeny; přítomnosć rěka dr-u a dr-ě-j-u).

§ 52. Jesaje 10, 16: Na jeho tučnych sušk poslać, něm. unter seine fetten die darre senden, d.-ř. na jogo sytych suchotu poslać, p. suchoty, č. wyzáblost (wot 'wyzabnouti, ausfrieren, 'mager werden': přir. wo-zebać). Słowo sušk, kotrež nas na 'suchi' a 'sušić' pokazuje, so w delanskej podrěči hišće džensa trjeba: n. př. hoľb ma sušk.

§ 53. Jesaje 28, 25: Syje ... dobru pšenicu ... a krupnik, něm. er säet ... weizen ... und spelt, d.-ř. špjeńc, p. orkisz, č. špalda. Krupnik ma swoje pomjenowanje wot słowa 'krupa (graupe): graupenkorn'; hewak poznamjenja 'krupnik' tež krupowy młyn (graupen-, grütmühle).

§ 54. Jesaje 29, 20: Směwcy, něm. spötter. Směwcej so hewak wusměwec rěka (Psalmow 1, 1) 'so někomu smjeć' wotpowjeda němskemu 'verlachen, verspotten'.

§ 55. Jesaje 44, 13: Ruteča, něm. röthelstein, d.-ř. cerwjena krida, č. hrudka (wot hruda, farberde), p. sznur farbowany. Roth, rut-ilus, ερουθ-ρος (ορουθαλκος), ruteča, hruda (č.), ruda (eisenstein, rothe erde), ryzy (něhdy 'rud-ji'; ryzy kón, rothfuchs, goldfuchs) su korjeńscy identiske wurazy. Přir. § 78.

§ 56. Jeremije 5, 16: Tyłowa, něm. der köcher, tež tyłowa (1. Mójz. 27, 3); č. toul, stbłh. tul-ů, d.-ř. střělařski měch, p. sajdak. Kaž φαρ-ετρα na φερ-ειν pokazuje, tak pokhadža τολ-τ jako 'nošak' wot indo-europejskeho słowjesneho korjenja tul-, kotryž je přez laćanske tul-i a přez grichiske τλ-ηραι (ε-τλ-ην, τλ-ας) nam lóhko zrozumliwy. Pola nas je so takle tworilo: Tul-jawa ('nošawa') — tyljawa — tyłowa — tyłowa. Při tej składnosći pohladajmy sebi sobu na pomjenowanja tych předmjetow, kotrež so do tyłowy tykaju (kładu). Kłok (pfeil) ma swoje mjeno wot kłó-ća; 'kłok' wotpowjeda potajkim němskemu 'stecher, durchbohrer'. Runje tak ma prok swoje poznamjenjenje wot pró-ća; 'prok (trenner)', wučišćuje němske 'bolzen', kaž tež němske 'schleuder' (přenje Samuela 17, 50); prokać, schleudern, p. prokawa, armbrust. Słowo šip (pfeil) rěkaže něhdy sl-i-p, a za 'slip' trjebaše so w druhich stronach twórba sl-a-w; wobaj wurazaj pokhadžataj wot słowjesa sl-a-ć

(loslassen, entsenden, schicken) a móžetaj so něhdže z němskim 'entsender, wurf' přirunać (kaž so łaćanscy tež 'tela mittere' praji); štož wustorčene 't — l' nastupa, widźimy něšto podobne na južnoserbiskim 'slunce — sunce'. Česke střela (pfeil) pokhadža wot słowjesa str-ě-ć (přě-strěć), strecken, niederstrecken, a rěka potajkim tak wjele kaž 'niederstreckerin'. — Na poznajenje khowanki kłokow, kotraž so horjeka tylowa mjeno waše, wutwori so w druhich stronach wuraz 'kłokari' (kłokař) abo — po vulgarnym woprajenju — 'kokari' (kokař): a z teje poslednišeje twórby je němske köcher nastalo. W pólskich krajinach trjebaše so słowo sajdak, t. j. sajidak = sawidak, t. r. kłokowska khowanka (pfeil-einleger, pfeil-niederlage, pfeil-behálniss), wot adjektiva horjeka spomnjeneho substantiva saw (pfeil), a wot substantiva dak, kotrež na tamym nam hižo znajomym słowjesnym korjenja 'dhā- — 𐤃𐤅-' (§ 1, 2) wotpočuje, a kotrež je po hłownym wobstanku identiske z grichiskim 𐀓𐀆𐀎𐀏 (niederlage, behálniss).

§ 57. Jeremije 6, 9: Zbytkni (vulgo 'zboťkni') Israela, něm. was übrig ist geblieben von Israel, d.-t. zbytk wot Israela, č. ostatek Israele, p. ostatek Israela; Jeremije 23, 3: Ja chcu zbytk mojeho stadla ze wšěch krajow zhromadzić, něm. ich will die übrigen meiner heerde sammeln aus allen ländern; 42, 15 a 19: Wy zbytkni z Judy, wam zbytknym z Judy; Hesekiela 9, 8: Jako woni zabili běchu, wostach ja zbytkny, něm. war ich noch übrig; Amosa 5, 15: Tón Knjez . . . budže hnadny zbytknym Josefowym, Michi 2, 12: Zbytkni wot Israela.

Z předposlednjeho příklada so widzi, zo za zwučene 'wyše wostać (übrig bleiben)' so lěpje praji: Zbytkny wostać, zbytny wostać. Z-być a z-bywać wotpowjeda němskemu 'übrig sein, übrig bleiben': n. př. kak wjele je jich w bitwje zbyło? wie viele sind in der schlacht übrig geblieben? Nětko hišće zbywa, zo sebi něšto kupju, jetzt bleibt noch übrig, dass ich mir etwas kaufe. Zbyt-k, überbleibsel, rest, das übrige, der verbleib; überschuss, überfluss, zbyt-k-ny abo lěpje zbytny, verbleibend, noch übrig, reliquus (relinquo), überschüssig. Česki a p. 'ostatek' by po našej rěči wostatku (verblieb) rěkał. — Wu-zbytk, das erübrigte, der überschuss, überfluss, wuzbytny, überschüssig, vor-

handen, wuzbytkować, erübrigen. Na-bytk obo nabywk, při-bytk abo přibywk, zunahme, vorthail, nabytny, přibytny, vorthailhaft, nabywać, gewinnen, přibywać, zunehmen. Wot-bytk abo wotbywk, abnahme, nachtheil, mangel (n. př. wotb. dobreje składnosće, der mangel an guter gelegenheit), wotbytny, nachtheilig, mangelhaft, wotbywać, abnehmen, nicht vorhanden sein, mangeln, fehlen (n. př. mi wšitka składnosć k temu wotbywa, mir mangelt, fehlt es an jeder gelegenheit dazu). Nje-bytk njebywk, njebywanje, das nichtvorhandensein, der mangel (n. př. njeb. pjenjez, der mangel an geld), njebyć njebywać, nicht sein, nicht vorhanden sein, fehlen (n. př. k temu pjenjezy njejsu, k temu składnosć njeje, dazu fehlt es an geld, gelegenheit; w prjedawšich časach džěci lěće rade we wučefni njebywachu, in früheren zeiten pflegten die kinder den sommer über nicht gern in der schule zu sein; džensa pjeć khorych džěci we wučefni njeje, heute fehlen fünf kranke kinder in der schule).

§ 58. Jeremije 18, 3: Hornyčef . . . runje džětaše na kolě, něm. er arbeitete eben auf der scheinbe, d.-ř. na kolasku, p. na křegu, č. na kruzích. Tole 'koło' mjenuje so hewak tačel, hornyčefska tačel. Wuraz 'tačel (runde scheinbe)' zwisuje ze słowjesom točiti (drehen): přir. tóčnik (drehbarer schleifstein). Pólske a česke 'křeg — kruh' wotpowjeda němskemu kreis (přir. kruwa běše so s-kružila, hatte den rücken gekrümmt): hl. § 23.

§ 59. Jeremije 47, 3: Před tupnowanjom jich sylnych konjow, něm. vor dem getümmel ihrer starken rosse, d.-ř. před dumpanim jich mócnych koni, p. dla głosu tętnienia kopyt waśniwych koni jego, č. pro zwuk dusání kopyt silných koni. Zastarjeny wěčnik tupnowanje (getümmel) pokazuje nas na zastarske onomatopiiske słowjeso tupnować abo so tupnować, stampfen, tosen, sich mit geräusch tummeln (n. př. tupnuj, tumml dich!). Přir. тѣп-ѣтати teptać, 2. harować.

§ 60. Jeremije 48, 12: Čas přińdže, zo budu jim šrótarjow poštać, něm. es kommt die zeit, dass ich ihnen will schröter schicken, d.-ř. šrotarjow poštaš, č. že pošli na něj ty, kteříž wpády činí, p. že pošlę nań te, którzy wtargnienia czynią. Kaž

z pólskeho a českeho přeložka widžimy, je šrotaf něhdže tak wjele kaž zahubjeř, skóncowař, vernichter, vertilger.

§ 61. Jeremije 48, 26: Zo by so Moab we swojich blantach walař, zo by tež za směch był, něm. dass sie speien und die hände ringen müsse, p. niech się wala Moab w blwocinach swoich, niech będzie i on na pošmiech, č. až by se wálel Moab w wýwratku swém, a byl za smích i on také, d.-ř. aby won blwawař a ruce łamař. Blanty (das gespiene) su pomjenowane wot słowjesa bleć (§ 25, 2a) abo wjele wjacjy wot jeho participija blan-y. Pólske blwociny (das gespeie, der auswurf) wotpočuje na participialiskej twórbje blwot-y (kaž by pola nas 'blwaty' prajiř za 'blwany' abo 'blany'). Wýwratek by pola nas wuwrotk rěkař; tola trjeba so we wšědnym žiwjenju jenož słowjeso 'so wróćeć (sich erbrechen)' a verbalne substantivo 'wróćenje (das erbrechen)'.

§ 62. a) Zrudny Khěrluš Jeremijowy 3, 45: Ty sy nas za njerjad a wučísk srjedza bjez ludźimi postajiř, něm. koth und unflath, d.-ř. njerěch a humjetliny (t. j. njerjad a wumjetliny), p. śmieci i pomjotło (smjeće, pomjetło), č. smeti a powrhel (wućisnjenje). Wućísk wotpowjeda němskemu 'auswurf, wegwurf'; 'wućisnyć' rěkaše něhdy 'wu-ćísk-nyć'. (Wobćisnyć: bewerfen, beschimpfen, verunglimpfen.)

b) Siracha 47, 21: Wo-plusk, něm. schandfleck (swojej česći woplusk sćinić, seiner ehre einen schandfleck anhängen); spritz-, schmutzfleck: auswurf, scheusal. 2. Pětra 2, 13: Wo-plusk (schande) a haniba.

§ 63. Hesekiela 21, 21, a Tobiasa 6, 20: Jatra, něm. die leber, d.-ř. jětra, č. játra, p. wątroba. Jatra (plur., gen. jatrow) rěkachu něhdy jamter-a, a to słowo je identiske z grichiskim pluralom *ἐντερο-α*, intes-tina (eingeweide); wuraz běže jatra poznamjenja wokoło Wojerec tak wjele kaž płu-ca (plur.), *πλευμών*, pul-mo, die lunge. Pólske wątroba wotpowjeda tež němskemu 'eingeweide', runjež je pola nas wutroba tak wjele kaž pola Němcow herz. Naš wuraz na-č wutrobu (nač wutrobnjy) pak runa so němskemu 'auf leeren magen, bei leeren eingeweiden: nüchtern'; *тѣшть*, tušćí, pola nas hač na jenički zynk 'č' při-króćene, rěka tak wjele kaž prózdny (leer): přiř. č. čitrobnjy

(t. j. tšti-utrobnŷ) abo štitrobnŷ (nüchtern), a słowaske na holé serce.

§ 64. Hesekiela 22, 18: Spław, der schaum auf dem silber im schmelztiegel, hl. § 44 pod pismikom b.

§ 65. Hesekiela 24, 10: Nakorjeń, něm. würze. Korjeníc, nakorjeníc, würgen, wot substantiva korjeń (wurzel); z korjenjom načinić, korjenja přidać, würgen.

§ 66. Hesekiela 27, 28: Předměsta, němsk. anfurthen, d.-l. brody (furthen), p. wały morskie, č. wlnobití. Po słowje wotpowjeda 'předměsto' němskemu 'vorstadt' (2. Khronik. 11, 14).

§ 67. Hesekiela 33, 32: Pěsnička, kiž rjany hłós ma a so pěknje na huslach hudže, něm. ihr liedlein, das sie gerne singen und spielen werden. Třeća wosoba hudže pokazuje na zastarjene słowjeso 'hud-u — infin. (hud-ć) husć', kiž so časowaše kaž 'wjed-u — wjesć', a za kotrež my nětko (z ponowjenej twórbu) hudzić (musiciren) trjebamy, kaž so za hudba (musik) z wjetša tež hudžba rjeknje. Wot korjenja hud- abo wjele wjacj wot słowjesneho substantiva hudženje (das musiciren) wutworjene słowo hudžeńc (der violinbogen) so w Delanach hišće powšitkomnje nałožuje; w hornym kraju pak praji so smyk (der 'streicher'). Husle (plur. violine, geige) su něhdy hud-le rěkaše. 'Serbske husle' z třomi trunami su hakle w našich časach so nałožować přestale. Stbłh. **гѣс-ти** a tež **гѣд-ити**; **гѣс-ль**, f., cithara.

§ 68. Hesekiela 43, 13: Pjedź, f., die spanne, a přepjedź-ić, umspannen, Jesaje 48, 13, hl. horjeka § 16.

§ 69. Hoseje 6, 5: Tehodla jich wobčěšliju, něm. darum höfle ich sie. Słowjeso čěšlic (behauen, wobrubać), kotrež so wosebje wo lipach trjeba ('lipy so čěšla'), zwisuje etymologiscy se słowjesom čes-ać (behauen, zimmern: drjewo česać, hrjady česać; česanka, behauener stamm), wot kotrehož tež naš wuraz čěsla (zimmermann) pokhadža, za kotryž pak zo w Delanach słowo tware nałožuje. Zajimawa w našim citaće je poľna twórba wobčěšl-**iju**, kaž by prajił pal-**iju** (palju, palu).

§ 70. Joela 1, 11: Rataf, něm. pl. ackerleute, p. oracz, č. orač, d.-l. rolnik. Słowo rataf — identiske z lačanskim arator a z grichiskim ἀροτήρ — rěkaše něhdy (w)arátar (z accentom na druhej sylbje), štož by w něčěšej serbsčínje ('worateljli)

woračelj — woračel' klinčalo; a radlo rěkaše něhdy '(w)arátro (lač. aratrum, gr. ἄροτρον) — ratro'. Za ratař (t. j. ratarji — ratarj) praješe so tež rataj (tak zo bu 'r' wustorčene), a tale zastarska twórba so hišće tu a tam namaka. Na druhe wašnje je wot słowjesa (w)or-a-ti so tole wudžěła: Worak — (w)orač, runjež so tajkej twórbje pola nas Serbow njenažujetaj.

§ 71. Amosa 4, 9: Snjećita rož (§ 5), něm. brandkorn. Słowo snjeć (f. a m.), d.-ř. sněš (f.), kiž najprjedy 's-jed-ti' rěkaše, wobsteji z předložki sũ — s (§ 39) a ze słowjesneho korjenja jed- (lač. ed-o, gr. ἔσ-ω, ess-en = ett-en): wono móže so tehodla z němskim ver-zehrung a z lačanskim com-ed-ere hromadu stajić. Přeložk: der brand im getreide, ustilago. Ze suchotu, ze snjećom, Haggajia 2, 18.

§ 72. Amosa 7, 12: Ty wěšća, něm. du seher. Wěšća je wurjadny wuraz za wěšćeř (weissager).

§ 73. Amosa 8, 6: Satk za rož předać, spreu für korn verkaufen. Słowo satk rěkaše něhdy woz-sát-k a pozdžišo wzsatk; wono wobsteji z předložki woz (empor) a z passiviskeho participia sat-y (gesiebt); wozsátk — wzsatk — satk je potajkim to, štož je horje sate, štož je při saću horje přišlo (das empor gesiebt, das aufgesiebt), horje zesaty njerjad, 'cajk' (der abhub beim sieben). Zastarjena předložka woz je so pola nas zdžeržala we słowjesu wozać abo wzać (t. j. woz-jać = empornehmen, aufnehmen), 1. wos. (woz-jimu) wozmu.

§ 74. Michi 2, 12: Wot ludži zuk pónžze, něm. dass es von menschen tönen soll. Zuk poprawom zwuk p. džwiěk, wotpowjeda němskemu hall, ton, klang, wiederhall, echo: zuk dze, es tönt; zuk pada, es hallt wieder, das echo tönt; zukać, hallen, wiederhallen. W někotrych stronach je słowo 'zuk' hišće derje znajome.

§ 75. Zefanje 2, 2, a 3, 10: Roz-pjeršić, zerstreuen, je tak wjele kaž roz-próšić. Wuraz proch (staub) rěkaše něhdy 'poroch'. Wot teje twórby wudžěła to tajke słowjeso: poróšić (z akcentom na 2. sylbje) — peróšić — próšić; a tež tajkele: Pórošić (z akcentom na 1. sylbje) — pórešić — pérešić — péršić pjeršić. Tak nasta rozpróšić a rozpjeršić, zerstreuen, so rozpróšić abo so rozpjeršić, sich zerstreuen (rozpróšeny čłowjek,

ein zerstreuter mensch); ale jenož rozpjerchnyć (nie 'rozprochnyć'), zerstieben, auseinander stieben. Wot wuraza 'proch' so tež tole wutwori: Poroč-ti — porečti — perečti — perešti peršti — pjeršći — pjeršć (klare erde). Słowo poroč abo proch samo pak pokhadža wot słowjesneho korjenja por- (trennen): por-u (ich trenne), (por-ti) próć, inf.

§ 76. Zefanje 2, 14; kaž 5. Mójz. 14, 17; Psalmow 102, 7, a Jesaje 34, 11: Humpak, něm. rohrdommel, d.-ř. jejb, č. pelikán, p. pelikan, je cyle druhi ptak hač hupak, něm. wiedehopf, č. dudek, dedek, p. dudek. Kóždy wot njeju ma swoje pomjenowanje wot swojeho wołanja (hump, húmp! hup, húp!). Łaćanscy rěka posledniši up-up-a, grich. (ep-op-s) ἔπιου.

§ 77. Zefanje 3, 19: Klacawy, a, e, něm. hinkend, wot słowjesa klacać (hinken), kotrež zaso ze słowjesom 'klakać' zwisuje.

§ 78. Sacharje 1, 8: Muž sedžeše na ryzowym konju, něm. auf einem rothen pferde, d.-ř. na cerwjenem konju, p. na koniu rydzym, č. na koni ryzým. Słowo ryz, m., je tosamotne z němskim 'röthe': a ryzowy kón je = rzyzy kón. Posledniši wuraz čita so we Zjewjenju Jana 6, 4, a je hewak z ludowych pěsni znajomny, runjež so we wšědnym žiwjenju wjacy njetrjeba. Pfir. § 55.

§ 79. Sacharje 4, 12: Pola teju dweju pozłóceneju trubjałkow złótego swěčnika, něm. bei den zwo goldenen schnauzen des goldenen leuchters, d.-ř. kokot (hahn), p. rurka (röhre), č. trubice. Truba röhre (selten), rolle (truba płatu, rolle leinwand), posauene, trompete; trubjel, f., dem. trubjałka, röhre, röhrechen, höhler stengel, bassposauene: z trubami a trubjelemi, 2. Khron. 15, 14, mit trompeten und posauern.

§ 80. Sacharje 8, 4: Wo kiješku khodźić, něm. an stecken gehen, d.-ř. na kiješku, p. mając laskę (t. j. lěsku) w ręce, č. (maje) húl w ruce. Z wjetša so pola nas praji: Po kiješku, po krikach khodźić. ('Krücke' = kriwka, křiwka, krummholz.)

§ 81. Sacharje 10, 2: Podarmne sony, něm. vergebliche träume, d.-ř. prozdne cowanja, p. sny prózne, č. sny marné. Wot adverbia 'podarmo' je tudy adjektivo podarmny wudźěłane. Dar-mo = geschenksweise, unentgeltlich, umsonst, gratis; po-darmo,

vergebens, umsonst, frustra. 'Podarmne sony' su prózdne (leere), hołe (eitle) sony.

§ 82. Mudrosée 2, 2: Dychanje našeju khrjepjow je dym, něm. das schnauben in unserer nase ist ein rauch, d.-l. smar-kanje w naszym nosu, č. chrípě plur. f., nasenlöcher. Pólsčina ma słowjeso chrzypieć, röcheln (khrjepać, khrjepotać). Pola nas słyši so druhdy substantivo khrjapa, khrjapina we pluralu khrjapy, khrjapiny, die nasenlöcher der rinder, die nüstern*) der pferde. Słowo je onomatopoiiske. A sem tež sčehowace wurazy słušeju: khrjap, rachen, mundhöhle, gaumen, džasna; khrjapać, khrjapnyć, zakhrjapać, pokhrjapać, sich räuspern; khripa, schnupfiger zustand, husten vom schnupfen, khripać so, husten.

§ 83. Mudrosée 7, 18: Spočatk, kónc a srědk časow, něm. der zeit anfang, ende und mittel, d.-l. casa zachopjeńk, końc a srěž, č. počátek, dokonání i pro-středek časů. Srěž je substantivo srjedź (mitte) = srjedźizna; srěd-k wotpowjeda němskemu 'mittel'.

§ 84. Tobiasa 6, 10: Žoľ wot ryby je dobry woči z nim žaľbować, zo mjadro wočomaj zahóji, něm. die galle vom fisch ist gut, die augen damit zu salben, dass sie einem den staar vertreibe, d.-l. zły běłman zagnaś, č. běłmo, p. bielmo. Mjadro rěkaše něhdy mjazdro (kůžka). Stbłhske słowo mjězdra poznamjenja běł (splint) pod skoru, a stb. mjězdra je kůžka; tak je w našim městnje mjadro = mjazdro tak wjele kaž kůžka (na wóčku). Tale běła kůžka mjenuje so pola nas nětko jenož běł (grauer staar) abo běłan, d.-l. běłman. Stbłhske słowo mjězdra pak wujasnja so etymologiscej přez twórbu pólskeho adverbja między (zwischen), z kotrymž je zaso korjeńscy identiske łacánske adjektivo medius, němske substantivo mitte, naše substantivo mjeza (rain) a naše adverbio mjezy (kiž so nětko najbóle bjezy' wurjekuje), kaž tež grichiske μέσος (t. j. μεθ-ιος).

§ 85. Tobiasa 3, 20: Trjeba-li ja njejsym jich hódna, abo woni njejsu byli mje hódni, něm. entweder bin ich ihrer, oder sie sind meiner nicht werth gewesen, d.-l. něco jadro ja njejsom jich, abo woni njejsu mje byli dostojne. Trjeba-li abo (kaž so

*) Nüster je słowjanske słowo (č. noz-dra = nos-díra, nasenloch).

wot katholskich hišće džensa praji) trjeba-ž (trjebaž, trjebaš) wotpowjeda němskemu 'erforderlichen falles, nöthigen falls, vor-kommenden falls, etwa, vielleicht'; trjeba-li — abo vor-kommenden falls (vielleicht) — oder. Što-tež-to pak d.-Iske něco jadno poprawom rěka? W našej namjeznej rěči (niže Wojerec) słyši so druhdy skrótčena twórba něm za 'njewěm'; něco je tak wjele kaž 'něm co' abo hdyž wuwostajene słowjeso přistajimy, kaž 'njewěm co jo, h.-I. njewěm što je (ich weiss nicht, was es ist, ich weiss nicht, welches von beiden es ist)'; a pola wuraza jadno ma so tež zaso třeća wosoba 'je — jo' přidać. Połna sada by potajkim něhdže takle klinčała: 'Něm (njewěm) co jo: jadno jo, ja njejsom (žo ja njejsom) jich [była dostojna], abo woni njejsu mje byli dostojne, ich weiss nicht, was es ist (welches von beiden es ist), eines ist, ich bin ihrer nicht würdig gewesen [eines ist, dass ich ihrer nicht würdig gewesen bin], oder sie sind meiner nicht würdig gewesen'. Tak so widži, zo je něco jadno popu-larny a to skrótčeny wuraz, a zo 'něco jadno — abo' tak wjele poznamjenja, kaž naše zwučene 'pak — pak (pak — abo pak)', kiž němskemu 'entweder — oder' a łaćanskemu 'aut — aut' (kotrež tež Vulgata tudy poskića) wotpowjeda.

§ 86. Siracha 9, 25: Njebolny muž . . . a nahły bledžak, něm. ein schwätzer . . . und ein jäher wäscher, d.-I. bajak . . . a napřiški wawrjak. Njeboły, 1. Timoteja 5. 13, geschwätzig; njebolić, Psalmow 59, 8, schwatzen, klatschen; njebolak, Přisłowow 1, 12, schwätzer, Jap. skutkow 17, 18, lotterbube, bummler, land-streicher, dundak; njebolenje, 1. Timoteja 6, 20. Móžno, zo je wuraz njeboły identiski z łaćanskim nebulo (njedočink, kubjel-nik, thunichtgut, taugenichts). Někotři měnja, zo je njeboły tak wjele kaž naše wokoło Mužakowa trjebane participialiske ad-jektivo njedbały*), kotrež němskemu 'unaufmerksam, faselig' wot-powjeda: tak zo by njebolić poprawom něhdže tak wjele rěkało kaž 'faseln'. Hinašu wotwodžowanku podawam ja w Časopisu 1878 str. 127, hdžež je spytane pokazać, zo njeboły ze słowjesom bać (schwätzen) zwisuje a zo nimale to same rěka štož 'wjele bajaty'.

*) Zastarske dbati (dbać) — nětko ke-džb-ować, aufmerken.

§ 87. Siracha 11, 32: Ptačna humjeńca, něm. der kloben, d.-ł. gumješćo, p. gumienko, polko, č. spár (rege, vogelkloben). 'Humjenica — humjeńca' pokhadža wot słowa 'gumjen-o — gumno — guno — huno (tenne)' a runa so němskemu 'bansenwand', kiž so tež 'pažen' mjenuje; ptača abo ptačna humjeńca wotpowjeda němskemu 'vogeltenne, vogelheerd (d.-ł. gumnyšćo, gumješćo)'. W Delanach ma huno pluraliske pomjenowanje tła (štož je po korjenju identiske z němskim 'diele'). Pluraliski wuraz huna abo zahuna poznamjenja džělbu honow zady abo pódla bróžnje: a nastaće wuraza wujasni so přez to, zo bróžni připódla tež gumno (huno) rěkachu, kaž ze starobołharšćiny widzimy, hdžež je gumno 1. = huno (tenne), a 2. = bróžen (scheune, scheuer). Hunam abo zahunam je so něhdy tež humjeńki prajiło; z najmjeńša ma nastupaca džělba farskich ležomnosćow we Wosleńku hišće džensa pomjenowanje Humjenki (vulgo Wumjenki), die Humenken. D.-ł.ske gumno je zahroda (garten); limborscy Serbjo prajachu jej gaum (= gum-no).

§ 88. Siracha 28, 21: Krjud sěini módrjency, něm. die geissel macht striemen, d.-ł. křud gotujo pŕuskele, č. rána po biči pšobí modřinu, p. bicz. Słowo krjud (geissel) zwisuje po korjenju z němskim 'gerte'; 'krjud' je so na křud přeměnił, hdyž dyrbi słowo móc němskeho 'peitsche' myé. Krjudowaé, geisseln, Marka 15, 15.

§ 89. 1. Makkabejskich 15, 6: A wotpušću tebi, zo móžeš we swojim kraju na swoje pjenjezy swój raz bié, und gebe dir gewalt, eigne münze in deinem lande zu schlagen, d.-ł. pěnjeze biš. Wěcnik raz so zrozými přez słowjeso z-razyé (herabschlagen), po-razyé (niederschlagen), sebi porst wob-razyé (sich den finger beschinden), zarazyé (todtschlagen); němske přeložki su tele: 1. schlag, stoss (smjertny raz, mordschlag; raz na raz, schlag auf schlag; na jedyn raz, auf einen ruck, schlag); 2. mal, króé (n. př. raz, einmal, mal, posłuchaj raz! tři razy, dreimal, trójcy; na tři razy, zu dreien malen; pječ raz; wón je tu raz był, er ist einmal, einst hier gewesen); 3. das schlagende, das prägende, sowie das geschlagene, das geprägte: a) presse (wachs- presse u. s. w.), b) stempel, c) münzschlag, gepräge, d) typus, charakter. Wob-raz, gepräge, ausprägung, bildniss, bild, znamjo

(wobrazownja, gemäldegallerie); čěji je tón wobraz a to napismo? wess ist das bild und die überschrift? Marka 12, 16; čěji wobraz a napismo wón ma? Lukaša 20, 24.

§ 90. 2. Makkabejskich 6, 7: Štanowy wěnc, něm. kranz von epheu, č. brečtan, p. bluszcz. Štan, epheu, so po murjach horje wije, horje přima; wot teje wobstejnoscě dyrbi ta rostlina pomjenowana być. Němske epheu rěka tak wjele kaž greif-gewächs, fassendes gewächs; stara twórba wuraza běše *ām-pheu* — *ēm-pheu*; přenja sylba je znajome słowjesa *ām-* — *jam-* (§ 3), 'fassen'; sylba *pheu* pak, kiž rostlinu (*gewächs*) wučíšćuje, je substantivo wot zastarskeho słowjesa *phu-*, kotrež so lóhko zrozumi přez sanskritiske *bhu* (werden, wachsen), a přez grichiske *φύ-ναι* (werden, wachsen), kaž tež přez naše *by-wač* (werden, buwač; *džen bywa, buwa, es wird tag*), *při-by-é* (*dazu werden, zunehmen*), *při-by-wač*. Słowjanske mjeno teje rostliny dyrbi z tych samych abo tola z podobnych wobstawkow wobstać. Zo bychmy pak samsne čím lěpje póżnali, zložmy swoju kedźbliwosc na sěchowace wurazy: 1. Brjeg-ŭ, 2. jam-, 3. stan.

1. Brjeg-ŭ abo (z 'nominativiskim wukónčenjom') brjeg-ŭ-s, kiž pola nas brjog abo brjoh rěka, poznamjenja něšto powyšene, wyšinu (*höhe*), hórku (*hügel*); za to rukuje nam naše deminutivo brjóžk = *hügel* (*zelene brjóžki na pohrjebnišću*): a tež brjoh = ufer při rěcy pokazuje nas na powyšene městno. Zastarski akkusativ słowa brjeg-ŭ-s klinčeše něhdy brjeg-um, pozdžišo brjegu a hišće pozdžišo brjeg: tak zo so potom akkusativ nominativej runaše (štož nam tež naš akkusativ a nominativ brjoh pokazuje). 'Brjeg' je identiske z němskim 'berg' (*der getragene = der emporgehobene*), wot słowjesneho korjenja *bjer-*, něm. *bar-* (*fruchtbar = fruchttragend*), praes. *bjer-ŭ* = *φέρω*, *fer-o*.

2. Wot derje znajomeho słowjesneho korjenja *jam-*, kotrehož přenja praesentiska wosoba bě *jam-ŭ* (*ich fasse*), wutwori so praesentiske participio *jam-ŭt-ji* (*fassend*) *jam-ŭšti* — *jamučī* — *jamučī* — *jaměī*.

3. Stan poznamjenja to, štož steji, abo to, hdžež so steji; němske přeložki su: a) etwas stehendes, ein ständer, b) zelt, c) leib im kleide, nieder, d) stand, e) standort, aufenthalt, quartier (*hłowny stan, hauptquartier*).

Z tychle třoch wurazow wutworja so tajke twórby: Brjegum jamučí stan (t. j. wyšinu jimacy stan, za wyšinu přimacy stawak, der eine erhöhung fassende emporsteher) — brjegu jamčí stan — brjeg jemčí stan — brje ječí stan — brječístan — břečstan abo břečtan. Tak změchmy česku twórbu břečtan: a ta wujasnja nam naše staroserbske słowo štan, kotrež je po swědčenju runje rozkladženeho českeho wuraza swoju cyļu přenju počojcu zhubiło. Poslednju počojcu pak je pólska twórba wotbyła: Brjeg jamuští (stan) — brjejamuščí — brjamušć — brjamšć — bljamšć — bljomšć — bljumšć — bljušć — blušć abo bluszcz. Žane wšitkich tychle přeměnenjow njeje wurjadne: wšitke wotpočuja na znajomych zakonjach, po kotrychž čłowjeska ryč wurjekowanje słowow lóžše a krótsze a spodobniše čini. — Syntaktiscy zajimawe je, zo we tym wurazu participialiske (adjektiviske) attributo prjedy substantiva steji (wyšinu přimacy stan), nic pak zady substantiva, kaž nětko někotři při participiach chcedža (stan wyšinu přimacy).

§ 91. Druhe Makkabejskich 10, 3: Zakřesachu woheń, něm. sie schlugen feuer auf; a wzachu zakřesowane kamjenje, něm. und nahmen feuersteine. Słowjeso křesać poznajenješe '(feuer) anschlagen': woheń křesać, woheń zakřesać; křesadło, feuerzeug; wokoło Wojerec praješe so za moje džěcatstwo 'woheń tšesać' tšesadło. Kaž daloko so ta wěc hišće mjenuje, rjeknje so: woheń klepać, zaklepać; klepanje, feuerzeug; klepaty kamjeń, feuerstein (křesadny kamjeń, křesadnik). Za 'klepaty kamjeń' słyši so tež klepany kamjeń; to dyrbało so z dwójim *n* pisać, klepan-ny (wot substantiva 'klepan-je'). Słowjeso křesać wotpočuje na wěcniku (křem) křemjeń, kiž wosebje 'klepaty kamjeń (feuerstein)' tola pak tež powšitkomnje 'kamjeń (stein)' poznajenja (přir. Moskowski Krjeml). Njedaloko Łuha je skała, hdžež so hišće kamjenje łamaju: tej stronje rěka so Křemjenjej (die Kschemenau, Schemenau), Łuhowska Křemjenjej. Tež pola Łomska su so kamjenje łamałe: tam je 'Łomšćanska Křemjenjej'*). Přir. tež susodnu wjes Kamjenjej (Kaminau).

*) Puć wot Njeswačidła do 'Horneho' Łomska mjenuje so Łomska droha, tak zo je 'Łomska' adjektivo. Z wuwzaćom tehle feminina trjeba so adjektivo Łomšćanski,

§ 92. Susanny 13: Luby, pójwi dom (praji muž k mužej), něm. ei, lasst uns heimgehen. Podobny dual steji w 1 knihach Mójzasowych 19, 32: Pój dha, wopojwi naju nana z winom (štož žónska k žónskej praji); a w knihach Ruty 1, 10 so čita: Wi chcewi z tobu k twojemu ludu so wróćié (štož tehorunja žónska k žónskej praji). Přenja wosoba duala rěka tudy wi (runjež je w 1. stawje Ruty někotre razy mylnje wy za 'wi' éišćane), a słowjesowe wukónčenje je tež wi, bjez-tym-zo my nětko twórbu mój, -moj nałožujemy, kotrež je za zastarske wi zastupiło, kiž je w hišće staršich časach **ek** (wě; sanskr. wa) rěkało: n. př. wě chătěwě (chtěwě) — wi chcewi (mój chcemoj). J. P. Jórdan we swojej serbskej 'sprachlehre' lěta 1841 tu zastarsku twórbu za feminina žadaše; po tym so zda, zo su feminina, kiž su zhromadnje kus konservativniše, pola wječornych Serbow tu twórbu najdlěje zakhowale: w ranišej stronje (wokoło Lubija) pak, hdžež so wurjadnje hišće 'wi' zasłyši, při nałoženju samsneho bjez maskulinami a femininami njerozdželeju, a tež staroboľhařšćina nas na žadyn tajki rozdžěl njewjedže. Tola dale. Möhn (Lubijski) dawa w jenym spěwje maćeri k nanej prajíc: 'Wi lěpši njeběchwi' (hač chce syn być). Tudy je nominaliske praedikato, kiž dyrbjało 'lěpša — lěpša-j — lěpšej' rěkać, pronominalisku kóncowku 'i = **κ**' přiwrzało, kaž byštej nominaliske **κ** a pronominaliske **κ** identiskej bytoj. Za feminino so kóncowka 'i = **κ**' hodži, runjež twórba -ej prjedotu zasłuži; pola maskulinow je tajke pronominaliske i = **κ** njemóžne, a tudy dyrbi so stajnje kóncowka -aj (-ej) naložować. — Štož naposledku hišće prjedy podaty imperativ pojwi nastupa, kotrehož singulariska twórba pój rěka: dha je posledniša pójšła z předložki po a ze słowjesa idú abo (po nětčišim wuprajenju) du (ich gehe); wona rěkaše něhdy po-id-i abo pójđ, kotrež posledniše Čechojo jara derje znaja. Pój wotpowjeda němskemu 'komm, geh mit' abo 'komm gleich mit'; přińdž wučišćuje němske 'komm nachher', abo 'komm irgend einmal'; pójmoj lass uns gehen, pójmy lasst uns gehen, k nam zu uns, k nim zu ihnen; džimy lass uns gehen, wir wollen das gehen antreten, wir wollen uns aufmachen; hotowi smy, duž džimy, wir sind fertig, gehen wir darum, machen wir uns darum auf.

§ 93. 1. Khřesćijanstwo su Słowjenjo w druhej połojcy džewjateho stolěca po Khrystu z Konstantinopla póżnali. Wono je so wot bratrow Kirila (Cyrilla) a Metoda (Methodija), kiž běštaj w Konstantinoplu študowaloj, najprjedy Bołharjam abo južnym Słowjanam předowało, je pak přez Kirila sameho bórzy tež hač do Čech a na Morawu dojšło: wotkalž je so (za čož hnydom wopkazma wohladamy) bórzy tež do lužiskich a druhich serbskich krajinow rozšěriło. Romscy (Němscy) poselnicy (missionaroyo) su hakle pozdžišo k Čecham a Serbam přišli.

2. a) Pomjenowanje Kríst (*Χριστός*) poznamjenješe pola starych Bołharjow nic jeno Khrysta, ale tež kri-ž a khřesćijana. Za 'Kríst' poča so tež Krést abo Krjest wurjekowač. Z tehle 'Krjest' wutwori so naše serbske pomjenowanje krjestnica abo (štož so nětko jeničcy trjeba) křestnička (westerhemd, taufhemd, d.-l. křeońk). Z tameho 'Krjest' nasta tež słowjeso krjest-í-ti z akcentom na druhej sylbje, t. j. khřesćijana činić, do khřesćijana přewobroćić, — křesćíci — křsćíci — křsćie abo křćie (taufen, baptizare), vulgo 'kšćie, šćie, kćie' (praes. křeu a křiju, praet. křijach, wu-křěich, imperat. křie [Mat. 28, 19], wukřie, wukře, part. pass. křeeny; Jan křćenik, Johannes der täufer), d.-l. křieć, č. křtiti, p. chrzeić; dale pola nas: křeenje (das taufen, tež die pathen, kmótra), křeenica (taufe, taufsakrament, swjata kř.), křiezna (plur. tauffest, kindtaufe: křiezna hotowač, kindtaufe ausrichten). Tole južnosłowjanske poznamjenje křćenja, kiž by po našej nětčiešej řeči 'kryšćie — khryšćenje' rěkało, nam swědči a za to rukuje, zo smy my wječorni Słowjenjo wšitecy khřesćijanstwo přez Bołhařsku z ranišeje cyrkwe dostali. Ta žanych dupow njeznaje, dokelž so w rěkach křeije; dupa (taufstein) je pod zamožnosću pozdžišich němskich poselnikow do Hornych Łužicow přišla, runje kaž je pod tej samsnej zamožnosću w Delnych Łužicach so słowjeso dup-is (taufen) wutworilo.

b) Słowo khřesćijan pokhadža njeposřednje wot grichiskolaćanskeho 'christianus'; tehodla ja na započatku 'kh' pisam. Po přiładze stbłhskeho křistijanů pak móže so tam tež same *k* stajeć.

3. a) Grichiske pomjenowanje kyriaké ('Knjezowy dom'), kiž za Kirila kaž 'kirfaki' klinčeše, je po zakonjach bołhařskeje

rěče, kotraž zjednočenja zynkow k + i njeznjese, so na ciriakūi a ciriakwī (ciriakūwī) přewbročiło, a to zaso je so w běhu časow na cīrikūi a cīrkūi přeměniło. Hdyž Božharjo Čecham a Serbam přědowachu, tehdy hišće cīrikūi a cīrk-ū-wī wurjekowachu: a tak wutwori so pola nas twórba cerkej a (nětko) cyrkej (gen. cyrkwje), č. církew, p. cerkiew, d.-l. cerkwja. Tež tónle wuraz nam, kaž prjedy podate słowjeso 'křěić', za to rukuje, zo su wječorni Słowjenjo khřesćijanstwo přes Božhafsku dostali: přetož hdy běchu wote všeho počatka němске słowo 'kirche' wurjekować slyšeli, by cyrkej tudy so 'kircha (resp. kyrcha)' mjenowala.*) Tola su Češa a Polacy pozdžišo laćanske słowo castellum ('wobtwěrđzene městno' za Bože služby) we twórbje kostel a kościoł za 'cyrkej' do swojeje rěče přijeli. Zo pak je Kirilske khřesćijanstwo so tež pola zwonkałužiskich Serbow přědowalo, to wučī nas ta wobstejnosc, zo su němscy poselnicy, kaž historiscy wěmy, tam hižo khřesćijanske cyrkwje nadejšli a zo pola Limborskich Serbow, kaž tež historiscy wěmy**), cyrkej so cerkweica (t. j. cyrkwička) mjenowase.

b) Čćenje (vulgo 'sćenje') poznamjenja tak wjele kaž čitanje (lesung, lectio); čćenje rěkaše něhdy 'čítenje — čtenje': 1. wosoba přitomnosće čtu (lego). Čćenje poznamjenja 1. tón wotrěz swjateho pisma, kiž so njedzelu při kemšenju poslucharjam z wołtarja wučita (lectio), a 2. tež tu knihu swjateho pisma, z kotrejež so tón wotrěz wučita, wosebje jene štyrjoch ewangeliow, kotrež so potom — jako wobjimanja cyrkwinskih 'čćenjow' — same tež zaso čćenja mjenuja (n. př. čćenje swjateho Mateja; štyri čćenja, die vier evangelien, štyri evangelie). Čćeńske (scil. knihi), das evangelienbuch als biblische geschichte (früheres schulbuch). Čćenik (sćenik) Lukaš, der Evangelist Lukas.

c) Němske predigen pokhadža wot laćanskeho praedic-are (verkündigen). Naše słowjeso přědować rěkaše najpredy 'předgować — přědhować'; d.-l. prjatkowaš (za 'prjadkowaš'). Přědaf (= přědhař = přědgař), d.-l. prjatkař, prediger.

*) Z němsko-romskich časow je naše słowo kermuša = (kerch-muša) kirchmess, kirmess.

**) 'Pomniki Połobjan słowjanščiny', kiž su w tymle Časopisu 1863 wotčišćane, podawaju str. 38 tež słowo cerkweica.

4. Róčne časy, tři wysoke róčne časy, die drei hohen feste des jahres, maju swoje mjeno wot słowa rok, kiž lěto (jahr) poznamjenja. Dokelž 'rok' žane serbske słowo njeje, dha tež tónle wuraz za to swědči, zo su južnosłowjanscy poselnicy tež tole słowo z khřesćijanstwom do Łužic přinjesli.

a) Jutry (plur.), ostern, delanscy witry, d.-l. jatry abo wjatry, su po swojim pomjenowanju raniši swjedzeń, das frühfest. Słowo jutro (der morgen, ranje), delanscy jitro a witro, je pola nas tak derje kaž zastarjene (§ 32, b) hač na adverbialiski lokativ jutře (morgen, cras), delanscy witře; Delnołužičan pak swój wuraz jutro poňje nałožuje a n. př. praji: Dobre jutro (guten morgen!) štož so na dobrějtřo hromadu sěehnje. Přeni dzeń jutrow mjenuje so jutrownička, d.-l. jatřownica.

b) Swjatki (plur.), pfingsten, d.-l. swětki, maju swoje mjeno wot swjatych (swětych) dnjow, a wuraz wotpowjeda po słowje němskemu 'feiertage, festtage'. Tudy je so zjawnje někajke adjektivo zhubilo: snadź nalětne abo zelene swjatki. Najskerje je tón wuraz tak stary, zo je so z pohanskich časow do khřesćijanskich přenjesl: a to drje je přičina, zo je adjektivo so wuwostajilo. Wokoło Lubina (Lübben) praji so birje (plur.), t. j. řać. 'feriae'. Přeni dzeń swjatkow řeka swjatkownička abo swjatočnička, tež swjatornička = swjatownička; d.-l. swět-kownica, birownica.

c) Hody, weihnachten, d.-l. gody. Naše zastarjene słowo god řekaše tak wjele kaž čas (zeit), lěto (jahr): přir. god-ina — hodžina, stunde, d.-l. gožina. Naš zastarski plural gody, nětko hody poznamjenješe 1. wjesěly swjedzeń džaka za přebyte lěto, für das verlebte jahr (přir. romske Saturnalia), a 2. wobzankowanje lěta, kónc lěta. Poslednišu móc wuraza póznawamy z někotrych prajenjow, kotrež so hišće džensa praja. Tak so čeledž hody abo na hody přečahuje (das gesinde zieht zu weihnachten um), runjež so to hižo dawno druhi dzeń wulkeho rózka čini. A z delanskeje řeče ja tole znaju: Někomu hody dać, jemanden abschied geben; witře změjoš hody = jutře změješ hody, morgen wirst du den abschied haben, meinen dienst verlassen. Zo pak gody abo hody něhdy wjesěly a džakny swjedzeń na kóncu lěta poznamjenjachu, widžimy z pomjenowanja

našich nětčišich khřesćijanskich hodow, kotrež su so — na roz-
dželowanje wot něhdušich pohanskich hodow — při samym založo-
wanju a přenim rozšěrjowanju khřesćijanstwa wěsće khřesći-
janske abo swjate hody mjenowale: kotrež přistawek je so poz-
džišo pušići, hdyž bě pohanstwo so zhubiło. Přeni dzeń rěka
Boži dzeń (Christtag) abo hodownička, d.-ř. Božy žen abo go-
downica; nóc do teho dnja je Boža nóc (Christnacht, heilige
nacht); wječor prjedy teje nocy mjenuje so Bože džěco (Christ-
kind = Christabend), d.-ř. gwězdka (der liebe stern) abo gwěz-
ka; tónle dzeń cyły rěka dzeń do hód (der tag vor weihnachten)
abo patoržica abo pateržica (pateršica, patoršica, patošica).
Što-tež-to 'patoržica' je? Knjez farař Hórník je wuslědžił, zo je
patoržica tak wjele kaž po-torg abo potorg-ica, t. j. po-torg-njenje
abo poterhnjenje lěta, powalenje lěta (das niederreißen, nieder-
werfen des jahres), t. r. wurazne a swjedžeńske dokonjenje lěta,
podobnje kaž je 'přazu zakalać' tak wjele kaž 'přazu ze swje-
dženjom wobzanknyć'. (Přisp. red. Móže pak tež być: patoršica
město potróšica, dokelž su so snadž štomy atd. tróšile; podjabnica,
hdžež je so „jabało“ atd. Jako ze zabyćom kóncowane słowo
móže być: patošica, batožica atd.) Patoržicu wječor abo přeni
dzeń rano nětko Bože džěco wobradža. Stare lěto, der Sylvester-
tag, nowe lěto, der neujahrstag.

5. a) Štož deklinaciju grichiskich abo laćanskich mas-
kulinow nastupa, dyrbymy to jako prawidło twerdže džeržeć, zo
tajke maskulina so po grichisko-laćanskim přiľadže skłonjuja,
t. r. tak, zo so při tworjenju genitiva atd. nominativiska kóncowka
-os, -us wotěisnje: n. př. August-us — gen. lać. August-i, pola
nas August-a. Pola Lukaša 2, 1 stej: Wot khěžora August-a
(nic 'Augustus-a'); a na druhich městnach Noweho Zakonja so
n. př. tola čita: Miletus, Tarsus — do Miletu, z Tarsu atd.

b) To same prawidło plaći wězo tež za zbóžnikowe pomjeno-
wanje Khřystus (Khřyst) Christus — Christi, pola nas: gen.
akk. Khřyst-a, dat. Khřystej soc. z Khřystom, lok. w Khřystu
(Efesiskich 3, 21), po Khřystu, vok. Khřyšće; plur. falšni Khřy-
stoj, Mateja 24, 24. Antikhřyst, g. antikhřysta.

c) Mjeno Jezus, Ἰησοῦς, Jězus, kiž nima kóncowki '-os —
-us', so wot nominativa skłonjuje: Jezusa, Jesusej, z Jezusom,

w Jezusu, vok. mój Jezuso (popularnje) abo, po grichiskim wašnju, mój Jezu (w njesenej rěči).

d) Jezus Khrystus. Přez lačanski akkusativ 'Jezum Christum' wutwori so serbski akkusativ Jezom Khrysta, a tak nastaje tajkale deklinacija: Jezom Khrysta (Efes. 3, 14), Jezom Khrystej, z Jezom Khrystom, w Jezom Khrystu, vok. Jezom Khryšće.

e) Khrystus Jezus: Khrysta Jezusa, Khrystej Jezusej, z Khrystom Jezusom, w Khrystu Jezusu (Efes. 3, 21), Khryšće Jezuso abo Khryšće Jezu.

§ 94. a) Čćenje swjateho Mateja 5, 30, a swj. Marka 9, 43: Jelizo će twoja prawa ruka pohórši, wotetń ju, něm. ärgert dich deine rechte hand, so haue sie ab, d.-l. wotrub ju, č. u-tni, p. ode-tni. Mateja 18, 8: Jelizo twoja ruka abo twoja noha će pohóršuje, dha wotrubaj ju, d.-l. wotrub, č. u-tniž, p. ode-tni. Wote-tni abo wotetń je zastarjeny imperativ hišće derje znajomeho infinitiva wot-ćeć (abhauen). Słowjesny korjeń tjan- — tjen- — tń- (τέμνω) rěka něhdze tak wjele kaž rubać, rězać, hauen, einhauen, schneiden, caedere. Přenja wosoba (wot twórby tń- tworjena) rěkaše něhdy tń-u abo tnu, compos. wote-tnu, imperat. tń-i, tni, kompos. wote-tni — wotetń (hau ab). Wot twórby tjan- a z přiwješka -ti wurosće infinitiv tjan-ti — tjati — ćáci — ćéći — ćéć (hauen, abhauen), partic. ćař, ćaty: n. př. někomu hłowu ćéć (einem den kopf abhauen), wón je štomik ćař (er hat ein bäumchen umgehauen), to ani ćate ani klóte njeje (das ist nicht gehauen und nicht gestoehen), ćawši, praet. ćach (2. 3. ća). Ze 'ćeć' a wotwodźowanki trjeba so tež zestajeńka wot-ćeć. Iterativna a durativna twórba ćinać je jako jednore słowjeso zastarjena. Wot zestajeńkow słyši so najhusejšo na-ćeć (aor.) a naćinać (praesens), anhauen, einhauen, anschneiden (w Delanach 'na-krać'): n. př. khlěb n., pokrutu n., das brot, ein laib anschneiden (nakrać); přenja wosoba aorista je so pola nas takle tworila: Na-tń-u — naćinu — naćnu (ich schneide irgendwann an, resp. werde anschneiden); imperat. natńi — naćini — naćni abo naćń (vulgo nać); praes. naćinam (ich schneide in dauernder weise an, schneide gegenwärtig an). Za-ćeć (zaćnu) — zaćinać, einhauen, einschlagen

(pazory, die krallen); pře-ćeé (přečnu) — přečinać, durchhauen (z mječom); roz-ćeé (roze-čnu) — rozčinać, zerhauen. Wotćeé (wote-čnu).

b) Wot podobneho słowjesneho korjenja čan- — čen- — čin- wutwori so tole: Po-čan-ti — počati — počaći — počéé (anfangen), počach, počał, počawše, počaty; 1. wosoba aorista: po-čin-u — počnu — počnu (ich fange einmal an, resp. zukünftig); iterativo a durativo: počinać (počiwan, ich fange gegenwärtig an). A dalješ zestajency: Započeé (započnu) — započinać, a spočeé (spóčnu) — spočinać. Počatk, započatk, spočatk, anfang.

c) Podobne słowjeso pjan-ti — pjeé (spannen), hl. horjeka § 16 (za-pon-c).

§ 95. Mateja 23, 23: Wy ludakojo, kiž wy džesatk dawaće wot mjatlički, koprika a khumjelej, něm. ihr heuchler, die ihr verzehntet minze, till und kümmel, d.-ł. wy přisłodniki, dokulaž wy zažasesižo mjetwej, dylu a kostrjowku, č. pokrytci, že dáwate desátky z máty a z kopru a z kmínu, p. obłudni, iž dawacie dziesięcinę z miętki i z anyżu i z kminu.

1. a) Mjat-ěj (minze, popjeřna mjatej pfefferminze) ma swoje mjeno wot sylneho wonjenja, podobnje kaž je pola Grichow so jej ῥόδύσμος (slódka wón) rěkało.

b) Z wukónčenjom -ěj wudžěta so z 'jam-jám-tha' pomjenowanje rostliny sameje: Mjant-ěj — mjatej, gen. mjatwje. Deminutiviska twórba mjatwička přeskoči pola nas na mjatlička, cyle kaž so mutlička (quirl) praji, štož je něhdy 'mutwička' rěkało, kaž nam naš přenjotniši wuraz mutej (gen. mutwje) pokazuje.

c) Za 'mjatlička' rjeknje so tež mjetlička, dokelž so vokal -a, hdyž je wot mjehkeju konsonantow wobdawany, rady na e powyši.

d) Grichiske dialektowske słowo μίνθη, lać. mentha, něm. (minte) minze je identiske z našim runje wujasnjenym wurazom: t. r. tónle wuraz je něhdy zastarsku, hdyž mějachu Słowjenjo hišće literas adspiratas, z tehdyšeje słowjanščiny do druhich rěčow přejšoť.

2. a) Koprik (till, dill) je deminutiviska twórba zastarskeho słowa kopor abo kopr, kotrež so wot Polakow a Čechow hišće naložuje.

b) Koper abo koprik ma něšto wusłodźowace (etwas vor-schmeckendes), někajki móhł-rjec wótry słód. Tónle słód a tu rostlinu poznamjenjachu naši wótočojo ze słowjesom par-ié (brühen, brennen) a z předložku ko- (§ 39) jako něšto 'khětro parjate (ziemlich brennendes)'; a tak nasta tajkele pomjenowanje: Koper-ü-s (t. j. s-par-jowař) — koperü — koper abo kopr, koprik. [Podobnje tworjeny wuraz je popjeř (asche, t. j. po-pař (popal) abo to, štož po pal-enju zbytno zawostanje.]

c) Zo je słowo kopr něšto parjace abo palace poznamjenjało, wuči nas wuraz kopř-iwa (brennessel).

d) 'Kopř-iwa' so w někotrych słowjanskich narěčach z přeskočenjom liquidy kropiwa mjenuje.

e) Přez to samsne přesunjenje liquidy je prjedy zapisane słowo 'kopr' so pola nas na krop (warjaca woda, siedendes wasser) přewobroćilo.

f) A runje tak so rostlina 'kopr, koprik' w ruskich narěčach z přestajenjom liquidy, pak jednorje krop abo pak z předložku o-krop a u-krop mjenuje.

g) 'Koprik' rěka tež po-pr-ik, t. j. po-par-jowař, při-parjowař.

3. Khumjelca (kümmel, karbe, karweide) ma stwjelco (stořpik, trubjařku, dudawku) z wjacyrkóčnymi wurostkami abo hałožkami; přir. č. chumáč. Łaćanscy *cuminum carvum*.

§ 96. Čéenje swjateho Marka 9, 50: Budže-li sól njesłona, z čim budžeće ju woselić? So das salz dumm (t. j. dumpf) wird, womit wird man würzen? Sól — gen. sele (čit. selje) — mjenowaše so tež soř; to widžimy ze zestajenki roz-soř (salzwasser, salzlacke). Ze substantiva 'soř' wudžěła so adjektivo (soř-any) słony, salzig, gesalzen, č. slaný, p. słony; słony kamjeň alaun, słonu wodu žorlić, Jakuba 3, 12, salziges wasser geben. Słowo 'sól' — po Wojerowsku sel — je korjeńscy tosámotne z łaćanskim sal, z němskim sal-z a z grichiskim ἅλ-ς. (Sem słuša tež zněmčene soole [solei, sālei], a mjeno městow Hall, Hall-e, Hall-ein.)

§ 97. Marka 15, 17: Woblečechu jeho purpurski kwič, něm. sie zogen ihm einen purpur (t. j. purpurmantel) an. Kwič (mantel) rěkaše něhdý ko-wi-č (z akcentom na poslednje);

słowo wobsteji z předložki ko, kotruž smy horjeka § 39 (kowsydlo) póznali, a ze słowjesa wi-ć (wickeln), a poznamjenja potajkim něhdže tak wjele kaž 'za-wiće, einwickelung, involucrum'. Druhe, tež zastarjene mjeno za 'mantl' je płašć, kotrež so wočiwidnje wot płachty jako zawodžeća (zudecke) wotwodźuje. Mantellum je łacanske słowo, kiž na manus (ruka) pokazuje, runje kaž bě naš něhduši płašć po svojim nastaću zawodžeće za ramjeni. Słowo kwić so w druhich słowjanskich přeložkach našeho městna nječita. Purpurej su stari Božharjo bahor prajili.

§ 98. Čćenje swjateho Lukaša 8, 43: Krewnica, něm. blutgang. Krewnica by so po nětčišej řeči krejnica (krejna khorosć) mjenowala. Něhdy je 'krej' krěw-i a krěw-i rěkała; a z tych časow pokhadža naš genitiv krwě (des blutes), kaž tež naše adjektivo krwawy (blutig): kiž matej so takle z pismikom 'w' pisać, runjež so 'krě' a 'krawy' wurjekuje. Z našim 'krěw-i' abo 'krěw-i' tósamotny wuraz je łacanske cru-or, grichiske κρέ-ας (mjaso) a sanskritiske krawis (mjaso). Přenjetna móc tychle słowow wujasnja so přez sanskritiske słowjeso kir-āmi (wuliwam, rozliwam). W druhich słowjanskich přeložkach našeho městna wuraz krewnica trjebany njeje.

§ 99. Lukaša 12, 14: Džělnik, něm. erbschichter, ma swoje mjeno wot džěl-enja abo rozdžělenja (vertheilung). We wšědnym žiwjenju je džělnik tón, kiž džěl-a, t. r. kiž najaty z rukomaj swoje džělo džěla; z najmjeńša znaju z Wojerowskeje podřeče wuraz 'radžiny džělnik (rathsarbeiter)'.
 § 100. a) Lukaša 14, 28: Wukład, něm. die kost, wotpowjeda po słowje němskemu 'aus-lage' (wu-kłasć, wu-kładować). Pjenjezy wu-łožić je 'geld verlegen'.

b) Japoštołske Skutki 21, 3: Na-kłada (łódže), něm. waare des schiffes. Na-kłasć (nakładu) auflegen, aufladen: nakłada, die ladung.

c) Zjewjenje Jana 18, 2: Kłóda, něm. behältniss. 'Kłóda', kiž ma swoje mjeno wot kładženja, rěkaše něhdy kłada (legung). To słowo poznamjenješe najprjedy to drjewno, do kotrehož so nozy přestupnika 'kładžeštej' (tykaštej); nětko je kłóda we wšědnym žiwjenju tak wjele kaž jastwo (gefängniss): n. př. do kłódy tyknyć. Přir. do jastwa položić (ins gefängniss legen).

§ 101. Japoštoľske Skutki 3, 19, Mateja 3, 2, Marka 1, 15, Lukaša 15, 7: Pokuta, něm. busse. Pokuta je něhdy 'po-kat-a' rěkaľa; pokata běše tak wjele kaž po-kać-e (das bereuen), nimale tak wjele kaž roz-kać-e (starke empfindung der reue, starke reue). Pokutny, bussfertig. So pokućić Jap. Sk. 3, 15, busse thun, büssen. So něčeho ka-ć, etwas bereuen: ja so swojich hrěchow kaju, ich bereue meine sünden.

§ 102. 1. Japoštoľske Skutki 27, 28: Wołownica, něm. bleiwurf, č. olownice. Wołownica (das senklei) by po našej nětčijej rěči so wołownica mjenowaľa. Wołownik, bleistift.

a) Wuraz wołow — něhdy wołow-i-s a pozdžišo wołow — pokhadža wot předložki 'o (wo)' a wot verbalneho korjenja 'li-(praes. li-ju)', z kotrejuž so wudžěła słowjeso o-li-ja-ti sę abo wo-li-ja-ti sę = sich ergiessen, ins fließen kommen, flüssig werden; a z tehole słowjesa tajkele substantiviske twórby, wurośěchu: Olija-w-i-s (ergießer, fließer) — oljawi — olawi abo oławi — ołow — ołow (t. j. ołowj) — (ołowj) wołowj.

b) Słowo łój (inselt, unslitt) pokhadža wot njezestajeneho słowjesa le-ć (giessen), a to takle: Li-á-jů-s — ljajů — laj abo łaj — łój.

c) Na grichiskej zemi je starozastarska słowjanska twórba 'wolowjo-s' abo 'woluwjos (d.-l. woluj)' so na *μολυβδος* přewobročila, dokelž Grichojo hižo w předhistoriskich časach žaneho 'w' a žaneho 'j' wjacy njemějachu, a dokelž dyrbjachu so tehodla při přijěću cuzeho słowa někajke trochu podobne zastupniki ('m, b, d') za 'w, j' nałožować počěć. Z tehole přiškada pak widzimy, zo je to słowo hižo w šěrej starinje přědku konsonantiski zynk 'w' poskićało, a zo maju potajkim éi wopak, kiž přijimaju abo tež wobkrućeju, zo je tajke započowace 'w' přistawk pozdžišich časow (n. př. oc-ulus, oko — woko). Předložka wo je něhdy adspirowane 'w' měľa, je něhdy who rěkaľa; w běhu časow je po znajomym zakonju zesłabjenje twórby zastupilo: při tym pola Delnjoľužičanow so z najmjeńša wo a ho zakhowało, pola nas Milčanow jenož wo, pola najwjetšeho džěla zbytnych Słowjanow same vokaliske 'o'. Runje tak je n. př. whok-o so zesłabjało na woko (h.-l.) — hoko (d.-l.) — oko (sl.), oc-ulus, ὄσσε (t. j. ὄκ-je), atd. atd.

2. a) Wot tameho prjedy pod čišom 1a zapisaneho słowjesa wo-li-ja-ti se (sich ergiessen) je so tež tajkile wuraz wudžěłať: Wolija-jü-s (erguss, abfluss [von geschlagenem ölsamen]) — woljajü — woljaj — woljej — wolej — woliy, stbñh. **олај**, j.-serb. olaj, č. p. olej. Wot neutriskeho 'woljajo — woljejo' wutwori so grichiske *ἐλαιον* (wot kotrehož je so hakle štom *ἐλαία* pomjenowať, kaž nam hižo akcent tameho *ἐλαιον* pokazuje), a ľacanske oleum z němskim öl.

b) Wot adjektiva 'wolijow-y' wutworištaj so substantiviskej wurazaj wolijowc (ölbaum) a wolijowka (olive). Prěniši mjenuje so tež wolijowe drjewo (Psalmow 52, 10, Romskich 11, 17), a posledniša tež woliwka (Jesaje 17, 6, Jakuba 3, 12). Posledniše słowo pokhadža wot zastarskeje twórby 'wolijew-y' a je takle nastalo: Wolijew-a — wolijwa — woliwa (ľacanscy oliva, z posiciskej doťhotu), — demin. woliwka. — Wolijowc 5. Mójz. 24, 20 a druhdže. Sudnikow 9, 8 hač 15 steji pódla wolijowca tež wowonc (dornbusch). Tón kefk, kiž so łóji (so drasty popada), ma swoje mjeno wot stareho wuraza 'łow (fang)' a dyrbjaj so tehodla łowonc pisać. Romskich 11, 17 je wolijowcej płonowe drjewo napřećiwo stajene; płonuch = płone (m. połonne) jabľuko, holzapfel.

c) Doniž so pomjenowanje wolija ze žaneje drugeje řeće njewujasni, dyrbimy samsne za słowjanske dzeržeć.

§ 103. Japoštoľske Skutki 27, 28: Dwaceći sahow hľuboka (woda), něm. zwanzig klafter tief; pjatnaće sahow, fünfzehn klafter. Słowo sah-a abo saž-eń wotpowjeda němskemu klaf-ter: štož je ta doťhoměra, kiž přez wupřestreće wobegu rukow nastanje. Słowjeso sahać rěka něhdže tak wjele kaž rozšěrjeć (nohi, rucy), ausbreiten (füsse, hände): mócnje sahać, mächtig ausgreifen, ausschreiten; něšto wobsahać, wobsahować, a) mit grossen schritten umschreiten, b) etwas umfassen, etwas enthalten; wobsaha, umfassung, inhalt: a jednore słowo saha wotpowjeda po pismiku němskemu wurazej 'ausgreifung, fassung'. Při-sahać (schwören) rěka po słowje tak wjele kaž 'ruku při tym rozšěrjeć, wupřěsćerać' (štož přisahacy čini); přisaha eid, schwur: přisahu wotpoľožić, einen eid ablegen. So roćić je 'unaufgefordert schwören, bethöuern, sich vermessen'.

§ 104. Jap. Skutki 27, 40, a Jakuba 3, 4: Prawidło, něm. das steuer (zwazki prawidła, die ruderbande), č. pravidlo, weslo, d.-t. wjazło, p. stér.

1. a) Prawidło pokazuje na słowjeso prawić, a to zaso pokhadža wot adjektiva prawy. ‘Prawy’ wotpowjeda němskemu (gerade) recht, gerecht, richtig; praw-ié je potajkim ‘recht machen, richtig machen, rechtfertigen, richten, die richtung geben, (zurecht) stellen, leiten, lenken’: čehoždla je prawidło das mittel zum richten, stellen, richten, richtig stellen, leitmittel, lenkmittel (zügel), das steuer. Praw-ina die richtung, der richtweg.

b) ‘Stellen (= einrichten)’ rěka pola nas stajié (stawić): n. př. pasle stajié, eine falle stellen. Wot tehole słowjesa su naši rodnicy, kotřiž w prjedawšich časach wokola baltiskeho morja atd. bydlachu, sebi substantivo stawjeť — staj-eť (steller = richter, lenker) wudžěłali, a to słowo su potom Němcy jako ‘steuer’ wot nich do němskeje rěče přijeli. Pola Polakow je wot teho słowa so twórba stér zdžeržala.

c) Zestajeňki: Na-prawić, napravjeé, napravjowaé einrichten, richtig stellen (časnik, die uhr; naprawu napravjéé eine einrichtung treffen, eine massregel ergreifen. Po-prawić, poprawjeé, poprawjowaé, berichtigen, poprawa berichtigung. Připrawić, připrawjeé, připrawjowaé vorrichten, passend machen, anpassen; připrawa vorrichtung, massregel. Roz-prawjeé, rozprawjowaé berichten; rozprawu dawáé (daé, podaé), rozprawu rozprawjeé bericht erstatten. Wo-prawić, woprawjeé, woprawjowaé richtig machen, richtig stellen, woprava, richtigstellung. Wot-prawić hinrichten, wotprawjenje hinrichtung. Wu-prawić, wuprawjeé, wuprawjowaé, a) ausrichten, verrichten, leisten, b) rechtfertigen (w dogmatiskej rěči ‘praweho činié, prawych činié’); wuprawu wuprawjéé, eine verrichtung ausführen, ein geschäft besorgen, wulka wuprawa eine grosse leistung, poručenosé wuprawjéé, einen befehl ausführen, nakład wuprawjéé, einen auftrag besorgen, bestellen; wuprawa tež ‘einrichtung’. Za-prawjéé einpassen, einfügen. (Přisp. redaktora: W kath. knihach: wopravjéé, das Abendmahl reichen.)

2. Prajié rěkaše něhdy ‘prawjéé’, a to wotpowjedaše němskemu ‘berichten (referiren)’; nětko je prajié tak wjele kaž

'rjec (sagen)'; praeterito je prajach, 2. praješe a tež prajich, 3. praji. Wo-prajeć berichten (einen kranken). Pře-prajić, přeprajeć, přeprajować durchsagen, hersagen (in der schule), recitiren. Při-prajić, připrajeć, připrajować vorsagen (in der schule), einhelfen; někomu připajić einschärfen, jemand bedeuten. Rozprajić, rozprajeć, rozprajować redend auseinander setzen; knihu rozprajeć ein buch besprechen, recensiren. Prajidmo redensart, phrase.

§ 105. Romskich 11, 8: Złoboćiwu duch, něm. erbitterter geist. Zł-y böse (na někoho, auf jemand) — złoby (plur.) grimm, zorn — złobota bosheit — złoboćiwu, boshaft erbot. Zjewjenje Jana 12, 12: Čert ma wulku złobotu, něm. der teufel hat einen grossen zorn.

§ 106. Přeni list na Korinthiskich 7, 9: Wo-žahanje ćěrpjeć, něm. brunst leiden. Žahać je něhdže tak wjele kaž 'palić': n. př. so z kopriwami wožahać, zwožahać; sudy požahać (fässer pichen). Přir. § 2.

§ 107. Druhi list na Timotheja 1, 5: We twojej wowje Loidže, něm. in deiner grossmutter Loide. 'Wowu' so w hornym kraju nětko wowka mjenuje; namjezni Serbjo a druzy Słowjenjo praja baba. 'W-owa' wujasnja so přez laćanski wuraz av-ia, a přez teho maskulinisku twórbu av-u-s (džěd, grossvater).

§ 108. Zjewjenje Jana 3, 2: Budź zbudliwy, něm. sei wacker, č. budiž bedliwý, p. bađź czujny. Zbudliwy, kiž na słowjeso 'zbuđzić' pokazuje, wotpowjeda němskemu 'wachsam'. Czujny je tón, kiž čuje, kiž je wo-cu-ćeny, kiž je čuły abo (po našim wurjekowanju) čuły (wachend: munter). Budźće tu strowi a čerstwi, bleiben Sie gesund und frisch; wón je čuły a čerstwy, er ist munter und frisch.

§ 109. Zjew. Jana 6, 8: Pławu kón, něm. ein fahl pferd, d.-ł. p. płowy, č. plawý. Pławu je tosámotne z němskim fahb, kiž ze přikróćenjom 'fahl' rěka. Twórba 'pławu' je so pola nas pomału na płowy přewobročila. Pławša (t. j. płow-uša) je znajome krowjace mjeno.

§ 110. Zjew. Jana 14, 10: Lutu we kelichu jeho hněwa, něm. lauter in seines zornes kelch, d.-ł. njezměšany nalaty, p. szczery (čisty), č. wlito (t. j. nalate). Lutu je 'lauter (rein,

bloss)', sam: n. př. lući mužojo, lute žony, lauter männer, lauter frauen = sami mužojo, same žony. Knjeni je lutka sama (ganz allein) přišla; muž je sam lutki přišoľ. Jeničcy a samolútcy (adverb.), einzig und allein.

§ 111. Hišće někotre jenož citatow dla zapisane wurazy. Hij. 21, 10 so woćelić, kalben, so ćelić; Sir. 2, 5 woheń horja, das feuer der trübsal; Siracha 26, 26 wutrobny ryćeť, ein streitbarer mann; Siracha 31, 38: Zo so hněwa a pohoršuje, hač derje sprany (zusammengeprügelt), nability a zranjeny budže, dass er trotz und pocht, bis er wohl gebleuet, geschlagen und verwundet wird; 1. Makkabejskich 9, 41 herči hčós, das pfeifen (musiciren); 2. Makk. 10, 30 wjedrowe kamjenje, donnerstrahlen; Mateja 10, 10, a Lukaša 12, 23 košť, speise, jědž; Mateja 13, 21, počasny 'wetterwendisch' (tón, kiž so po čas-u zložuje, kiž so z časom přeměnja); Marka 13, 34 wrótnik, thürhüter, a Jana 18, 16 wrótnica, thürhüterin; Lukaša 6, 1 kłosy łupać, ähren mit den händen reiben; Luk. 21, 5 (wopomnik, denkmal) wopomniki, kleinodien; Japoštoľske Sk. 3, 21 zasopostajenje, 'herwiedergebracht werden', wiederaufstellung, wiederherstellung; Jap. Sk. 27, 39 ramjo, ein ufer; list na Romskich 1, 30 hanliwy (hanić), freveler (schmähsüchtig); Romsk. 11, 16 roz-měšk 'anbruch', einsäuerung; 1. list na Korinthiskich 6, 8 'křiwdzić 'vervortheilen'; 1. Korinth. 12, 23 česć ľožić, ehre anlegen; list na Efesiskich 1, 23 dopjelnosć, fülle, dospołnosć; Efes. 5, 4 njehorne słowa a nabłazne rěče, schandbare worte und narretheidinge (narrenreden), blazen, der narr; 1. list na Timotheja 3, 6 nowotnik, neuling; 1. Timoth. 3, 11 kleskawe (žónske), lästerinnen (geschwätzig); 1. Tim. 4, 7 babjace basnički, altvettelische fabeln; 1. Tim. 5, 11 khłóšćiwe (žónske), geil; list na Hebrejskich 9, 2 prjódk hěty 'das vordertheil der hütte'; list Judaša št. 12 tajcy škerjednicy ćerja žratstwo wot wašich dobrych darow, diese unfläther prassen von euren almosen.

§ 112. Za tych, kiž su jenu abo druhu twórbu serbskeje konjugacije woteznali abo snadž tež njedopóznali, chcu tudy hišće z někotrymi sadami na naš serbski aorist'a na naše serbske passivo pokazać.

1. a) Słowjanska řečnica rozdžěluje dokonjane a njedokojane słowjesa (verba perfecta, v. imperfecta): n. př. dać (dok.) — dawać (ndk.).

b) Dokojanym słowjesam rěka so tež aoristiske, njedokojanym pak tež praesentiske.

c) Aorist (kiž na sebi samym žane praeterito njeje) abo njedokojana twórba poznamjenja verbalne sčinjenje t. j. krótkočasne abo tola jenokróčne wuwjedženje někajkeho verbalneho činjenja (n. př. dać); praesento pak abo njedokojana twórba wučičuje verbalne činjenje, t. r. trajace abo tež wospjetowane činjenje (n. př. dawać).

d) Aorist praji, zo so sčinjenje hdyžkuli (wann immer, irgend einmal) wuwjedže; praesento pak powjeda, zo so činjenje w nětčišim času (t. j. w času řečenja) wuwjeduje (rozwiwa), abo zo řečacy rozwiwanje činjenja sebi z najmjeńša přitomne myslu.

e) Aorist ma za indikativ te samsne wukónčenja, kotrež praesento pokazuje: a za grammatiku je z wužitka, hdyž my sebi dowolamy wučić, zo ma słowjansčina aoristiske abo kóždočasne abo ideelne praesento pódla nawoprawskeje přitomnosće verbalneho rozwiwanja: n. př. dam ich gebe irgend wann, einmál, éinmal; dawam ich gebe in wiederholungen, in dauernder form.

f) Hdyž je aorist móhřjec praesento njepostajeneho (jenož mysleneho, ideelneho) verbalneho činjenja, dha blisko leži, zo móže indikativ aorista tež přichodny čas wobjimać, so tež na přichodny čas počahować abo, kaž so grammatiscey rjeknje, futuro poznamjenjeć: n. př. dam ich besorge das einmalige geben irgend einmal, also auch künftig einmal, auch einmal in der zukunft, d. h. ich werde einmal geben.

g) Wšitke aoristiske słowjesa maju tajke ideelne praesento-futuro, maju tak mjenowane jednore futuro (bjez zestajeńki): n. př. dam, éisnu (ich werde einen wurf thun), storću (ich werde einen stoss ausführen), zažehlu (ich werde einmal anzünden), změšam (ich werde einmal zusammenmischen), zwotmjetuju (ich werde einmal alles abwerfen). Wšitke praesentiske słowjesa pak tworja zestajene futuro: n. př. budu dawać, žehlić, měšeć, wotmjetować atd.

h) NB. Tajkele aoristy móža futura byč; runje tak husto pak su wone tež ideelne praesenta: n. př. na wsy paduচেj nichtó ničo njewotkupi (man kauft ihm vorkommenden falles nichts ab; njewotkupuje = man pflegt ihm nichts abzukaufen); hdyž tón do města přińdže, tam so kóždy raz wopije.

i) Praeteritalny aorist abo aoristowe praeterito twori so z kóncowkami imperfekta, wón je móhł-rjec aoristiske imperfekto: n. př. da-m, éisn-u — aor. praet. dach, éisn-yeh.

i) Runje tak so grichiski aorist hakle přez praeteritalne wukónčenje do praeterita přewobroči: n. př. dač *δοῦναι*, da-j *δό-ς*, — *ἔδω-κα* = da-ch; éisnyé *βαλεῖν*, éisnych — *ἔβα-λον*; spisač, napisáč *γράφαι*, spisach — *ἔγραφα*.

j) Aoristiske su wšitke słowjesa wokomiknjenskeho sčinenja: n. př. dač, éisnyé, stajič, položieč (hinak 'kłasč').

k) Aoristiske su dale wšitke zestajene słowjesa (n. př. na-pisač, za-palič, do-njesé, wu-pič), khiba a) kotrež do Veje abo pak do VIeje konjugaciskeje rjadownje słušeju, a b) kotrež su w přenjesenej mysli trjebane: n. př. a) (přińč, aor., kommen) při-khadžeč, při-khadžowač; b) za-widžeč in-videre, beneiden; wob-sedžeč pos-sidere, besitzen; so zaležeč ob-liegen, sich gehören; po-přeč gönnen (imperf. popřejach).

l) Po logiskej potrebjbe dyrbi aorist so na praesento přewobročič: n. př. přińč — što dže? wer kommt? zwotkal džeče? wo kommen Sie her? Při-jěč (aor.), angefahren kommen, při-wjesé (aor.), angefahren bringen, — praes. pohonč jědže, wjeze, der kutscher kommt gefahren, bringt gefahren; hody zbóžnik do swěta přińdže (ideelles praesens), zu weihnachten kommt der heiland in die welt; džensa su hody: džensa zbóžnik do swěta při-khadža (praes. der faktischen wirklichkeit), heute ist weihnachten: heute kommt der heiland in die welt. Swoje džěci sobu při-wjezč (zu fuss): praes. mač swoje džěčo sobu njese, na swojeho synka sobu wjedže; tón štom wjele płodow njese (dobry štom wjele płodow přinjese, ideel); što Wy dobreho njeseče? was bringen Sie gutes (was führt Sie zu mir)?

m) Štož wot jednoreho (nic-praepositionalnego) aoristiskeho słowjesa (kaž 'dač, kupič') so jako dalša konjugaciska rjadownja wotwodžuje, to je tež jako zestajeńka praesentiske

(durativne): n. př. předać (aor.) — předawać (praes.); wotkupić (aor.) — wotkupować (praes.).

n) Njedokonjane słowjesa Veje a VJeje rjadownje so z pomocu předložki ze do dokonjanych abo aoristiskich přewobroća: n. př. rozpředawać (ndk.), rozmjetować (ndk.) — zrozpředawać (dok.), zrozmjetować (dok.); powaleć — zpowaleć.

o) Někotre słowjesa maju, runjež su hewak praesentiskeje twórby, tola praeposicionalne futuro; a to su wosebje tele: Běžu, ćahnu, ćerju, jědu, leću, lězu, wjedu, wjezu, du, mam — fut. poběhnu, po-ćahnu, počerju, pojědu, poleću, polězu, powjedu, powjezu, (pójdu) pónidu, změju. To su nawoprawske futura (nic aoristy z ideelnym časom); 'budu' so tudy njetrjeba.

p) To njech su zhromadne pokazowanja; dočerpać teje wěcy tudy njemóžu. Wuknjaicy wzmi jeno hišće někotre přikłady. Nan chce synej pjenjezy dać (éinmal) — dawać (wiederholt, immer); wot režnika mjaso wzać (éinmal) — brać; někomu žito předać — předawać; wot někoho konja kupiće, konje kupować.

2. a) Passivo chcedža někotři ze słowjesom budu tworić: n. př. tak budže prajene, so wird gesagt; kaž budže powjedane, wie erzählt wird. Dokelž pak ma 'budu' w našej serbšćinje futurisku móc ('ich werde sein'), njemóže so z nim passiviske praesento tworić, ale jenož passiviske futuro; tehodla móže powjedane 'budže' jenož tak wjele rěkać, kaž 'es wird erzählt werden'.

b) Móžno je, zo so passivo z passiviskeho participia ze słowjesom być abo bywać wudžěta: n. př. ja sym lubowany, spytowany, ich bin geliebt, versucht = ich werde geliebt, bywam lubowany; imperf. běch (bywach) lubowany, ich ward geliebt; konj. bych lubowany był (bywał), ich würde geliebt; sym, běch, budžech lubowany był (bywał), ich bin, war, wäre geliebt worden; fut. budu lubowany, ich werde geliebt werden; budž (bywaj) lubowany, werde geliebt; lubowany bydž (bywać), geliebt sein, geliebt werden.

c) Najbóle po duchu našeje serbšćiny pak je, hdyž so passivo přez reflexivne słowjeso z naměstnikom so woteđa: n. př. tak so praji, so wird gesagt; kaž so powjeda, kaž so rěči, wie

erzählt wird, geredet wird; naš dom je so za lěto natwarił, unser haus ist in jahresfrist gebaut worden; pola nas so ničo za zło njebjerje, bei uns wird nichts übel genommen; wot kóž-deho čłowjeka so hrěši, von jedem menschen wird gesündigt; wot sprawneho čłowjeka so ani njeřhaje ani njejeba, von einem rechtschaffenen menschen wird weder gelogen noch betrogen; hdže so darmo dawa? wo wird unentgeltlich ausgetheilt?

Dodawk k přisłowam a prajidmam.

Z rukopisa Kř. B. Junghänela wuzběhnył M. Hórník.

Zběrku „1000 serbskich přisłowow a přisłownych prajidmow“, kotrež su w tutym Časopisu po kruchach wozjewjane byle, je k. Jakub Buk (nětko praeses katholskeho konsistorija w Drježdžanach) w lěće 1862 zhromadnje we wosebitym wočišću wudał. Wottal je małohdy něšto za dodawk so namakało. Zo bych młodym mjez ludom přebywacym Serbam z nowa nastork dał k dališemu nětko wobćežnišemu zběranju (dokelž dyrbi so hladač, njeje-li hižo čišćane) a wězo tež wočišćenju přihódnych dodawkow, poskićam tudy wupiski z rukopisneho zešiwka Kř. Bjedricha Junghänela (Kokoški?), fararja we Wósporku (po prawym Wysborku) a skónčnje w němskich Wernarecach, kotryž je w l. 1882 knježna Toska Junghänelc našej Maćicy (pod čisłom 68) darila. Najskerje su z tuteje zběrki hižo druzy čerpali.

Swoju zběrku je njeboh Junghänel drje hižo w studentskich lětach započal najskerje na podložku rukopisnych zapiskow swjeho njeboh wuja: „Proverbia sorabica“ (hl. Časopis 1856 str. 101) a „Adversaria linguae sorabicae“ (hl. Časopis 1882 str. 52) a pozdžišo dale wjedł. Z cyła ma wón 363 přisłowow a prajidmow; piše najprjedy z laćanskimi pismikami po starym prawopisu a wot čisła 176 po Jordanowym: Bity něbiteho něse. Bě lědy nóhč, a bu z něho kóhč atd. Tola po prawym njeje tak wjele přisłowow a prajidmow w zběrcy, dokelž mnohe su (we wšelakim času) wjacykřóć, samo někotre štyrikróć napisane.

Z nich wuzběhaju po Junghänelowym rjedže jenož te, kotrež po přehladanju k. Bukoweje zběrki, za hišće nječišćane dđeržu abo kotrež su pak varianty pak z mjenje znatym němskim abo serbskim wukładowanjom podate. Sym-li tola něšto hižo tam (nic druhdže) čišćane tudy z nowa wočišćał, njebudže z toho škoda.

Jemu huba dže kaž wětrownik. Lane symjo a pjanka mataj so we woleńcy jenak derje abo: staj we woleńcy jenakej. (Mitgegangen, mitgehangen.) Ty sy dobry po smjeré póslać. (Red. lěpje: Tebje je dobro po smjeré póslać.) Tón móže tež z Wósporčanami na Wusmužowu horu hić. (Die Weissenberger gehen dahin spazieren, wenn sie nichts zu thun haben, und wer „eingebauert“ hat, kann ein Gleiches thun. Von einem, der „ausgebauert“, seine Wirthschaft veräussert hat. Der genannte Berg ist unfruchtbar; er ward früher weder beackert noch besäet, mithin war dort keine Bauerarbeit nöthig.) Něhdy je jich woť přez našu lužu šoť = to je džewjata woda woť přećelstwa. Ja tola hewak tež kachlicy přilěpjeny njejsym, ale mi je tola žałowstnje hrozno. Ja budu tehdom w pincy (wohl: w pjecy) rejwać. Wšón sy na jenej žile i. e. hujny (spěšny). Čista papjera swari pisarja (hdyž wjele njepisa!). My budžemy tež khlěb pjec (hdyž slubiš křiwdžerja při druhej składnosći zaso wuplaćić). Jej kruwa khodži w trawje hač do brjucha. Wón wokoło płotow łazy a psy bije i. e. je lěni a prózdny. Sy tajki, jako by rancu přez hlinjany płót cyať (von schmutzigem Munde). Dostanješ bškhu na rječazku a pawka na bubonje (hast zu Jahrmarkt etc. nichts zu hoffen). Toho postorčiš kaž wisacu sěnu abo kaž roztorhanu murju. Młodosé je njemdrosé (nic: tornosé, štož je thorheit, Red.). Wožhnje hižo młoda trawička, štož chce zwostać lóza kopriwka R. 63. Wón budže na posledku psy kať i. e. pónđe po prošnju, a budže dyrbjec psow so wobarać. To je prawy ćěť i. e. hłupy a zły. Mortkowčenko (abo: w Mortkowje) z prózdneho pija. (Bei irgend einer Gelegenheit zu spät kommen, leer ausgehen. Die Herrschaft Mortka hatte eine Wiese mitten unter den Fluren von Lohsa und schickte sonst immer Hofeleute dahin, um durch sie das Heu einernten zu lassen. Sie gehen wegen der Weite des Weges nicht erst zum Mittagessen nach Hause, sondern machen gleich auf der Wiese Mittag. Einst hatten sich die Mortkaer Hofeleute ein Fässchen Bier mitgebracht, um es beim Mittagessen zu trinken. Sie versteckten es in den vom Gesträuch umgebenen Graben, welcher sie von einer Wiese, wo die Lohsaer Hofeleute arbeiteten, trennte, um es kühl zu erhalten. Die Lohsaer hatten dies entdeckt und spielten den Mortkaern den Possen,

dass sie ihnen das Bier heimlich austranken. Als es dann die M. geniessen wollten, war das Fässchen leer. Variant: Mortkowčenjo cheychu ze swojimi susodami přerow ryé na jich mjezy a mějachu přitom poť tuny piwa. Mortkowčenjo měnjachu, zo budža prjedy ryé a potom pié, tamni pak nawopak atd.) Za keřkom lěhać i. e. mjelčo za někim pasé. Z črijow hlada režnik na šewca (hdyž su roztorhane). Rié woparić ze zymnej wodu (unkräftig auftreten). Wšitecy wujědžechu, ale ja běch při samym (budžech tež při samym wujěl, Red.), ich wurde endlich angeschmiert. Z řykatej křidu wodu nosyć. Sebi z karanom, druhim z džěrkawconu nosyć. Slěbročistu da Bóh wodu žórlić, ale sudowjo ju womaže. Brunka so rad we wodže tunka. (Wenn die Binsen häufig werden, prophezeit man nasses Wetter.) Hdyž stare woły hraja, chce so wjedro přeměnić. Jemu so dže jako knježim zastojnikam (i. e. zuletzt schlecht). Młodemu dubej a młodemu knježikej dyrbjať bur z časom hlówu éec. (To je přístowo z časa njewólnistwa abo kruteho poddanstwa, Red.) Młodemu hólcej a hawakej je jenak wokoło zańć. Nuza so po dworje wala, a Nimaš z woknom nutř hlada. Štó móže wšě kři wizny zrunać? Tu je wulki hród a we nim wulki hlód. Što mi pomha wulki hród, hdyž je wnutřka luty hlód? Štóz starku předa, zbože předa. (Wer das Stammkapital angreift, den Grund der Vermehrung vernichtet, nimmt Schaden.) Tomu so zda kaž prašiwemu proseću. (Er macht alberne Ansprüche. Ein schwächliches Ferkel muss gepflegt werden, wodurch es verwöhnt wird.) Wiselne kaž šibjeńčne drjewo (Unkraut verdirbt nicht, Red.: stajam sem dla přeřožka). Tón zahe sedřuje a pozdže jědže. Nuzowana lubosć a porjedžana rjanosć njetyje. Wěčnje pyšny, nihdy dušny. Wón řže, zo je jemu éma zezady khribjeta (za khribjetom). Wón psy za wopuše wjaza (er führt die Leute an). Wón je pobožny kaž kocor w twarozy. S. Matij zemju wotamka abo zamka. Hdžež je lětsa mjeřwja (ein Untereinander), tam je za lěto beja (eine trächtige Hündin). Na pěsku ryby řowić, na wodže młócić (von Unmöglichkeiten). Wona je tak běla kaž řońši sněh a lětuše blóto (von einer schmutzigen Frauensperson).

Prěnja čišćana zběrka serbskich ludowych pěsni.

Podat *M. Hórnik.*

Lubowaŕ lužiskich pěsni, knjez dr. Sigmund Vašátko w Mez-
řiču, wjelečesěny sobustaw našeje Maćicy, je mje na prěnju
čišćanu zběrku serbskich pěsni kedźbneho sćinił, ju wotpisanu
mi připósłał a k tomu hišće nastawk „Sbirky národních písní
lužických Srbův“, w Časopisu „Národ a škola“ (1885, str. 59 a
68) wočišćany a nětko tež do „Lužicy“ přeloženy.

Tuta zběrka serbskich pěsni je w nowym čěskim prawopisu
a z čěskim jich přeložkom wozjewjena w Časopisu čěskeho musea
(1830, str. 380) přez Fr. L. Čelakovskeho, kotryž tam připomina:
„Ochotným přítelem Kucharským, jenž před několika lety po Lu-
žicích cesty konal sbíraje všelikého druhu památky slovanské,
byla mi patrná sbírka prstonárodních písní oněchno Slovanů
doručena a k použití popřána, z kteréžto přítomné z dolnolužic-
kého nářečí prozatím vybrané se podávají.“ Čěski přeložk tutech
pěsni je so pozdžišo wjacj króć wočišćat.

Handrij Kucharski, pólski spisowaŕ (zemr. 1862), je po-
tajkim w dwacetych lětach sam we Łužicy bywał, hač runje jeho
naš njeboh Lubjenski mjez swojimi słowjanskimi znatymi (hl. Ča-
sopis 1848, str. 13) njemjenuje. Móže drje być, zo je Lubjenski
Kucharskemu při zběranju popomhał a zo je tutón prěnju wjetšu
rukopisnu zběrku lužiskich pěsni wyška Bünaua (z cyła 43 pěsni),
kotruž měješe dr. Anton w Zhorjelcu we wotpisku (hl. Časopis
1881, str. 129) tež wohladať; tola njejsu tudy ani te same pěsnje
jako pola Lubjenskeho abo Antona a njejsu ani teje sameje recensije.

Zběrka Kucharskeho wobsahuje 11 cyłych delnjoserbskich
pěsni a krušk dwanateje. Přirunam je po rjadu z textami Smo-
lerjowych čisłow w II. zwjazku. Tak dowidzi so samostatnosć
zběrki. Přirunanje z druhimi pozdžišimi zběrkami je njetrěbne.

1. Přejštej stej dwa młóžeńca. Smoleť č. 87: Spojštej.
Tudy (pola Kucharskeho) je: cerwjenej m. cerwonej. Strofa 2 atd.:
Na zagrože jo jabłonjašk a na nim jabłuški, spod jadnym bockom
zelene, spod drugim cerwjene. Spod jabłonjom se sednuštej, až
stej hobej (m. tam) husnuštej. Chto bužo naju gorej wołaš, gaž
bužo žeń bywaš? Nad nama sejži (m. seda) syłowik atd. Zelena

třawa m. wša třawa. Ten ma cas domoj hyš m. ma cas domoj hyš. Na to kónči Kucharski pèseň ze strofu: Ten ma cas wot lubki hyš, teke wona wot njogo; wot ředneje wjeliki cas, wot groznejje dawno cas. Anton pak podawa hinaši kónč (hl. Časopis 1881, str. 130).

2. Goľubjašk ma běľu nožku. Smol. č. 64, hdžež praji, zo ma ju wot Jordana. Tón pak je ju wěšće z Časopisa českeho musea wupisaľ (kotrehož nastupacy lětnik potajkim Sm. njeměješe), dokelž sam w Delnjej Łužicy njebě. Tudy je pèseň runje tajka, jenož z wuwostawjenjom jenocho rjadka (Coga dejm ší za njen daš?) a z čišćeřskimi zmylkami.

3. Teptana jo sěažcycka. Smol. 62. Tudy rěka rjadk 5 lěpje: Wjacor jo chožič na jgru k nam. Rjadk 8 atd.: Wšě gólcy Bukojske, kšěchu jogo łapat hyš a jogo zrubat hyš. Husłyšaľa to jogo lubka we swojej nowej komorje, na swojej běľej postoli. Lubka moja lubka, kak mogaľ ja domoj přijs? Ja kcu ší dobru radu daš, keoš-li ty mě folgowaš Přiwězaľa jomu jo přiwězaľa swoju šorcu bělonu (nic jako Smol. bělonu). Hopasaľa atd. šlewjer bělony. Posľaľa jogo posľaľa po wodu po fryšnu. Wrótnik luby wrótnik mój, pušć mě to žowcyšćo! Pušć mě to žowcyšćo, daš mě wody holujo, teje wody stužoneje. Kake jo to atd. Rjadk 46: zajuska m. zahuska. Posledni rjadk je: Ty dejš nět moja byš!

4. Stoji tam lipa we tom dole. Smol. č. 15. Tudy je: Wona se chwějo tam a sem, ako ten wěťrik na nju dujo . . . přijs. Na lěto rože kwišechu, luby z wójny dom njeprjijo. Žowčō tam w gumnje ryjašo, luby se domoj porašo. Po tej goli zelenej a po tom polu wjasoľem (to pola Smol. njeje). Carny se mantel zahobali, až jogo lubka njeznajašo. Bog ší spomogaj ředne žowčō! Co ty tudy sama ryjoš, co ty tudy tak tužna sy? Jo ší twoj nan abo twoja maš „grom“ abo ší luby twoj wotpowěžel? Mě njej' moj nan abo maš „grom“, tek njej' mě moj luby wotpowěžel, wcora južo jo sedym lět, ak moj luby jo do wojny jět; hyšćí se nižer njepora, teke zasej přijs njebužo. Njewěř žgan, njewěř žowcyšćo, wón jo tam z drugeju zľubjony. Gaž ty tam něg(a) zasej přijžoš, připowěž jom' wjele dobrego; daš wón te sľowa spomnijo, což sme j sebě něg' groniľej, wšykno sme j z wě-

rom (m. zwěru, zwěromnje) měnišej. A njewěf žgan, njewěf žowcyšćo; co? ga by ja ten samy był? Ja kšěł jan' ší pospyto-
was (m. huspytowas), lěc ty niži drugeg' njamaš. Kak ga ja
deju drugeg' měš, gaž hutřoba stawnje wachujo, a wócy stawnje
placotej, aby mój luby domoj šel. Z tym je kónc, Smol. ma
hišće dwě strofje.

5. Žowčo to chojži po dworje. Smol. č. 33, kotrehož
žórło je tu Lubjenski, je nimale jenajke. Rjadk 4 wuwostawja:
Ten. Rjadk 6: Na swojom konju šymjelu. Rj. 9: Togo. Rj. 12
ma wopak: We mojom' nana nowu zagrodu. Njezwučena tudy
forma „złotnych“ (m. złotych), kotraž so tež pola Smol. namaka,
pokazuje na to same žórło, Lubjenskeho. Rj. 18: Krydnuła na
marku (Smol. ma wopačnje: na markow, snadž njedorozymjene
„jarmarkow“, jako naš genitiv: to sym hermanka dostał). Ako
jo jej ředny šenkował, wšym drugim naprjodk skupował.

6. Maš to žowčo plešašo. Smol. č. 84. Tudy řeka: Maš
to žowčo plešašo na kuždy zbožny zeň; tak cesto ak' jo plešašo,
kuždy raz na njo šćokašo. Maš se jo rozgoriła (scil. až njokco
lubeg' wostawiš). Dała jo žowčo zatwariš atd. Lubego ja nje-
zabydnu (Smol. wopak: — dnju), dokulž až žywa budu. Moj luby
žgan mě w mysli ma a ja jogo w hutřobje. Zlětowatej stej
zlětowatej dwa młodej goľubjaška, z husoka stej zlětowatej, z
nizka stej se sedowatej. Rjadk 22: Nad žowčoweju komorku.
Co ty nama k mytu dajoš, až mej ší hokeńco hutwarimej, až ty
lubego hogleđajoš? Co ga jo mě lejdyr hogleđanje, gaž njejo k
rozgronjenju? Na to hnydom: Přijmětej stej se za rucku a wjadłej
stej se na łucku, na tu lucku zelenu. Kwětaški stej tergałej, wě-
naški stej gotowatej, z lažka stej se zwózowatej, luboznje stej se
hobjimatej na tej łuce zelenej. Smolef ma lěpši a dospołniši kónc.

7. Před Ředniškoje nowym dworom stoji ta lipa zelena.
Sm. č. 185 (po Jord.) z třomi předkhadźacymi strofami. Za słowami
„Wěrowana žona byš“ hakle slěduje: Swaši te do jsy jězechu,
na zelenej górcy zastachu. Prašali su se prašali, žo ten Ředni-
škoje nowy dwor. Keošo wy jen raži wižeš, keomy wam jen
powěžeš a teke wam spokazaš. Swaši te jědu ku dworu, žowčo
běžy w nowu komoru. Muterka luba maš moja, hobarajšo (Smol.
hobaraj) swatam do dworu. Kak ja jim debu hobaraš, gaž sy

jim sama zlubiła, bětu rucku jim nawdała, swój zloty pjeršćen zawdała? Swaši ku dworu přijěžechu . . . te swaty (nic: swaši) witašo. Witajšo . . . huteržo sebě rožy dvě, da je tym golcam na blido. Toš mašo . . . rejowaš. Anku tu ze jšpy wježechu, wona tak žalostnje płakašo, swojej bělej ruce łamašo. (Ta strofa njeje pola Smol.) Dobru noc . . — zelenem, ale w tom šlewjeru bělonem.

8. Co ja som lejdarka (= božcycko) cyniła? Smol. č. 190. Ach božcycko, ach lejdarkaško. Doma som měła z mlokom jagty, tudy pak njezmějom . . . Tudy budu chojziš puj, puj, puj! Kónčnje přistawja so reminiscencija z druheje pěsnje (Smol. č. 181): Přece sy groniła, až pjenězy maš, něto ší prašam, źo ga je maš? Ach božcycko, ach lejdarkaško!

9. Přišla jo řědna źowka. Smol. č. 197. Hujko stary, ta woda njejo cysta, wona jo poľna dubowego lista . . . źowka źěšo na kjarchob.

10. Golcy te konje pojmachu (m. napowachu). Smol. č. 27. Strofa 2: Woc' ga (nic: weega) ty płacoš . . . Nana mam ja z Pólskeje, muterku mam z Ungarskeje, źiši su wšykne maľucke, do pasu wjelke, řědnucke (nic: -učke).

11. Ach ty moja lubcycka. Smol. č. 106. Runje tak hač na kónc: Jaden tebě, drugi sebě, třeši mojom' lubemu.

12. Přědna duša stanula, šła do božego raja, tam te duše graju a te janžele spiwaju. Druha duša stanula, šła do teje hele, tam te lawy (Smol. lěpje: złe duchy) huju a ta zemja rycy. Tutón krušk přirunaj Smol. č. 196 a č. 200, str. 154. W přěnišej pěsní (z Bórkow, nic ze Salowa) ma Smoleť poslednju strofu: Tam te lawy huju a ta zemja džaj. Dyrbi tu rěkač: džajo m. rdžajo, abo džy, hornjoserbscy: rži. Snadž je w druhej pěsní Smol. (č. 200) něhdy so prajiło: Tam te luže džaju a złe duchy ľaju.

Při tutym krušku přistawja Fr. L. Čelakovský: „Přiložená tuto bamžojská píseň jest toľiko jakoby na ukázku, co vlastně ten druh písní nejvíce babičkami zpívaných u Lužičanů znamená. Jsou všechny písně nechutné a pověru nebo nějaký biblický příběh nad míru zpotvořeně podávající.“ Widžu z toho, zo ma Čelakovský abo po prawym Kucharski słowo „bamžojška pěseń“ (= bamžycka), kotrež w delnjoserbskich knihach njepríkhadza,

najskerje wot Lubjenskeho. Tež wot našeho Smolerja wužiwane „bamžička, delnjoserbscy bamžyčka“ njedyrbjało so za powšitkowne „legenda“ trjebać; přetož to drje je tola měło „Pabstfabeln“ abo „päbstlich“ poznamjenić, štož by za poetisku „legendu“ pola nas — njepristało!

Krala Wukašinowa ženŧwa.

(Wuka St. Karadžića serbskich pĕsni II.)

Přeložil *E. Wjelan*.

Napisa list Žurik Wukašino *)
 W rjanym běłym Skadrje *) na Bojanje
 A jón sće do Hercegowiny
 K běłom' hrodu Pyritoru,
 K Pyritoru porno Durmitorej
 K Widosawje, Momčilowej žonje;
 Tajnje pisa, tajnje tež jej sće.
 We tym lišće tak jej připowědzi:
 Widosawa, Momčilowa žena!
 Što chceš we tym lodže, we tym sněhu?
 Pohladnješ-li z hroda wyše sebję,
 Ničo njemaš dušnoh' k wohladanju,
 Khiba běfu horu Durmitorsku
 Zwoblekanu z lodom a ze sněhom
 Wosrjedz lĕta tak kaž wosrjedz zymy;
 Pohladnješ-li z hroda prosto dele,
 Mutna běži žolmata ěi Tara,
 Wona wala kamjenje a drjewo,
 Na njej njemaš broda ani mosta,
 Wokoł njeje marmory a hola;
 Ty pak zawdaj Momčilej wójwodže,
 Pak 'mu zawdaj, pak mi jeho podaj,
 A pój ke mni k runinje při morju
 K běłemu Skadaru na Bojanje;
 Wzać chcu ěe za swoju wĕrnu žonku,
 Budžeš z kralowu, mi hospozować,
 Přasći židu na wrjećenko złote,
 Židu přasći a na židže sydać,
 Budžeš nosyć somoty a židu,

*) Skadar = Skutari. Wukašino = Wukašin. Momčilo = Momčil.

A na všem tym wužehlene złoto;
 Kajki je či Skadar na Bojanje!
 Pohladaš-li na horu nad hrodom,
 Wša je poľna woliwkow a figow,
 K temu hišće poľna kićow wina;
 Pohladaš-li prosto dele z hroda,
 Hlaj tam rosće běluška ta pšeńca,
 Wokoľ njeje zelena je ľuka,
 Běži přez nju zelena Bojana,
 Po njej pľuwa všelakora ryba,
 Hdyž chceš kuli, so jich čerstwych najěš.
 Dójndze list tón k žonje Momčilowej,
 Tón list čita Momčilowa žona,
 Přečita jón, druhi drobny piše:
 Hospodarjo, kralo Wukašino!
 Lóhko njeje přeradzić Momčila,
 Nic přeradzić, nic z jědom 'mu zawdać:
 Sotra Momčilowa Jewrosima
 Přihotuje jemu knježe jědło,
 Prjedy njeho jědło přehlazuje;
 Ma tež Momčil džewjeć lubych bratrow,
 Dwanać přěnich bratrowych tež džěči,
 Či jom' žolte wino porjedźuja,
 Prjedy njeho kóždu škleńčku pija;
 Ma tež Momčil konja Jabľukača,*)
 Jabľukača, konja křidlateho,
 Hdzež 'no kuli chce, tež móže zlećeć;
 Na Momčile mječ je za woćomaj,**)
 Njeboji so nikoho do Boha. —
 Tola słyš mje, kralo Wukašino!

*) Powěda so, zo tam něhdze w někajkim jězorce je był křidlaty kón, je wuľazył w nocy a pušćał so na Momčilowe kobľy, kotrež so pasechu po ľucy wokoľo jězora; ale kaž by žanu kobľu zrytował, by ju z nohomaj dyřil do brjucha, zo so zjakoři (zo by njeměta žřěbjeća, křidlateho konja). Jako to Momčilo spózna, wza wón bubony a všelke druge připrawy bubotaty a šedši wodnjo skhowa so pola jězora kobľy začěriwši wokoľo jězora. Jako w nocy kón z jězora wujndze a junu kobľu naskoči a so zběhny, zo by z njeje so měł, dha wša počina bubnować a ropot hnać, zo tón kón spřóšeny skomdži, kobľu wujałowić, ale wučekny do jězora a kobľa wosta sužřěbna a wožřěbi Momčilej křidlateho konja, kotrehož někotři w tutej pěśni poznamjenja jako čornaka, někotři brunačka, někotři šumla a tudy so spěwa „Jabučilo“ = Jabľukač abo z přikróččenjom „Čiľaš a Čile“.

**) Česěny njeboh Wuk Stefanowić bě napisał: „sabla sa očima“, t. j. z woćomaj, a je prajił, zo to sam sebi wuľožić njewě, a zo tež spěwał teje

Ty wšak pohnuj tójšto sylnoh' wójska,
 Wuwjedž jo při jězorje na rune,
 Sam so zasydl na zelenej hórcy;
 Ma či Momčilo to džiwnne wašnje,
 Kóžde ranje na njedzelu swjatu
 Ma so rano na jězorje na łow,
 Sobu wozmje džewjeć lubyh bratrow,
 Dwanaće tež přenich bratrow džěci,
 K temu štyrcećoch tež swakow z hroda;
 Hdyž pak blisko budže do njedzele,
 Chcu ja spalić křidła Jabłukačej,
 Chcu mjeć wótry zalěpić wšón jemu,
 Zalěpić z krvju naměšanym lěpom,
 Zo so njeda wučahnyć wjac z nóżnjow;
 Takle móžeš zahubić Momčila.
 Jako tajki lisćik k kralej dójndže
 A wón spózna, što tón list 'mu kaže,
 Dha je jemu jara lubo było,
 A wón pohnu tójšto sylnoh' wójska,
 Čehnješe z nim na Hercegowinu,
 Dowjedže jo k jězoru na rune,
 Sam so sydze na zelenu hórku.
 Hdyž pak běše k njedzeli žno blisko,
 Džěše Momčil do łoža so lehnyć
 A wón leži na mjehkim tym łožu,
 Dołho nic, dha žona k njemu dójndže;
 Tola njechce na mjehke to łožko,
 Ale jemu k hłowam sylzy roni.
 Tuž ju praša Momčilo wójwoda:
 Widosawa moja swěrna žonka!
 Kajka dha će tyši wulka nuza,
 Zo mi wyše hłowy sylzy roniš?
 Na to rjekny młoda Widosawa:
 Hospodarjo Momčilo wójwoda!
 Mi wšak žana dale njeje nuza,
 Jeno słyšała sym džiwn tak džiwny,
 Słyšała sym, widžela pak njejsym,
 Zo maš džiwnoh' konja Jabłukača
 Jabłukača, konja křidłateho, —

pěsnje jemu njeje wukazać móhi. Ja mam za to, zo město „sa očima“ so
 ma stajić: „za očima“ za wočomaj. Wón ma mjeć za wočomaj, t. j. poėtiske
 wopisanje mjeć-wótreho, přerazliwego pohlada cf. Pol. „bystry wzrok“, —
 štož so tež jara derje k bližšemu rynčekaj přihođi.

Přełožef.

Ja njewidžech na nim žanych křídłow,
 Tež ja młoduška jo wěrić njem'žu,
 Boju pak so, zo šće z nim kónc wozmjěš.
 Mudry bě však Momčilo wójwoda,
 Mudry běše, tola je so zjebał,
 Swojej žonje takle wotmolwjěše:
 Widosawa moja swěrna žona!
 Pře to cheu će lóhko potroštować,
 Lóhko budžeš widžeć Jabłukača křídła:
 Přeni spěwarjo hdyž zaspěwaju,
 Stań a dži do konjemca toh' nowoh',
 Tehdy Jabłukač b'dže pušćić křídła,
 Tehdy móžeš na nim křídła widžeć. —
 Wón pak ležo wusny z ćichim sonom.
 Momčil spi, pak njespi jemu žona,
 Ale slucha*) młoduška na łožu,
 Hdy b'dža přeni spěwarjo tam spěwać;
 A hdyž přeni kapon zaspěwaše,
 Skoči młoda z mjehkeje postole,
 Zaswěćila latarnju a swěcu,
 Nabra sobu smoliny a łoza
 A dže prosto do konjemca nowoh';
 Hlaj je prawda, štož bě Momčil prajił,
 Jabłukač je křídła popušćował,
 Popušćował křídła do kopyta;
 Tehdy wona křídła namazała,
 Namaza je z łojom a ze smólnym,
 Je ze swěcu křídła zapaliła,
 Spaliła tak Jabłukačej křídła,
 A štož njeje z wóhnjom skazyć móhła,
 To spod kolen přičahnyła twjerdo;
 Potom młoda džěše do komory
 A tam hrabnywši mječ Momčilowj
 Zalěpi jón z lěpom z krwju měšanym,
 Potom smykny so na mjehke łožo.
 Hdyž na ranje zerja zabłyščachu,
 Zebrał je so Momčilo wójwoda,
 Rjekny k swojej žonje Widosawje:
 „Widosawa, moja swěrna žona!
 Džał je mi so džiwny són džens nocy,
 Zo so mróčačka mhły horje zwiny
 Ze strón zaklateje Wasojewskej',

*) = posluchuje.

Zwiny pak so wokoł Durmitora,
 Ja hlaj přez tu mróčel mhlý so předrěch
 Z moj'mi džewjećimi bratřikami
 Z moj'mi dwanać džěćmi bratrowskimi
 A ze štyrceć swakami tu z hroda,
 We tej mhlí so, luba, rozestachmój,
 Rozestachmój, pak so njenadžěchmój;
 Bóh to wě, to njeb'dže ničo dobre.“ —
 Rjeknje k njemu žona Widosawa:
 „Njebój ty so, luby hospodarjo!
 Dobrom' mužej dobry són so wudža,
 Són je lža, Bóh sam je jeno wěrnosć.“
 Spokoji so Momčilo wójwoda
 A wón wujndže z bělež' swojej' wěže,
 Čaka jeho džewjeć lubyh bratrow,
 Dwanaće tež přěnich bratrow džěći
 Ze štyrcećmi swakami wot hroda,
 Žona pak jom' přiwjedže Čiřaša,
 Wón so zapřimnywši dobroh' konja
 Wujěcha na hońtwu na jězoro.
 Hdyž su byli blisko při jězorje,
 Nadpadže jich tamne sylne wójsko;
 Jako Momčilo wuhlada wójsko,
 Poćeže wón mječ po svojim bjedrje,
 Ale njekhmanc wučahnyć so njeda,
 Runje kaž był k nózňam přirosčeny.
 Tehdy rjekny wójwoda Momčilo:
 „Słyšiče wy, moji lubi bratřa!
 Přeradží mje čula Widosawa,
 Tola podajće mi mječ najlěpši.“
 Ruče su joh' bratřa posťuchali,
 Poskićili jemu mječ najlěpši,
 Momčilo pak rozkazať je bratřam:
 „Słyšiče wy, moji lubi bratřa!
 Přimajće wy wójsko wot bokowu,
 Ja cheu přimać wójsko z wot posrjedža.“
 Lubši Božo, tajkoh' wulkoh' džiwa!
 Štó budžeše tam móhť přihladować,
 Kak to ruba Momčilo wójwoda
 Kaž by wurubať po lěsu drohu;
 Hišće wjacy ztlóči dobry konik,
 Hač štož Momčil z wótrym mječom zrubu;
 Ale wulka podejdže joh' žalosć:
 Jako wujndže porno Pyritoru,

Zetkaju joh' džewjeć čorne konje,
 Na nich pak nic jedyn jeho bratrow!
 Hdyž to widži Momčilo wójwoda,
 Dha so rjekej wutroba rozpuknj
 Ze žałosću nad bratrami wšěmi,
 Wostabnyštej jemu bělej rucy,
 Njemóžeštej dale wjacy rubać;
 Tuž wón dyri konja Jabłukača,
 Dyri jeho z wotrohu a škórnjom,
 Zo by zlećił k hrodu Pyritoru,
 Ale kón 'mu njemóže wjac lećić;
 Swari jeho Momčilo wójwoda:
 „Jabłukačo, njech će wjelki zjědža!
 Ze žortom smój polećítój druhdy
 Bjez wšej' nuzy, jeno samopašnjje,
 A ty džensa polećeć mi njechčeš!“
 Tola konik rjehotajo rjeknje:
 „Hospodarjo Momčilo wójwoda!
 Njeswař mje ani mje njepohanjej,
 Džensa tebi polećeći njem'žu;
 Bóh njech zbije twoju Widosawu!
 Wona mi je zapaliła křidła,
 Štož njej' móhła spalić z wóhnjom,
 Přičalnyła je pod kolen z twerdo;
 Pěši běž dha, hdžež so tebi lubi.“
 Hdyž to słyši Momčilo wójwoda,
 Sylzy roni po rjekowskim lieu,
 Skoči dele z konja Jabłukača,
 Třikróć skoči, do hroda doskoči,
 Ale zawrjene su hródne wrota,
 Zawrjene a zaraćene kruće!
 Hdyž so Momčil widži w tajkej nuzy,
 Zwoła wón sej sotru Jewrosimu:
 „Jewrosima, moja luba sotra!
 Pušć mi jeńčku šlinku płótna,
 Hač bych k tebi wučeknyć móhł na hród.“
 Sotra z plačom bratrej wotmołwiła:
 „O mój bratře, wójwoda Momčilo!
 Kak či móhła pušćić šlinku płótna,
 Hdyž je swakowa mi Widosawa,
 Swakowa a twoja njeswěrnica
 K póstoli mi přiwjazała włosy?“
 Tola sotra smilneho je ducha,
 Žel wšak je jej rodženého bratra,

Zakřikny kař rozhněwana zmiŕa,
 Machny z hlouwu ze wřej swojej mocu,
 Wury sebi z hlouwy swoje wlosy,
 Wostajiwři na pŕstoli wlosy
 Zhrabny ruče jeŕčku šlinku plŕtna,
 Puřei dele ju po hrŕdnej muri.
 Momčil zapřimny tu šlinku plŕtna,
 Drěje horje so pod hrŕdnej muri
 Nimal' hŕtowy do hroda skočić;
 Tuř doleci njeswěrnŕwa ŕona
 Z wŕtrym w rukomaj so nořo mječŕm,
 Přerězny 'mu plŕtno wyře ruki;
 Dele zwali Momčil so po muri,
 Kralowi joh' dočakachu luďo
 Z mječami a k wŕjnje z lebijami
 Hrořo z hejami a z tesakami;
 Dopadře pak kralej Wukařinej,
 Tŕn joh' překlŕ z wonej wŕjnskej leb'ju,
 Překlŕ jeho dosředř žiwej' duře,
 Ale Momčilŕ wŕjwoda rjeknje:
 „Zawdawk dam ei kralo Wukařinje:
 Njebjeř ty sej moju Widosawu,
 Widosawu, moju njeswěrnŕicu,
 Přetoř zahubič teř budře tebe,
 Dřensa mje je tebi přeradžila,
 Juřre tebe druhemu přeradžŕ;
 Ale bjeř sej moju lubu sotru,
 Moju sotru, lubu Jewrosimu,
 Wona tebi přeco swěrna budře,
 Porodži ei, kajkiř ja sym, rjeka.“
 Tohlaj řeči wŕjwoda Momčilŕ,
 Tohlaj řeči, a řo z duřu bědři,
 To wurjekři eiře ducha spuřei. —
 Hdyř bě zhŕnył Momčilŕ wŕjwoda,
 Wotewriču na hrodře so wrota
 A z nich wujndře beja Widosawa
 Dočakujo krala Wukařina,
 Jeho wotwjedře na běřu wjeřu,
 Jeho posadři za złote bliďo,
 Powita joh' z palenčŕm a winŕm
 A po knjeřsku jemu pořluřuje,
 Potŕm ředři mlŕda do komory
 Přŕnese 'mu Momčilowu drastu,
 Momčilowu drastu a teř bronje;

Ale tu zawohladnješ dźiw wulki:
 Štož bě Momčilej hač do kolena,
 Wukašinej po zemi so wleče;
 Štož bě Momčilej přisprawny kalpak,
 Wukašinej pada na ramjeni;
 Do škornja, kiž Momčilej bě prawy,
 Wukašin by wobej nozy styknył;
 Złoty pjeršćen, hač bě Momčil nosył,
 Wukašin by na tři porsty nawlekl;
 Štož bě Momčilej był mječ přisprawny,
 Wukašinej loché po zemi wleče;
 Štož jom' bronidło bě było prawe,
 Kral so pod nim pozběhnyč njemóže.
 Tehdy zawoła kral Wukašino:
 „Běda mi, hač do lubeho Boha!
 Hlaj, tej' kurwy, młodej' Widosawy!
 Hdyž je tajkoh' rjeka přeradžila,
 Kajkož džensa na swěće wjac njemaš, —
 Hač to jutře přeradžić mje njeb'dže!“
 A wón zwoła služobnikow swěrných,
 Daše jimač beju Widosawu,
 Přiwjazač ju konjomaj za wopuš,
 Jeju rozehnač pod Pyritorem,
 A ju konjej žiwu roztorhnyštaj. —
 Wutupi kral Momčilowe dwory,
 Wza pak sebi Momčilowu sotru,
 Z mjenom svojim dušnu Jewrosimu,
 Wotwjedže ju k Skadru na Bojanje,
 Da ju přiwerowač sej za žonu,
 Je z njej dušne sebi džěči płodził,
 Napłodził je Handrija a Marka,
 Marko šlachći so po svojim wuju,
 Wuju svojim Momčilu wójwodže.

Nabožne spěwy z luda.

Podawa *M. Hórnik*.

Pódlu mnohich swětskich pěsničkow měješe a zdžěla ma hišće
 naš lud wšelake nabožne pěsnje. Wone su zwjetša trochu poka-
 žene, dokelž je lud čišćane w rucy nima a tohodla wot rta ke
 rtu je podawajo ze zabywarjom wšelako přeměnja. Někotre z nich

spěwaju so w posće na wsy abo w domach, štož je k. dr. Muka při wopisowanju serbskich wosadow z nowa wobkrućił. Wo pře-
džěfanju čišćanych cyrkwinskih kěrlušach tu njerěču.

Naš Časopis je wšelake tajke hornjo- a delnjoserbske nabožne
spěwy z luda hižo podał. Zo bych z nowa zběraćelow wubudził,
wočišću te, kotrež sym w lětomaj 1863 a 1864 w nětko hižo
mjenje dostupnym „Katholskim Póslé“ podał. Snadž te pěsnje,
kotrež sym z Kulowca dostał, něchtó wudospoľni abo nam druhe
podobne poda!

1. Mysle.

Och wy moje mysle! njekomdžće so,
Póje a pytajće toho (?) swětłósć.
Tón křiž je hotowy,
Jow widziće Jězusa stać.

O bratřiko, ty jutrowne jehnjatko!
Kak ta twoja hórka martra a te ćerpjenjo,
Twoja hórka martra a ćerpjenjo
Přinjese nam te wěčne žiwjenjo.

Och ja chcu nětkle z Jězusom do zahrody hić,
Chcu ja so modlić a zdychować a pólla chcu jóm' stać,
Chcu jom' trěći joho swjatu krej dele;
To budže za naše duše derje.

Och mój Jězuso, ty zynkuješ pře zrudobu so dele,
Och najlubši jandželko, ty šterkuješ zas,
Posylliš te sčódke ramjo
Ty zbóžna duša — —!

Och mój Jězuso, nětk budžeš wjedženy,
Och mój Jězuso, nětk budžeš dótkany
Ze špisami a ze helebartami našich winow dla;
Och lubši Jězuso, daj nam twoje zdebjenjo.

Och mój Jězuso, nětk budžeš tamany,
We swojej b'džeš ty wutrobje łamany,
Och z lubosću, z lubosću hrěšnikow dla,
Och lubši Jězuso, daj nam swoju sćerpnosć!

Och wy ludžo, wy tu spiće a wachujeće so;
Hlejeće! wy widziće, što Jězusowy wotpoćink jo,
Och njespiće a spēwajeće a modliće so!
Och lubši Jězuso, wustyš našu próstwu!

Och ja chcu nětkle z Jězusom do rowa hić,
 Och ja chcu zasy z Jězusom horje stanyć.
 Ja wozmu joho swjaty křiž a ja scěhuju za nim.
Och lubši Jězuso, wotwobročiš naše zléčinjenja!

2. D ž i w n e.

Džiwné, o džiwné, o džiwné!
 Och wy jandžele z njebjes dele,
 Pójće, ach pójće a plačće zo mnu,
 Dokelž so nam začěmni te jasne swětlo.
 Ja widžu jow ležo na tej zemi
 We zecnjenju a z wobčežnosću
 Jězusa, haj Jězusa a tych to je jandželow krasnosć.
 Pój a plač, ty hrěšna wutroba!
 We krawej tej řečy so wón kupje,
 We zecnjenju so jom' wutroba rozeškrěje.
 Krawa, o krawa, o krawa rěka,
 Na kotrejž tón hrěšnik sam to wina je.
 Połne wody, połne sylzow, połne krawoh' potu
 Wobkrjepjene je te bójske wobličo,
 Panje tež dele we zecnjenju a we nuzy.
 Pój a plač, ty hrěšna wutroba!
 Tón kral njebjes a teje zemje
 Budžeš štórenje z nohami teptany,
 Storkany a pluwany bjez te bójske wobličo;
 Krewjowany sy, jehnjatko! kak sy přihot'wany.
 Wusměšeny sy, martrowany a zacpěty,
 Z černjowej krónu krónowany,
 Šwikany, haj šwikany tak sy jara dołho,
 Hač ta krej kopicnje na tu zemju dele běžešo.
 Jow widziš te jehnjo bože njewin'wate.
 Och kak njese swój křiž tak scěrpnje,
 Panje tež dele we zecnjenju a z bolosću.
 Pój a plač, ty hrěšna wutroba!

3. Poslednja wječer.

(Krušk.)

Hdyž je přišlo štwórtk na wječor,
 Bóh je wjeršen wječerjał z japoštołami,
 Dawał je jim jěsć čěło bože,
 Dawał je jim pić swjatu krej. — —

„Štóz budže jěsć ćěło boże,
 Tón budže dźeržeć słowo boże;
 Štóz budže pić krej božu,
 Tón budže dźeržeć kaznje bože.“
 Hdyž je to přišlo na pjatk wječor,
 Bóh je wjeršen wječerjał z jandźelemi.

4. Wo knježnach.

(Krušk.)

Wjele tych knježnow je powołanych,
 Jara jich mało (pak) wuzwolenych.
 Kotraž tu knježna wěnc póćiwy nosy,
 Tej knježnje něhdy rada budže
 We tym njebjeskim kralestwje,
 We tym njebjeskim paradizu.

Wučahi z protokollow M. S.

1) Posedženje předsydstwa a wubjerka, 28. decembra 1883. Přitomni: Hórnik, dr. Kalich, Fiedler, Imiš, Mjerwa, Mütterlein, Skala a Nowak. Wuradźuje so wo zapłaćenju dolha M. S. (6000 toleri), kotrež je prjedy J. D. Bašmakow na dom, w drohim času kupjeny, požičił a kotrež nětk konkursej jeho wěrićelow słušeju. Dokež zastupnicy konkursa pjenjezy wróćo žadaju, je hižo k. Smolef z nimi pojednał, zo by so Maćicy Serbskej něšto spuściło (snadž hač na 4,500 tol.), hdyž je dom mjenje winojty; nětko pak dyrbi M. S. sama dale jednać. Předsydstwo skutkuje w tej naležnosći po radze k. W. Bogusławskeho a žada poniženje dolha hač na 2000 toleri, kotrež by po terminach nanajwjacy plaćić móhło. Listowanje wobstarataj předsyda a zarjadnik domu. Referendar Mütterlein wobličuje tule móžnotu a staji namjet, zo by so nětko, hdyž je tola wuhlad na lěpše časy, z nowa zjawna próstwa na Serbow a jich přecělow stała dla hromadženja dobrowólnych darow přez pjeć lět na přichodny dom M. S. Tón namjet so rad přijia a k. Mütterlein bu prošeny, zo by listy atd. přihotował. Dale dosta k. faraf Imiš poňmóć, zo by z k. Smolerjom jako přěnim zarjadnikom domu dorunanje wujednał a tež jeho žadanki spokojił. Jako nowe sobustawy so přijachu: k. assessor dr. Jan Krügať tudy,

k. wučef Symanek w Zdžeri a k. cand. theol. Libš. Skónčnje řeči so wo trěbnym porjedženju w starym domje M. S.

2) Posedženje předsydstwa a wubjerka, 10. měrca 1884. Přitomni: Hórnik, Fiedleř, Imiš, Kapleř, Mjerwa, Mütterlein, Skala a Nowak. Jako nowy sobustaw bu přijaty: k. překupce E. Glin tudy. Poruča so wobělenje khódbow w starym domje a porjedženje khorhowjow. Knjezaj Mütterlein a Kapleř dostawataj poňmóć, z poskićowanym kolporterom jednać. Na to předpožoji k. faraf Imiš lisćinu, runje jemu wustajenu, po kotrež su mjezsobne žadanki k. Smolerja a M. S. dospołnje wurunane. Tehodla so k. Smolerjej džak z listom wupraji w mjenje předsydstwa a wubjerka M. S. Nětko čita k. referendar Mütterlein přehlad zličbowanja wo maćičnym domje. Dale postajištaj so k. faraf Jenč a k. kapłan Skala jako revisoraj wšěch zličbowanjow M. S., kotrež změja so hłownej zhromadžiznje předpožoić. Kónčnje přepoda k. Mütterlein listu za zapisowanje pjedlětnych dobrowólnych přinoškow za dom M. S., a přitomni zapisuja so přeni ze svojim slubjenjom.

3) Hłowna zhromadžizna, 17. hapryla 1884. Tuta wotbywaše so w kolonnadach Thiermanec restauracije a bě na nju 60 sobustawow a hosći přišlo. Předsyda wotewri a wjedžeše zhromadžiznu, čitaše tež sam lětnu rozprawu wo skutkowanju M. S., dokelž bě pismawjedžeř zastojnsy zadžěwany. Přitom mjenowachu nowe z horječeho hižo znate rjadne sobustawy; jako wukrajne pak: kk. dr. Jan Karłowicz z Heidelberga, stud. jur. Sękowski z Warszawy, dr. Stankiewicz, inženjer Chorewa, řečnik Leonard Smilewski, pokładnik Józef Andruszkiewicz, řečnik Sigmund Rogalski, wšitecy z Kowna. Zemrěł bě k. wučef Wojnař w Bukecach, wjelenětny sobustaw M. S., kotrehož wopomnjeće přitomni z postanjenjom počesćichu. Wudało bě so: a. Časopis w dwěmaj zešiwkomaj, hdžež su najlěpše podložki za dawno žadany spis wo Łužicy; b. Křiž a połměsac abo Turkojo před Winom wot J. Wehle; c. Předženak na l. 1885. Powědańčko „Genovefa“ bu z nowa čišćane. Stipendium J. I. Kraszewskeho je so porjadnje wudžěliło. Po rozprawje pokładnika měješe M. S. za wudawanje knihow 2791 hr. 10 p. dokhodow a 2724 hr. 87 p. wudawkow, tak ze zbywacym zbytkom zamoženje 2173 hr. 23 p. wučinja. Za twarjenje domu M. S. bě so do toho dnja pola pokładnika k. Mjerwy nahromadžilo 760 hr. 57 p.

Knihownja, jako k. Fiedler rozpraji, přiby wo 96 čisłow. Knihiskład, pod k. Kaplerjom stejacy, bě 1584 wšelakich spisow a 5000 exemplarow protyki předał a sobustawam wudał resp. rozdawał. Tu zastupi k. J. E. Smolef, kotryž tři lěta njebě na zhromadźiznje był dla swojich pućowanjow a swojeje khorowatosće; dokelž je wón w tym času tež za M. S. wjele so prócował, wunjesechu jemu přitomni džakownu slawu. Nětko dawa k. Mütterlein jako zarjadnik domu M. S. wobšěrnú rozprawu, po kotrejž bě wob lěto dokhodow 2169 hr. 5 p. a 2006 hr. 15 p. wudawkow, potajkim zbytk 162 hr. 90 p. t. r. přeni króć bjez deficita. K temu doda wón přehlad zličbowanjow w poslednich 10 lětach. Přitomni wuprajichu k. zarjadnikej domu džakowne připóznaće. Dale rozestaji k. faraf Imiš, čehodla je nam nowy maćičny dom třěbny, tež přepoda přenju listu dobrowólnych darow ze strony předsydstwa a wubjerka na kóžde přichodnych pjećich lět slubjenych, zdžěla hižo datych, a napominaše k horliwemu zběranju darow. Wo delnjołužiskim wotředže praji k. kantor Jordan, zo je z minjeneho lěta 361 hriwnow zbytk měł a zo je 1655 wšelakich serbskich spisow do ludu přinješł. Jako nowe sobustawy buchu přiwaći: k. kubler Ješka z Kopšina, k. wučef Rězak ze Zdzerje, k. pomocny wučef Šewčik z Baćonja, k. wučef Knjez z Budyšina, k. stud. theol. Gólič z Rakec, k. stud. theol. Wałtaf z Lipska, k. překupc Valten z Wojerec. Z pohladom na naležnosće domje M. S. votiruje so knjezej Wilhelmej Bogusławskemu džak za jeho staranje a pomoc. Na to přizwoli so 50 hr. za wjazanje knihow knihownje M. S. Faraf k. Kubica žada, zo bychmy so při hromadženju darow za dom M. S. wosebje tež na kublerjow wobročili. W tym nastupanju dawaju so wšelake rady, tež w nastupanju roznošowarja (kolportera). Při tym je k. faraf Domaška prošeny, zo by brošurku wo domje spisał. Dale poručí so znowa wudaće knižkow „Hród na Zhorjelskej horje“ a „Robinson“. Nakład protyki ma 6000 exemplarow być, Časopis (wot přichodneho lětnika) pak 450. Wučef k. Bartko chce nowu čitanku napisać. Pjekarjowe šulske spěwy, byrnje nětko poručena knižka njebyže, maju so po 10 np. předawać. Jako nimale kóžde lěto, tak prosy skónčnje zhromadźizna tež tón króć k. Kocora a k. Fiedlerja, zo byštaj w Budyšinje spěwanski koncert a swjedžen přihotowałoj.

4) Posedženje předsydstwa a wubjerka, 2. meje 1884. Přitomni: Hórnik, dr. Kalich, Mütterlein, Mjerwa, Skala a Nowak. Předsyda předpožži rukopis brošurki k. Domaški „Lečacy list na cyły serbski lud“, kotraž ma so z nakładom M. S. čišćana darmo rozeslać, zo by so lud za dom M. S. dobył. Wudaće brošurki z eventualnje trěbnym přispomnjenjom přepoda so předsydy a k. Mütterleinej. Nakład ma być 6000. Dale předložil předsyda naćisk lista k. W. Bogusławského, z kotrymž bychmy so na redakciju „Kraja“ wo podpjeru za dom M. S. wobroćić móhli. Tež wuradźuje so wo próstwje na tych, kiž su zwólniwi, žadane a hnydom plaćomne 2000 toleri dołha na domje M. S. požčić. Čestne myto, wot k. fararja Wjelana date, dyrbi so w nowinach wupisać. Skónčnje řeči so wo knihowni.

5) Posedženje předsydstwa a wubjerka, 4. junija 1884. Přitomni: Hórnik, Fiedleř, Imiš, Jenč, dr. Kalich, Mütterlein, Mjerwa a Skala. Předsyda předložil wažny list dobroćelskeho towarstwa z Pětrohroda, kotrež chce horjeka spomnjene 2000 toleri na tři lěta požčić z hypotheku. Tón samy je pak prosył, zo by so po móžnosti hypothekariske zapisanje wotwobroćilo. Eventualnje wudźěli so poľnomóc, zo by so 1500 hriwnow bórzy wotplaćilo. Dokelž je pismawjedzeř k. katecheta Nowak Budyšin wopušćil, bu k. kaplan Skala na jeho město wuzwoleny. Na město k. Skale we wubjerku žada so k. diakonus Měto w Budyšinje jako nakhwilny wubjerkownik hač do jutrow. Dale jedna so wo knihowni a knihiskładze; při tym přizwola so někotre nowe knihofcy, tři kluče atd. Za lečacy list wobzamkny so džak k. Domašcy. Dokelž je nětko powěsć wo domje w Serbach roznjesena, dyrbi so hromadženje darow na wsach započec, přede wšitkim pak nowe čišćane cirkulary a zapisne listy wot předsydy a Mütterleina redigowane rozeslać. K. Mütterlein je rozeslanje na duchownych hižo započal, a pósće listy tež druhim znatym mužam.

6) Posedženje předsydstwa wubjerka, 11. junija 1884. Přitomni: Hórnik, dr. Kalich, Měto a Mjerwa. Zaslůžbny naš sobustaw k. farar Imiš změje jubilej 25lětneho fararstwa w Hodźiju. Tehodla wobzamkny so přepodaće zbožopřejneje tafle přez k. dr. Kalicha a k. Mütterleina.

7) Posedženje předsydstwa wubjerka, 13. junija 1884. Přitomni: Hórnik, Fiedleř, Kapleř, Měto, Mjerwa a Skala. Předsyda wozjewi, zo je wjelezrudny podawk — smjerć našeho wjele zaskůbného J. E. Smolerja z přičinu tuteho posedženja. Našemu přěnjemu wótcincej a čestnemu předsyde, kotryž je džensa dopołdnja $\frac{3}{4}$ hodžin po dlějšej khorosći zemřěl, chcemy džakowne počesćowanje wuradžić a zjawnje wopokazać. Wobzamkny so, zo dyrbi so serbski žarowanski spěw wot k. Fiedlerja zestajeć, na židžanej wjaznicy čišćeć a palmowa hałusa na kašć položić; tež ma so w mjenje M. S. Smolerjowej swójbje sobuželenje zjewić, při jeho rowje řečeć a do nowin posmjertne počesćowanja atd. wo nim napisać.

Přispomnjeje redakcije.

To wšitko je so stało. Předsydstwo dosta na telegramm do čěskich nowin (runje tak Smolerjec swójbja) telegrammy a dopisy sobužarowanja. Přěni bě čěski: „Sbor Matice čěské vyslovuje hlubokou lítost nad ztrátou slofutneho krajana vašeho, pana Jana Arnošta Smolera, osnovatele Matice srbské a horlitele pro čest jmena slovanského. Tomek.“ Swjatočny pohrjeb je wopisany w Serbskich Nowinach a we Łužicy. Nekrolog, wot fararja Jenča wobšěrnje spisany, smy hižo w lětniku 1884 wočišćeli. Krótsi „žiwjenjeběh njeboh J. E. Smolerja“ za naš lud z pohrjebnymi spěwami a řečemi kk. dr. Kalicha, Jenča, Domaški, Wałtarja, Handrika je M. S. jako wosebitu brošurku w 6000 exemplarach ze S. Nowinami a K. Póslom a hewak darmo rozdawała. Z tuteje brošurki, kotruž je město předsyda M. S. knjez faraf dr. Kalich zestajał, wuzběhnjemy tudy:

1. Z pohrjebneje řeče k. dr. Kalicha (druhi džěl):

Njeh pak je njebočički we wosebitej mysli słowa waš přećel a towař był, tola jeho wutroba je jich wjacj wopřijala, je cyłemu serbskemu ludej wotewrjena stała a słušała wot jeho gymniasialneho časa sem hać do kónca. Jeho žiwjenje a džělo bě službje serbowstwa swjećene. Štož je jeho rot řečał, štož je jeho ruka pisała, hdžež je jeho noha pućowała, k lěpšemu serbskeho naroda je so to stało. Štó je jón w swojim času z hlubokeho duchowneho spanja zbudžował, štó je jón před zacpiwanjom sebe sameho a z tym zacpiwanjom přez druhich wobarnował, štó je jemu póznaće jeho wot Boha spožčenych darow dał, štó jeho pismowstwo hromadžil, wobdžělał a wobohačil a małemu, njeznatemu serbskemu splahej k česći před zdžělanym swětom dopomhał, khiba cyle wosebje naš Smoleř, jedyn z jeho najwjetšich a najwobdarjenišich, najhorliwišich a najdžělanišich, najplódnjšich a najwustojnišich synow,

prečelow a spisačelow, husto dosć drje zapóznaty a wobskoržowany dla jeho duchowneho a literariskeho zwjazka ze slowjanskimi ludami, ale tež jako nawědžity muž a swěrný poddan připóznaty a česćeny před samymi wysokimi zemje, tež před Jeho Majestosću, našim lubowanym kraloim, kotrehož je junu směł w serbskej rěči rozwučować. Porědko je štó swój lud tak lubo měł, tak wjele za njón činił a so prócował, kaž njeboćički, njehladajo žaneje mzdy, njedočakajo žaneho džaka, njepytajo žaneje česće, njekedźbujó pak tež na žane hanjenje, z měrom a stroštnje swój puć dale khodźó, dokelž měješe dobre swědomje we sebi. Ale tež žane wabjace poskićenje z wukraja njeje zamohło jeho z našeje srjedźizny wuwjesć. A čeho dla je swojich serbskich bratrow tak wuley jara lubował, hdyž nic jich sprawneje, swěrnej a pobožnej mysle dla? njedźiwajo na to, kajkeho wuznaća su, w tym prawy ewangelski a katholski, kiž bóle na to hlada, štož nas zjednoći, dyžli štož nas džěli, muž křesćijanskeje znjesliwosće a lubosće. Na duchownstwo je junu studował po woli swojeju staršeju, po samsnym pokhilenju, ale hač runje njeje ženje žane zastojństwo w Knjezowej cyrkwi pytał, dokelž jeho duchowne dary a mocy jeho na druge polo skutkowanja pokazowachu a dowjedzechu, na rěčespytne, bjez Serbami dotal mało wobdžělane, dha je tola džělaćer w Knjezowej winicy był, nic jenož přećel cyrkwe a šule, duchownych a wučerjow, ně, tež jich woprawdžity pomocnik, kiž je cyrkej a šulu bjez Serbami stajnje mužnje zastupował a podpjerał ze słowom a skutkom, a nuza wosyroćenych serbskich wosadow je jemu bjez přenimi blisko šła, a jej po móžnosći wotpomhać bě jemu naležane kaž komu hewak, a wustawy za to je sobu založal. Wažneho a swěrneho sobudžělaćerja smy z nim zhubili. Štó budže khmany a hotowy, na jeho město stupić a je wupjelnić? Bohu k česći a Serbam k wužitku, to bě jeho hesło a prawidło. Z kak wšelakimi předmjetami so na samym khoroložu hišće nošeše! Krótko před swojim poslednim bėdženjom je posledni zapis darow za maćičny dom přehladał a jeho so wjeselił. Knjez nad žiwjenjom a smjerću je jemu pjero z ruki wzał, jako so jemu spodobase. W službje Serbowstwa je swoju strowosć přisadził, cyłe Serbowstwo teho dla wo njeho žaruje. W Božej službje je swoje žiwjenje wjedł a wobzanknuł. Teho dla na njeho to słowo našeho zbóžnika naložimy: „Ja mam džělać to džělo teho, kiž je mje pósłał, dokelž je džěń; nóc přindže, hdžež nchtó njemóže džělać.“ Bóh je jeho nam pósłał a z džělom jeho rukow nam služil. Pobožny spěwař rjeknje: Hdyž je naše žiwjenje krasne bylo, „dha je próca a křiwda bylo“; krasne je teho dla tež Smolerjowe žiwjenje bylo. Na Hrodźišku, hdžež w starodawnych časach hród serbskich wjeřchow steješe a wrjeskot a brinkot wójskeje brónje so slyšeše, nětk pak ćišina

smjerće knježi, je swój row a wotpočink namakał. Tak zaúdzé swěta krasnosť a my z njej!

Spi z měrom w swojej khlódnej komorcy, mučny pućowarjo, swěrný dželaćerjo, twojej duši wudźěl Knjezowa miłosć mzdu swěrnosće; ty sy swoje džěło dokonjał, njech druzy twój skutk dale wjedu. Serbow splah njezaúdzé, tak dołho hač pobožny wostanje a swoju maćefnu rěč sebi wysoko waži; njech so stara, zo tutu swoju krónu njezhubi, zo svojich wótcow herbstwo wobkhowa! Spi z měrom, wučerjo a wodžerjo jich wjele; wuknył sym tež ja wot tebe, česćil će w žiwjenju, ale blisko sym ći hakle při twojim smjertnym ložu stupil; njemóžach tež z tobu a k tebi z Božeho słowa wjacj rěčeć, dha móžach tola za tebe z Bohom rěčeć a twojim lubym přeni trošt přinjesć. Na křidłach mojeje modlitwy je twoja naposledk čezko pruhowana duša wotsal čahnyła. „O Knježe, čiji kónc zlóscé a všeho čerpjenja, čiji kónc wšej hubjenosće a všeho njezboža; wjedz nozy a tež rucy na prawy zbóžny puć, dha počehnjemy ducy do twojich njebjes nutř“ a „Wótče, do twojeju rukow poručam ja swoju dušu, ty sy mje wumóhł, ty swěrný Božo“, jako běch to wuspěwał, bě ty so dobědzil, a njebjeski měr wuprestrje so na twoje blěde wobličo.

Spominajće na wašich wučerjow, kiž wam Bože słowo su powjedali, a kedžbujće na wukhód jich zadžerženja a činće po jich wěrje!

2. Słowa stud. theol. J. Wałtarja:

Při tutym rowje płaka cyły serbski lud. Při tutym rowje steji cyły serbski narod; a tež synojo serbskeho naroda, ći synojo, kotřiž so nětko na universitach přihotuja, zo bych u junu po přikładze tutoho njezapomniteho w Serbach skutkowali. Přez mój rot rěči serbska studowaca młodosc a praji Tebi, Ty njezapomnity, drohi zemrjety, dobru, dobru nóc! Měj džak, wutrobny, nutrny džak, Ty drohi přecelo našeje młodosće, za Twoju lubosć, Twoju džělawosć, Twoju woporniłosć a swěrnosć, z kotrejž sy přeco bjez wšeje sebićnosće za swój serbski lud swěrnje džělał a skutkował. Na Tebe ženje zapomnić njemóžemy; Twój přikład, Twój wobraz, Twoje wopomnjenje mjez nami w žohnowanju wostanje. Duž spi, spi w Božim mjenje, dobru, dobru nóc!

3. Dopomnjenje na Smolerja w mjenje předsydstwa a wubjerka M. S. wot seminarskeho w. wučerja Fiedlerja:

Što serbski narod želne sylzy roni

A kajka zrudna powěsć přez kraj dže?

Što jima duše tyšnosć, želenje

A khorhoj wótčinstwa so k zemi kłoni?

Ach, džensa Smolerjej so k rowu zwoni!
 Wón skonja Swoje džělo wótčinske,
 Swój serbski lud Wón wodzić přestał je,
 Kiž Jeho swěrnubosć poňnje zhoni.
 Spi derje! Serbow džakne sylzy praju;
 Je z trawnikom tež proch Twój přikryty,
 Hlej, Serbjo Twój skutk w česći wobkhowaju.
 Duž njech dha stawy w rowje prochnu, tľaju,
 Ty njezachodny pomnik stajeny
 Maš we wutrobach po wšěm serbskim kraju!

8) Posedženje předsydstwa a wubjerka, 18. julija 1884. Přitomni: Hórnik, Fiedleř, Imiš, dr. Kalich, Kapleř, Měto, Mjerwa, Mütterlein a Skala. Přizwoli so kup blidka a stólcow za knihownju. Knižka „Žiwjenjobjěh njeboh J. E. Smolerja“ z nakładom M. S. wudata dyrbi so darmo dawać a rozdžěleć. Starožitnostne towařstwo w Zahrjebje žada do wuměnjowanja spisow z M. S. stupić, štož so rad přizwoli. Knihiskład ma na dotalnym městnje zwostać, dokelž so přjedy wupytane w tu khwilu dostać njehodži.

9) Posedženje předsydstwa a wubjerka, 15. septembra 1884. Přitomni: Hórnik, Imiš, Mjerwa, Mütterlein a Skala. Naš sobustaw k. W. Bogusławski wozjewi, zo konkurs Bašmakowa njemóže swoje prawa wotstupić na towařstwo, kotrež chce našej M. S. 2000 toleri požčić, dokelž je dołžnica we wukraju; tola chce so konkurs z 2000 tol. spokojić. K dowujednanju wšeho teho trjeba k. Bogusławki generalnu poňmóć, kotrejež wažne wopřijeće wón mjenuje. Tuta poňmóć so wězo rad wudžěluje a ma ju předsydstwo z pomocu k. Mütterleina wudžělać. Předsyda chce rekogniciju pola ministerijow justicy a zwonkownych naležnosći kaž tež pola ruskeho póslanca za swoje wudawki wobstarać. Předsyda hišće wozjewja, zo je rukopis „Trójniki“ wot J. Wehle za čišćenja hódny spóznał, jelizo hišće druhi přehladowař k. Mütterlein so tež za to wupraji. Na to wozjewi k. farař Imiš, zo k. farař Raeda khorowatosće dla njemóže cyłu protyku sam spisać; tehodla přepoda so spisanje kalendarija k. Šolće za pjenježne myto a přepraša so hišće druzy sobudžělačerjo za protyku. Nakład protyki budže wot nětka 6000 exemplarow.

10) Posedženje předsydstwa a wubjerka, 25. novembra 1884. Přitomni: Hórnik, Fiedleř, Imiš, dr. Kalich, Mütterlein a

Skala. Najprjedy přizwoli so spisaćelej „Trójnikow“ na požadanje 25 hr. čestneho myta. Na to wozjewja předsyda, zo je krasny list (wocíščany w Časop. 1884 str. 187) dostał wot našeho sobustawa k. Methodija Halabale, benedikтина z klóštra Rajhrada na Morawje. Tón knjez je awstrijsku pjenježnu papjeru 100 šesnakow (florenow) M. S. daril, zo by sobustaw M. S. byl na čas žiwjenja. Dokelž tajkich po nowym prawje towaršnistwow nimamy, dyrbjja so wšitke přichodnje nakhadžace spisy M. S. tutemu knjezej slać, štož je tež jeho žadosć. Dale poručil so pjenježne zarunanje za pósłanje listow a posyłkow M. S. Skónčnje zjewil předsyda, zo je knjeni Hana Náprstkowa z Prahi někotre krasne narodne kapicy z Morawy a někotre knižki darila, za čož so jej džak wuprjaja.

11) Posedženje předsydstwa a wubjerka, 13. februara 1885. Přitomni: Hórnik, Fiedleř, dr. Kalich, Mjeřwa, Mütterlein a Skala. Předsyda dawa rozprawu wo tym, štož je k. W. Bogusławski po dostatej polnomocy wuskutkował. Dokelž M. S. konkursej A. D. Bašmakowa nadobo a hnydom 2000 tol., kaž sebi tutón w l. 1884 žadaše, plaćić njemóžeše, je W. Bogusławski mjenowanu summu pola dobroćelskeho towarštwu požičil a ju 24. jan. (5. febr.) 1885 zarjadnikej řečnikej k. M. Chodorowskemu za M. S. zaplaćil. Po kursu bě to 2825 rubli 40 kopějkow. Při tym je so obligacija k wotplaćowanju po džělach za tři lěta (wot 19. januara st. 1885), tola bjez danje, wustajila. Kwitowanka, notarielnje wobtwjerdžena, bu nam přepodata. Wšitke wudawki při tutych prawnych jednanjach, stemple, přeložki, korrespondency, jězdy atd. je k. W. Bogusławski ze swojeje móšny zaplaćil, zo by čím skerje twarba noweho domu M. S. móžna byla. Za najwužitniše staranje a za wulke wopory ma so pó wobzamkmenju k. W. Bogusławskeho nutrny džak z listom wuprjajić. Na to čita k. referendar Mütterlein rozprawu wo maćičnym domje, kotraž so hłownej zhromadžiznje předpožiči a mjez tym wot revisorow přehlada. „Trójniki“ maja so w 1000 exemplarach do jutrow wudać; předsyda chce korekturu wobstarać.

12) Posedženje předsydstwa, 26. měrca 1885. Přitomni: Hórnik, Fiedleř, Kapleř, Mjeřwa, Mütterlein a Skala. Postaja so dnjowski porjad za hłownu zhromadžiznu. Referendar k. Mütterlein poda rozprawu wo składowanjach za maćičny dom. Tež wozjewi so, zo so wudaće štyrihlósnych spēwow přihotuje.

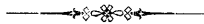
13) Hłowna zhromadźizna, 8. hapryla 1885. Tuta wotbywaše so zaso w Thiermanec restauraciji a bě 60 sobustawow a hosći přitomnych. Předsyda wjedžeše zhromadźiznu a čitaše najprjedy sam lětnu rozprawu. W njej wopominaše, štož bě M. S. dokonjała a potom, štož bě přez smjereč čestneho předsydy a sobustawow zhubila. Zhromadźeni počesćichu najprjedy wopomnjeće J. E. Smolerja z postanjenjom a potom druhe zemrěte sobustawy: k. póstskeho direktora Wawrika w Altenburgu, k. wučerja Bartko w Malećicach, k. kublerja Hadanka z Kesselsdorfa a k. fararja Nowaka w Klětnom. Jako wukrajne sobustawy přistupichu: k. stud. fil. Tajrych z Prahi, k. Ludwik Kuba z Kutneje Hory, k. prof. Hanuš Máchal z Němskeho Broda, k. stud. theol. Florian Lužný z Wołomuca, k. řečnik Eduard Chmielowski z Kowna, k. Adam Węgliński w Szczuczku p. Nałęczowa. Wudała bě M. S. dwaj zešiwkaj Časopisa, protyku (red. faraf Raeda, pomocnicy běchu: kk. Šořta, Křižan, Bjedrich a druzy) a Trójniki. Z rozprawy k. Mjerwy so zhoni, zo bě dokhodow w knižnej pokładnicy 2499 hr. 33 p. a wudawkow 2399 hr. 94 p., a zo ze zbytkom z teho zamóženje M. S. 2743 hr. 39 p. wučinja. Zhromadne zamóženje za twarjenje domu je w tu khwilu 2758 hr. 81 p. Do knihownje je přibyło 46 čisłow wot jednotliwych darićelow a 98 wot towarštwow. Kantor k. Jordan dawa rozprawu, zo je delnjoserbski wotrjad „kjarližowe knihy“ nakładował, na kotrež ma hišće dołh. Zarjadnik domu k. referendar Mütterlein rozpraja, zo měješe ležownosć wob lěto 2135 hr. 90 p. dokhodow a 1863 hr. 31 p. wudawkow, tak zo bě 272 hr. 59 p. zbytku. Při tym so wuradźuje, na kajke wašnje by so dale a nadobnišo dary za dom M. S. zhromadzić hodźilo. Nětko rozestaji předsyda znamjenite zashužby, kotrež je sebi k. radzićel Wilhelm Bogusławski w Pětrohrodze wosebje w poslednich třoch lětach w naležnosćach M. S. dobył, a staji w mjenje předsydstwa a wubjerka namjet, zo by tutón nadobny přećel a dobroćeř našeje Maćicy čestne sobustawstwo dostał; tutón namjet so z horliwym wuprajenjom džaka jednohłosnje přiřwa. Tehorunja wupraji zhromadźizna česćenemu Dobroćeřskemu towarštwu w Pětrohrodze jednomyslne džak za horjeka spomnjenu bjezdanjowu požčenku. Po wustawkach wotstupowace sobustawy předsydstwa k. Skala, k. Kapleř a k. Mjerwa buchu jednohłosnje znowa wuzwoleni; runje tak k. faraf Imiš a

k. faraf Jenč jako wubjerkownikaj. Na město wotčahnywšeho k. fararja Měta bu k. seminafski wyšši wučef dr. fil. Grólmus jako nowy wubjerkownik wuzwoleny. Nětko řeči so wo kolporterach a wo třebnosći čiščaneho napominanja Serbow při ličenju luđa, kajkež lětsa 1. decembra znowa budže. Dale staj k. kantor Kocor a k. seminafski wučef Fiedleř prošenaj, zo byštaj koncert k wužitku maćičneho domu w nazymskich prózdninach wuwjedloj. Tež powěda so wo wobnowjenju žiwjenja we wšelakich wotrjadach. Pódlá paedagogiskeho wotrjada žada so nuznje třebne založenje swobodneje serbskeje wučerškeje konferency podobnje serbskej předařskej; to pak njemóže M. S. do ruki wzać, ale přepokazuje to wučerjam. Jako wuradžerjo tajkeje konferency wuzwola so: k. Bartko z Nosaćic, k. kantor Hatnik z Bukec, k. Wehla z Budyšina, k. Šolta z Radworju, k. Hila z Khrósćic a k. Fryča z Wóslinka. Jako nowe sobustawy buchu přiwwaći: k. kubleř Handrij Ğuda z Hornjeje Kiny, k. stud. theol. Wjesela z Lišeje Hory, k. wučef Hila z Khrósćic a k. wučef Jan Gustav Keřk w Kotecach. Skónčnje wozjewi so přeprašenje maćičnych sobustawow na wječornu zabawu do Budyškeje Bjesady.

14) Posedženje předsydstwa a wubjerka, 12. meje 1885. Přitomni: Hórník, Fiedleř, dr. Grólmus, Kapleř, Mütterlein a Skala. Najprjedy postaji so plaćizna exemplara „Trójníkw“ na 40 p. Potom připraji so stipendium Kraszewskeho. Jako roznošowař knihow poskičuje so Michał Nowak z Dobrošic za sakske (a krótko potom Jan Kubica z Bukojny za pruske) wsy. Bartkowa Čitanka ma so w padže potrěbnosće z nowa čišćeć. Klišeje za protyku dyrjba so zahe wobstarać.

15) Posedženje předsydstwa a wubjerka, 18. septembra 1885. Přitomni: Hórník, Fiedleř, Kapleř, Mjerwa a Skala. Předsyda wozjewi, zo je so k dobremu kóncej extabulacija z hypoteki A. D. Bašmakowa tak stała, jako běchmy sebi po wjacorym jednanju přeli, a předpožli wo tym jednace akty. Naš poňmócník a radzičeř k. Wilhelm Bogusławski bě dokumenty připoslał: a) wuswědčenje, zo je wot 8. decembra 1881 w naležnosćach Bašmakowa řečnik Michał Iwanowič Chodorowski předsyda a zo su řečnicy A. Brylant, J. Korsakow a W. Jazykow kuratorowje konkursoweho zarjadnistwa; b) poňmóć wot sobukuratorow M. Chodorow-

skemu data, zo smě naležnosť z předsydstwom M. S. dowujednać a dokument wo wumaznjenju dolha w hypothečnych knihach wustajić; c) kwitowanje M. Chodorowskeho 6. junija 1885, zo je M. S. 6000 tol. zaplaćila a zo je wón bjez wuměnjenja do wumaznjenja wjelekróć spominaneho dolha zwolił. Tute dokumenty běchu notarielnje potwjerđzene, do němčiny přeložene a přislušnje rekognoscirowane. Wšě z toho nastate wudawki je z nowa k. W. Bogusławski ze swojich pjenjez zaplaćil. Tutón wulki naš dobroćeť skónči swój list takle: „Zdaje się, že wzmiankowane dokumenty dostateczne są dla extabulacyi z księgi hypotecznej długu Macicy Serbskiej i że włożony na mnie obowiązek oswobodzenia majątku Macicy od natarczywości Kredytorów Bašmakowa został dopełniony. Zostaje mi życzyć Zarządowi prędkiego ukończenia tej sprawy i powodzenia w zamiarze wzniesienia „Domu serbskiego“ na pożytek ludu serbskiego, któremu „szczęść Boże“ po wszystkie wieki!“ Dokumenty a list k. W. Bogusławskiego wzachu so k aktam M. S. k stajnemu dopomnjeću. Hišće raz so jemu džak wupraji. Nětko předpołožil předsyda rukopis powědańčka „Manja“ wot k. wyšeho wučerja Wehle, z kotrehož čišćenjom dyrbi so někotre měsacy čakać. Jako rjadny sobustaw M. S. je so zamołwjał k. Jan Bohuwěr Wanak jun. z Banec. Jako kolporteraj staj postajenaj: Michał Nowak z Dobrošic a Jan Kubica z Mučowa. Tež spomni předsyda, zo je 30. augusta z k. Skalu na dostate přeprošenje Maćicu Serbsku zastupował na swjedenju postajenja pomnika spisowarjej njeboh Tecelinej Mětej w Kukowje.

Zapis sobustawow M. S.

Adamowicz B., zastojnik w Pětrohrodže.
 Andruszkiewicz Józef, pokładnik w Kownje.
 Bart Jakub, administrator w Radworju.
 Bartko Jan, kantor w Nosaćicach.
 Baudouin de Courtenay J., professor na universiće w Derpće.
 Bergan Bjedrich, farať we Wulkich Zdžarach.
 Běrnik Božidar, farať w Klukšu.
 Bibliotheka gymnasia w Jičinje.
 Bjedrich Mikławš, kapłan w Raľbicach.
 Blažek Gilbert, professor w Přibramje.

- Blažij N., wučer w Kotecach.
Blažik M., lékař w Bukecach.
Bogusławski Wilhelm, historiograf w Pětrohrodže.
Borš Jan, wučer w Koblicach.
Brósk Jurij Moric, farať w Křišowje.
Buk Jakub, praeses konsistorija w Draždžanach.
Bur Mikławš, kantor w Königshainje.
Ciecierski hrabja Stefan w Pobikrach na Litwje.
Česla Jan, dr. med. w Neweklowje.
Čornak Franc, kapłan w Königshainje.
Delenčka Jakub w Kukowje.
Dobrucký Jan, archidiakon we Wojerecach.
Domanja Jan, překupe w Khrósćicach.
Domaška August, wučer w Bolborcach.
Domaška M., farať w Nosaćicach.
Dučman Handrij, farať w Radworju.
Dučman Pětr, dr. med. w Budyšinje.
Dürich Józef, młynk na Klášteře w Čechach.
Dyškant Józef, w Čornym Kostelcu.
Falewicz Jan, stud. w Pětrohrodže.
Fiedleř Karl August, wyšši seminarski wučer w Budyšinje.
Gagarin Anatol, wjeřeh w Odessy.
Garbař Jan Erwin, farať w Kotecach.
Garbař Alfred Theofil, wučer w Psowjach.
Glezmer S., fabrikant w Pětrohrodže.
Glin Ernst, překupe w Budyšinje.
Gólč Julius, farať w Rakecach.
Gólč Jan, stud. theol. w Lipsku.
Góslaw Wylem, farať w Malinje.
Grabowski Ludwik, ryceř-kubleř w Zawadach.
Grabowski Kazimir, oekonom w Pětrohrodže.
Grodziecki Hippolyt, řečnik w Kališu.
Grodzki Andrzej, řečnik w Pětrohrodže.
Grólmus Jan, dr. fil., seminarski wyšši wučer w Budyšinje.
Grot Konstantin, professor we Wařawje.
Guda Handrij, kubleř w Hornjej Kini.
Gymnasium w Přerowje w Morawskej.
Hadank Emil, farať w Popojcach.
Hajnica Jan, młynk w Barće.
Halabala, benediktin w Rajhradže na Morawje.
Handrik Handrij Bohuwěr, farať w Malešecach.
Handrik Jan, diakonus w Budyšinje.
Hanowski Ota, referendar w Žitawje.
Hanowski Ernst, rentier w Budyšinje.
Hanusz Jan, professor w Winje.

- Hatnik Jan Ernst, kantor w Bukcach.
Herrmann, Jakub, faraś we Wotrowje.
Hila Jurij Pětr, wučef w Khrósćicach.
Hoker J. E., wučef w Hornjej Hórey.
Holan Jan Ernst, gymnasiaľny wyšši wučef w Nižnym Nowgorodže.
Holka Mikławš, domownik serbskeho seminara w Prazy.
Hórník Michaľ, faraś w Budyšinje.
Hórník Michaľ, chemik w Magdeburgu.
Chejnovský Benedikt, kapľan w Ossegu.
Chmielewski Eduard, řečnik z Kowna.
Ilcewicz Józef, matematik w Pětrohrodže.
Imiš Hendrich, faraś w Hodźiju.
Imiš Robert, wyšši wučef na realcy w Žitawje.
Jabłoński Eugen, general ingenjer w Pětrohrodže.
Jakub Jurij, faraś w Njeswačidle.
Jakub Jan, dr. fil., gymnasiaľny wyšši wučef w Draždźanach.
Jäkel Karl August, faraś emer. w Lipsku.
Janowski Šćěpan, rentier w Pětrohrodže.
Jareš Feodor, professor w Kijowje.
Jednota, spěwafske towarstwo w Khrósćicach.
Jenč Karl August, faraś w Palowje.
Jenč August, wučef w Draždźanach.
Ješka Mikławš, kubleř w Kopšinje.
Jocher Adam, poľkownik inženjer w Pětrohrodže.
Jórdan Hendrich, kantor w Popojcach.
Just Jakub, žiwnošef a gmejnski předstojnik w Jaseńcy.
Juszyński Stanisław, kupe w Pětrohrodže.
Kačer Vojtěch, inženjer w Kijowje.
Kaizl Edmund dr. jur. w Prazy.
Kaľaur Otto, fabrikant w Pětrohrodže.
Kalich Karl August, dr. fil., faraś w Budyšinje.
Kamocki Šćěpan, w Košcielcu w Haliču.
Kapleř Jan August, wučef a kantor w Budyšinje.
Karłowicz Jan, dr. fil. w Heidelbergu.
Katholska bjesada w Jaseńcy.
Keller Adam, we Wařawje.
Keřk Handrij, kubleř a sejmski zapóslanc w Rodecach.
Keřk Jan, wučef w Bukcach.
Kheil Karl Pětr, direktor w Prazy.
Knjez Hanuš, wučef w Myšecach.
Kocor Karl August, kantor w Ketlicach.
Kocor August, wučef w Hodźiju.
Kočubinskij, professor na uniwersiće w Odessy.
Kokla Michaľ, kubleř a sejmski zapóslanc w Khrósćicach.
Kopytčak Basil, gymnasiaľny professor w Tarnopolu.

Kordina Józef Prawosław, farań w Minakale.
Korewa Tadej, inženjer w Kownje.
Korsak Julius Caesar, namófski wyżk w Pëtrohrodže.
Kózlik, diakonus emer. w Komorowje.
Kral Jan, referendar w Cwikawje.
Kral Michał, wučef na Sokolnicy.
Krawc, N. N., wučef w Rozwodecach.
Krawc Bernhard, wučef w Draždžanach.
Krawc Emil, wučef we Budestecach.
Křižan Jan Pawoł, diakonus w Hodźiju.
Króstak Max, kublef w Spytecach.
Krušwica J., farań we Wjefbnje.
Krügał Ernst, farań w Budyšinku.
Krügał Jan, wobwodowy sudnik w Sebnitzu.
Kuba Ludwik, wučef w Kutnej Horje.
Kubaš Jurij Gustav, kapłan w Njebjelčicach.
Kubica August, farań w Bukecach.
Kubica Jan August, wučef we Wujěždze.
Kučank Jakub, kan. kapitulár senior w Budyšinje.
Kunicki Konstantin, inženjer w Pëtrohrodže.
Kunicki Stanisław, inženjer w Pëtrohrodže.
Łopaciński A., w Pëtrohrodže.
Łusčanski Jurij, praeses serbskeho seminara w Prazy.
Laras Jan, dr. fil. w Karwinje.
Leidler Józef, wobwodowy sudnik w Oschatzu.
Lernet Józef, lëkafnik w Pardubicach.
Lešovský N., dr. med. w Hodźiju.
Lewicki G., zastojnik w Pëtrohrodže.
Libš Jurij, kapłan w Draždžanach.
Libš N., kantor emer. w Budestecach.
Lipa serbska, towarstwo w Rakecach.
Liška Pëtr, kantor w Hodźiju.
Lorenc Ernst, překupec w Budyšinje.
Lužný Florian, cand. theol. w Wołomucu.
Máchal Hanuš, professor na gymnasiu w Němskim Brodže.
Matek Handrij, farań w Hućinje.
Měrcínk Franc, domjacy wučef w Moskwje.
Měrš Ernst, překupec w Budyšinje.
Měto Handrij, farań w Huscy.
Michl Karl, kupc w Slanym w Čechach.
Migdalski J., zastojnik w Pëtrohrodže.
Mikulecký J., inženjer w Kijowje.
Mjeřwa Moric, překupec w Budyšinje.
Młynk Jan, tyšeřski mištr w Zarěču.
Moyn Jan, wučef na realnym gymnasiu w Eislebenje.

- Mosak Kłosopólski (Mosig von Aehrenfeld), rěčnik w Lubiju.
 Mrózak Jan Herman, faraŕ w Budestecach.
 Mrózak Ernst Oswald, faraŕ w Hrodźišću.
 Muka Ernst, dr. fil., gymnasiaľny wyšši wučer w Kamjenicy.
 Murzynowski Oktavian, kupe w Pětrohrodze.
 Mütterlein Ernst, referendar w Budyšinje.
 Nowak Jurij, kapłan w Kulowje.
 Nowak N. N., faktor w Pardubicach.
 Nyčka Jan Bohumiľ, měščanski wučer w Essenje n. R.
 Obščestwo Błagotworitelnoje w Moskwje.
 Paděra B. H., w Křimicach.
 Parczewska Melanija w Kališu.
 Parczewski Alfons J., rěčnik w Kališu.
 Paszkiewicz A., inženjer w Pětrohrodze.
 Patera Adolf, kustos při museju w Prazy.
 Pawlik N., měščanski wučer w Budyšinje
 Pětranc Michaľ, dr. med. w Malešecach.
 Petrow Alexander, professor w Krasnoufimsku.
 Pful Bohuwěr, dr. fil. a professor, w tu khwilu w Njeswaćidle.
 Pfütze Alwina, wučerka w Budestecach.
 Pjeh Bohuwěr, knihikupe w Lipsku.
 Pohonč Jan August, generalny agent zawěšćernje w Lipsku.
 Przysiecki J., inženjer w Pětrohrodze.
 Rāda Robert Hermann, faraŕ w Barće.
 Rāda K. A. Sigmund, serbski faraŕ w Mužakowje.
 Radca Hermann, piwarski mištr a kubler w Přěčecach.
 Rachel Mikławš, dr. med. w Pančicach.
 Rachlowc Jan, wučer w Stróži.
 Radkiewicz Marćin, inženjer w Pětrohrodze.
 Rězak Jan, wučer w Zdžeri.
 Rězak Filip, kapłan w Khrósćicach.
 Rězak Jan, wučer w Zdžeri.
 Renč Jan, kapłan w Ketlicach.
 Rjelka Jan, wučer w Rakecach.
 Rjenč Marćin, dr. fil., faraŕ we Wjelećinje.
 Rogalski Sigmund, rěčnik w Kownje.
 Rokicki, J., zastojnik w Pětrohrodze.
 Rostok Michaľ, wučer emer. w Huscy.
 Roszkowski Maximilian, zastojnik w Pětrohrodze.
 Roszkowski J., zemjan w Pětrohrodze.
 Rylski Přemysław, inženjer w Pětrohrodze.
 Rymowicz Felix, dr. w Pětrohrodze.
 Sauerwein, dr. fil. w Bantelnje p. Hannovera.
 Schreiber N., wučer w Budestecach.
 Schuster Arthur w Budyšinje.

- Schütza N., wučer w Rachlowje.
Sękowski, kand. jur. we Wařawje.
Serbske towařstwo w Bukecach.
Serbske towařstwo w Zarěču.
Serbski seminar w Prazy.
Skala Jakub, kapłan w Budyšinje.
Smilewski Leonard, rěčnik w Kownje.
Smoła Mikławš, farař w Njebjelčicach.
Smoła H., kantor w Budestecach.
Smoleř Marko, knihičišćeřnik w Budyšinje.
Sommer Adolf, měščanski wučer w Budyšinje.
Stabrowski Felix, general inženjer w Pětrohrodže.
Stankiewicz, dr. jur. w Kownje.
Stefanowicz, dr. med. w Pětrohrodže.
Sykora Jan August, farař w Smělnje.
Szerszeński Stefan, technolog w Pětrohrodže.
Šołta Pětr, kan. kapitulár kantor w Budyšinje.
Šołta Jakub, kapłan w Khrósćicach.
Šołta Pětr, wučer w Radworju.
Šołta Jan, wučer w Kanecach.
Tajrych Józef, stud. fil. w Prazy.
Tešnař Jan Bjedrich, farař w Niedže.
Treter Hilarij, w Laszkach Królewskich (Halič).
Umělecká Beseda w Prazy.
Urbanowska Karolina, w Kališu.
Valtin Jan, překupe we Wojerecach.
Vašátko Sigmund, dr. jur. a rěčnik w Wulkim Mezřiču.
Voleník J., inženjer w Kijowje.
Wałtař Jan, far. vikar we Łazu.
Wanak Jurij Ernst, farař we Wóslinku.
Wanak Jan Bohuwěr, kubleř w Banecach.
Wanak Karl, kubleř w Khelnje.
Wańko Hendrich, wučer w Mysłecach p. Rychbacha.
Wegliński Adam, w Szczuczkach p. Nałęczowa.
Wencel N. N., knihičišćeřnik we Wojerecach.
Wendler Jan, twarski mištr w Draždžanach.
Wierzbicki Ignac, dr. med. w Pětrohrodže.
Wjacka N. N., farař we Wujězdže.
Wjelan Julius Eduard, farař w Slepom.
Wjenka Pětr, ryčefkubleřski najeńk w Zdžeri.
Wjesela Michał, stud. theol. w Prazy.
Wrobl, wučer w Delnjeje Hórey.
Wurm Ignac, archibiskopski vikar a zapóslanc we Wołomucu.
Žur Mikławš, kand. theol. w Budyšinje.
-

Přispomnjenje.

Tutón zapis sym ze sekretarjowych a pokladnikowych aktow wupisał a alfabetiscy zestajał. Wón wopřimuje mjena wšitkich, wot kotrychž so nadźijemy, zo zechcedža lětny přinošk jako sobustawy dale plaćić resp. doplaćić. Dokelž je tych, kiž su porjadnje plaćili, wot spočatka M. S. přecy mało bylo, kaž zličbowanja w Časopisu dopokazuja, prosimy naše swěrne sobustawy, zo bychy nam wjacj nowych sobustawow přidobowali w Serbach a Słowjanach; přetož jenož tak je móžno, zo wšelake hišće trěbne spisy za lud wudamy a jako towarstwo w pismje zjednočenych Serbow z česću wobstějimy.

Po našej mysli by dyrbjał z najmjeńša kóždy zdžělany a kóždy zamóžity Serb sobustaw Maćicy Serbskeje być. Zo druzy Słowjenjo tež přichodnje sobustawy našeho towarstwa być zechcedža, je naša nadźija, dokelž praktiska wzajimnosć sebi podpjeranje słabych žada.

Hdy by w zapisu něhdže zmylk so nadešoł, prosimy wo porjedenje pod adresu: Redakcija Časopisa M. S., jako tež wo wudospołnjenje křećeńskich mjen a titulow našich česćenych sobustawow.

M. Hórnik.

Zličbowanje M. S. w 38. léce (1884).

A. Dokhody.

I. Zbytk w pokladnicy.	VII. Z předawanja knihow.
Z lěta 1883. . hriwnow 66. 23.	Z cyła (w tym 1037 za prot.) 1763. 39.
II. Domoj wzate pjenjezy.	VIII. Dobrowólne dary.
Vacat.	Farafk. Wjelan dań z papjery
III. Dań z wupožčenych pjenjez.	na 200 rubli (hl. zeš. 70) 32. 16.
Z Intowarŋne 1. hapryła . 55. 75.	W posedženju za kluč nawdate — 80.
Z 500 hr. na domje M. S. 22. 50.	P. Methodij Halabala z Raj-
78. 25.	hrada 100 fl. w awstrijskej
IV. Přinoški sobustawow.	papjerje, kotraž so khowa
Wot 64 sobustawow . . 256. —	a dań kóždolětnje woteda — —
V. Předzaplaćenje.	100 fl. + 32. 96.
Z cyła 52. —	Rekapitulacija.
VI. Doplaćenje.	Staw I. 66. 23.
Z cyła 250. 50.	" III. 78. 25.
	" IV. 256. —
	" V. 52. —
	" VI. 250. —
	" VII. 1763. 39.
	" VIII. 32. 96.
	Do hromady 2499. 33.

B. Wudawki.**I. Wupožčene pjenjezy.**

Do lutowaŕnje na č. 36 . . . 400. —

II. Čestne myto.

K. Wehli za Trójniki . . . 25. —

III. Čišć knihow a cirkularow.

Časopis č. 70 . . . 246. 75.

Časopis č. 71 . . . 320. —

Žiwjenjoběh J. E. Smolerja . . . 35. —

Lećacy list dla domu . . . 30. —

Hromadžerške listy . . . 17. —

Cirkulary a listy . . . 11. 50.

660. 25.**IV. Wudawki za protyku.**

Čišć (6000 ex.) . . . 252. —

Papjera . . . 198. 40.

Wjazanje . . . 90. —

Spisanje kalendarija . . . 12. —

Wobrazy a pjeńčk . . . 149. 52.

701. 92.**V. Wjazanje a papjera knihow.**

Žiwjenjoběh Smolerja . . . 26. 50.

Spěwniki (70) . . . 8. 40.

Spěwna radosć (300) . . . 18. —

Bibliske stawizny (300) . . . 75. —

Čitanki (400) . . . 60. —

Časopis č. 69 (400) . . . 12. —

Časopis č. 70 (400) . . . 12. —

Knihl do knihownje . . . 3. 20.

Papjera za wobalki Genovefy . . . 5. 30.

" " Lećacy list . . . 65. 29.

" " Trojniki . . . 20. 40.

" " Hród na Landskronje . . . 32. 80.

" " Žiwjenjoběh Smol. . . 17. 65.

356. 54.

W Budyšinje, 8. hapyrła 1885.

VI. Wšelčizny.

Wotpóstanje pod križnym

zwjazkom . . . 4. 40.

Votivna tafla k. far. Imišej . . . 12. —

Inseraty pola Smolerja . . . 10. 50.

Inseraty pola Monse . . . 4. 32.

Zarowanski spěw na palmu . . . 3. 50.

Palma na kašć njeboh Smol. . . 23. 70.

Regale a bido za knihownju . . . 33. 50.

Wotnajeŕski přinošk za kni-

hownju . . . 90. —

Porto pola knihiskładnika . . . 26. 55.

" " Rösgera . . . 4. 65.

" " pokładnika . . . 3. 50.

Zawěšćenje . . . 18. —

Přepisanje a wopismo na

sudnistwje . . . 8. 11.

Tabelle wot Gastorfa . . . 13. 50.

256. 23**Rekapitulacija.**

Staw I. 400. —

" II. 25. —

" III. 660. 25.

" IV. 701. 92.

" V. 356. 54.

" VI. 256. 23.

Do hromady 2399. 94.

Přirunanje.

Wšitke dokhody . . . 2499. 33.

Wšitke wudawki . . . 2399. 94.

Zbytk w pokładnicy . . . 99. 39.

Zamóženje knižn. pokładnicy M. S.

W krajnostawskej lutowaŕni

na knižki č. 36 . . . 2007. —

Na maćěnym domje . . . 500. —

Awstrijska statna papjera

(100 fl.) = w tu khwilu . . . 137. —

Zbytk pola pokładnika . . . 99. 39.

Z cyła 2743. 39.

M. Mjeřwa, pokładnik.

Přinoški sobustawow M. S.

W běhu lěta (1884) zaplaćichu přinošk tute sobustawy:

Na l. 1885: kk. kapłan Skala z Budyšina; wučer Jenč z Draž-
dzan; kapłan Kubaš z Njebjelčic; kapłan Rězak z Khrósćic; pro-

fessor Kopytčak z Tarnopola; farař Herrmann z Wotrowa; kantor Liška z Hodžija; dr. med. Pětranc z Malešec; konsistorialny radca Buk z Draždžan; hrabja Stefan Ciecierski w Pobikrach; řečnik dr. Vašátko we Wulkim Mezřiču; stud. theol. Florian Lužný z Wołomuca; farař Hórník z Budyšina.

Na l. 1884: kk. kantor Jordan z Popoje; farař Hadank z Popoje; wučer Jenč z Draždžan; wučer em. Rostok w Husecy; překupc Měřš z Budyšina; kapłan Skala z Budyšina; farař Imiš z Hodžija; kapłan Libš z Ralbic; kantor Kocor z Ketlic; farař Dučman z Radworja; farař Mrózak z Hrodžišća; wučer Rjelka w Nowej Wsy; stud. theol. Wařtař z Lipska; překupc Valtin z Wojerec; rentier Hanowski z Budyšina; farař dr. Kalich z Budyšina; prof. A. Petrow z Krasnoufimska; wučer Domaška z Bolbore; kapłan Kubaš z Njebjelčic; serbske towarstwo w Zarěču; farař Wjelan w Slepom; katholska bjesada w Jaseńcy; kantor Smoła z Malešec; serbske towarstwo w Bukecach; prof. K. Grot z Wařšawy; dr. Sauerwein z Bantelna; realnogymnasialny wučer Moyn z Eislebena; Wencel, wobsedžer knihičišćernje z Wojerec; direktor Kheil w Prazy; kubler Just z Jaseńcy; domownik Holka z Prahi; farař Matek z Hućiny; professor dr. Hanusz z Wina; praeses a areybiskopski notar Łusčanski w Prazy; serbski seminar w Prazy; wučer Kuba w Kutnej Horje; professor Máchal w Němskim Brodže; serbske towarstwo „Lipa“ w Rakecach; kapłan Renč z Ketlic; Umělecká Beseda w Prazy; direkt. Pohonč z Lipska; wučer Nyčka z Essena; stud. fil. Tajrych z Prahi; najeńk Wjenka w Zdžeri; kapłan emer. Kózlík w Komorowje; kapłan Rězak z Khrósćic; wučer Rězak w Zdžeri; dr. Laras z Karwina; kapłan Čornak z Königshaina; farař Herrmann z Wotrowa; wučer Knjez z Myšec; kantor Hatnik z Bukec; Radca, wobsedžer piwařnje w Přěčecach; dr. med. Pětranc z Malešec; konsistorialny radca Buk z Draždžan; hrabja S. Ciecierski w Pobikrach; farař Hórník z Budyšina; chemik Hórník z Magdeburga; kan. kap. senior Kučank z Budyšina; kubler Kokla z Khrósćic; benediktin Halabala z Rajhrada; wučer Kocor z Hodžija; farař Raeda z Barta; překupc Mjeřwa z Budyšina.

Na l. 1883: kk. farař Hadank z Popoje; farař Krušwica z Wjerbna; farař dr. Renč z Wjelećina; překupc Měřš z Budyšina; kantor Bartko z Nosaćic; kapłan Skala z Budyšina; kantor Šořta

z Radworja; kapłan Libš z Ralbic; farař Dučman z Radworja; farař Mrózak z Hrodžišća; farař Kubica z Bukec; wučer Keřk z Bukec (†); wučer Rjelka z Noweje Wsy; stud. theol. Handrik w Lipsku; kapłan Bart z Radworja; farař Handrik z Malešec; farař Sykora w Smjelnej; wuč. Domaška z Bolbore; kapłan Kubaš z Njebjelčic; gmejnski předstejer Młynk ze Zarěča (staw II. rjadownje); farař Wjelan ze Slepoho; kantor Smoła z Malešec; farař Jakub z Njeswačidła; direktor Kheil z Prahi; kubler Just z Jaseńcy; wučer Kuba z Kutneje Hory; najeňk Wjenka ze Zdzerje; kapłan Řezak z Khrósćic; farař Herrmann z Wotrowa; kantor Hatnik z Bukec; piwarc Radca z Přěčec; dr. Pětranc z Malešec; hrabja Ciecierski w Pobikrach; senior Kučank z Budyšina; kubler Kokla z Khrósćic; wučer Kocor z Hodźija.

Na l. 1882: kk. farař dr. Renč z Wjelečina; kantor Šořta z Radworja; kapłan Libš z Ralbic; farař Dučman z Radworja; farař Běrnik z Klukša; farař Sykora ze Smjelnej; kapłan Kubaš z Njebjelčic; farař Jakub z Njeswačidła; farař Měto z Huski; direktor Kheil w Prazy; kapłan Řezak z Khrósćic; farař Góslaw z Malina; piwarc Radca z Přěčec; dr. Pětranc z Malešec; kubler Kokla z Khrósćic.

Na l. 1881: kk. referendar Kral w Dippoldiswaldze; farař Běrnik z Klukša; farař Sykora ze Smjelneje; farař Jakub z Njeswačidła; farař Měto z Huski; kapłan Řezak z Khrósćic; farař Góslaw z Malina; dr. Pětranc z Malešec; kubler Kokla z Khrósćic.

Na l. 1878: kk. farař Měto.

Dary za dom M. S.

Wot 13. hapryla 1884 do 1. oktobra 1885 su dale darili w hriwnach: kkk. z Wulkeho Čiska: Hans Lenik 1, Bałcař 1, Groba 1, Wićaz 1, Młynk 1, Piwarc 1, Wićaz 0,50, Wuško 1, Kocht 0,50, J. Holder 1, Suk 1, Lubno 1, Wuško 1, Krawc 1, Bělik 1, Kobalc 1, Rychtař 1, Kummer 1, Słabina 1, M. Słabina 1, Khr. Holder 1, Hanuš 1, Rokuš 1, H. Holder 1, Měto 1, Bambork 1, M. Kulmanowa 1, Kowar 1, Krawc 1, Mětaš 0,50, Pěto 1, Kowar 0,50, M. Markowa 0,50, Dubrawa 0,50, H. Bałcař 0,50, Kuna 1; Wjela z Dobruše 2, na křćiznach pola Kubjenca 2; z Čěžec: Albert 1, Pětrka 0,50, Nutni-

čanski 1, Pjech 0,30, Pjech 0,20, Glaser 0,20, Ernst Kluga 1; Šram z Bolborc 1, Helena Wagnerowa z Njeswačidla 1, kantor Šwjela ze Skjarbošca 1, Langner z Wjelceje 2, kantor Jordan z Popoje 1,50; z Hliny: Worjeh 1, Kótwic 1, Kótwic 0,50, Böhmer 1, Kral 1, Mikanja 0,50, Pětřka 0,20, Nowak, Pawoł a Jank 0,25; ze Šešowa: Horst 1, Zahrodnik 1, Michałk 1, Mihanjowa 0,20, Hermann 0,10, Renč 1, Mět 1, Pětřka 1, Wirth a Pětř 1, Róla 1, Wawrik 1, Delny 0,25, Čech 1; z Wysborka: kantor Bernhard 1, rektor Jawrich 1, farař Marčka 1, piwarc Wawer 1, kubleř Kólpa 1, Zodan 0,50, Nyčkowa 0,50, Čoch 0,50, Wičaz 0,50, Ramš 0,50, Pětřka 0,75, Ryzykowa 0,20, Kurjo, Hornčef a Wičaz 1,50; farař Domaška z Nosaćic 10, farař Herrmann z Wotrowa 100, professor Baudouin z Derpta 2, Just z Khrósćic 1, Rehork z Łuča 0,15, kantor Jordan z Popoje 10; ze Slepoho: Hanč 0,50, Hanč syn 0,50, Pětřo 0,50, M. Sprejc 0,50, Hanč 0,50, fararjowa 1, Domula 0,25, kantor Rada 3, jeho synk 0,20, H. Henčowa 0,50, E. W. k dorunanju 0,18; z Rownoho 3,50, z Brězowki 1,50, z Miloraza 1,17, z Noweho Města 1,20; serbski rjemjeslnik wot Rheina 5, prof. Konst. Grot z Wařawy 2,10, dr. Laras z Karwina 4,30, lěkařnik Lernet z Pardubic 8,30; z Małeje Boršće: Kokla 0,50, Muka 0,25, Janaš, Nowak a Hatarjowa 0,60, Wolf a Teich 0,40, Bajef a Waker 0,20, z Praskowa: Połdrak a Wičaz 0,40, Krawc, Wjacka, Augst 0,30; z Džiwoćic: Pětř Mlónk 1, Šuba 0,50, Helm 0,25, Domaš, Frencl, Schütza, Kruwjacy, Wičaz, Mlýnk, Wjenk, Bendemann 1,60, Urban 0,10; z Hornjeje Boršće: Baumgart 0,50, Wjenk 0,50, Šořta 0,50, Nowotnik 0,50, Zejleř 0,50, E. Šořta 0,50, Nowak 1, Pjekař, Urban, Běrka, Walter 1,20, Manjok, Urban jun., Pětřik 0,60, J. Pětřka 0,25, Zynda a Broda 0,20; z Džěchorec: Žur 0,50, J. Kruwjacy, E. Kruwjacy, Pětřka, Pětka, Bjenad 1,50, Lešawa, Harnap, Kopač, Cařta, Roj, Riedlowa 1,20, z Bolborc: Šram 1, Hapač 1, Mark 0,60, kowař Šiman 0,60, zahrodnik Šiman 0,70, Bartuš, Grofa, Gruhl, Pětřik 2, Šlenkař 0,30; z Bołašec: Mučef 1, Hušman 1, Bjar 0,50, Hurban, Šořćina, Bryl 0,60, Seifried 0,30; Hedwiga swobodna knježna z Zedlitz w Łuzy 20, z Łuha: Hejdan 1, Hobrak 1, Hórban 1, M. Wólman 1,50, M. Wólmanowa 1, Marčka 1, Henka 1, Šořta 1, Winkler 0,50, Hobrak 0,50, Hanža Šořćina 0,50, Mětaš 0,50, K. Kunca 0,50, Kušk 0,25, Wokač 0,25; Matek z Pomore 1; Šucyna z Bołašec 0,80; z Přiwćic: Pecold 1, Kalich 1, Mjeřwa 1, Cypl 0,50, Halka 0,50, Hennigowa 0,50, Schuster 0,50, Grütznér 0,50, A. Hemš 0,50, Hemš 0,30; z Budyšinka: farař Krügař 5, wučef Suško 3, Fryča 1, Eichler, Jermis, Mikanja, Hennig, Holan, Nowak 3, J. Jermis, A. Jermis, Gruhl 1,20, Krawc, Pětřka, Měrcink, Gruhl, Pětřkowa 1,50, Běrk 0,20, Michałkowa 0,25, młyńk Krawc 0,25, Zymny a Kislik 0,25, Cařka, Ryčef 0,10; wučef Čoch ze Schönfelda 3,05; farař Handank z Popoje 10; z Bobolc: kubleř Měto 5, kubleř Běr 3, wuměńkař

Mět 2, Krušwica 2, Krečmař 2, Pěť 2, Gruhl 1,50, Bjenada 1, Halka 1, Michałk 0,50, Broda 0,50; z Banec: kubleř Wanak 2, B. J. 2, wuměnkař N. N. 1, Pěťka a Wjenk 0,50, Zynda 0,20; z Delnjeho Wunjowa: Schütza 1, Kudžela 1, Pjetašowa 1, Žur 1, Frěda 1, wuměnkař Žur 1; z Janec: Krečelowa 1, Zarjenk, Mróz, Jonas 1,50; ze Słoneje Boršće: Handrik 1, Rychtař 1, Mlýňk 0,50, Domaška dorunanje 0,40, Libš, Hübner, Winkler, Span, Hejna, Kětan, Dórník, Klimant, Nowak, Gottlöber 3, Riedel 0,20, Mětowski 0,20, Pjet. a Gebel 0,20; z Wulk. Debsec: Krušwica 2, Lindner 1, starši Gruhl 1, Karas 0,70, Lowka 0,60, Schuster 0,60, Rachlowe 0,60, Krawc 0,50, Kral 0,50, Gruhl 0,50, Rabowski 0,50, Libša 0,50, Šiman 0,50, Freischlag 0,50, česla Gruhl 0,50, Sommer 0,50, Gědanowa 0,50, Henč 0,50, Lorenc 0,50, Wićaz 0,50, khěžaf Gruhl 0,30, Steglich 0,25; z Małych Debsec: destillator Schmidt 2, mištr Glaser 1, Ramš 1, Žurich 0,50, Liška 0,50, Pelc 0,50, Wahl 0,50, Handrik 0,50, Schmid 0,50, Wićaz 0,50, hajnik Wićaz 0,50, Frencl 0,50, khěžkař Lindner 0,50, Haša 0,30, Grós 0,20; z Lejna: Běbrach 1, Całta 1, Schuster 0,50; Nowak z Mnišonca 0,50, Domaška z Rakec 1, wudowa H. R. ze Słoneje Boršće 1, M. H. tam 1, M. Mł. z Budyšina 5, na křižnách Rjelki w Słonej Boršći 4; z Prědec: kubleř Křižan 6, kupc Hušman 3, kubleř Jórdan 3, Kunat 1, Mikan 1, twarožkař Wölfler 1, korčmař Lehmann 0,50; z Hodžija: Křižank 3, kantor Liška 1, W. Křižank 2, Łobjeda 1, E. Bräuer 1, Valten 2, A. Łobjeda 2; z Hruboćic: A. Pjeh 1, P. Helm 0,80, Šołta 0,50, H. Pěť 0,50, J. Pěť 0,20, H. Gróša 0,50, J. Gróša 0,50; ze Sokolnicy: Koch 0,30, Helm 0,30, Jan K. 0,20; wučer Domaška z Bolbore 1; z Khróśćic: Marija Wawrikowa 5, Marija Zyndźic 5, kubleř Dučman 3, kupc Domanja 3, P. Dórník 2,50, Mikławš Wawrik 2,50, Jakub Kokla 1, kubleř Pjeh 1, składowanje na balu Bjesady w Budyšinje 61,50; farař dr. Kalich w Budyšinje 10; z Běćic: Hejna 1, J. Mütterlein 0,50, Běleř 0,40, Mětaš 0,40, Donat 0,20; skład na kwasu w Skanecach 3,45; z Kumšic: M. S. 1, H. W. 2, J. G. 2, J. M. 2, J. S. 1, M. W. 2, E. P. 0,20, E. M. 0,40, H. B. 0,50, dr. J. Karłowicz z Heidelberga 8,50; přerňa rata čisteho wuzbytku wot zarjadnika maćičneho domu (refer. Mütterleina) 200; z Konjec: kublerjo J. L. 2, P. S. 1, A. M. 2, J. M. 1, wuměnkař A. M. 0,50; z Wudworja: Jakub Kokla 3, Jakub Žurik 3; z Myšec: kublerjo Kral 1, Křižan 1, Janaš 1, Nowakowa 0,30, tyšer Hejna 0,30, sedlař Rösler 0,30, Bud. 0,10, njemjenowana 1, wučer Knjez 5; z Brězyny: kubleř A. Handrik 3, listonošer Koban 1, A. Süs 0,50, J. Pohonč 1, Pěťka 0,50, Meldka 0,50, Kranich 0,50; farař Hórník z Budyšina 50, kupc M. Mjerwa z Budyšina 20; młyňk Lukaš z Rakec 3, J. G. 2, Blažij w Tranjach 1; z Jiloc: korčmař Wićaz 1, J. Wićaz 1, A. Pěťka 1, Jurij Kowař 1, A. Pěťka 1, Handrij Kreuz 1,30, Ruman 0,50, J. Sikric 0,50, Gróša 1, Marija Gundermanec 0,50, Handrij Wowčer 0,50, K. Stibic 0,30; z Njehornja: kubleř

Rabowski 1, Loka 0,50; Jurij Rychtař z Khróscíc 2, Jakub Pjeh 2, kantor Smoľa z Malešec 2; kantor Kocor z Ketlic 3, wučef Keřk z Bucek 2, diakon Matek z Kamjenca 10; z Radworja: wučef Kral 2, kantor Šořta 2, wučef Domaška z Bolbore 2, knjeni fararjowa Rězbařkowa tudy 10, kant. Bartko z Nosaćic 2, farař Mrózak z Hrodzišća 20; z Wujěžka: kubleř Penther 1, wuměnkař Penther 1; z Rakojd: kubleř Domš 1, wučef Bětnař 0,30, Riedel 0,20, Šleca, Hajnica, Stübner 0,25, zběrka prof. Máchala w Němskim Brodže přez Nar. Listy 22,67; z Lemješowa: J. Jurk 1, Pěřka, Jurk, Měrcink, Paul, Gröschel 0,85; farař Wjelan ze Slepoho 30; serbske towarstwo w Bukecach 5, to same wunošk koncerta 5; z Počaplic: A. Hólč 1, A. Kocor 0,50, P. Kocor 0,50, A. Schütz 0,50, Lok 0,30; Frenzel z Hodzija 0,20; z Kislicy: Garbař 0,50, Jóršik 0,50, J. Liska 0,50, Hausmann 0,50, Łahoda 1; z Połpicy: Handrij Bjar 2, Šoltka, Němc, Hilka 0,60; wučef Böhmer z Noweje Wsy 1; farař Wjacka z Wujězda 6; z Lešawic kwasu w Wbohowje 7; z Koblic: Jan Mütterlein 10, Dobernic 3, A. Cyž 1; młyńk M. Kummer z Łazka 3; z Konjec: Jakub Matka 3, Michał Čornak 1, Mikławš Buk 1, Mich. Woko 1, Madlena Kralowa 1, Marija Lebzyňa 1, Pětr Čornak 1, Michał Čornak 2, Marija Ješcyna 1, Jakub Šořta 1, Mikł. Matka 0,50, Jak. Suchi 0,50, Jak. Čornak 0,50, Wowčefk a Skalina 0,40, Mikł. Bjedrich 0,50, Jak. Jaclawk 0,50, Mich. Pólk 0,50, Hana Čornakowa 0,50, Kocor a H. Woko 0,40, Marija Rjelkec 0,50, Madlena Čornakec 0,20, Kata Šlodeńkec 0,20, M. Brězan 0,50, Hejduška 0,50, młyński Čornak 0,50; hrabja Mieroszowski z Krakowa 1,70; z Njehanja: E. Nutničanski 1, Kumpan 1, Schwarz 0,20; na Mikanjec kwasu w Njeznarowach 12; dr. E. Muka w Kamjenicy 20; referendar Mütterlein 3, expedient Pele 5; čisty wunošk koncerta khróscánskeje Jednoty 40; farař Ráda z Mužakowa 4,50; kapłan Jurij Nowak z Kulowa 10, Ernst Lůka na Židowje 25, P. z Wochoz 1, z Němskeho Broda 2,75; na křěciznach pola kantora Jordana w Popojcach 13,65; ze Žornosyk: Wójnař 1, A. Wićaz 1, J. Husak 1, J. Mučef 1, A. Husak 0,75, Husak a Proft 0,20, K. Swora a Soba 0,50, A. Koch 0,50, Běrka a Husak 0,60, J. Bodleńk 0,50, J. Bodleńk 1, A. Swora 0,50, Albertowa 0,50, A. Kejžor 1, Jan Wićaz 0,50, A. Nowak 0,50, E. Rjenč 0,25, Šolćic 0,40; z Błócan: K. Lobjeda 1, August Wićaz 1, Pjehowa 1, Nowak 1, Marćink 1, J. A. Hejna 1, A. Dub 1, Pilak a Keřk 0,60, H. Janaš a Manica 0,60, Hobrak a E. Janaš 0,40, A. Trodel 0,20, Engelmann 0,10, E. Lowka 0,50, J. Mužik 0,50, K. Symank 0,50; z Bukec: kantor Hatnik 3, J. E. Wujanc 1,50, Tyrlich 0,50, H. Wójnař 0,50, J. Redo 0,50, A. Pful 0,50, J. Bódlík 1, H. Króna 1, Koch 0,50, E. Weikert 0,75, Mróz 0,50, Wjenkowa a Běbrach 0,40, A. Albert 1, Cyž 0,50, J. Błážij 0,50, K. Broda a M. Helmowa 0,50, A. Měrcin 0,50, Kurjo a Pachert 0,50, Balowa a Urban 0,60, Schmidt a Bobak 0,40, J. Paul 0,50, E. Hobrak 0,25, Měrcinowa 1, Domška, Halgaš a Zahrod-

nikowa 0,35, Kmoch a E. Bódlík 0,60, M. Lowcyna 0,50, A. Pilak 0,50, Pjech, Jenč, Wójtá, Fascyna 0,80, W. Israel 1, J. A. Gruhl 0,30, E. Hänel 2, T. Jenč 0,50, W. Kocor 0,50, Jan Kowaf 0,50, E. Kocor 0,50, E. Belcman 0,50, J. Paul 0,50, K. Swora 0,75, A. Měrcín 0,15; z Wadec: Handrij Piwarc 0,50, A. Waker 0,50, Pěťř 0,50, Madlena Kótowa 0,60, A. Wecl 0,30, J. Pful 0,50, P. Henč 0,50, A. Wjelina 0,25, A. Šofta 1, A. Lělane 1, J. Wjela 0,50, A. Handrak 0,50, Lělanski 0,50, Wünsch 0,25, Kern 0,25, A. Krošk 0,50, Jan Klos 1; z Lejna: J. Wjenk 0,75, A. Šleca 1, J. Lowka 0,80, Bernstein a Žilaf 0,20, Kürschner a Nutničanski 0,60, Junska a Rachlowe 0,60, M. Jenč 0,50, Lowka a Piwarc 0,40, Pilak, Klos, Zynda 0,50, H. Winkler 1, E. Wojnaf 0,50; z Trjebjenc 3,50; z Łuska: Młynk 1, Wičaz 0,50, Grofa 0,50, Krawc 0,50, Felfa 0,50, Hennersdorf 0,50, Zodan 0,50, Jurko 0,50, M. Felfina 0,50, Gruhl a Jurk 0,20, Albinus 0,50, Kmoch 0,50, Mět 0,20, pohonč Prochno 0,10; wuměnkaf Smoła z Kašec 3, professor dr. Pful 15, Michał Krušwica z Budyšina 1; z Rakec: H. Pawlik 1, rybak Hantuš 1, J. Kruža 1, K. Mička 0,50, Pěťřka 0,50, Bjek 0,50; na Žurec křěicznach w Delnim Wunjowje 5,45, na Rychtarjec kwasu w Sěiwjecach 5,15; z Noweje Wsy p. Njeswačidła: J. Hładki 1, J. Hawš 1, Brankart a Mjerwa 0,40, kowaf Hoza 0,50, Wódnař 0,50, Eichler 0,50, Wawrik 0,50, Robel z Nowych Boranec 1; serbske towarstwo we Wojerecach 10,15; praeses Łusčanski z Prahi 10; składowanje na kwasu kublerja Muki w Hornim Wujězdze 17, Wlad. Preiningera zběrka na swjedženju studentow w Chrudimje 9,79; prof. dr. Kral na českej universiće w Prazy 8,10, prof. Viravský z Prahi 8,10; z Křidoła: E. Fryča 0,50, Hejduška 0,50, J. Lorenc 1, J. Mikławš 1, Zarjeńk 3, kubler Mikławš 5, J. Ščěpan 3, Wobza 3, Róla 3, Krawc a Wičaz 0,40, Mock 2, Rychtar 1, Henč 2; z Jěžowa: F. Sandmann 1, K. Sandmann 0,50; stud. jur. H. Krauschner z Kosmanos 32,20; E. Krawc z Łuha 1, J. Bohuwěr Młynk ze Zarěča 1, Hennig z Neukirchena p. Bory 1, Jan Młynk 1,50, Ludmiła Schröterowa z Draždžan 0,50, wučef Grütlich w Zarěču 1; z Łahowa: Bohuwěr Pěťřka 1, J. Wanak 1, Engemann 1, Lešawa 1, Piwarc 1; E. Šofta w Haslowje 1; E. Šóca w Zarěču 1; z Banec: A. Wanak 1, K. Wanak 2, Günther z Khasowa 1, Wagner w Wbohowje 0,50, Šběl w Zarěču 0,50; mištr Pachert w Smochćicach 1.

Ze zapiskow k. Mjerwy wupisał M. Hórnik.

Prisp. Na počátku čitaj 13. novembra m. hapryla.

Rozprawa wo domje Maćicy Serbskeje.

Podał *M. Hórnik*.

Kak je so z kupju maćičneje ležownosće pod čisłom 688 w Budyšinje měto, je J. E. Smolef na wurjadnej hłownej zhromadźiznje M. S. 8. septembra 1873 wobšěrnje powědał (hl. Časopis 1873, str. 63—70: Přednošk). Dokelž pak je wot toho časa dwanaće za M. S. wažnych lět so minyło, chcedza wosebje nowe sobustawy krótku historiju wo domje zeznać.

Njebohi Smolef znaješe serbski lud, kotryž džě wosebje z ratarjow wobstoi a poměrnje jenož mało wučencow a zamóžitych ma, a wědžeše, zo z jeho pomocu samej njemóže dom kupić abo natwarić, kajkiž by za M. S. a za serbski narod wužitny był. Tohodla pytaše wón, kiž bě w literarnym słowjanskim swěće derje znaty, pomoc pola wukrajnych přećelow, a nadeńdže ju najprjedy w Moskwje pola J. Samarina, N. Samarina, J. Čižowa a bratrow Chomjakoweju, kotřiž su swój přinošk najprjedy bjez danje požčili, potom pak, štož wěmy, Smolerjej spuścili. Tohorunja požči Smolerjej A. D. Bašmakow w Pětrohrodže 6000 tol. najprjedy bjez danje a pozdžišo oktobra 1873 da je na hypoteku zapisać.

Tak móžeše Smolef za ležownosć z domom, štož ze zapiskom na 20,000 toleri wučinješe, zawdawk jako tež žadane 9000 toleri (1. meje a 20. junija 1874) wotpláćić, mjeztym zo 10,000 toleri na domje hypotekarisey pola Förstera wosta. Při měsčanskej fundacijskej pokładnicy pak připožči Smolef 2000 toleri dla přetwarjenja atd., tak zo bě 22,000 tol. wudał.

Smolef měješe tehdy wubjerne wotmysły a dobre plany, tež za nowotwar domu, kotrež pak so potom bohužel njehodžachu wuwjesé. Wosebje nadźiješe so dalšeje wulkeje podpjery ze strony Dobročelskich towarstwow. Tola 1875, hdyž cheyše wón do Ruskeje jěć, wudyri na balkanskej poškupje zběžk a pozdžišo wójna, tak zo spomnjene towarstwa swoju pomoc druhdže dawachu. Pozdžišo buchu srědki tutech towarstwow hišće bóle wobmjezowane. Tež Smolef často khorješe, tak zo bě pućowanje k někotrym přećelam, wot kotrychž polubjenu pomoc za naležnosć domu M. S. wočakowaše, cyle njemóžne hač do nalěca 1881, mjez kotrymž časom pak bě wšelaka strašna nuza za M. S. spočala.

Hižo 1. oktobra 1879 dyrbješe so Försterec herbam 8000 tol. (wón bě 2000 tol. Šolćic herbam wotstupił) kapitala wupłaćić, kotryž bě po slubjenju na domje hypotekariscy wostać měł. Dokelž bě tehdy plaćizna domow w Budyšinje tež wjele spadnyła, njemóžeše Smolef wšón wuplaćomny kapital ani na hypoteku dostać. Tohodla požčichu, hdyž bě A. D. Bašmakow hižo prjedy ze swojej hypoteku dozady stupił, po wobsadzenju lěpšich hypotekow tež Žiwnostenska Banka w Prahy 8400 hr., faraf Kubica z Bucek 4000 hr., žiwnosćeř Wićaz w Janecach 1500 hr., faraf Jenč 1000 hr. a faraf Hórnik 1000 hr. Spomnjenja banka pak bě Smolerjej jenož na weksel za 8 % požčiła, za kotryž někotři pražscy přećelojo rukowachu, a k tomu hišće w haprylu 1880 dołh pod Smolerjom hypotekariscy zapisać dała.

Smolef, w nalěcu 1881 do Ruskeje wotjěwši, njemóžeše so khorowatosće dla ani 1882 domoj wróćić; tohodla dyrbješe wot 1. januara 1882 zarjadowanje domu, kotrež bě wón na swoje risiko wjedł, nětko předsydstwo M. S. z wubjerkom samo na so wzać, a předsydstwo wuzwoli nětko k. referendara Mütterleina jako zarjadnika.

Horjeka mjenowane pražske pjenjezy běchu hižo nazymu 1881 Smolerjej wupowědžene, a tak dyrbjachmy je 8. januara 1882 wuplaćić. Na město tutych 8400 hr. stupišťaj 8. nov. 1883 tapecirař Mäusel z 4000 hr. a Towafstwo Pomocy z 1300, a Maćica sama zaplaći zbytk. Dalše wotměnjowanje wěrićelow, kotrež je so wosebje dla poniženja danje pytało, hodža so z protokollow póznać.

Strašne časy pak za M. S. dale trajachu; nad njeju při wšim podpjeranju wisaše Damokleowy mječ. W léce 1881 bě zamóžity A. D. Bašmakow do konkursu přišoł. Jeho wěrićelojo budžechu móhli našu ležownosć z domom a wšitkimi zběrkami M. S. předać! Sobustawy drje njebychu wězo z tym žaneje škody měli, dokelž je Maćica towafšnistwo z wobmjezowanym rukowanjom, tak zo kóždy paršonscy jenož ze zaplaćenjom lětneho přinoška rukuje. Tola za Maćicu Serbsku a za Serbowstwo by to była nje-směrna škoda, kotruž nochu wopisować. Tohodla rozestaji hižo njebohi Smolef wjednikej konkursoweho zastupnistwa, zo dom w nětčišim času (1881) njeje telko hódny, kelkož je wón w l. 1873 za njón dał, z čimž by ani hypoteka so wuplaćić njemóhła.

Wón dosta na to polubjenje poniženja mačičneho dolha hač na 4500 toleri město 6000. Ale tež to bë nam njemóžne dać! Tuž nadeńdze so dobroćiwý posrědník a znamjenity přecel Serbow, kotryž dolžnu naležnosć k dobremu kóncej dowjesć pomhaše, naš nětčiši čestny sobustaw, k. Wilhelm Bogusławski w Pětrohrodze. Wón wustara poniženje našeho dolha hač na 2000 toleri a wupłaćenje tutych wułoži po wobzamknjenju hłowneho posedženja bjez žadanja hypoteki Dobročelske towařstwo w Pětrohrodze, kotraž mamy jemu za tři lěta a to bjez danje zaso wróćić. Z tym je M. S. z dolholětnych wuzkosći wumóžena!

W tu khwilu ma M. S. tutón dolh a slědowace zadanjenje:

a) 12000 hr. po 4 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{0}$ słušeju farskemu lennistwu	hr. danje.
	w Hrodzišću = 480
b) 8000 „ po 4 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{0}$ měšćanskej lutowařni w Budyšinje	= 360
c) 4000 „ po 4 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{0}$ towařstwu Pomocy za stud. Serbow	= 180
d) 4000 „ po 4 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{0}$ tapecirarjej Mäuselej w Budyšinje	= 180
e) 1500 „ po 4 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{0}$ žiwnosćerjej Wićazej w Janecach	= 67,50
f) 1000 „ po 4 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{0}$ fararjej Jenčej w Palowje	= 45
g) 1000 „ po 4 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{0}$ fararjej Hórnikej w Budyšinje	= 45
h) 1300 „ po 4 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{0}$ Towařstwu Pomocy	= 58,50
<hr/>	
32800 hriwnow.	1416 hr.

i) 6000 hr. Dobročelskemu towařstwu w Pětrohrodze — bjez danje. K tutym wudawkam přikhadža hišće 41,11 hr. krajnych a měšćanskich dawkow.

Za to stary dom wunoša, štož so přenajeńskeho pjenjeza dawaju:

a) Knihičišćerńnik M. Smolef	hr. 750.
b) wóznik Valten	„ 600.
c) pozłoćer Grundmann	„ 450.
d) wuhlokupc Graf	„ 270.
e) překupnica Eisslerowa	„ 24.

Z cyła 2094 hr.

K tomu ma so dań z lutowařskich knižkow twarskeho fonda, w tu khwilu 3200 po 3 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{0}$ = 112 hriwnow přiličić.

Hdyž je po horjejším 2206 hr. dokhodow, wudawkow pak 1447 hr. 12 p., by kóždolětny wunošk abo dobyt看 ležownosće a domu M. S. hižo 758 hr. 88 p. wunošał. Tola tuta summa so

pomjeńši, hdyž su někajke twarske porjedženja trěbne. To budža čitarjo Časopisa sami kontrolować, hdyž wot nětka zličbowanje domu tež wočišćimy.

Nětko móžemy potajkim wobstać a mamy nadźiju, zo za něšto lět nowotwarbu domu M. S. spócnjemy, hdyž mjez Serbami a jich přećelemi dalšu pomoc dostanjemy!

Naša ležownosć je w tu khwilu (1885) zaso něšto w hódnosće so powyšiła, tak zo by drje 60,000 hr. plaćiła. Wona stoji na jara přiškodnym městnje — na lěwym rózku zwonkowneje lawskeje wulicy; stary dom z podlanskimi twarjenjemi wobsahuje 2,4 araj, zahroda pak 5,2 arow. Dokelž su twarjenja stare, mamy jenož 154,67 dawkowskich jenotkow, a hódnota we wotpaleńskej pokładnicy je 13,080 hr. Ležownosć měri we fronće 106 lohći, z čohož počojcu stary dom a počojcu pódlanske twarjenja tworja. Fronta drje je w rózku wuzka, tola by so po měščanskich prawidłach při nowotwarbje wjele won storčić dyrbjala, tak zo by naša ležownosć ze susodnymi khěžemi na lawskich hrjebjach runu čaru činiła.

Nowy dom M. S. dyrbi so twarić — čim prjedy čim lěpje za Serbowstwo —, zo by twarba wjetšu dań za amortisaciju požčenych kapitalow wunjesa a wosebje zo by Maćicy a Serbowstwu služić móhła. W přizemju by była fronta z překupskimi předawańjemi, knihikupstwom a z restauraciju, w 1. a 2. poskhodže městna za zběrki serbskeho musea, bydleńske jstwy wosebje tež za serbskich studowacych, k połodnju do dwora a do zahrody wulki sal, kajkiž za naše serbske towarstwa w Budyšinje trjebamy atd. atd.

Nowotwarbu wězo njepócnjemy prjedy, doniž 60,000 hriwnow pjenjez njenahromadźimy. Z tym njeměnimy cyłe twarjenje na dobo wuwjesć, ale jenož počojcu, z kotrejež dokonjenjom by hižo wunošk tajki był, zo by so druha lóže twariła a kredit so nadešoł. Nětko mamy hakle 4000 hriwnow. Knihowna pokładnica M. S. tež něšto wuzbytkuje, dary zběraju so w druhich krajach dale. Snadž tola dočakamy, zo tež wjetše dary ze Serbow přińdu abo so Maćicy wotkazaju! Po małych darach wězo w małym (serbskim) ludže, k tomu hišće pod mócnym němskim wliwom stojacym a wšelako džělenym, wjele so njenahromadźi; pola wulkich ludow tež

małe dary wulke summy wučinja. Hač runje wěmy, zo maju wšitke druhe słowjanske ludy tež swoje samsne narodne potřebnosće, nadźijemy so tola, zo woni na nas njezapomnja! Słowjanske redakcije su hižo často wjetše a mjenješe dary Maćicy S. připósćetale. Tohodla prosymy wosebje redakcije słowjanskich nowin a časopisow, jako tež spisowarjow a artistow wo bratrowsku pomoc.

Štóž by w Ruskej něšto za Maćicu woprowač chcył, njech k dozaplácenju našeho tamnišeho horjeka spomnjeneho dołha, dobroćiwje dar póscele pod adresu našeho čestneho sobustawa k. Wilhelma Bogusławskiego (Petersburg, u Alarčina mosta nr. 176) abo do redakcije „Kraja“ w Pětrohrodže abo do redakcije „Tygodnika Illustrowanego“ we Wařawje. Dary z Němskeje, z Awstrije a druhich krajow, prosymy direktnje pod adresu předsydy abo pokładnika: Maćica Serbska in Bautzen, Sachsen.

Dary kwituja jako dotal naš Časopis, Łužica a Serbske Nowiny.

Přidawamy tónkróć wobrazk stareho domu rysowany wot k. wučerja Knjeza, přichodnje podamy plany trěbneje nowotwarby.

W Budyšinje, w oktobru 1885.

Wobsah.

Statistika hornjołužiskich Serbow pruskeho kralestwa.	
Zestajał dr. Ernst Muka.	str. 3.
Dopomnješe na ss. Cyrilla a Methodija. Wot M. Kósyka	„ 121.
Jednula. Wot J. Radyserba	„ 121.
Wo wšelakich słowach serbskeje biblije. Spisał dr. Pful	„ 125.
Dodawk k přisłowam a prajidmam. Z rukopisa Kř. B.	
Junghänela wuzběhnył M. Hórnik	„ 178.
Přenja čišćana zběrka serbsk. ludow. pěsni. Podal M. Hórnik	„ 181.
Krala Wukašinowa žeńtwa. Přeložil E. Wjelan	„ 185.
Nabožne spěwy z luda. Podawa M. Hórnik	„ 192.
Wučahi z protokollow M. S. Wućahnył M. Hórnik	„ 195.
Zapis sobustawow M. S.	„ 206.
Zličbowanje M. S. w 38. lěće (1884)	„ 212.
Přinoški sobustawow M. S.	„ 213.
Dary za dom M. S.	„ 215.
Rozprawa wo domje Maćicy Serbskeje. Podal M. Hórnik	„ 220.

W o b s a h.

Dopomnješe na ss. Cyrilla a Methodija. Wot M. Kósyka	str. 121.
Jednula. Wot J. Radyserba	„ 121.
Wo wšelakich słowach serbskeje biblije. Spisał dr. Pful	„ 125.
Dodawk k přisłowam a prajidmam. Z rukopisa Kř. B. Junghänela wuzběhnył M. Hórník	„ 178.
Prěnja čišćana zběrka serbsk. ludow. pèsni. Podał M. Hórník	„ 181.
Krala Wukašinowa žeńtwa. Přeložil E. Wjelan	„ 185.
Nabožne spěwy z luda. Podawa M. Hórník	„ 192.
Wučahi z protokollow M. S. Wućahnył M. Hórník	„ 195.
Zapis sobustawow M. S.	„ 206.
Zličbowanje M. S. w 38. lěće (1884)	„ 212.
Přinoški sobustawow M. S.	„ 213.
Dary za dom M. S.	„ 215.
Rozprawa wo domje Maćicy Serbskeje. Podał M. Hórník	„ 220.

Z tutym wudawa so:

76) **Brotyfa** na 1886.

NB. W knihikupstwach předawa so zešiwk Časopisa po 1 m. 50 p. W knihiskładže M. S. dawa so rabatt.

 Skónčenje statistiki Serbow wot dr. Muki budže w přichodnym zešiwku. Redaktor.

 Wo zaplaćenje a doplaćenje přinoškow naležnje prosymy.
M. Mjeřwa, pokladnik M. S.
(Adresse: Kaufmann M. Mörbe, Bautzen, Sachsen.)